

సంపుటము 18
సంచిక 11

భూ ర తి

వృష కా ర్తికము.
1941 నవంబరు

ప్ర భు పా ద ము లు

= శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు =

[అశ్వయుజ శుద్ధపాద్మిను కిటికీ ప్రక్కల పారిజాతపువ్వులు. కిటికీలోనుండి చందమామ వెలుగులు. గది క్రమ్ముకొని అగరువస్తుల పరిమళాలు. రాత్రి కలవరించినట్లు దూరాన దివాణంలో ఒంటిఘంటి మ్రోత. అప్పటి వరకు భాగవతములో నీవమైపోయి ఎప్పుడు కనుమూసినానో ఏమో !.....]

పైరాత్రి రాలిన పారిజాతా లొకటొక్కటి యేరి మాలగుద్దిన మా కన్నతల్లి కాత్యాయనివలె ఈ విరిదండ బూర్బుకొన్నాను. ఇది నా హృదయముతోపాటు ఆ ప్రభువుపాదాలకే అంకితము]

ఇవి యెంత కోమలమ్ములు, - నవనాళికములకన్న నాధుని పదముల్ !
తరిలిన చూపుల కశ్రులు - యవనికలై చూడసియ వంతంతకునున్.

స్వామిపదాగ్రముల్ పవనచాలిత బాల తమాలవల్లవ
శ్రీ మృదులమ్ములై యతరించె, స్వయంవరివేషవత్త్రస
న్నామృత కాంతిపూర్తి; నసితాంకముతో తుహినాంశువట్టు; లీ
నా మనసెల్ల పాల్కడలినా, నయనమ్ములు చంద్రకాంతముల్.

అస్తోకప్రభుపాద దీధితికి ముందై వాయుమార్గమ్ములన్
కస్తూరీఘనసార చందన మిళత్కాశ్మీర సౌరభ్యముల్
ప్రస్తావించినయంత నాదు తను వెల్లిన్ శబ్దమై నస్తతం
త్రిస్తోమాయుత వల్లకి నరణి పల్కించున్ త్రయాగానముల్.

అభిషేకింతు, ముద్రాశువేగము ప్రవాహం బాపుకోలేక త
త్ప్రభుపాదమ్ముల; కేతహాసలయై ! వ్రత్యక్షమ్ములయ్యెన్ పునః

ప్రభవత్పావన జాహ్నువీ నలిలసంరంభంబు, లాపైన ఖ
ప్రభ లుద్యన్నవపుండరీకములుగా భాసించు నాయందముల్.

ఇవేకదా శ్రుతిలతాహిత శిఖాంతములందు పూచిన పొందమ్మి పూవులనిన,
ఇవియకా వరమన్ని హృత్పద్మ మధుకుల్య కదలని యెండేటికొదమ లనిన,
ఇవియే జగన్మాతృ పృథులాంక వర్యంకముల సొమ్మసిలు పసిపూపలనిన,
ఇవె, పయోధితరంగ పృషదంశువులలోని తడి నాడుకొను నాగుపడగ లనిన,
నిరతపరితాపి హృత్తైత్త నిఖిలభవన - పలయ లక్ష్మీ శిరస్సీమ లలముకొనుచు
నివియె చల్లనినీడ లారించునట్టి - కొలిక ముత్యాల హాంబట్టుగొడుగు లన్న.

హరిసీలమ్ములకన్న స్వచ్ఛముల నయ్యాత్మేశు పాదమ్ములం
దొరద్రొక్కుల్ల శిశుధన్వత్తి వలకొందున్ నేను; నాచుట్టనుం
దిరుగున్ దత్ప్రభ లట్లనే; తెలియరా దింతైన నన్యోన్యబం
ధురమూర్తి ప్రతిబింబ హేతువున నేనో తాను, తా నేనొగా.

అనుభూతం, బనుమేయ, మెయ్యదియు కా దాసుందరజ్యోతి. కాం
చనులే, నట్లని మానలేను; బహిరంతర్వాప్త తద్విశ్వమో
హనరూపం బదె ప్రేలు కన్నులను. బ్రహ్మానంద పాథోధిలో
నను నే నూర్మిక నాచు ముద్దులిడుదుం దత్పాదవేలాపలిన్.

అవి యమునాన్రవంతికలు, అం దెదురీతల రాజహంస నే;
నవి తొలుకారుమబ్బుకొన, లంత నటించు శిఖావళమ్ము నే;
నవి మధురోత్పల చ్చదము, లంటి ధ్వనించు మిళింద మేనుగా
వివిధవిచిత్రభావ పదవి మదవిస్మృతి సంభ్రమించెదన్.

శ్రీ చరణాబ్జముల్ శిరసుజేరిచి, మూపుల నిల్చి, వాసనల్
చూచుచు, మోవిసంటి, నుదురుం గను లద్దచు, పేరురమ్మునన్
మోచి, యొడిం గుదిర్చి, తమినొత్తి నవర్య లొనర్చుచున్న నా
కా చిరకాంక్షితార్థ ఫలితాకృతిమ త్సుఖభక్తి చాలదున్.

తా నెంత దనుజుడే కానిమ్ము బలిరాజు తలనెత్తుకొనె నీపదమ్ము నొకటి
తాను పాపాణంబె యైన నేమి యహల్య సవదరించినది యీ చరణధూళి
తనకు విరోధియే యనుము కాళింగుండు పడగనాడించె నీ యడుగుజంట
తా నెరుంగని ముగ్ధ యైనగాని సుజాత ఆత్మనర్పించె నీ యంఘ్రులందు

ఇంతయేటి కిప్పటికి నావంతు నచ్చె - పనికిమాలిన నరజన్మ పరిమళింప
శతనహానశర త్తపస్సాన్యమైన - ప్రభుచరణ నన్నిధానవర్తన సుఖమ్ము.

నిలిచినచోటు లక్షయమణి ప్రతిపన్న పృథక్పృథక్ కాశముల్
నెలిగి; చతుస్సముద్ర పరివేష్టిత ముర్వర కాంచితమై
యలవడి; తారకాపరివృతాబ్జుడు క్రొమ్ముడి పూలచెండుగా,
తెలియక నే నెదో జగదతీతమహానరిణామ మొందితిన్.

పతిచరణగ్రవేది ప్రణవాకృతి బూనుచు, తన్నభిప్రభా
లతకు విభాతపద్మ ముకుళాయిత మత్కరబంధనం బలం
కృతి యొనగూర్చ నాహృదయమే యటు దోసిటపట్టి 'మాధవా
ర్పిత' మని నిశ్చలమ్ముగ నివేదన సల్పుచు నుండిపోయితిన్.

పరచిన పాన్పు పై వలువ ప్రక్కల జారిపడన్, మయాన ని
బ్బరముగ సాములేచి, విలువంపున మెత్తని పట్టుదెండుపై
నోరగి, బిగించి కేలుగవ నొక్కటి నేయుచు నున్న నాకు ని
ద్దర లెరిగించు నెచ్చెలికి తోచవు నే నపుడున్న లోకముల్.

పులకించు నోడలు మలయా - నిలమున నీపమ్ములీల; నెమ్మనము సుధా
కలశమ్మువోలె వెలుగునె; - కలయని నరిపుచ్చుకొనగకా దిప్పటికిన్.

"స్మరగరళ ఖండనం మరు శిరసి మండనం
జేహి పదపల్లవ ముదారం"

ఆంధ్ర మహాభారత రచనాకాలము

= శ్రీ మారేమండ రామారావు =

ఆంధ్రభాషలో మహాభారత మాదికావ్యము.

ఇతర కావ్యముల వలెగాక నియ్యది మువ్వరు కవులచే వివిధకాలములయందు రచింపబడినది. ఈకవి శ్రయమున మొదటివాడగు నన్నయ వేంగీచాళుక్యరాజగు రాజరాజవద్దను, రెండవవాడగు తిక్కన నెల్లూరి తెలుగుచోడరాజగు మన్మసిద్ధివద్దను, చూడవవాడగు ఎఱ్ఱాప్రగడ తెడ్డిరాజ్యస్థాపకుడగు ప్రోలయవేమనవద్దను ఉండిరి. వీరిలో రాజరాజు శ్రీ. శ. ౧౧-వ శతాబ్దమునను, మన్మసిద్ధి ౧౩-వ శతాబ్దమునందును, ప్రోలయవేమన ౧౪-వ శతాబ్దమునందును ఉండిరి. అందువలన కవిశ్రయమును మహాభారతము నాయాకాలములలో రచించిరని యంతరవక్తును స్థూలముగ నిర్ణయింపబడినది. కాని యిటీవల లభించిన చారిత్రకాధారముల మూలమున నీమువ్వరు కవులును తెలుగుభారతమును రచించిన కాలము నింతకంటెను మాత్ముముగ నిర్ణయింప వీలగుచున్నది. ఇట్టిప్రయత్నమును జేయుటయే యీవ్యాసము యొక్క ముఖ్యోద్దేశము.¹

నన్నయ మహాభారతమును రచించిన కాలమును

1. ఈవ్యాసము ఆగష్టు ౨౨-వ లేదీనాడు నంటూరులోని ఆంధ్రేతిహాససంశోధకమండలివారు జరపిన రాజరాజు పట్టాభిషేకవర్ధం త్యుత్సవమున నాచే జరుపబడినది.

2. Ep. Ind. IV. p. 303.

3. Ind. Ant. XIV. p. 48.

4. Ep. Ind. VI. pp. 347-361.

నిర్ణయించుట కతని పోషకుడును, భారతకృతిపతియు నగు రాజరాజు యొక్క రాజ్యారంభాంత్యకాలము లును, అతని రాజ్యకాలమునందలి విశేషములును ముఖ్యాధారములు. విమలాదిత్యతనూజుడైన యీరాజరాజు శ్రీ. శ. ౧౦౨౨-౧౦౬౩ నడుమ కనిసంవత్సరములు పరిపాలించె నని సామాన్యముగ విశ్వసించబడుచున్నది. ఈ కాలనిర్ణయము సరియైనదికాదు. రాజరాజు యొక్క నందమపూడి,² పోరుమిల్లి కాసనములను బట్టి యితడు శా. శ. ౯౯౪లో సింహమాసమున కృష్ణ ద్వి తీ యాగురువారమునాడు ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రయుక్త వడికి లగ్నమునం దభిషిక్తు డయ్యెనని తెలియుచున్నది. ఈకాలము శ్రీ. శ. ౧౦౨౨ ఆగష్టు ౧౬-వ లేదీకి సరియునుచున్నది ఈ రాజరాజు తండ్రి పిమలాదిత్యుడు శా. శ. ౯౩౩ లో వృషభమాసమున శుద్ధపక్షీగురువారమునాడు పుష్యానక్షత్రయుక్త సింహలగ్నమునం దభిషిక్తు డయ్యెనని యితని రగస్తీపూడికాసనము చెల్లుచున్నది. తరువాతిరాజుల కాసనములలో నితడు ఏడేండ్లు పరిపాలించె నని చెప్పబడియున్నది. పై రగస్తీపూడికాసన మితని యెనిమిదవ రాజ్యసంవత్సరమునాటిది. అందలి పట్టాభిషేకకాలము శ్రీ. శ. ౧౦౧౧ మే ౧౦-వ లేదీకి సరియునుచున్నది. దీనినిబట్టి విమలాదిత్యుడు శ్రీ. శ. ౧౦౧౧-౧౦౧౯ నడుమ రాజ్యమేలెనని స్పష్టమగుచున్నది. ఇతనికి విమృట నితని శ్రేష్ఠపుత్రుడగు రాజరాజే వేంగీదేశమునకు రాజయ్యెనని కాసనము లేక గ్రీడుముగ జెప్పచున్నది. అందువలన రాజరాజు యొక్క పరిపాలనము వాస్తవముగ శ్రీ. శ. ౧౦౧౯ లోనే

ప్రారంభమయ్యె ననియు, సేకారమువలననే అతని పట్టాభిషేకము క్రీ. శ. ౧౦౨౨ వరకును జరుగ లేదనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఇదేవిధమున రాజరాజ యొక్క రాజ్యపరిపాలనము క్రీ. శ. ౧౦౬౩ లో నంత మయ్యె నను వర్ణిప్రాయముగూడ సరియైనది కాదు. ఈ రాజరాజసవతిత్ముడగు విజయాదిత్యుడు తన యన్న పరోక్షమున వేంగీరాజ్యమును గైకొని దానికి తన కుమారుడగు రెండవ శక్తివర్మను శా. శ. ౯౮౩ లో తులామాసమున శుద్ధ విదియాగురువారమునాడు అనూ రాధానక్షత్రయు క్రమంధలగ్నమునం దభిషిక్తుని జేసె నని యాశక్తివర్మనమియగడకాసనము దెల్పుచు న్నది. 5 ఈకాలము క్రీ. శ. ౧౦౬౧ అక్టోబరు ౧౨-వ తేదీకి సరియగుచున్నది. దీనినిబట్టి రాజరాజపరిపాల నము క్రీ. శ. ౧౦౬౧ లోనే సమాప్తమయ్యెనని తెలియ నగుచున్నది. అప్పుడు ఈరాజు క్రీ. శ. ౧౦౧౯-౧౦౬౧ నడుమగల ౪౧ సంవత్సరములు పరిపాలన చేసెనని స్పష్టమగుచున్నది.

రాజరాజయొక్క పరిపాలనాకాలము ప్రశాంతముగ జరగిపోయె ననియు, నందువలననే ఆరాజ భారతరచనమును చేయించె ననియు మరియొక సామాన్యాభిప్రాయము గాదు. ఇదియును సరియైనది కాదు. రాజరాజ సవతిత్ముడగు విజయాదిత్యుడు మొదటినుండియు తన యన్న కుపద్రవములను గల్పించుచునే యుండెను. ఈ విజయాదిత్యుడు రాజరాజ పండ్లెండుసంవత్సరములు పరిపాలించినసిమ్మట, నతనితో పోరి, యశ్వని దేశమునుండి తరిమివేసి, వేంగీరాజ్యమును గైకొని దానికి తాను శా.శ.౯౮౨లో కార్తికశుద్ధ పంచమి భానువారమునాడు కన్యాలగ్నమునందభిషిక్తుడయ్యెనని అతని పాములవాకకాసనమున తెలుపుచున్నది. ఈకాసన మతని రెండవ రాజ్యసంవత్సరమునాటిది. ఇందలి యభిషేకకాలము క్రీ.శ.౧౦౩౦ జూలై ౯-వ తేదీకి సరియగుచున్నది. దీనినిబట్టి విజయాదిత్యుడు క్రీ.శ.౧౦౩౦-౧౦౩౨ నడుమ వేంగిని పరిపాలించెనని

యేర్పడుచున్నది. క్రీ.శ.౧౦౧౨లో విమలాదిత్యుడు మరణించిననాటినుండి క్రీ.శ.౧౦౨౨లో రాజరాజ పట్టాభిషిక్తుడగువరకును గల నాలుగేండ్లకాలము నీ యన్నదమ్ములు రాజ్యమునకై తగవులాడుచుండిరియు, తుదకు రాజరాజ విజయముండె ననియు నూహింపవచ్చును. దీనినిబట్టి రాజరాజకు తన రాజ్యారంభ మధ్యాంత్యకాలములలో విజయాదిత్యునివలన బాధ గలిగెననియు, నతడు రాజ్యధ్రంశమును, రెండేండ్లు ప్రవాసమునుగూడ వసుధవిం చెననియు స్పష్టమగుచున్నది.

పైచర్చవలన రాజరాజ రాజ్యకాలమునం దీ క్రింది నాలుగు విభాగము లుండినవని తేలుచున్నది: (౧) క్రీ.శ.౧౦౧౨-౧౦౨౨ అభిషేకమువరకు పూర్వపు కాలము. ఇందు రాజరాజవిజయాదిత్యులు రాజ్యమునకై తగవులాడుచుండిరిని యూహింపవలెను. (౨) క్రీ.శ. ౧౦౨౨-౧౦౩౦ రాజ్యాభిషేకానంతరకాలము. (౩) క్రీ. శ. ౧౦౩౦-౧౦౩౨ రాజరాజ రాజ్యభ్రష్టుడై బహుళి ప్రవాసమునం దుండినకాలము. ఈకాలమున విజయాదిత్యుడు వేంగికి రాజుగ నుండెను. (౪) క్రీ.శ. ౧౦౩౨-౧౦౬౧ రాజరాజ పునఃప్రతిష్ఠితుడైన తరువాతి కాలము.

పై నాలుగు విభాగములలో నేది రాజరాజ మహాభారతరచనమును చేయించుట కనుకూలముగ నుండెను అను ప్రశ్న యిచ్చట బయల్పెడలెను. ఈ రాజు తమ్మునితో పోరాడుచుండిన దగుటచే మొదటి విభాగమును, ఇతడు రాజ్యమునందే లేకుండిన దగుట వలన నూడవవిభాగమును నీకార్యమున కనుకూలములు కావని స్పష్టముగ జెప్పవచ్చును. అగుచో నన్నయ మహాభారతాంధ్రీకరణము క్రీ. శ. ౧౦౨౨-౧౦౩౦ నడుమ జరగనా, లేక క్రీ. శ. ౧౦౩౨-౧౦౬౦ నడుమ జరగనా యను ప్రశ్న వచ్చును.

పై ప్రశ్నకు సమాధానము నొసగుటకు బూర్వము ప్రసక్తములగు రెండుమూడు విషయములను చర్చింపవలసియున్నది. ఇందు మొదటివిషయము రాజరాజ నందమపూడికాసనమును నన్నయభట్టు రచించెనా అనునది. నన్నయభారతరచన మరణ్యపర్వమునం దేల

5. J. A. H. R. S. V pp. 33-49.

6. J. A. H. R. S. II pp. 277-289.

అగిపోయెను అనునది రెండవవిషయము. అట్లాగి పోయిన కావ్యమును పూరింపజేయుటకై రాజరాజేల ప్రయత్నము చేయలేదు అనునది మూడవ విషయము.

శ్రీ. శ్రీ. వీరేశలింగముగారు నందమపూడి శాసన రచయితయగు నన్నియభిప్రాయము, మహాభారతాంధ్రీకర్తయగు నన్నియభిప్రాయము ఒక్కలే యనియు, తద్ద్రంభరచనమున సహాయమొనర్చిన వారాయణభిప్రాయము శ్రీ.శ్రీ.గం.౧౩ లో నందమపూడిగ్రామము దానముచేయబడియుండుటచే నన్నియ మహాభారతరచనము శ్రీ.శ్రీ.గం.౧౦ ప్రాంతముననే జరిగియుండు ననియు నభిప్రాయపడిరి. 7 వందమ పూడిశాసనకావ్యకర్త నన్నియభిప్రాయము; మహాభారతకర్త నన్నియభిప్రాయము. ఈ యిరువది నామములయందును గొంత వ్యత్యాసమున్నది. అదియునుగాక గ్రంథరచనమున సహాయమును మాత్ర మొనర్చిన వారాయణభిప్రాయము అగ్రహారమొనరిన రాజరాజు రచనాభారమును వహించిన నన్నియ కంఠకంఠె పెక్కున సవ్యానమును తేసియుండుట సమంజసముగదా! అయినను రాజరాజు నన్నియను గౌరవించిన క్షేత్రాసనమునను, మహాభారతావతారికయందును చెప్పబడియుండలేదు. రసజ్ఞుడును, ఉచితజ్ఞుడును నగు రాజరాజు నన్నియను వీడి వారాయణభిప్రాయము మాత్రమే సత్కరించువా? మరియొక నందమపూడిశాసనమునందు వారాయణభిప్రాయములను ప్రశంసించబడియున్నాడు అయినను అందు “కావ్యస్య కర్తా నన్నియభిప్రాయ” అని మాత్రమే యున్నది. ఈ కావ్యకర్త వాస్తవముగ నన్నియయే యైనచో, తన సహాయకుని నట్లు పొగడిన నన్నియ తననుగూర్చి (అందునను మహాభారతమువంటి యుద్ధాంధ్రమును, ఆంధ్రమునం దాదికావ్యమును రచించినవిమ్మట) ఏమియు జెప్పకొనకుండునా యని సందే

హము గలుగుచున్నది. ఈ కారణములనుబట్టి నందమ పూడిశాసనరచయిత నన్నియభిప్రాయ కాదనియు, వా శాసనకాలమును శ్రీ. శ్రీ. గం.౧౩ లో నరెడు జీవించి యుండెనని యూహించుట సమంజసము కాదనియు చెప్పవచ్చును.

మహాభారతావతారికనుబట్టి నన్నియ తాను కావ్యమును పూర్తిగ వాంఛికరించుటకే సంకల్పించి నట్లు తెలియవచ్చినను, తిక్కన యెఱ్ఱాప్రగడలు రచించిన భాగములనుబట్టి యతని రచన తృతీయపర్వముననే నిలచిపోయినట్లు స్పష్టముగచున్నది. ఇట్టికార్యము నిలచిపోవుటకు గారణమేమి యను ప్రశ్నకు నన్నియ హతాత్మగ మతిగ్రంథము నందుట యను నొక సమాధానముగలదు. దీనినిగూర్చి పెక్కు గాథలుగలవు. ఈ సమాధానముంత విశ్వసనీయముగ గన్వింపదు. అనుచో పై ప్రశ్నకు నన్నియయొక్క హతాత్మ్యరణమును మరియొక సమాధానముగా తేల్చివచ్చును. మహాభారతావతారికనుబట్టి నన్నియ గ్రంథరచనము, వారంభించువాటికే వయసుమట్టినవాడుగనుండెననియూహించనగుచున్నది. 9 అట్టియెడ నీగ్రంథరచనాభార మతనిని క్రంగదీసి యుండవచ్చు నటుట సమంజసముగ నుండును. ఇంతియ గాక వ్యాదయును స్తంభింపజేయుగలుగునంతటి దుఃఖ మేదియైన వాతని కివార్ధకర్యమున హతాత్మ్యరణమును గలిగింపజాలియుండును. కావున నన్నియరచన మరణ్య పర్వమున నిలచిపోవుట కతని మరణమే కారణమని చెప్పవచ్చును.

అనుచో నన్నియ మరణించినవిమ్మట కొంత కాలమునకై నను రాజరాజు తన కిష్టతమునుగు భారత రచనము నితరులచేతనే సేల పొగింపలే దను ప్రశ్న కిటు సమాధానము నొసగవలసియున్నది. నిజముగ నీరాజీవిధమున సంకల్పించినను ఈకార్యమును జయప్రదముగ నిర్వహింప సమర్థుడగు వారాయణభిప్రాయము తన చెంతనే యుండెను. నన్నియకు సహాయుడుగ నుండి యిత డాకవిరచనాపద్ధతుల నెరిగియుండెను. స్వయముగ నీతడు “సంస్కృతకర్తృప్రాకృతవైశాచికాంధ్ర భాషల”లో “కవిరాజతేజుడు”డని ప్రసిద్ధితిక్కినవాడు. నుకవిత్వవిభిన్నుడు. “కవిభవప్రాంతుడు”. “సగస్యత

7. ఆంధ్రకవుల చరిత్రము. పే. ౧౧.

8. డిల్లో పే. 3౬-౪౦.

9. ఆంధ్రమహాభారతావతారిక ౭-వ పద్యము, కవులచరిత్రము పే. ౪౦-౬౪లోని నన్నియ రచించిన యితర కావ్యముల ప్రశంస - వీని నీసందర్భమున వ్రాసినను.

కర్ణావతంసుడు. 'అష్టదశావధారణచక్రవర్తి' 10 ఇట్టి సమర్థుడగు కవి యుండినను రాజరాజ భారతరచన మును సాగింపజేయలేదు. ఇందుల కేదియో ప్రబలమును కారణ ముండియుండవలెను. క్రీ. శ. ౧౦౫౩ లో నీకవికి రాజు నందమపూడిని దానముచేయుట నీకవి నన్నయకు సహాయముచేసియుండుటయే కారణ మనియు, నప్పటికే రాజు భారతభూరణమును విర మించుకొనెననియు స్పష్టమగుచున్నది. తన పూర్వుల చరిత్రమనియు, సకలమ్నాయసారమనియు, సర్వ సంతరణసాధనమనియు మిక్కిలి కుతూహలముతో భారతము వాండ్రికరింపజేసిన రాజరాజు దాని నసమ గ్రముగ విడచుటకు రెండు ప్రబలకారణముల నూహింప వచ్చును. అందు మొదటిది తద్ద్రంధరచరితమును నన్నయమరణము. రెండవది రాజునకే ఏదియైన నొక ప్రమాదము సంభవించియుండుట. ఈ ప్రమాదమున కును, భారతాంధ్రీకరణమునకును పార్యాపర్య సంబంధ ముండియుండును. అందువలన వాగ్రంధమును రచింపజేయుటవలననే తనకు ప్రమాదము సంభవించె నని యనుమానించి రాజు తిరిగి యట్టి యుపద్రవ మేదైన సంభవించునేమోయను భయమువలననే నన్నయమరణానంతర వాగ్రంధరచనమును సాగించు టకు ప్రయత్నించియుండకపోవచ్చును. రాజరాజున కింతటి భయమును గల్గింపజాలిన ప్రబలప్రమాద మొక్క సారియే గలిగెను. అది క్రీ. శ. ౧౦౩౦ లో నతడు రాజ్యభ్రష్టుడగుటయు, మరి రెండేండ్లకాలము ప్రవాస మొనర్చుటయు. ఈకారణములనుబట్టి మొదట రాజ రాజు నన్నయచే భారతరచనమును ప్రారంభింపజేసె ననియు, వారచన మరణ్యపర్వమధ్యమునం దుండగనే విజయాదిత్యుడు దండెత్తినదన్ని, రాజరాజు నోడించి, చేతమునుండి తరిమివేసె ననియు, జరాభారపడిన దయ్య గ్రంధరచనాభారమును వహించుచుండిన నన్నయకు తన కృతిపతికి గలిగిన యాకంక్షయు హృదయ

విదారకమై హతావృణమునుగలిగించెననియు, రెండేండ్ల యనంతరము తాను రాజ్యమును తిరిగి వశపరచుకొనిన పిమ్మట రాజరాజు భారతకృతికర్తయగు నన్నయ మధ్యలో మరణించుటను, కృతిభర్తయగు దాను కష్ట ములపొలుటను జూచి యుమంగళమును శంకించి తద్ద్రంధరపూర్ణప్రయత్నమును విరమించె ననియు నూహించుట సమంజసముగ నుండును. అప్పుడు నన్నయభారతరచనము క్రీ. శ. ౧౦౩౦ కి పూర్వము, బహుశః ౧౦౨౫-౧౦౩౦ నడుమ జరగియుండునని చెప్పవచ్చును.

2

తిక్కనసోమయాజి మహాభారతము వాండ్రిక రించిన కాలమును నిర్ణయించుటకుబూర్వ మతని పోషకుడగు మన్మసిద్ధియొక్క రాజ్యారంభాంత్యకాల ములను, అందలి విశేషములను నిర్ణయింపవలసియున్నది. తిక్కన ముందుగ నిర్వచకోత్తరరామాయణమును రచించి, దానిని మన్మసిద్ధికి గృతియిచ్చెను. పిమ్మట నతడు యజ్ఞముచేసి సోమయాజి యయ్యెను. అటు పిమ్మట మహాభారతమును రచించెను. కేతనకృతదశ కుమారచరిత్రముండి తిక్కనయు, నతనిపూర్వీకులును నెల్లూరిరాజులవద్ద పారంపర్యముగ మంత్రులుగ నుండి రని తెలియుచున్నది.

నిర్దుష్టమగు కాసనప్రమాణముయొక్క సహాయ మున మన్మసిద్ధి క్రీ. శ. ౧౨౪౯ లో 11 రాజ్యమునకు వచ్చి క్రీ. శ. ౧౨౯౦ వరకును పరిపాలనమును సాగించెనని తెలియుచున్నది. ఇతని రాజ్యకాలమున పెక్కుకష్టములు సంభవించెను. క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్దిమధ్యభాగమున నేటి తెలంగాణ మంతయు, తూర్పుతీరమునం దుభయగోదావరీకృష్ణానంటూరు మండలములును, కర్నూలుకడపమండలములలోని చాల భాగమును కుదికాలమును కాకతీయసామ్రాజ్యమున జేరి గణపతిదేవచక్రవర్తియధీనమునం దుండెను. దక్షిణ యున పాండ్యకూయనలులును, కొప్పెరుంజింగ డను పల్లవరాజున విజృంభించుచు నుత్తరదిశకు రాబ్రయ ద్నించుచుండిరి. ఈ యిరువంకలవారికిని నడుమ

10. ఈవిశేషణములన్నియు నందమపూడికాసన మున ప్రతిగృహీతవర్గనమున గాంచనగుచున్నవి.
11. Sewell—Hist. Ins. South Ind. p. 396.

నెల్లూరు, కడప, చెంగల్పట్ట, ఉత్తర ఆర్కాడు జిల్లాల లోని భాగములకు వ్యాపించిన తెలుగుచోడుల రాజ్యముండెను. దీనికి నెల్లూరు ముఖ్యపట్టణము, కంచి యొక ముఖ్యస్థానము నైయుండెను. ౧3-వ శతాబ్ది మొదటి పాదమునుండియే గణపతిదేవుడు నెల్లూరిరాజున చోళ తిక్కనికి సహాయము చేయుచు నతనిచే దాక్షిణాత్య రాజులను ప్రతిఘటింపజేయుచుండెను. కాంచీనగరమునం దన్ని పక్షములవారును తరచుగ పోరాడుచునే యుండిరి. మన్మసిద్ధి తండ్రియగు తిక్కరాజువంత ప్రతిభాశాలి కాకుండుటచే దక్షిణదేశభూవంశులవలన పెక్కు ఇక్కట్లల ననుభవించెను. అయినను ఇతనికి కాకతీయులు తోడనుచునేవచ్చిరి. తిక్కన మహా భారతరచనమును సాగించిన వాతావరణ మిట్టిది. 12

తిక్కనమహాభారత రచనాకాలమునకుం బెను ముందుగ నతడు నిర్వచనోత్తర రామాయణమును రచించిన కాలమును నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఈ సందర్భమున మన కీరామాయణావతారికయందు కవి పేర్కొనెన మన్మసిద్ధి రాజ్యకాలపుల్లెంతయు లుపకరింపగలవు. అందు మన్మసిద్ధి “ద్రవిడోక్తిపతిగర్వముం

12. ఇందునుగూర్చి విశేషాంశములకు ఆంధ్ర ప్రత్రి వ్యవసంవత్సర ఉగాదిసంచిక 23-22 పుటల లోని “కాకతీయులు-దక్షిణదేశ పరిపాలకులు” అను నా వ్యాసమును చూచునది.

13. ప్రథమాశ్వాసము - 3౯, ౪3 పద్యము౪.

14. *Nel. Ins. O.* 150.

15. *Sewell-HISI P.* 150.

16. మన్మసిద్ధికి హొయసలసోమేశ్వరుడు శ్రీ. శ. ౧౨౪౪ వరకును సామంతుడుగ నుండెను. అతని యనంతర మాతనిపుత్రులను నరసింహుడును, రామ నాథుడును అంతకలహములకు లోనై తెలుగుచోడ రాజ్యమువంకకు రాకుండిరి. సోమేశ్వరుడు మన్మసిద్ధి తండ్రియగు చోళతిక్కని కాలమునగూడ కాంచీ నగరము నలజడిపరచెను.

17. *MER* 769 of 1922.

18. *Nel. Ins.* I-187.

దునిమి”ననియు, “కల్లాటదర్శవిఘాతంబు నొనర్చె” ననియు, “మహారాష్ట్రసారంగుని నోడించెననియు” 13 జెప్పబడియున్నది. ఈసారంగుడు శ్రీ. శ. ౧౨౪3 నాటికి కాకతీయగణపతిదేవుని సామంతుడగుటచే 14 మన్మసిద్ధి యతనిని జయించు టంతకుబూర్వము కావలెను. ఈ తెలుగుచోడరాజు చోళహొయసల రాజులతో పోరిన ట్లితరప్రమాణములు చెప్పుట లేదు. శ్రీ. శ. ౧౨౪౪ కు విమృట దక్షిణమున హొయసలుల ప్రతిభ కొంత యణగెను. అంగువలన వారివలన నిరణి గొల్పిడి గలుగలేదు. శ్రీ. శ. ౧౨౪౪ లో పాండ్యులు హొయసలులను కన్న మారుదద్ద నోడించి వారి ప్రతిభ వణచిరి. 15 తరచుగ తన కాంచీనగరముపై నెత్తి వచ్చుచుండిన హొయసలులపై బగదీర్చుకొనుటకై మన్మసిద్ధి యీకన్న మారుయద్ధమున పాండ్యులతో జేరి హొయసలులతో పోరినని చెప్పినచో తిక్కనవ్రాతకు సార్థక్య మేర్పడును. 16 మన్మసిద్ధి చోళరాజుతో పోరుటనుగూడ నిజేవిధమున పాధింపవలసియున్నది. నుంటూరుజిల్లా నాయనిపల్లి గ్రామమునందలి యొక కాస నము 17 గణపతిదేవుని దిగ్విజయములను పేర్కొనుచు నతడు తిక్కన బయ్యన లనువారిని జంపి, నెల్లూరు రాజుచే ఏనుగులను గాన్కగొని, చోళమండలమున కులోత్తుంగరాజేంద్రచోళుని బట్టుకొనెనని తెల్పుచున్నది. ప్రతాపచరిత్రము, సోమదేవరాజయము మున్నగు గాథలలో నొకప్పుడు అక్కనబయ్యన లను వాయాదులు మనుమసిద్ధిని రాజ్యయ్యతుని జేసిననియు, నంతట తిక్కన యేకశిలానగరమునకు బోయి గణపతి దేవుని సహాయము నభ్యర్థించెననియు, వాకాకతీయ రాజు నెల్లూరుపైదండెత్తి, అక్కనబయ్యనల నోడించి మన్మసిద్ధిని పునఃప్రతిష్ఠించి యతని రాజ్యమున నొంత భాగమును దన సామ్రాజ్యమున గలుపుకొనె ననియు జెప్పబడియున్నది. నెల్లూరుప్రాంతమున గణపతిదేవుని మొట్టమొదటి కాసనము శ్రీ. శ. ౧౨౪౪ లో గన్పించుచున్నది. 8 దీనినిబట్టి మన్మసిద్ధిపునఃప్రతిష్ఠయై, గణపతిదేవుని దక్షిణదిగ్విజయమును నంతకుముందే జరిగి యుండెనని యూహింపవచ్చును. బహుశః శ్రీ. శ. ౧౨౪౪ ప్రారంభమున గణపతి మన్మసిద్ధిని నెల్లూరులో నురల ప్రతిష్ఠించి, యతనితోగూడి చోళమండలముపై

దండెత్తియుండును. అచ్చట నతనికి చోళరాజగు కులోత్తుంగునితో జరిగిన యుద్ధమునందు మన్మసిద్ధియు పొల్టానియుండును. దీనిని పురస్కరించుకొనియే తిక్కన “ద్రవిడోర్వీపతిగర్వముం దునిమి” అని వ్రాసి యుండును. ఈచర్చనుబట్టి నిర్వచకోత్తరరామాయణము క్రీ.శ. ౧౨౫౫కు పిమ్మటనే వ్రాయబడియుండెనని యూహింపవలెను. క్రీ.శ. ౧౨౫౭ నుండి పల్లవ రాజగు కొప్పెరుంజంగడు కాంచీనగరము నలజడిపరుప పొగెను.¹⁹ ౧౨౬౦ నాటికి పాండ్యులు విజృంభించిరి. సుందరపాండ్యు డాయేట తెలుగుచోడరాజ్యముపై దండెత్తినచ్చి మన్మసిద్ధిని దరిమిచేసి నెల్లూరులో వీరాభిషేక మొనర్చెను.²⁰ క్రీ. శ. ౧౨౬౩ వరకును మన్మసిద్ధి తిరిగి తన రాజ్యమునకు వచ్చిన ట్లగపడదు. ఈరాజునకు మంత్రిగ నుండిన తిక్కన క్రీ.శ. ౧౨౫౫-౧౨౫౭ నడుమ నిర్వచకోత్తరరామాయణమును వ్రాసియుండుట కవకాశము గలను.

తిక్కన తాను తెనుగుచేసిన ౧౫ పర్వములను ఆశువుగా గాక, ముందువెనుకలను చూచుకొనుచు పది మర్పుముగను, బాగరూకతతోను వ్రాసెననియు, నీ పదిని నెరవేర్చుట కతని కైదుసంవత్సరములైనను పట్టి యుండుననియు కీ.శే. వీరేశలింగముగారు వ్రాసియుండును.

19. Sewell. *HISI*. P. 152. ఈ కాలమున కాంచీప్రాంతమున మన్మసిద్ధియొక్కయు, కొప్పెరుంజంగనియొక్కయు శాసనములు దగ్గరదగ్గర తేదీలలో గల్పించుచున్నది.

20. *Ind. Ant.* XXI P. 121; *Ep. Ind.* VI P. 307; *MER* 187, 168, 186 and 187 of 1894; 303 of 1921 and 322 of 1911.

21. ఆంధ్రకవులచరిత్రము పే. ౧౪౨

22. కాకతీయసంధికలో “కాకతీయుల చరిత్రము” అను నావ్యాసమునందు రుద్రాంబనుగూర్చి వ్రాయబడిన వివరములను చూచునది.

23. Sewell. *HISI*. క్రీ.శ. ౧౨౮౩-౧౨౯౦ సంవత్సరములక్రింద నొసగబడిన విశేషములను చూచునది.

దిరి. 21 ఈ అంచనా పడియైనదే నని యొప్పుకొనినను ఆ యైదుసంవత్సరములును మన్మసిద్ధిరాజ్యకాలమున ప్రకాంతమైనవిగ నుండవలెనుగా! క్రీ.శ. ౧౨౬౩లో మన్మసిద్ధి తిరిగి తన రాజ్యమునకు వచ్చిన పిమ్మటనుండి యైదుసంవత్సరముల ప్రకాంతమైన కాల మెప్పు డుండెను అని మనము చెదుకవలసి యున్నది. మన్మసిద్ధి కాకతీయసామంతుడని యిదివరలో చెప్పియుంటిని. క్రీ. శ. ౧౨౬౧-౬౮ నడుమ కాకతీయగణపతిచేవుని యవంతరము రాజ్యమునకు వచ్చిన రుద్రాంబవరీపాలనారంభకాలమున కాకతీయసామ్రాజ్యమునం దలజడులు పొగినవి. చోళరాజగు మూడవ కులోత్తుంగుడును, మల్లిచేవుడును, కొప్పెరుంజంగడును, మరి యితరులును దక్షిణభాగముపై దండెత్తిరి. కాకతీయసేనానులు వీరిని ప్రతిఘటించిరి.²² ఈసమయమున తిక్కనభారతరచనమున కనుకూలమగు చాతావరణము లభించియుండవలెను. అటుపిమ్మట సామ్రాజ్యదక్షిణభాగమున కాయస్థసామంతులు మున్నగువారు శాంతిని నెలకొల్పిరి. క్రీ. శ. ౧౨౮౩ నుండి తిరిగి పాండ్యులు తెలుగుచోడరాజ్యములోనికి విజృంభించి క్రమక్రమముగ మన్మసిద్ధికి ఒత్తిడిగలిగింప సాగిరి. ²³ ఈకాలమున రాజకీయములు క్లిష్టములై తుదకు కాకతీయులు మరియొకసారి దక్షిణ దిశకు దండయాత్ర సాగింపవలసివచ్చెను. దీనినిబట్టి క్రీ. శ. ౧౨౭౦-౧౨౮౦ నడుమగల పదియేండ్లకాలము ప్రకాంతముగ నుండెనని చెప్పవచ్చును. ఈకాలమున కావలసిన విశ్రాంతి లభించుటచే తిక్కన యజ్ఞముచేసి సోమయాజియై, నిశ్చింతగ నొకయేడ గూర్చుని మహాభారతరచనమును సాగించెనని యూహింపవచ్చును.

3

క విశ్రయములో నాభిరవాడగు నెఱ్ఱాప్రగడ నన్నయ విడిచిన యరణ్యపర్వశేషమును పూరించెను. ఇతడు రామాయణపారివంశములను వ్రాసి రెడ్డిరాజ్యస్థాపకుడగు ప్రోలయచేమన కంకితముచేసెను. పిమ్మట అరణ్యపర్వభాగమును రచించెను. కడపట వృసింహపురాణమును వ్రాసెను. ప్రోలయచేమని తమ్ముడగు మల్లారెడ్డి

యెడట నీకవి నాదరించి పిమ్మట వేమారెడ్డివద్ద కంపెను. ఈ ప్రాంతమున వెన్నెలకంటిసూరనను గూడ నాదరించి యగ్రహారాజకముల నొసగియుండుటచే బహుశః వేమారెడ్డి రాజ్యముచేయుచుండగనే ఎఱ్ఱాప్రగడ మరణించియుండునని శ్రీ. శ. వీరేశలింగముగా రూహించిరి. ప్రాంతమున శ్రీ. శ. ౧౩౨౭లో పరిపాలనము నారంభించి²⁴ స్వతామబలముచే రాజ్యమును విస్తరించెను. ౧౩౪౪ లో నితడు కురు

24. *Proceedings of the All India Oriental Conference, Trivandram Session, pp. 734-741* లోని "The chronology of the Reddis of Kondavidu" అను నావ్యాసమును చూచునది.

25. MER 268 of 1897.

26. ఈవ్యాసమున మహాభారతరచనాకాలమును గూర్చి నాకు దోచిన యభిప్రాయములను పేర్కొంటిని. విజ్ఞానసాగర దృష్టి నీవిషయ మాకర్షించునని నమ్ముచున్నాను.

ఘ్నలతో పోతెను. అం దీతని తమ్ముడు మల్లారెడ్డి మరణింప నతని పేరిట నారాజు ౧౩౪౫ లో అనురేశ్వరాలయముపై కలశం నెత్తించెను.²⁵ అటుపై వేమనపరిపాలనము శ్రీ. శ. ౧౩౫౩ వరకును ప్రకాంతముగ జరగిపోయెను. ౧౩౪౪ కు పిమ్మటనే యిరైజెట్టాప్రగడ నాదరించుటయు, నతడు రామాయణ హరివంశములను రచించుటయు జరగియుండును. ఈ గ్రంథరచనము ౧౩౪౪-౪౬ నడుమ జరగియుండును. ఎఱ్ఱాప్రగడ ౧౩౫౦ లో మరణించెనని యనుకొనినచో నతని వృసింహపురాణరచనము ౧౩౪౮-౫౦ నడుమను, భారతారణ్యపర్వపురణము ౧౩౪౬-౪౮ నడుమను జరగెనని యూహింపవచ్చును.

ఇట్లు ఉపలబ్ధములగు చారిత్రకాధారముల యొక్కయు, సమకాలికచరిత్రముయొక్కయు సహాయముతో నన్నయభారతాంధ్రీకరణము శ్రీ. శ. ౧౦౨౫-౧౦౩౦ నడుమను, తిక్కనరచనము శ్రీ. శ. ౧౨౭౦-౧౨౮౦ నడుమను, ఎఱ్ఱవరచనము శ్రీ. శ. ౧౩౪౬-౧౩౪౮ నడుమను జరగెనని నిర్ణయింపవచ్చును.²⁶

సవరణ

గత జానవరి భారతి సంచికలో ౬౯౯-౭౧౩ పుటలలో నెడుజ్జరాయ తామ్రశాసనమును బరిష్కరించుచు ఫలనిర్ధారణ సందర్భమున శ్రీ రావుబహద్దరు సి.ఆర్.కృష్ణమాచార్యులవారు ద్వితీయసింహవర్మయొక్క విశవట్టి శాసనమున నారాజు రాజధానిగ చేర్కొనబడిన 'పద్మకర' యనుపట్టణమే (See E. I. xxiv pp. 801) యన్య ప్రాచీన పల్లవశాసనములందు చేర్కొనియున్న 'పల్లకడ' పట్టణమని గుర్తించి రని వ్రాసియుంటిని. ఇటీవల వీరితో సంభాషించుచున్నప్పుడు ఈ యంశము ప్రస్తావనమునకు రాగా, వీరు తాము అట్లు గుర్తించలేదని చెప్పిరి. వీరి వ్యాసమును పరిశీలించుచుండగా వీరు 'పద్మకర' ను 'పల్లకడ' యని గుర్తించలేదని విశేషపడినది. కావున పై నెడుజ్జరాయశాసన వ్యాసమున వేసుచెప్పినది సరికాదు; ప్రమాదజనితము. పాఠకులు ఈ సవరణను గమనించవలయునని ప్రార్థించుచున్నాను.

—నేలటూరు వెంకటరమణయ్య.

అమృత బిందువులు

[కథానిక]

శ్రీ
మల్లాది
సూర్యనారాయణకావ్య

౧

అనాడు గొప్పవర్షము. గోమతిస్నానము
నకు చాలామంది వచ్చినారు. వారిలో
కొందఱు శాసకతీర్థమునకు దగ్గఱగా చిన్న
మెట్టమీద నున్న గుడికి పోయి పీఠాంజనేయ
స్వామిదర్శనము చేయుచున్నారు. అట్టి
వారిలో నలుగు రొక జట్టుగా ధర్మశాలదారి
పట్టి పోవుచున్నారు.

‘ఈ అమ్మాయి మీకూతురా?’

‘కా దమ్మా! కోడలు.’

‘అల్లాగా? ఆ అబ్బాయి?’

‘కొడుకు.’

‘బాగుంది ఈడూ జోడూ! ఇంకా
మనమడు...’

‘మొన్న మొన్న నే శుభ కార్యమయింది
దొడ్డమ్మగారూ!’

‘అదృష్టవంతురాల నమ్మాయీ! మల్లీ
యారోజలనాటి కాంజనేయస్వామిదయవల్ల
నీకు మనమడు...’

అప్పుడు కోడలు చిలునవ్వుతో ముఖము
ప్రక్కకు త్రిప్పడమూ, గుడికి పోవుచున్న
యొక యువకుడు తన్ను చూచి నవ్వుచున్న
ట్లున్న యాసుందరిముఖము చూచి తెల్ల
పోవడమూ ఒక్కమా త్రైసవి. వా రట్లే
పోవుచున్నారు. అయవకు కట్టే నాలుగు

నిమిషాలు నిలబడి, చుఱుకుగా వెనుకకు
నడచి వారివెనుక చేరినాడు.

‘అబ్బే! కట్నాలూ లేవు కానుకలూ
లేవు. పిల్ల నచ్చింది. సంప్రదాయం మంచి
దని నలుగురూ చెప్పారు. వారి కొక్కరే
పిల్ల. ఏదోయిల్లా, కాస్తపాలమూ ఉండట.
చేసుకొన్నాం.’

‘పెల్లి బెంగుళూరిలోనే జరిగిందా?
ఎన్నాళ్లయింది?’

‘ఆ! అదీ మొన్న మొన్న నే. రెండేళ్లువు
తుంది.’

‘అల్లా చెప్పండి. అయితే రెండూ
ఓమాట.’

అప్పు డాపిల్ల మందహాసముతో తల
వెనుకకు త్రిప్పి ముసలమ్మవంక చూచినది.
దానిమొగ మాయువకుడు మరల విస్పష్ట
ముగా చూచి నిలచెను. వారు ముందుకు
సాగిపోయిరి.

౨

‘ఇదేమిటి? మల్లీయిక్కడ సిద్ధ
మా?...నన్ను చూడలేదు గదా!... సంవ
త్సరం పైగా అయింది... అప్పటినుంచీ తీర్థ
యాత్రలే చేస్తున్నారా?...తక్కినవాళ్లే?
...అరే! పొరపాటయింది... ఇల్లా చూ
చింది...’

‘అమ్మమ్మా! అరుగో అరుగో! ఆయనే. వెల్లిపోతున్నారు. ఎడంచేతిలో మూటా తెల్లగుడ్డగొడుగు కుడిచేతిలో కాశీచెంబూ. ... వెళ్లు వెళ్లు, కలుసుకో!’

‘ఎవరో? విశ్వనాథమే? మనపుణ్యం పూసిందా?’

‘గబగబా వెళ్లు. ఆయన చురుగ్గా నడచిపోతున్నారు.’

‘ఆ బట్టలూ, చెంబూ పట్టుకొని చవ్వన రా!... విశ్వనాథం!!’

‘అమ్మమ్మా! మెట్లు. జాగ్రత్త. పరు గెత్తకు, పడతావు.’

‘నాయనా! ఆ యెఱ్ఱపిల్లాణ్ణి పిలవండి బాబూ!... విశ్వనాథం! ఆగు బాబూ! పరు గెత్తలేను.’

‘అయ్యో! అన్నంతా అయింది. లేలే. మాకాలు కొట్టుకుపోయిందే!’

‘ఏమయ్యో! అబ్బయ్యా! ఆగవయ్యా, సీకోనం పరుగెత్తి పడ్డది ముసలమ్మ!!’

‘అయ్యో! నన్నుకోలేదు. పాపం! పడిపోయిందా?’

‘ఏంనాయనా! పే రెట్టి పిలుస్తూఉంటే, వెల్లిపోతావా? చూశావు కాబోలును! మతి విరిగిపోయిందా యేమిటి?’

‘రేపులో తిన్నగా చూడలేడో పర ధ్యానంగా ఉన్నారో అనుకొన్నాను. ఎదట పడ్డా కదా! పలకరించకపోతే మానె, నా కేసి చూడక కింద చూస్తూ లేమిటి? నాఅశ నిరాశ అయిపోతుందా వైవమా!!’

‘అదేమిట? కళ్ల నీ న్లేట్టకు... విశ్వ నాథం! నన్నె అగవు పోనీ!... మాది కొల్లేటి

దగ్గట కొనేలివాడలే! ... దీన్నె అగవు? మఱచిపోయినావా? ... సీకోనం దేశమంతా గాలిస్తూ అప్తకష్టాలూ పడి కాశీ చేరి జోషీ గారి బసలో వాకబు చేస్తే, అక్క డవరో అబ్బాయి, వాడిధర్మమూ అని, ప్రయాగ వెళ్లండి ఆవైపున దొరుకుతా డంటే, తిండి లేదు నిద్ర లేదు, ప్రాణాలు చేత బట్టకొని వచ్చాం... కనబడ్డాడు కష్టం గట్టెక్కిందను కొంటే ఈథోం లేమిటి నాయనా?’

‘నాకోన మెండుకు వచ్చారో తెలియ డం లేదు.’

‘అయ్యో పాపమా! ఇం కెవరికోనం వస్తాము? ... కంట నీరు పెట్టకూడ దన్నానా? ఉండు ఉండు. నంగ లేమిటో!! అడ్డంగా మాటాడుతున్నాడు. అన్నీ అడగనీ! ఏం చెపుతాడో చెప్పనీ!! మాటకు ముందుగా ఏడు పెండుకూ?’

‘మీ పేరు సూరమ్మగారే కాదూ!... ఇది పదిమందీ వచ్చిపోయే దారి. వంతెన దిగి ఆపక్కకు వెడదాము రండి. మెల్లగా మాటలాడండి. ఏడుపూ అల్లరి వద్దు సుమండి. మాటాడకుండా పోతే మఱి గోలచేస్తా రని ఆగాను’

‘అమ్మా! రా! నాచెయ్యి పట్టుకో! ... దిక్కు లేనిపిల్ల, మొగు డిల్లా మాట్లాడితే, ఇంక దీనిగ లేమిటి చేపుడా?’

‘అమ్మమ్మా! ఆశ అడుగంటిన ట్లుంది. ఇంక...’

‘వద్దు వద్దు. ఏదో మతి మాటిపో యుం టుంది. అతనే నర్దుకొంటాడు. కొంచె మోపిక పట్టు’

‘సూరమ్మగారూ! నామతి మాటిపో

లేదు. మీమతి మాటిపోయింది. దీనిమతి మార్చేశారు'

'అ దేమిటో నాయనో! నాకర్థం కాలితే... అదేం పాపమాటరా!!'

'నెత్తి బాదుకొంటే నేమి, గుండెలు బాదుకొంటే నేమి?'

'అమ్మమ్మా! నాకు గంగమ్మే దిక్కు. అపమానం భరించలేను. తెలిసిపోయింది... ఇంకెందుకూ!'

'నో రెత్తకు. ఉండు. గంగో గోదా వరో... తరువాత'

'అప లీపిల్ల యెవరో తెలిసే అంటున్నావా? ... సరిగ్గా చూడు ... ఆత్మేళ్ల కిందట చూశావు, అనవాలు పట్టేవో లేదో!'

'అల్లా గంటా రేమిటి? ... ఏడాది కిందట చూశాను.'

'అమ్మయ్యా! అ దేమిట అమ్మమ్మా!! నన్నే నన్నే?'

'అయ్యా! వధుం విటిగి కూలబడి పోయిందిరా నాయనా! ... ఈ దెబ్బతో! తిన్నగా కూర్చో తల్లీ! ... ఎక్కడ చూచావు బాబూ? స్వప్నంలోనా?'

'మీరు చాలా తెలివిగలవారే కాని, ఇప్పుడు మీ పరిహాసాలు కట్టిపెట్టండి. నైమిశారణ్యంలో చూశాను, ఈ కళ్లతోనే... ఏడాది క్రిందట.'

'వైవమా! నే నరణ్యం పాలయినానా?'

'అయ్యా! అయ్యా! తల పగిలి పోతుండే!! ఈ అడవిలో దిక్కువ్వరే? కట్ట కట్టకొని గంగలో పడదా లేవే!'

'నేను చెప్పినా అల్లరి వద్దని?... నేను పోతాను. ఇక మీకూ నాకూ సంబంధం లేదు.'

'మహారాజా! నన్నేలవద్దు గాని అప వాదంమాత్రం నేయకండి. మీ పాదాల తోడు: నే నేకోపం యెరిగను. ఆ సూర్యుడు సాక్షి, ఈగంగ సాక్షి. మీ కళ్లకు మొక్కి గంగలో పడతాను. సమస్కారము, సమ స్కారము.'

'తాకవద్దు. అర్హత లేని పని చేయకు. అపవాదము కాదు, స్వయంకృతాపరాధము. అనుభవించవలసినదే.'

'తోసేసి వెల్లిపోతావా? ఇదా సీచదువుకు ఫలం? పతివ్రతను పరిత్యజించిన పాపం...'

'చెయ్యి విడవండి. ఎప్పటి కప్పుడే పతివ్రత.'

'దేవుడంటూ ఉన్నావా? ఉంటే యీ మాట నహిస్తాడా?'

'పాపపుమాట లనేవానికి పశ్చాత్తాప పడేరోజు రాకపోదు.'

'పాపం చేసినవారికి అంతే.'

'భేషయినమాటన్నావు. మాపాపం ఋజువు చేస్తావా?'

'దేవుడే చేశాడు ఋజువు. నాతో రాకండి. ఇప్పుడే వస్తాను.'

'ఎవరినో చూచి నే ననుకొని భ్రాంతి పడ్డా రనుకొంటా నే!'

'భ్రాంతి లేదు గీతి లేదు. భంగు తాగడం అలవాటయింది కాబోలు! పైత్యం నెత్తి కెక్కింది, మతి చలించింది.'

‘వస్తున్నాను, మాటలనకు పెద్ద మాట
తో బయలుదేతారే!’

‘వచ్చావు నాయనా! మా అక్కడికి?
మేము రామా? కూవో...ను వెళ్లగంటి
వంశంలో పుట్టావు, ఇ చెల్లగంటి వంశంలో
పుట్టిపెరిగింది! ఈపాపపుమాట లేమిటా !!
పండితుడ వైనావు, పరిజ్ఞానం వద్దా?’

‘వృథా సంభాషణం వద్దు, పెద్దదానవే
కాని...నాతప్పు కూడా ఉన్న దనుకో!
అయితేనేమి? లోకవిరుద్ధ మైన పని చేశావు.
రజస్వలావివాహంపేరు చెప్పి దీన్ని బెంగు
భారిలో ఒకడికి కట్టిపెట్టావు.’

‘అమ్మమ్మా! అమ్మమ్మా! శివశివా!
గంగాధవానీ! విను విను.’

‘అయ్యో నాప్రారభమా! మానాయన
యజ్ఞం మన్నుచా లయిందా? మాతాత
పైనం గోతిచారే? డబ్బయ్యోపడి వచ్చింది.
నేలు మడిపించుకోకుండా బతికాను. సూర
మృంతు అగ్నిహోత్రం. రజస్వలావివాహం
పేరు చెప్పి మాటుమనువు చేశా నంటావా?
అది నాలుకేనా?’

‘నీది హృదయం కాదు కాని నాది
నాలుకే.’

‘అమ్మమ్మా! చెవులు బద్దలైనాయి,
గుండె పగిలిపోయింది. రామా రామా!’

‘అయ్యో తల్లీ! ... నురగులు కక్కు
తోంది. ఏమిదిక్కు? పాపం పాపం... కట్టు
కొన్నదాన్ని గంగపాలు చేయకు...లేలే’
అమ్మా! అసలే రెణ్ణాళ్లనుండి తిండి లేదు.
వైగా పిడుగు మీద పడ్డది.’

‘ఈదొంగవేమాల కేమి ? ... అక్కడ

అసలుకుళ్లు బయలుపడ్డది. వేషం మార్చారు
పొండి పొండి, వచ్చినదారినే.’

3

‘అబ్బా! ఈవేళ స్నానాల రేపులో ఆ
పూరి పేరు వినడ మేమిటి, మనస్సు పాడై
పోవడ మేమిటి? ఎప్పుడో పాతరేసిన పాత
గొడవంతా పైకి పెల్లగించింది. ఉత్తరం
వ్రాసినా, వెళ్లినా తప్పకుండా అవమానమే
యెదురవుతుంది దని నిశ్చయించుకొనే ఆ
విచారం వదలుకొని అజ్ఞాతవాసం చేస్తు
న్నాను. తిరిగి ఈ వేళ పాడుమనస్సు తిన్న
గా పోక ఈవేళయిక్కడ ఆగినందుకు....’

‘ఏమండీ మేష్టరుగారూ! కాశీలో అన్నీ
చూచాము గాని, పెద్దపెద్ద పండితు లంటా
రట, ఆ కాలేజీ చూడలేదండీ!’

‘అదేనా? చూడాలంటే ఇంకా ఎన్నో
ఉన్నాయి.’

‘శాంతమ్మగారి అల్లుడు చదువుకొన్న
దాకాలేజీలోనే కాబోలు!’

‘అదేమో నాకు తెలియదు గాని,
వాళ్లు డబ్బుకోసం వచ్చినప్పుడు ‘సవర్ణీపం
లో ఉన్నాడు. అక్కడికి ఉత్తరం వ్రాయు
చా’ మని చెప్పారు.’

‘అవు డాతెడాఖా దస్తావేజ్ వ్రాయించి
నావిడ యెవరు బాబూ! జ్ఞాపకంవచ్చిందీ?’

‘శాంతమ్మగారి పితల్లి సూరమ్మగారు.’

‘ఆవిడ మా చెడ్డదండీ! పెద్దదే కాని
వ్యవహారపు తెలివి యెక్కువైంది.’

‘అబ్బో! ఆవి డెక్కడ? తలలు తీసి
తలలుపెట్టే మనిషి! అంత పెత్తందారునీ
టకటక లాడించింది జ్ఞాపకం లేదూ!’

‘అందుకే బాబూ వాడకం బాపతు శాంతమృగాడు బాకీవున్న పదమూడణాలు అడగా అనుకొని మానేశాను.’

‘విడిచిపెట్టేవాడవు కావే! ఎల్లా గూరు కొన్నావో! పోసిలే! కేపు నరయూ ప్నానం చేసి శ్రీ రామార్చనమైనది దోపెడు నీళ్లు విడిచిపెట్టు.’

‘అది బాగుంది మేష్టరుగారూ! అయితే ఆ సామ్యుతో అప్పుడు శుభకార్యం జరిగిం చారేమో!’

‘ఏమో? మళ్లీ వచ్చినవా లైవరు, చెప్పినవా లైవరు?’

‘ఆ సామ్యు వట్టుకు వెళ్లి ఎన్నా శ్లయిందంటారు?’

‘ఎన్నాళ్లా? సంవత్సరన్న రయింది.’

‘ఆ పిల్ల బంగారుబామ్మండీ!’

‘అదంమాట ఆలాగుంచు. మణిపూస’

‘నిరుడు సంవత్సరానికి నేను మాలత్ర వారింటికి వెళ్లినప్పుడు, ఆ రోజే వచ్చింది భారతిప్రతిక. దానిలో ‘బెంగుళూరు—యువతీ వినాహము’ అన్న మాటకింద పథావరుల ఫోటో లున్నాయి. ఆ వెళ్లికొమార్తెను చూచి నిజంగా శాంతమృగాని కూతురను కొని కంగారుపడి—అచ్చంగా అడే రూపం. ఏమీ భేదం కనబడ లేదండీ!—మళ్లీ మళ్లీ చూచి, తటపటాయించి, ఎవరితోనూ అన లేదు సుమండీ. ఛీ! అల్లాగ జరుగుతుందా అని నాలో నేనే నర్దుకొన్నాను.’

‘మనిషిని బోలిన మనుషులుంటారులే!’

‘నేనూ అంతే అనుకొన్నానులెండీ.’

‘నరేలే. పదకొండు కావచ్చింది, పదు కొందాం.’

‘పక్క నర్దుకోవాలండీ! ఆ గోడపక్క పడుకొన్నవా రెవరండీ!’

‘ఎవరో? మనవంటివారే.’

౪

‘అమ్మాయీ! ఎవడో మనకొంప తీశాడే!’

‘ఏమిటి!! ఇల్లా తే!! ఏదో ఉత్తర మనుకొన్నాను. ఫోటోగ్రాఫా?’

‘ఏచాటుగానో ఉండి నీబామ్మ తీసి ఈకుట్టాడిబామ్మతో కలిపి అచ్చువేసి వాడికి పంపించాడే! అందుకే...’

‘నే నెక్కడి కెల్లానూ, నాబా మ్మె వరు తీశారూ?...బేరా!! ఈ పాపాని కంతా మూల మీదా?’

‘ఎక్కడి కెల్లా రీ!! కిట్టనివాళ్లకి...’

‘మన మెవరి కేమి చేశామే ద్వేషానికి?’

‘చేస్తే ఉండడం సహజమే. ఏమీ చేయక పోయినా అపవాదులు పుట్టిస్తారు. అందు లోనూ మొగుడు దగ్గల లేని పడుచుపిల్ల పుట్టింట చాలాకాల ముందా...’

‘ఆమాట నిజమే కాని, ఇ దాయనకు పంపినది కాదు. భారతివేవరుకు పంపినది. వెళ్లిఫోటో అని దొంగఫోటో దాని కెవరు పంపగలరు?’

‘వాడు నమ్మడానికి వేరుకూడా సరిపో యిందా యేమిట?’

‘ఆ! అది కూడా నమ్మడానికి ఏలు గానే ఉంది. బాలాత్రిపురసుందరి పేరు

గనుక, మార్చినట్లు కాకుండా అక్కడ బాటా అని పిలుస్తూఉంటే ఇక్కడ సుందరీ అని పిలిచేటట్టుగా కొంచెంమార్పు చూపించి దనుకోవచ్చు'

'అయినా, లేదా యేమయినా ఉండే మా కనిపెట్టు.'

'అయితే ఉండు. అద్దంలో చూసుకొని చెప్పుతా... ఏమి టాక్చర్యం!! అమ్మమ్మా! నుదురూ, కళ్ళూ, చెవులూ—దుద్దుల రకాలు వేటుకాని—చెక్కిల్లూ, పెదవులూ అద్దంలో కనబడ్డట్టే అచ్చంగా ఈ బామ్మ ముఖంలో కనబడుతున్నాయే! అందుకే...అయినా, ఈ బామ్మ నాదని, యెల్లాగనుకోము? మన మనుకోకపోయినా ఇతరు లనుకోకమానదు. మన స్పెన్ని వికాలనో పోతోంది.'

'అందు కేమంటావు?'

'బెంగుళూరు వెళ్లి, ఈ సుందరిని వెతకడం, సందేహం తీర్చడం. కాని మనం వెళ్లి లాభ మేమి? దాన్ని తీసుకొని రాగలమా?'

'ఇది పట్టుకొని మన కొఱితివాడ వచ్చినా తీరిపోను, బెంగుళూరు వెళ్లినా తీరిపోను. అల్లా చేయక ఈబామ్మ పట్టుకు ఊరే గుతూ మనల్ని చంపే డెందుకో!'

'అల్లా గనకు. దీనిమోస్తే రల్లా గుంది. నువ్వైనా సరే. దూరదేశంలో ఉండి ఈ ఫోటో చూస్తే ఈ సుందరి నేనే అనుకుంటావు. అంత నమ్మకం తోచబట్టే ఇది చూచుకొని నోరుమూసుకొనం డన్నట్లు మనకు పంపించారు.'

'ఇప్పుడు గ తేమిటి?'

'విశ్వేశ్వరుడే చూపించాలి.'

'అయితే నడు. వాడి స్నేహితు డెవడో ఉన్నాడట. అతన్ని పట్టుకొని ఆలోచింతా'

గ

'అప్పటి కై దేళ్లకిందట చూచిన నేనే ఆనవాలు పడితే, అప్పటికప్పుడు రెణ్ణెల్లలో చూచిన ఆ కోరుపల్లికోమటి గుర్తుపట్టలేక పోతాడా? ఆ అయిదేళ్ల వ్యవధానములోనూ కొంతమార్పు వచ్చినమాట సత్యమే కాని, ఏమయినా సరే, ఆముఖం ఈముఖం ఒకటి కాదంటే, వివాహమైనప్పుడు సుమారు నెల రోజులు మేముకలసి మెలసియున్న కాలములో దాని సహజరూపరేఖ లంటుకొన్న యాకళ్లు నాకళ్లు కావనవలసినదే. అందుచే సాదృశ్య భ్రాంతి అనే మాట కవకాశము లేదు. కవల పిల్లలయెడ స్థూలదృష్టి కట్టిభ్రాంతి కలుగ వచ్చునుగాని, ఆమాటకు విలేలేదు. అయితే, అంతపరిధితురాటా, అంతఅనుకూలురాటా ఇంతపనిచేస్తుందా అని యెవరైనా అనవచ్చు. నిజానికైతే చేయవలసినది కాదు. కాని, చేసినది. అందుకు తగిన కారణాలూ ఉన్నాయి. అందు మొదటిది నాఉపేక్ష. రెండోది సూరమృప్రోత్సాహం. మూడోది యశావనధర్మం. నాలుగోది కాలమహిమ. ఇంక సందేహ మెందుకు? ఆమేష్ట రన్నట్లు ఆతలగొట్లమారి సూరమృముండ నాఆశ నిరాశ అని బోధించి దాని మనస్సు విడిచి దేశంకానిదేశం తీసుకొనిపోయి రజన్వలా వివాహం పేరు చెప్పి అకుత్స్టాడికి కట్టి పెట్టింది. నే ననుకొన్నది నిజ మయినది. ఇంక ధర్మసందేహంకూడా అక్కఱలేదు. ఓదాని కొకటి అన్నీ సరిపడ్డాయి. సత్యం బయటపడకుండా పోతుందా? ఇం తెందుకు?

అది చూడడంతోనే వాళ్లే సిగ్గుపడి యింటికి పోయింటారు.'

* * * *
* * * *

'ఆ యెట్టగుడ్డ కట్టుకొని పోతున్నాడు వాడు కాదుగదా!'

'సందేహ మేమిటి? ఆయనే, ఆయనే. శాటి కాదుగదా!'

'బాబూ విశ్వనాథం!'

'అయ్యో కర్కమా! వీళ్లు వెనకకు పోయా రనుకొని యిక్కడ నాలుగురోజు లాగినందుకు...'

'ఉండరా నాయనా!... కొంప తీసి సవ్యసించలేదు గదా? పోనీ! నీలగొంగుళువు చల్లగా జుట్టూ, జందెం ఉన్నాయి'

'ఉండలే అమ్మమ్మ!...క్షమించండి. మీ కెదురు చెప్పినా ననుకోకండి. మూర్ఖులు వేటు. ముమ్మాటికీ వేటు. సత్యముతోడు నే నా సుందరిని గాను. మీరు బెంగుభూరు వచ్చి సరిగా నావలె నున్న ఆ సుందరిని చూడండి చాలు. నామీద పడ్డ నింద తొలగిపోతుంది. అదే నాకు పదివేలు. మీ పాదాలు పట్టుకొని ప్రార్థిస్తున్నాను: నానింద తీసివేయండి'

'ఛీపో! కుక్క ముట్టుకొన్న కూడు. ఛీ! నీ వేడాది కావరం చేసివ బెంగుభూ రేమిటి, నేను రావడ మేమిటి!...నీకూ నాకూ సంబంధం లేదు. ఇంక నావెంట వస్తే మాట దక్కదు.'

'అమ్మమ్మా! అయిపోయింది...ఇంక

కంటబడదు... వెళ్లిపోతున్నారు... అమ్మా! అమ్మా!'

'ఇల్లా నేలబడి దొర్లి తే ఏ మువ్వతుంది? లే. ఆ యింట్లో దూరాడు. ఆ అరుగుమీద కూర్చుందాం. వీట్లీ విడిచిపెడతానా? పది మందిలోకి యీడ్చి గడ్డి పెట్టించకుండా... లేలే.'

'నేను నడవలేనే?...ఆ మనస్సు నల్ల రాయి. ఇంక కరగడే!'

'కా రుక్కు కరుగుతుంది, రాయి కరగదూ! చివరకంటా చూడకుండా విడిచి పెడతానా? తిన్నగా న్నదు మిటి!'

'అమ్మమ్మా! ఈ పెద్దతనంలో నా దుఃఖం నువ్వు చూడలేవు. ఒక్కమా టేడ్చి పోదువు గాని రా!'

'అల్లాగేలే! పెడదాం. ఈయరుగుమీద కూర్చో! ఈతడిగుడ్డ లాచూరుని తగలేసి...'

'పోనీ! మనమే వెళ్లి ఆ సుందరిని పట్టుకొని పతిభిక్ష పెట్టమ్మా అని తీసుకు వస్తా మంటే, ఈలోపల ఈయన యేమయి పోతారో! వేషమంతా సన్యాసానికి సిద్ధం గా ఉంది.'

౬

'అయ్యో పాపం! ఎంతపని చేశాడు? అనుమానం పడడానికి వీలున్న దనుకొందాం. అయితే నిజ మేమిటో తెల్పుకో కుండా తొందరపడతాడా? వెంట పడలేక పోయారా? నలుగురూ విని బుద్ధిచెప్పి...'

'అయ్యో! మేము చూస్తూ ఉండగానే ఒకయింటిలోకి వెళ్లాడు. ఇవతనికి వస్తాడు గదా అనుకొన్నాము. అయింటివారి నడి గాము...మాయమై పోయాడు. మొన్న

నిన్నా గుడ్లు, సన్యాసులుండే స్థలాలూ చూచాము. ఎక్కడా—'

'ఎల్లా గుంటాడు?'

'ఎట్టిని కుట్టాడు. దాదాపు పాతికేళ్లు. శాటి కట్టాడు. పెద్దమూటా, తెల్లగొడుగు, చెంబూ.....'

'ఏమిటి? ... అయ్యో, దాటిపోయినా డండి! మొన్న సాయంకాలము బస్సులదగ్గర చూశా నండి! విచారించకండి. వచ్చింది శ్రమ... కష్టపడి సాధించండి. నాకొకటి తోస్తోంది. అతను సన్యాసిం చే ధోరణిలో ఉన్న మాట నిజమే. తెలుగు వాడు గనుక తెలుగుయతీశ్వరుల దగ్గరకు వెళ్లడం సహజం. హృషీకేశం దగ్గర లక్షగా ఝాలాలో జ్ఞానానందస్వాములవారిని ఆంధ్ర యతీశ్వరులున్నారట. వెంటనే బస్సుక్కి అక్కడికి వెళ్లండి.'

'దేవుడు మిమ్మల్ని చూపించాడు ... బాగుంది నాయనా!'

* * * *

'అమ్మమ్మా! ఆమూట కూడా నా చేతికిచ్చి బాగా అడుగెయ్యి'

'.....'

'ఏమండీ! జ్ఞానానందస్వాములవారి ఆశ్రమ మెక్కడ?'

'స్వామీ జ్ఞానానంద్? ఊపర్ బాప్'

'ముందుకు వెళ్ల మంటున్నాడే.'

'అమ్మా, నీయిష్ట దేవత సూర్యనారాయణమూర్తికి దండంపెట్టుకో!'

* * * *

'ఇదేనే అమ్మమ్మా!... ప్రాద్దు గ్రుంక కుండా చేరాము.'

ఆశ్రమము బహువిశాల మైనది. ముఖ ద్వారమున కిరువంకలూ పూతతోనూ, పిందెల తోనూ రెండు మామిడిచెట్లు మనోహరముగా నున్నవి. ఆశ్రమమునకుమ నొక మరమున్నది. దానిచుట్టూ పూల మొక్కలు, దానిమృచెట్లు, అరిటిచెట్లు రమ్యముగా నున్నవి. మతమునెదుట కొంచె మెత్తయిన తిన్నె. దానికి పదిగజనుల దూరమున మూడు వైపులా తడకలు కట్టిన పెద్ద చావడి. అటు నిటు చూచుచు వాల్చిద్దఱును లోల ప్రవేశించుచుండ నొక సన్యాసి గంగకు పోవుటకు కాబోలు దండికమండలపులు చేత కట్టి ఎదురుగా వచ్చెను. ఇద్దఱును సమస్కరించిరి. ఆయన 'నారాయణ!' అని ముందుకు సాగెను.

'జ్ఞానానందస్వాములవారు తమరేనా?'

'నేను కాను. వారు గ్రామంలో లేరు.'

'అయ్యో! ఎక్కడికి దయచేశారండి?'

'కుడ్రప్రయాగకు.'

'ఎవ్వడు స్వామీ!'

'నిన్న మధ్యాహ్నము.'

'అది యెంతదూరము బాబూ!'

'అక్కడికి వెళ్లడంకోసమా? వారు మళ్లీ ఆదివార ముదయమున వస్తారు. మీరు వెళ్లలేరు. ఆయనను చూడవలె నంటే అంత వలకు హృషీకేశములో నుండండి. అక్కడ ధర్మశాల లున్నాయి.'

'తమరు నడుస్తూ ఉండండి. క్షమించండి, ఒక్కమాట. మొన్న సాయంకాలము తెలుగు వాడు విశ్వనాథ మనే యెట్టిని పిల్లవాడు

శాటి కట్టుకొన్నవాడు స్వాములవారి దర్శనానికి వచ్చాడా స్వామీ?'

'అతను మీ కేమయినా కావలసినవాడా?'

'చిత్తము. ఈ పిల్ల పెనిమిటి.'

'అట్లాగా? వచ్చినాడు.'

'ఏమయినా మాటలాడినారా?'

'నేను పూర్తిగా వివరము గాని, నీవు భ్రాంతిపడ్డా వని మందలించుట విన్నాను. అతనిని తీసుకొనే వెళ్ళినారు.'

'అక్కడ అతనికి నన్యాన మివ్వరుగదా?'

'అట్లాగంటే పని జరిగినా అక్కడ జరగదు. ఇక్కడ జరగవలసినదే.'

'చిత్తం స్వామీ! ఆమాట చాలు. తమ సెలవు ప్రకారము చేస్తాము. సెలవు.'

* * *

'బెంగళూరికి వ్రాయించిన జాబు.'

'... ..'

'ఏదో సూక్ష్మముగా నున్నది. లేకపోలే. రుద్రప్రయాగ...'

2

'జట్టారవిష్వకుంటూ ఇక్కడ కూర్చున్నే, పట్టా పువ్వులూ పట్టుకొని యిప్పుడే వస్తానంటే, ఇంతలోనే ధవన చూడడానికి వెడతావా మూట విడిచిపెట్టి?'

'అ దేమిటే అట్లా గంటావు?'

'మాటాడకు, నీ వేమాలూ నువ్వు! పరాయూరు కదా?'

'... ..'

'ఎవరూ లేకుండా ఒక్కరైతే ఆధారన దగ్గర కేమిటి?'

'అ దేమిటంటే మీరూ అట్లాగే అంటారు? బాగానే ఉంది ఈవేళ?'

'ఔనంటే పోదూ? కోప మెందుకూ? అతన్నీ నేనే అనమన్నానా?'

'చాలులే! ఆరేసిన కోక పట్టుకొని వస్తూ ఉంటే చూచి అట్లా గనుకొన్నారు కాబోలు!'

'పోనీలే. పొరుగుూరు కనక జాగ్రత్త కోస మన్నాము.'

'నేను గుల్లోకి వెళ్లి వస్తాను. తరవాత మీ రిద్దరూ...'

'అయ్యో! ఇందాకా కొన్న తాంబూలపుమాత్రంలేనా రేవులో మఱచి పోయినానీ.'

'చప్పన రండి. ఇంకా ఉంటుందా?'

* * *

'అత నేడే?'

'అరుగో!'

'అవి డేవరే? మాట్లాడుతూ ఆ సందులోకి మళ్లుతూ ఉండగా చూశాను. అట్లాగ సాగ నంపి యిట్లా వచ్చావా యేమిటి?'

'ఎప్పుడు? ఇప్పుడే?'

'... ..'

'ఆ సవ్వ లేమిటి? అవి డేమిటి? సాగ నంపడ మేమిటి?'

'అయితే, నేను నిన్నానవాలే పట్టలే దంటావా?'

'నే నిక్కడనుంచి కదలలేదుగదా! ఆ సందులోకి మళ్లడ మేమిటి?'

'ను వెప్పటిగినవా లైవరు కనబడ్డారే?'

'నోరు మూయనే.'

‘పోసిలేండి. వచ్చిన ప్రమాద మేమీ లేదు కాని, దారి తప్పితే...’

‘ఈ వేళ మీ యిద్దరివరసా కూడా బాగా లేదు. ఎవరినో చూచి నే ననుకొంటున్నాను. మీ పుణ్యం కాని, ఈ పూరు దాటే దాకా, ఎవరో ఒకరు నన్ను విడిచి పెట్టకుండా ఉండండి.’

‘నరేలే! గుల్లో కల్లి రండి. పోదాము’

‘లేవండి. చాలు. సంతోషం.’

* * *

‘ముందు నడు. చూస్తావేం? దారి తెలుసు గదా! బసలో ఉండు. వెళ్లు కొనుక్కొని వస్తాను.’

* * *

ప్రతిదినమును పగలు పన్నెండు గంటలకు హృషీకేశములోని కాళీశమలీవాలా ధర్మ సత్రము నావరణమంతయు పండలకొలది సన్యాసులతోను, బైరాగులతోను కిటకిటలాడుచుండును. పంక్తులుగాతీరి నిలచియున్న వారినడుమ పెద్ద పెద్ద వినసకట్టిలు పట్టుకొని వినరుచు కొండ అటునిటు తిరుగుచుందురు. ఒక్కొక్క పంక్తివారికిని గోధుమరొట్టెలు నేతిదొన్నెలు బెల్లపుముక్కలు పంచిపెట్టువా రొకరితరువాత నొకరు పరుసగా నడచుచుందురు. క్రొత్తగా వచ్చిన బైరాగులకు ప్రక్క నున్న కార్యాలయములో కొండలు చీటిలు వ్రాసి యిచ్చుచుందురు. అన్నము తినువారికి పడమటి చావడిలో పంక్తులు తీర్చి వడ్డించుచుందురు. ఆ విసేదము చూచుటకు యాత్రికులు తూర్పుద్వారముచెంతను, ఉత్తరద్వారముచెంతను నిలచియుండురు.

‘అతనితో వెళ్లక చిత్రం చూస్తూ నువ్విక్కడ నుంచున్నావా? అల్లా చూస్తూ వేమిటి వెట్టిచూపు?’

.....

‘వస్తున్నావా? బసలోకి వెళ్లు. అమ్మ వారికి ఈ పల్లిచ్చి వస్తాను.’

‘ఎవరినో? నన్ననుకొన్నాను. నా కేసి చూచినట్లుంటే...’

‘అదేమిట అమ్మాయి! వెళ్ల లేదూ? ఇక్కడ చూస్తున్నావా? రా రా.’

‘ఈవిడది కాకిచూపు కాబోలును!’

‘ఈవేళ ఆదివారం, మఱచిపోయావా?’

‘ఆదివారం మఱచిపోతానా?’

.....

‘అమ్మా! ఇల్లారా. దారి తప్పుతావేమో అని యిక్కడూడి చూస్తున్నాను’

.....

‘అమ్మమ్మా! ఇంతనే పున్నావేమిట?’

‘ఏమి చోద్యమమ్మా! ఇప్పుడేకాదూ? నిన్ను... అడ్డదారిని వచ్చావు కాబోలును!’

.....

౮

అశ్రమములోని చావడిలో దర్భాసనము, చిత్రాసనము పఱచిన పెద్దపీట. దాని కెదురుగా రెండుగజముల దూరమున వేలుగా నిటునటు పెద్దచాపలు, పీకముసకుప్రక్క వట్టి దర్భాసనము. జ్ఞానానందస్వాములవారు మతమునుండివచ్చి యాపీటపై నధివసించి—

‘చిదానందం!’

‘చిత్రం చిత్రం! వర్తమానం చేసి నాను. అతను కూడా తమ సెలవుప్రకారము

చేస్తాడు. ఇదేమీటని కొంచెం అనుమానించినాడు కాని...

‘నరే, నమయమే అనుకొంటాను.’

‘అదుగో వారు బెంగుళూరివారే అనుకొంటాను, ముగ్గురు. ...’

‘స్వామీ! వందనం.’

‘నారాయణ! చంద్రమ్మగారూ! పచ్చారా? కూర్చోండి. శ్రమ అనుకోకుండా పచ్చారు, సంతోషం.’

‘శ్రమా స్వామీ? తమవంటి మహాత్ముల దర్శనం స్వయంగానే చేయవలసి నదిగదా! పెలవయిన తరువాత...తమ పేరు వింటున్నానండి. దర్శనంచేసినతరువాత...’

‘కూతురూ, అల్లుడూనా? ’

‘చిత్తం చిత్తం. తమ అనుగ్రహం.’

‘స్వామీ! క్రిందటి ఆదివారమువచ్చిన యిద్దరూ వస్తున్నారు.’

‘మహామధావా! అపద్బంధవా! నమస్కారము నమస్కారము.’

‘నారాయణ! సూరమ్మగారూ! మనమరాలా? శ్రమపడుతున్నారు, కూర్చోండి.’

‘స్వామీదర్శనమైనది. మాకష్టం గట్టెక్కుతుందని ఆశ. మహాకష్టంలో ఉన్నాము, మనవి చేస్తా...’

‘ఏమీ భయములేదు. కూర్చోండి’

* * *

‘బెంగుళూరా! సుందరివా? రక్షించావు?’ (బాల సుందరిని కాగిలించును)

‘సంతోషం వట్టలేకున్నాను. అక్కవో చెల్లెలవో?’

సుందరి బాలను కాగిలించుకొనును.

‘మా పిల్లకావరం నిలిపావు పల్లీ!’

సూరమ్మ సుందరిని కాగిలించుకొనును. చంద్రమ్మ శంకరరావులు నిశ్చేష్టులై బాలను చూతురు.

‘అందరూ కూర్చోండి.’

‘చిత్తం చిత్తం’

సుందరిబాల లొకవోట, సూరమ్మ చంద్రమ్మ లొకవోట, శంకరరా వొకవోట కూర్చుందురు.

‘విశ్వనాథం శాంతమ్మకు మేనల్లుడా?’

‘చిత్తం స్వామీ!’

‘ఏదో! మానవులకు కష్టం వస్తూ ఉంటుంది.’

‘మాది సామాన్యకష్టంకాదు స్వామీ! దిక్కు లేని పక్షి. దిక్కు లేనివారికి దైవమే దిక్కు. మాపాలిటి దైవము తమరే.’

‘విచారించ కమ్మాయీ! భయం లేదు.’

‘స్వామీ! అదుగో అతను వస్తున్నాడు.’

‘రావోయి విశ్వనాథం!’

బాలతో సుందరియు లేచినది.

‘యో వేదాదా న్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః, తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మహేశ్వరః.’

‘నారాయణ! లే. క్రింద చూస్తావేమి? ఆ పిల్లల వైపు చూడు.’

‘చిత్తం చిత్తం.’

‘చూచావా? నీవు నైమిశారణ్యములో చూచిన పిల్ల యెవరు?’

‘భ్రాంతుడను, మూఢుడను, క్షమింపుడు.’

‘నాయెడ నీ వేమీ తప్పచేయలేదే? లేచి వాళ్లను చూడు.’

‘చిత్తము చిత్తము.’ (అని బాలాసుందరుల పాదములచేత వ్రాలును)

‘అపచారము అపచారము’ (బాలమగనిని లేవనెత్తి పాదములు స్పృశించును)

‘స్వామీ! విషయ మంతా విశదమైనది. కాని మూలము వివరజ్ఞుడను.’

‘శంకరం! అదీ తెలియునులే... చిదానందం!’ (స్వాములవారు లేచిరి. అందఱును లేచిరి.)

‘ఈ చిరంజీవినులు సౌభాగ్యవతులు నైన బాలాత్రిపురసుందరు లిద్దఱు నొక్క యిల్లాళి కడుపువ బుట్టినవారు, శ్రీ స్వాములవారి పూర్వాశ్రమమునకు సంబంధించిన కవల పిల్లలు.’

ఆమాట విని వివదములో పిల్ల లిద్దఱు నొక్కమా తొక్కగంతులో ‘నాన్నగారే నాన్నగారే’ యనుచు వచ్చి స్వాములవారి పాదముల కానందబాష్పధారల సభిషేకము గావించిరి. తక్కినవారి హర్షధ్వనికి హద్దు

లేదు. స్వాములవారు బాలాసుందరులను లేవనెత్తి యిరుగేల నిరుపురి శిరస్సులు నిమ్రురుచు ‘బాలా! జన్మక్రమమున నీవు పెద్దదానవు. ఇది నీముద్దుచెల్లెలు. సుందరీ! ఇది నీకు భక్తిపాత్ర మైన అక్క. మీరు నకల సంపదలతో వర్ధిల్లు’ డనుచు వారి రెండు తలలు చేర్చి యొక్కమా తాఘ్రాణించిరి. అపుడు వారి నయనాంబుజములనుండి రెండమృత బిందువులు పిల్లల శిరస్సులపై బడినవి. నభవా రందఱును పరమానందపరవశులైరి.

‘శంకరం! విన్నావుగదా? విశ్వనాథం! విదితమైనదా?’

‘చిత్తం చిత్తం, మహాత్మా! పంచనములు. ధన్యులము.’

‘చిదానందం! మేము రుద్రస్రయాగ నుండి తెచ్చిన చిన్న వ్రాతపుస్తకము విశ్వనాథము చేతి కిమ్ము.’

‘చిత్తం’

‘విశ్వనాథం! పై నేమున్నది?’

‘అత్యుత్తమ.’

‘తరువాత నిది చదివి మీరి కందఱికిని వినిపింపుము.’

‘చిత్తం చిత్తం.’

శ్రీశ్రీనానందస్వామికి జయము జయము.

సనాతనత్వము

శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణచౌదరి

ప్రాత్ర దని సర్వమును రోతవడుట తగదు
క్రాత్త దని యంతయును దీసికొనఁగరాదు,
క్రాత్త ప్రాతల కలయిక కొంత మధుర
మగును; జీవితమునఁ జూడఁదగును దీని.

తాత శ్రవ్యించినదియగు మాతిలోని
నీరు మారిన, వానినే నీవు త్రావ
వలయు ననుమాట లోకకవార్త కాదు,
లోకధర్మ ప్రవృత్తికి లొంగవలయు.

శాస్త్రములుకూడ దేశంబు సమయమెఱిగి
లోకవృత్తికి ననురీత లేక నడచు,
దానిఁ గాదని నందురువాని బ్రదుకు
చవియు పారంబు చచ్చిన శాక మగును.

శాస్త్రములలోని రాజు లస్త్రములు విడిచి
లోకమే దాటిపోయిరి; నీకు నేడు
పాలకులు నెవ్వరో చూడు చాలు—శాస్త్ర
వాద మని భేదమే తరువాయి నీకు.

భవ్యవైదికమార్గ సంపత్తియందు
జ్ఞానలనదుర్విదగ్ధులౌ మానవులకు
బోధనేయంగ 'బుద్ధుఁడే' పుట్టవలయు,
నపుడ కల్గును లోకకల్యాణములును.

మనోహరమైన
ముఖ కాంతిని
పొందు బెట్టు

కోమలమైన ముఖకాంతిని స్త్రీలు
సహజముగా పొందగలరు. దీనిని
నిరాకరించిన మీ సౌందర్యమునే
కోతమట్టుకు చెడగొట్టుకొనెదరు.

స్త్రీయొక్క సౌందర్యమును అభివృద్ధిచేయుటకై అవాది
నండి అనేక సమపాయములు ఉండినవి ఆ మెముఖము
మోటుగాను అనార్య జీయముగాను యుండిన మీ ఉ
పాయములు వీరియుపనికొర్రు. చర్మరంధ్రములందు
మలినము చేరుటవల్లను, ఎండ, వడిగాలివల్లను చర్మము
పగిలి మోటుగానుండుటవల్లను ముఖము కాంతివిహీన
మగును. ప్రతిదినము తప్పక పౌండ్స్ క్రీములు రెండిటిని
వాడిన మీ ముఖము గులాబి పీకుకలె కోమలము
గానుండును. వీటిలోనుండు లైలములు చర్మరం
ధ్రములలో రాసుగాకొరబడి అందుండుమురికిని

పోగొట్టును. ప్రతిరాత్రి, ఉదయము ముఖమునకు మరియు
మెడకు పౌండ్స్ క్రీమును కొనవ్రేళ్లతో మెల్లగా రా
యుడు. కోమలరంధ్రములందుండు కొవ్వును, మురికిని
గించుటకు కొన్ని నిమిషములు అట్లనే యుంచిపడవకుడిచి
నేయుడు. పగలు పౌండ్స్ వ్యానిషింగ్ క్రీమును ఉపయో
గించుడు. ఇవిచర్మముమీద కంటికి తెలియని, తద్దులేని పా
రశాకటిని ఏర్పరచి ఎండ, గాలిదుమ్ము వీటినుండి ముఖము
నురక్షించును. ఈదినమే పౌండ్స్ క్రీములను ఉ
పయోగించుటకు మొదలిడుడు. కొన్ని వారము
లలోనే మీ ముఖము యౌవనభరితమైయుండును.

* పౌండ్స్ క్రీమ్ *

రాళ్లపల్లి ఆనంతకృష్ణశర్మ- ఆయునరచనలు

= శ్రీ పుట్టవర్తి నారాయణాచార్యులు =

వచ్చుని నిమ్మపండువంటి శరీరము; బక్కపలుచని యాకృతి; వికాలమున ఫలము; కళాలాభిర్యమును శ్రుమృతము పర్చికన్నలు; పెదవిపై దిగు నవ్వు; పరసత్యమునకు రచికత్వమును శీర్ష మాటలు; మనోహరమున కంతధ్వనీ—రాకే రాళ్లపల్లి ఆనంత కృష్ణశర్మగారు.

అంతరీక్షమున మనోవృత్తికి దాదాబ్దు వేమయున దీర్ఘ యిత్తింనువారిలో వేమ వాదివంతమున శర్మ గారే యగ్రగణ్యులు.

తెల్లని తలపాక, మునుగుదీర్చి పంచక చెలరేగి గట్టిని భోవతి, మైమూరినారి కోటు ధరించి “నూపాంతరాపన్నులన వ్యాకుల”వలె నభివైపు చూచి నిర్లక్ష్యముగా నా దువప్యాపమును జనుపుచున్నవ్యకు ప్రేమకుల కంటలకు “ఇది స్వప్నము కాదు గదా” అని యనుమానము కలుగుచుండును. చూచిన వెంటనే—బహిష్కార్యులతో జేయబడినవారి మనముల లోంగొను విచిత్రతకై పండితులలో నొక్క శర్మగారికే కలదు. ముఖతీవి,తలఁపులకుఁ దాదాబ్దు కాంతియులేమున తీవితము నుదిన రేఖావాలి. నుదిన తీవితమును కలుగులతో వ్యర్థము నేయక కళోపాసనకై వినియోగించి, కళలో రివ్యయితరేనొంది, కాంతిని సాధించిన మహనీయుఁడు. అతఁ యొక ‘రాజమూగి’. తన బృందయ సమాధికై కళా

తపస్సునకుఁ బాదుకొన్నాఁడు; సాధించినాఁడు. తీవితము పురీతమైనది. ఇతరు లానుమంగికముగ నానందపడవలసినదే కాని యొకరి మెప్పునకై తన యభిప్రాయములఁ జుపుకొను వెట్టి గాఁడు.

శర్మగారు సంస్కృతమున గొప్ప పండితులు. తెలుఁగురీతమునకు వలదినవాఁడు. కన్నడయున చక్కని కవన ముల్లంగలవాఁడు. ఆంగ్లయును, డిగ్రీలతోఁగాక చాపాయతో, “మాకు రాదా” యను పట్టుదలతో నేర్చినాఁడు; సాధించినాఁడు. కృష్ణశర్మగా రాంగ్లమున మాటలాడుచున్నపుడు కండపుష్టిగల వారి భావము జూచి “ఇతఁడు తెలుఁగుపండితుఁడా” యని యాశ్చర్యపడుదుము. ప్రాకృతగ్రంథములను మూలమట్టు ముగ శోధించినాఁడు. చదివిన ప్రతిభావయును గూలకమయుగఁ జదివినాఁడీ కాని ‘పల్లవగ్రాహి’ పాండిత్యముతోఁ దృప్తిపడలేదు. ఇతరుల మెప్పునకుఁ గాక స్వీయనందమునకు భాషాపచ్చిరాల నుపాసించినాఁడు. అనితరసాధారణమున సంస్కారము భగవంతుఁడొసఁగిన దివ్యాశీయాపముగాఁ నుదురుకొన్నది. తార్కికత్వ మన్న శర్మగారికి కంటిసింపు. కాని వానికిఁ దెలియకనే యాతీక్షణ భావదృష్టిలో లగించి పోయినది. శర్మగారి పరిశీలన సౌందర్యము లోఁకులు నెడనునది. బర్దుమరోకయొక డన్నట్లు కేవలము Beauty తోనే తృప్తిపడక Sublimity వలకు చూకి యా

చికటికపాలలో - ఆ గభీరతలో తన కందరాని యేదో ప్రభాతాదునును - నిత్యవర్షస్వయను తపాఫలమున కాంచన ప్రాకులాడుచుండును. సంస్కారము కుం చెనువిప్పి వర్షాకాలమువందలి ముగ్ధమయారమునలె కృష్ణశర్మగారి ప్రతిపదమునను నాట్యమాడుచుండును. ఆయనతెలుపులు శరీరమనుమ పేళములు. ఆయన చదువు పుస్తకపఠనము గాదు; మఱి భావతపస్సు. చదువు వ్యాసంగముగాదు; మరి యుపాసన. జీవితము ఒక జన్మప్రాయము గాదు; రాత్రివికల్పవంటి గుళిదుఃఖముల కదైవతభావమును గల్పించి క్రమరిబద్ధములగు నూర్చవలతో భగవంతున కర్పించిన యొక మధుర గావము. విజయగా శర్మ యొక యద్భుతవ్యక్తి.

అవంతకృష్ణశర్మ గానవిభారదుడు. పేరుమోసిన 'పాశమోగి' విభారము కృష్ణపుగారి శిష్యుడు. ఆ 'పాశమోగి' శిక్షణమున నీ 'రాజమోగి' తమాదయి కర్ణాటాంధ్రదేశముల విహారభూములుగాఁ దీసికొన్నాడు. కర్ణాటదేశమున శర్మగారికి సంస్కృత పండితుడుగా, విమర్శకుడుగా, కవిగా వెక్కువ పేరు లేదు. వారి కక్కడ గాఢకుడుగా గొప్ప ప్రఖ్యాతి యుండుటను జూచి నే నాశ్చర్యపడితిని. శర్మగారి సంగీత మొక యద్భుతఖండమువంటిది. ఆపాదమాదము 'సాత్త్వికావేశము'న వారి రచన మూఁగాడుచుండును. విపరీతములగు స్వరములఁ గల్పింపఁడు. తెగతాఁడనుపేరు స్వరములఁ బెంచి పాండిత్యమును స్రవ్యురింపఁడు. విమమరీకులతో గతుల నడపించి నడుమ తాళమును జూపుచు నార్యాటమునేయఁడు. ప్రక్కవాద్యములపైకి విజృంభింపఁడు. రాగాలాపనలో శరీరము నలయించుకొని అమితములుగ నకారములు గుప్పించి పిల్లి యెలుకనువలె రాగమును విడలించి వేయఁడు. శ్రోతల నావేశోన్మాదమున ఓల ప్రోతముగ ముంచియెత్తఁడు. తెలివితో నుండనివ్వఁడు. రసవారి కలను లలితలలితముగ తాఁకితాఁకి పోవుచుండును.

శర్మగారితో మాటలాడుటయన్న, సాహితీ విహసల కొక విండు. ప్రాచీన పండితులయొద్ద నొక దురభ్యాస మున్నది. ఎదుటివారిని తమ చైదువ్యునిలేమ ముచే ముగ్ధులఁ గావింపనలెనని వారి యాశ. విమవాదు

వారినబెంటనే, తమ మెదడుననున్న పుస్తకముల నన్నిటిని కళ్లములోని తొన్నలవలెఁ గుచ్చువోయ నారంభింతురు. కాని వీరి కాచెడ్డయలవాటు లేదు. శర్మసంభాషణము - అది యొక కళ. ప్రత్యూహవిదిధిల మధుర సరోజమువలె సుందరము. కవిభావనలె గంభీరము. పత్తివ్రతల యువరాగములె పవిత్రము. ముగ్ధములగు శరత్తుల సముద్రమధ్యమున నవతీర్ణయగు నుమ గుప్పందరివలె శర్మగారి సంభాషణము నాలుగువైపులను సమానముగా కుం చెనువిప్పి నడచును. వ్రాతలలోని రమణీయత సంభాషణలలో నేమాత్రమును డిండు పడదు. గద్యమున నాతఁడు గురిరియ నాయుంత్రి ప్రాసలే - ఆ యతులలోని యగుతులే - ముతైములవంటి గుత్తములగు నా పదములే ప్రత్యేక మగుచుండును. గంటలకొలది మాటలాడినను విడు గనిపించదు. అరుది కనిపించదు. ఎదుటివారిని నొప్పింపఁడు. బహిరంగముగా ఖండింపఁడు. తాను గూడ సానుభూతితో వారిబెంటనే నడచినదప్పినటులుండును. కాని యొక్క నిమగ్నములో - ఆశక్తి యేమోగాని - మన మనసును లోఁగొని అతఁడు చెప్పునవన్నియు మాఁకొట్టువట్లు నేయును. ప్రతి పదమును చక్కని యభినయముతో, సంగీతజ్ఞున పరిమృతమును చల్లని కంకర్షనితో గడ్డకువచ్చి నపుడు మనకుఁ బలియకనే శర్మగారికి నకులమై పోదును. శర్మకనుబొమ్మలకు విలుకడ లేదు. చేతుల యందు ప్రకరీ, పతాకా, త్రిపతాకాది హస్తముద్రలు నిమృత్యూహముగ నెన్నియో మారులు దిగిపోవుచుండును. శర్మగారి కనుబొమ్మ యొక్కసారి చలించిన భావవృక్షమున నొక్క యాకు గడలాడును. మాటకును అభినయమునకును గల ఈయహమహావికను గాంచినపుడు "పూర్వజన్మమున నీతఁడు భరతా చార్యుఁడా" యనిపించును. శర్మగా రుద్ధాటించు విషయమునకన్నను దానిని వెలువరచు పద్ధతిలో నున్నది 'తమాషా'.

శర్మగారు శకమునిలిపిన గద్యరచయిత. ఆయన పేరిట నిజముగా నాంధ్రమున శకాబ్ద మేర్పడును. కందుకూరివారితో నారంభమైన వచనరచనకు కృష్ణ

శర్యకలము భరతవాక్యమును బాడినది. నూతనపరికరములతో, నూత్న పస్తువులతో నూత్న తరమును కైలి వారంభించినాడు. ఆ యంత్యప్రాసలలో, ఆ యతుల పాభాగ్యములో పదకాలము నడచిపోవుచున్నప్పుడు 'పచ్చముగ' బూలలేరే కదలివచ్చినటులు లుండును. తెనుగుసందలి యంగమచ్చము లెరిగినాడు. తిక్కనను తినిదిదీర నుపాసించినాడు. భవికవుల రచనలకన్నను భవకవుల రచనల పెక్కువ యాదరించివాడు. "తెనుగునకు ప్రత్యేకమును నునికియే లేదా? ఉన్నచో తెనుగు వారమును మనము గీర్వాణముపంచ నెందుకు? శీరవలె" నను దుఃఖ మారంభమైనది. ఆ ప్రతివతో కలము నడిపినాడు; నెగ్గించుకొన్నాడు పట్టుదలను, పాలకునికి పోషకాశుడు, తిక్కన వేమనలు రచనలలో తొంగిపూచినారు. ప్రేమచంద్రుడు హిందీ యందువలె కృష్ణశర్య నిజముగా తెనుగువాడు.

శర్యగారి వచనరచన కిసలయ పేజలము. ఒక్క యక్షరము కలుపుగా నుండిన వారినికి గిట్టదు. ప్రాకృతమువలె, పెద్దవిగదలింపకయే రచన పాసిపోవలెను. ఇంక వాతండు కైలితో ప్రతీక పెట్టివని ముఖ్యముగా సంకల్పప్రాసలు. వానిలో మధురత గావలెను. జయ వేపుని లోని పాలభ్యమును చెడకొని దానిని తెనుగునకు దిందినాడు. వారి యంత్యప్రాసము లిట్టిరి :

"మాకు రక్తి లేకపోలేదుగాని శక్తి చాలదు." (గానము)

"అతనికి చాలింది నేర్పుగాదు, మరి మోర్పు." (తెవాదివాని వ్యాసము)

"అసలు తక్కువైననే అతితయోక్తికి దారి" (యతులు)

"బావల్లకును, జట్కాపాపే బుల వరుసలకును" (నాటకోపన్యాసములు)

యతులను తెనుగున గద్యరచన వాడు పద్ధతి నేరుగా క్రొత్తది. అది నా తెలుల గ్రహించిలో తెలియదు. అంత్యప్రాసలను తెనుగుకవులు పద్ధ్యరచనలలో వాడిరి కాని చాలవఱకు మధురములు గావు. తెనుగు కవులకన్నను వ్రజభాషాకవులంత్యప్రాసమును మధుర

ముగా, జీవలక్షణముగా వాడుకొనిరి. ఆశుకొబండి లేనిది వారికి రచనయే లేదు. వ్రజభాషాకవులను కులసీ, నూరులయందును, రీతికవులను రహీము, విహారీల యందును నీ యంత్యప్రాసలు మాతృభాషయవలె మిక్కిలి చల్లగా పాసిపోవును.

మరి శర్యగా రీరచనాపద్ధతి నెక్కడనుండి కొని తెచ్చిలో వారిని యదుగవలసియున్నది. వారి వాక్యములు పూలలేకులవంటిది. ఒత్తుగా, పరపుగా, మట్టపముగా నుండును. పాధారణముగా కొంచెము పెద్దవాక్యములు వ్రాయనేవ్రాయరు. వ్రాసినచో భావమున నొక ప్రత్యేకత యుండియే తీరవలెను.

అచ్చముగ, సుత్తముగ, మదనచేతులు మొదలగు చల్లని వేళ్ళములును, హాజరు, తిరుగువంటి యవ్యవేశ్యములును వారి రచనలో కుప్పలుకుప్పలుగా నుండును. లాక్షణికతకన్నను సాందర్యపీపాస, రసభావపరి యెక్కువ. గాథాసప్రకలిలో నొకచోట 'పంకు' అని గ్రాంథికరూపముననున్నను 'సెంకు' అనియే తెనిగించిరి. అవియు యతిస్థానముననే వాడిరి. అది దాని వ్యవహారదక్షతకు మురిసియేకాని వేరుగాదు.

ఇంకను తెప్పినచో కృష్ణశర్యగారి ప్రతివాక్యమును నొక పల్లవివంటిది. ఆతని వచనమునకు పంగీతము ప్రాణము. ప్రతివాక్యము నతండు మహా రొక పది పాదులైనను చిత్తువ్రాయెను. భావము బాగులేదని యొకమారును, నడక నుదురలేదని యొకమారును, శ్రవణముఖము లేదని యొకమారును దిద్దిదిద్ది వ్రాయుచుండును. ప్రతివాక్యమును నొక యస్పరసగాఁ దయారునేయువలె నని యతని యాశ.

శర్యగారి రచనలకు స్వతంత్రత యొక గొప్ప యలంకారము. లోకమంతయు నెదురుతిరిగినను దన భావమును మార్చుడు, జంకడు. నాచనపోషకాశుని 'వపీనసుఖనివాధ' విరుద మాతనిభావనే కాని భావములకుఁ జెందినది గా దన్నాడు. అంప్రచేతమంతయును నీవాదముతో గింపురునోయినది. విశాఖరపు పండితులు నడిచుదుటి వీరరాజుగారు పూంకరించి మీఁదఁబడినారు. శర్యగారు చలింపలేదు, మాటను

మార్పులేదు. వాదోపవాదములు కొల్లలుగా జరిగినవి. ఇంతలో నీరరాజు గారు గరించిరిగదా! మొన్న మొన్నట బల్లారిలో జరిగిన 'సాహితీసభలకు శర్యగా రధ్యక్షులు. ఆవ్యయ వారు "ప్రీతిపాత్రములను బురుషులుగూడ నటియింపవచ్చు"నని సమర్థించినారు. నటచక్రవర్తి రాఘవాచార్యులుగా రద్దవగలగా వారికి "వాకుఁ డోచినది" యను జంకుకొంతులేని యుత్తర మొసఁగి నారు. వారి 'గానము' అను నుపన్యాసమునకు విశ్వదాత మురిసిపోయినాడు. కట్టమంచి రామ లింగారెడ్డివంటి సాహితీవల్లభుని కతని రచనలు పట్టపు రాణు లైనవి. రెడ్డిరా జాతని కవిత్వము మోడర్నిటీ నాడు. 'వాటకోపన్యాసములలో' శర్యగారు విశదీక రించిన 'లయ' విచారము చాల పరినిష్ఠితమైనది. 'రాయలవాటి రసీకర' యను నుపన్యాస మతని పరస్పర్యమున కుదాహరణము. 'గాన' మాతని సంగీత పాండితి కనుప్రాసము. 'నాచన సోముని' యుపన్యాసము లాతని సాహితీపటిష్ఠత కన్యాదేశము. 'వాటకోపన్యాసము' లాయనపరిశీలనదృష్టికి, కర్కశ తార్కికదృష్టికి నిశ్చేషములు. 'వేముని' యాతని పర్యవసయము. గద్దరచనలో శర్యగారిని మించినవా రాంధ్రదేశమున లేరు.

శర్యగారికి లలితహాస్యమున్న పెక్కున ముక్కుర. వారి భావములవలెనే హాస్యమును ప్రాథమభరము. వారి దట్టహాసము గాదు, హాసముగాదు; మరి మందస్మితము. సానుగంటివారినలె యాక చెప్పలుగొట్టి యట్టహాసమునేయిడు. భవిషిపాటివారినలె Sarcastic Smile మపయోగింపడు. విశ్వవాధవారినలె తల జిల్లిదిరుగఁ జేయడు. చిలకమర్తివారినలె తేలఁబలు కఁడు. హాస్యము నొక మధురకళగా నభ్యసించినాడు శర్య. గిచ్చినను రక్తము రాక, గాయ మేర్పడక గిచ్చు చిత్రవిద్య యాతనిది. మనకుఁజెలియకనే హృద యమునఁ బ్రవేశించి పెదవుల వికసింపఁజేయును. అది మధురతమమగు సృష్టి!

అనంతకృష్ణశర్మ రచనలో మహావళి. హద్దుదాటి యే మాత్రమును ముందుకు జరుగఁడు. చెప్పవలసినదానిని విడువఁడు. ఒకదానిని ఎట్లు చెప్పవలయునో, ఎంత

చెప్పవలెనో అను విషయ సూతనికిఁ దెలిసినంత యెక్కురి కిని చెలియదు. ఒక విషయమును చెప్పయన్నపు "డింకను కొంచెము చెప్పిన బాగుండదా" యనిపించు చుండును. అనఁగా రసలోలుపరచే వార్తనాటిపోవు వారు శ్రోతలేగాని యాతఁడు గాఁడు.

ఏదైనవిషయము నెత్తిచెప్పటలో శర్యగారిలో గొప్ప విశేష మున్నది. ఆయనరచన యొక పూర్ణాహమవంటిది. పరిష్కార పద్ధతిలో కరుణదప్పక సక్రమముగా నడచును. ఒకదానిని పొడిగించుట, యొక దానిని తగ్గించుట యాతఁ డెన్నయును చేయరు. గాఁడు. పలుకుచున్నగా, అతఁడెవరును దామతో నాతని రచన నడచును. మరి పదములు పెదవిచ్చిన పూవులు గాదు, కసిమొగ్గలు గాదు; మరి యరవిచ్చిన మల్లెలు, ముగ్ధా పూదయమున దాగి దాగక పునఁగులాడు మనోరథముల వంటివి. ధ్వని వానికి ప్రాణము, స్వరము దుస్తు. వ్యాసమంతయుఁ జదివినను నొక్క ప్రతికటనను పద మును వాడక వ్రాయఁగలవాడు శర్యగారుగాక యాంధ్రదేశమున నెవ్వరు గలరు?

ఇతరవిమర్శకులకు లేని యెన్నియో కుసుణము లాతని కున్నవి. విమర్శకులకు సాధారణముగా నభినివేశ పెక్కువ. చెప్ప విషయమునకన్నను వారాఘటములే విమర్శకులుగా నుండును. ఎరుటివారి కొక చీమ గానో, తృణముగానో యంచి గద్దించురు. ఆ యావేనో వ్యాదమున నొడలెనునుచి చెప్పవలసినదానిని చెప్ప కయు, మఱియొకరిదిగా చెప్పియు తిమిశుకలాడుట గలరు. శర్య శాంతుసాసకుఁడు, తన విమర్శనముల, ఉపన్యాసముల నతఁడు నిలకఁడతో చిత్రించును. ఎరుటివా రెంతగా విజృంభించినను, కడకు తన వ్యక్తిత్వ ముననే యాఘాతము గలిగినను దాని వంతయు జీర్ణించు కొని యేమియు చెఱుంగనివానివలెనే నిత్యమాతనమగు శాంతితో కలము నడపును. తా చెప్పటికిని పెద్ద మనుష్యుఁడై, సాహితీసంహాసముమండి యొక్కయడుగు గూడ క్రిందికి జార్చడు. తనపై ప్రతిపక్షులు నురియు నిందలకు హాసస్పృహఁడై, అదే సంగీతకలాపరిణతమగు మనసుతో, సాహిత్యవిస్తారములను తలఁపులతో బదు లొసఁగుచుండును. పతిత్యలోకమునకుఁ దనప్రతిపక్షిలోని

యవగుణములను దన శాంతితోనే చక్కగా ఋజువు చేయించుచును. నిజముగా నీవిషయమున చాల మోస గాఢు శర్మ.

శర్మరచన లన్నియు వ్రాసి చదివినవే. ఒక్క సారియైనను స్వతంత్రముగా పఠానేదికపై నిలిచి మాట లాడుట నే నెఱుంగను. పదమాలను దిద్దుటలో, వాడుటలో నతఁడు మహాలోభి. విషయములను నల్లడించుటలో చాల జంకు—గాదు గాని, యవనమృతము—గల వాఁడు. నిలువఁబడి మాటలాడినచో తనకు విరుద్ధముగ, పౌండర్యవిహీనముగ నేపదము 'కొట్టుకో', ఏభావము పరిగా కుడింపఁబడచో యని శర్మకు భయము. ఒక్క పదము మధురముగానిది చెవిలిబడిన వాప్రాణి యూరక తల్లిడిల్లును. బిడారంత్రువంటి చాతని మనసు. ముట్టిన వెంటనే రింగుమని మ్రోగును. తలఁపులతో జీవితము, జీవితముతో తలఁపులు పరస్పరములై యాతని నొక స్వప్న యూర్తిగా మార్చివేసినవి. ఆంగ్లమున E. V. లా కావ్వవంటి గడ్డొరచియుతి యాయన. విరంతరము విరజాజలతో గుళాళించు రమణీయములగు పౌండర్య లోకముల క్రిడింపఁజేసని యాతని యాశ, రాసిటీకంటి మధురభావుకుఁ డాయన. మాఘీకవులవలె ప్రేమా పాసి యాయన. ప్రేమి వంటి పదలఱ్ఱుఁ డాయన. కుంభురుఁగుములతో కుమిలిపోవుచుండు నీయాంధ్రలోక మన కమృతమును బంచు మిహిరీహారి యాయన గాక మరెవ్వరు ?

అనంతకృష్ణశర్మ చిక్కని కవి. వ్రాసిన దొక్కటే కావ్యము. అదియును సాంప్రీకరణము. కాని ఒక్కటియైననీమి, రత్నమువంటి కావ్యము. అద్వితీయముగు వాగ్రంభముతోనే 'మహాకవి'బిరుదమును

1. మగ నేత, పక్షపక్షున వయసు, వలపువేడి, ప్రేమంపువపులు, స్వర్గదగినవాఁడు, మగఁడూరలేని చాన.

2. "పర్యాప్తసలిలధాతే

మూలాలోక్యమాన విరమిత గగనతల,

అత్యాపన్నమివ స్థితం

విముక్తపరభాగప్రకటం శశిలింబం".

సంపాదించుకొన్నాఁడు. భావంతరీకరణమును పర్యవధిముల స్వతంత్ర మనిపించివాఁడు. మధురములగు వాతని రచనలో దేశ్యములు 'నెలవివార' వద్వివరి. భావము లరవిచ్చినవి. భావ. పండినది. ఆశ్రయములు లేక కుముభుయండిన యెన్నియో పూలగుత్తులవంటి తెనుగుపదములకు వసంతమనోహరముగు తన కవిత్వలో తా వొసగి లాలించివాఁడు. ఒక్కొక్క 'గాధ' వనేక సారలు మననముగావించి "భావం బుపలక్షించియు, సవాదిత్యంబుఁ బరిపాలించియు" లలితలలితముగా వసుర దించివాఁడు. స్వనియు, రసమును మెడలుమలఁచి పుంజాకొన్నది. పెద్దవృత్తిముల వారఁడు వ్రాయలేదు, ఇంక వ్రాయఁడు. "అది బృహత్కృషీలు. వానికే దగినంతి తిండిని మనము పెట్టలే" నుని యొకసారి వాతో నన్నాఁడు.

మాత్మ పదములను సృష్టించుటలో నతఁడు చాల గడుపరి. కృష్ణశర్మ కున్న నిలుకడ, సమయస్ఫూర్తి యపారము. వారి వ్రాత లాచేశమున దొరలినచ్చిన ప్రవాహములు గావు; మరి, నిలుకడతో సర్వాంగీణ మందరముగా "దిద్దితీర్చిన" చిత్రములు. "శాంతి యన పోమిరితనము గారు. నిలుకడతో సమగ్రముగ సాధించుట" యని తన కవిత్వకుఁ దానే వ్యాఖ్యానము గావించుకొన్నాఁడు. పదముల వారఁడు తలఁచితఱచి వాడును. భావముల వారఁడు తీర్చితిర్చి దిద్దును. మెన్న వేసంగలలో మే మిరువురమును నేరుబంధము లోని

"పజ్జ త్రసలిలధోదే

మూలాలోక్యమాన విరమిత గగనతల

అత్యాపన్నమివ స్థితం

విముక్తపరభాగప్రకటం శశిలింబం"2

అను గాథను ఆంధ్రీకరింప వారంభించితిమి. వారు "తరచు నీరులఁ గడిగినకరణి" తమ తెనుగు నడికారముతో తిన్నగా వారంభించిరి. "మూరదృశ్య మానము" అని నే నందుకొంటిని. ఆ సాంస్కృతికము చెవిని బడినంకనే శర్మగారు "వేపకాయదిన్నట్లు" తల్లిడిల్లిపోయిరి. అంతలో నేను మానవ్రతమును బూని తిని. వరుసగా మూఁడుదినములు 'తెనుగునేతకు'

యత్నియలు జరిగెను. పద్మము ముగియనేలేదు. నేటికిని ముగియలే జేమా! అనగా నది వారి యశక్తత గాదు; మరి వారి కళాస్వభావ ముట్టిది. ఒక్కపద్మమును వారు రాదా పాక వెలయెవను వ్రాయుదురు. వ్రాసి నది కేవలరత్నముగాఁ గాదు—'జాతిరత్నము' గాఁ దయారునేయుదురు.

"నేను జేసిన దంతయు వాయేడునూర్లలో వాయుభిరుచికి నద్వినవాని నేరుకొనుట, మూలభావమును చెడనీయక తెలుగులోఁజెల్పి ప్రయత్నించుట— ఇంతే" (గాథా సప్తతి — ప్రస్తావన) అని తను గ్రంథమునఁ దమ పరిశ్రమవిషయమై యభిప్రాయ మిచ్చుకొనిరి. దీనిచే వారి సుగుణసంపత్తికి పెంజుఁగే యేర్పడినది. కాని లేనివ సిద్ధాంతము మాత్రము వాస్తవముగా నవత్థము. కొన్నియెడల కర్మగాను పరికి పరిగా వారు మైన చెప్పకొన్నటులే యనువదించిరి. కొన్నియెడల రూపమునే మార్చి వేరొక రమణీయమనోహరమగు రూపము నొసగిరి. ప్రాకృతము లోని జాతీయములు మూడి "మాతెలుగులో మాత్రమిది లేవా" యని పంచెము వేసికొని కొన్ని జాతీయములను చెడకెత్తెచ్చి వానికి ప్రాణపరిష్క చేసిరి. చూడుడు:

౧ ఆలియపసుత్త = దొంగనిద్దరవాడ

౨ భరహియయో = రాతిమనసువాడ

౩ జీతజీయే = వెలుకా

౩. (౧) అశీకప్రగుప్త, (౨) భరహియయో, (౩) నిపుణికి, (౪) హలహల, (౫) చక్రక.

4. "కిం రోదివ్య స్థవసతముభి
ధవకాయమానేభు కాలిత్తేత్రేభు
హరితాశమండితముభి
నటీవ కిణవాటికా జాతా."

5. "చక్రవర్గహిణీ, ప్రియదర్శవాద,
తరుణీ ప్రాక్షితపతికావ,
అపతీ ప్రతివేణీ దుర్గతావ,
నఖలు ఖండితంకిలం"

౪ హలహలియా = చలపుజేడి

౫ చక్రక = పెద్దసిగ్గ. ౩

ఇట్టి ప్రయోగములే చెడకుకొలదియఁ గాన పించుచుండును.

పరికిపరిగా ననువదించివది :

"కిం రుజిని ఓణయమహి

ధవలాయం లేసు సాలిత్తేత్రేసు,

హరితలమండితమహి

గడివ్య పగవాహిత జాత. 4

తెనుఁగు—

ఆ. "పండి తెల్లబాగు వరి చేమలను చూచి
యేల వెలుగును వంచి యేడ్చెదము!
చూడు! జనుపచేను సొగసయ్యె వరవగం
బలగుకొన్న యాట వెలచివోలే."

"చక్రవర్గహిణీ పియదంపతా ఆ

తరుణీ పతిత్తప మయావ,

అపయా పవ్యతా

దుర్గతా య గహ ఖండియంకిలం" 5

తెనుఁగు—

ఆ. "రమ్యమైన రూపు, రమణుఁ మారను లేడు,
తేదరికము, పెద్దసిగ్గ నిల్లు,
పరువమైన వయసు, పాటగింటి చెలి జార
యైన నార! చెప్పెడు చాన చూడు."

మైయునువాదములఁ గాంచినవారు 'తెనుఁగునేరె' లో కర్మగారి దృష్టి యంత నిశితమైనదో గమనింపఁ గలరు. ప్రాకృతమువందలి భావమును తెనుఁగునకుఁ దీసి కొనికచ్చుటలో నెంత 'వాజామతనము', జాగ్రత్త గావలెనో యంతకన్న పెక్కురయే స్ఫురించుచున్నది.

మొదటిపద్మమున 'చూడు' అను పదముచే Dramatic effect (వాటియ ప్రయోజనము) సాధింపఁబడినది. 'మండిత' శబ్దమునకు 'సొగసు' అను తెనిగింపు చాల సొగసుగానున్నది. 'నటీయమవాని 'కాటవెలచి' యని తెనుఁగునేరె. అట్ల వెలచిపద్మమున నాపదమునే యుద్ధాటించుటచే గలుగు

సాంకేతికమును స్వారస్యములు బుండ్లగా 'వటి'శబ్దమున కనురూపమును నాచ్చిక మంతకమ్మను దొరకడు. "మండితములి శిలావాటికా" అనువానిలో నున్న స్త్రీలింగస్వారస్యము తెనుగున సంతస్పర్శముగా రాకపోవుటలోని తప్పు ఆచ్చికపదములచేగాని శర్మగారిది గాదు. అక్కడికిని వారు 'చేను' అను స్త్రీసమమునే వాడితమ ధ్వన్యాచార్యులరుదమును నిలుపుకొనిరి.

ఈ రెండు పద్యములయందును మూలముల ననుసరించియే పదములు తునిగినవి. మొదటిదానియందు మాతృకలోవలెనే భావమును, పదములును పాదాంతమువలకు నిలువక నడచినవి. రెండవదానిలో ప్రాకృతగాథలోవలెనే పదములు మట్టసముగా తునిగినవి. కైరి ననుసరించుటలో సెంత తీక్ష్ణమును దృష్టిని సాధించి వారు! ఇంతకమ్మను గంభీరముగా ననువదించు రక్షితులన్నారా యని ధైర్యముగా నడుగుదున్నాను.

మూలమునకు నొక్కుబడిచేసిన చోటులు:

"పసువయ్యిలో లోసాయుగ

పడిమాసంకంతగోరి ముహాయందం" 6

గీ. "అలుక మెయి జేవురించిన యాదికత్తి
మోముచందురునీడ"

మూలమునందలి 'గోరి' శబ్దమునకమ్మను తెనుగులోని 'యాదికత్తి' పదము చక్కగాఁ గుదిరినది. అలకగొన్న పార్వతి యాదికత్తి యనునగాని గోరి గాదు.

6. పసువజే: లోమరుణప్రతిమాసంక్రాంత
గోరి ముఖచంద్రం.

7. "అనమా ప్రమండతైన
ప్రజ గృహం తస్య సకామోపాలస్య"

8. "అనుజ్యో మేమందో
అభవా నమందో జనస్య కా చింతా"

9. హృతయం ప్రదీప్యోపగమకయేన, పృష్ఠం
ప్రదీపయసి..

10. యది కర్ణమథయోగ్మృతపద మిద మల
పయా తపవదే దత్తం, తత్పురగ కంట్టకిత ఘంగుమిదానిం
మిది వహసి.

'అరుణ' శబ్దమునకు 'జేవురించు' అని తెనుగు. రెంటికిని అర్థము సమానముగనే యున్నది. కాని 'జేవురించు' అను పదోచ్ఛారణములోనే యొకవిధమును భావస్ఫూర్తకత్వ మున్నది. ఆస్వారస్య 'మరుణ' శబ్దమునకు లేదు.

మూలమునకు మెఱుంగిచ్చిన చోటు:

"అసమ త్రమండజావిత
నచ్చుఘరం నే సరోఉహల్లస్య" 7

తెనుగు —

"ముగియుకున్న నేమి సోగములు పొమ్మట్లై,
వలది చేదియున్న వానికడకు"

మూలమునందు "అసమ త్రమండజావిత" అను పది విధీయవిశేషము. దానిని తెనుగున చక్కని జాతీయముగా మార్చివారు శర్మగారు.

మూలమునకమ్మను వాడిగాచెప్పిన చోటులు:

"అనుజ్యో మేమందో

అహవ గమందో జగస్య కాతంతి" 8

తెనుగు —

"తగ్గియున్న దొ తగ్గదో దారిలోవు
వారి కందరి కేల నాజ్వరముచింత"

"హియాయంపరీవియవి

అనుసయేణ పుట్టింపులేసి" 9

తెనుగు —

"మొదల వగలచెట్టి యెడగాల్చినదిగాక
యేల వీవుగాల్చె దివుడు పోర"

తెనుగునందలి వాడి మూలములందు లేదని సహృదయులు తెలియఁగలరు.

మూలయాపమునే మార్చిన చోటులు:

"జయ చిక్కిల్లభ ఉప్పు అ,
పయమిగ మలసాయి, తుపాపయే దిల్లొ
తానుపాల కంఠకిల్లం
తమంగ మే డ్లిం కిలో వహసి." 10

తెనుగు —

"నడువలేని ముగుడ యడుగును చాట నా
యగుగులందు నడుగు లీదిన దంతె —

యనెడ వందకాడ - యటలైన నీడు మే
నెల్ల నిట్లు పులకరింపనేల"

మూలమునం దీభావము సంభావనరూపమున
లేదు. నాయకుఁ డింతకుముందే సమాధాన మిచ్చి
యన్నాఁడు.

ఆ సంభావనము నందుకొని నాయకయో మరె
వ్యతియో పోపాలంభముగాఁ బలుకుచున్నది. ఒకచోళ్
మూలమునందులకొడ నాయకుని మాట లనువదింపఁ
బడియే యున్న వని యర్థిక్తియుగా సాధించినను
సాలభ్యము మాత్రము లేదని యెవ్వలైనను అంగీకరింప
వలసినదే! అట్లుగాక తెనుఁగుపద్యములైన ప్రత్యుత్త
రములలో స్పష్టముగా నున్నది. 'అనెదవు' అనెడు
పద మీ రెంటికీని అందియిచ్చినట్లు సంబంధమును
గలుపుచున్నది. ఈ స్పష్టమును సంభావన రూప
రచనా విధానముచే శర్మగారు 'భావచిత్రము' నకు
ప్రాగ్ప్రతిష్ఠ చేసినారు.

ఇట్టిదే మఱియొకటి :

11 "నిహిపిద్యులలియకేళి,
నేవంతోరు, నిజిమిలియధర్మి
నరపురుషాయరి వినుమరి
బాణసుపురిసాణజండుఁబం"

"నెమలికుందియనోరె నెన్నెరులు నెదరె,
కనులు మూఁతలువిడియె, ముంగాళ్లు నెదరె,
ఇంతమగనేతకే యింతవంత యైన
నెంతకష్టమో, మగవారి రెంచి చూడు." 12

మూలమునం దన్నియు విధేయ విశేషణములు.
తెనుఁగునం దట్లుగాక అన్నియు తత్కాలస్థితికథన

11. "కలిపింధులలితకేళి,
నేపమానోరు, నినిమిలితార్థాక్షి
ఈ చతురుషాయితే విక్రమశీలే,
బానిసా పురుషాకాం యద్దుఃఖం"

12. ఈచాటువు ముదితముగాదు. దీనిని వేస
విలో వారిదగ్గల చూచిరి. జ్ఞాపక ముందుకొని యుదా
హరించిరి. ఈస్వాతంత్ర్యమునకు వారు ముఖింతు రను
కొందును.

మాత్ర నిక్రాంతములుగా చూర్పబడినవి. 'రతివను
యము'న ప్రత్యక్షసంబోధనము, అందునను మూలము
నందలి వంటిది నాయకలకు లజ్జా జనకములు, రసా
భాసకారణములునూడ. ప్రకరణాది సర్వాలోచ
నమునను, విశేషణముల స్వాతంత్ర్యముచేతను నాయక
మగ్య యగునుగాని ప్రాధమాత్రము గానేరదు. ఇవి
యన్నియు నాలోచించియే రసజ్ఞులకు శర్మగారు తమ
రసవాదవిద్యచే మూలభావమును తెనుఁగున భువిన్యముగా
చూర్చివేసిరి. దీనిచే భావికాలంకారము నుదిరి, దృశ్య
మింకను స్పష్టముగా, ప్రకాశనయుముగా, మనోహర
ముగాఁ గన్నులకుఁగట్టినది. ఇట్టివి వెదకి యుదాహరింపఁ
బూనుకొన్నచో వారి గ్రంథమువంతయు నాపాదమూల
ముదాహరింపవలసి వచ్చును. ఇంతకును నొక విషయము
మాత్రము పరమసత్యము. ఆంధ్రీకృతమును ప్రతిపద్యము
నందును శర్మగారి యమృతపాస్త్ర మున్నది. ప్రాకృతము
నందలి లలితభావములును, శర్మగారి లలితరచనము
రచనయూఁ జేరి యాంధ్రులమగు మన భాగ్యవశమున
పీయూషభాండముగా, అదృష్టనిజేపముగా దొరకినది.

సాధారణముగాఁ దెనుఁగుపండితులలో నొక
దొర్బల్య మున్నది. గీర్వాణమును వాడినిది తెనుఁగునకు
వాడియు వేడియు రాదని వారి నమ్మకము. అట్టి
వాదమునకు శర్మగారి రచన నేరుగా నెదురుతిరిగిన
పద్య. విధిలేకున్న నేతప్ప సాధారణముగా వారు సాం
స్కృతికములను వాడనేవాడరు. 'బాసు తెనుఁగు'లోనే
చిక్కని సాందర్భమును దీసికొనిరావలెనని వారి యాశ.
ఆధ్వికములు దొరకనప్పుడవ్యవస్థచేల్చియులై ననువాడి తృప్తి
పడుదురు. "సాంస్కృతికములకన్నను అవ్యవస్థముల
వాడుటయే తెనుఁగువారమగు మనకు మర్యాద"యను
సంతకం కావనయభిప్రాయము. ఉన్నవానిలో
మంచి 'పదముల'వంటి పదముల గుర్తించు కత్తి
యున్నది. లేనివానిని సృష్టించుకొను నిర్మాణచాతురి
యున్నది. ఆంధ్రుల జీవితములోని కెంతవలెనైనను
చొచ్చుకొనిపోవు ననుభవ మున్నది.

ఆరెని కేమి తిక్కువ! ఆయనరచనలో నన్ని
కవితాతత్వములును అందదకులులేక సంపూర్ణముగాఁ
గుదురుకొన్నవి. రసప్రవాహము శర్మగారిమద

ఘోషిత్తు ప్రవహించినది. 'స్వనికన్య' కన్నుల నవ నీచోరమధురములగు చావులు కాత్తి సర్పవాట్యములు నావించినది. ఆతని రచన మహాకావ్యము గాదు; మరి ముత్యములవంటి ముక్తములు. ప్రాచీనాధునాతనము లగు మహాకావ్యములు చదివి యా యుగవడిలోఁ గొట్టు కొనిపోవుచు వేసరిన మనము శర్మగారి గాథల చదివి తీగకాల మానందముగ కన్నులు మూయవచ్చును. పెనుగొండలోని బ్రాహ్మగురువులులవంటి వాతని ముక్తములు. శర్మగారు మహాకావ్యముల వ్రాయ లేరు; వ్రాసినవారి నాంధ్రులు మరుగులేరు. క్రిందటి సంవత్సరము వక్రసాహిత్యపరిషత్తులో విశ్వనాథ సర్వ వారాయణగారు "ఆంధ్రదేశమున శర్మగారి రచనలు చావ"వని చెప్పినారు. చావవు. ఆంధ్రులకు రసమును గ్రహించు జీవనాళిక బున్నంతవరకు శర్మరచనలు తారలవలె నిత్యనూతనప్రభలతో నితరుల కందరాని యంతరిక్షమున వెలుగుచు నేయుండును. మామిడిపూత వంటి యాంధ్రకవుల రచనల నేకరించిన యాంధ్ర భూపతియగు చోలుండును, వారి నాంధ్రీకరించిన యాంధ్రుండగు శర్మగారును ధన్యులు. ఈరెంటిని జదివి యానందపడు మనమో! ధన్యతరులముగామా?

శర్మగారి గీర్వాణకవితగూడ వారి 'తెనుగు' వలెనే మనోహరమైనది. సంస్కృతమున చిక్కని కండ దరిన పాహిత్యముతో కలము నడిపి యాలంకారి కులలో మత్తము లనిపించుకొన్న కృష్ణబ్రహ్మశ్రీశ్రుల వారి శిష్యుఁడాయన. వారివలెనే పాఠ్యపదనకరుడా కటాక్ష వీక్ష దీక్షసాదితాఖండ పాహితీరీతుఁడు. కాని గురుశిష్యుల కొక భేదము మాత్రముగలదు. అంతవారి శిష్యుఁడైనను ఆ పాండిత్యపు ఖర్చులుగాని, యాకాశ్రీ యపు సంఘలుగాని యలవరచుకొనలేదు. "చిరిగిన పాల విూగఁడెల"వంటి భావమునే యుపాించినాఁడు. కవిమల గురువగు కాలిదాసును ప్రేమించినాఁడు. వాణ్ణీవల్లభుండగు భవభూతి మహించినాఁడు. విభిన్నములగు నీ రెండుమనోభావములను జోడించుకొని శబలితముగు సంస్కారము తారలు సాచినది. సక్యసాచి వలె పాహిత్యరథమున మవనిష్టుఁడైనాఁడు. ఆతని కట రలో గుళు మున్నది. చుళు మున్నది. ముళుమములు

లగించుకొన్న 'మధురదుఃఖ'మున్నది. ప్రపంచవాతావరణమునే బొత్తిగా వదిలి యాకాశవీధులలో, నాదర్ప భూములలోఁ దిరుగఁడు. ఆదర్పములను సంప్రాప్తిగాఁ దిరస్కరించి అన్నమయశోకమునే యంటిపెట్టుకొనఁడు. మరి యాతని కవిత్వకు ప్రాపంచికాదర్పములు జీవభూతములు. ఆదర్పములను త్రోసివేయని ప్రపంచ వస్తువు. మావత్తువకు దయాపరుడగు భగవంతుఁడొనఁగిన మితములగు నమకూలములలోనే చల్లని కాంతిని సాధింపవలెనని శర్మనీతి. నిరంతరము విపరీతదుఃఖము లతో క్రుంగి కృశించిపోవుచు "అయ్యోభగవంతుడా" యని చావురాగములు దీయుటకంటె ఆత్మశృప్తితో, తృప్తికిలఁచు కన్నులతో, కన్నులనిండుకొన్న మధుర కావ్యములతో జీవితము నొక నవవిచిత్రముగు పుష్పము వలె భగవంతున కర్పించుటే మనము చేయఁదగిన నిజమైన పూజయని యాతని యభిప్రాయము.

సంస్కృతమునందు చల్లని వాతీయములకు, పూలగుత్తులవంటి పదములను నేరిపెట్టుకొన్నాఁడు. ఆ పదములలో ఆరమణీయమగు భావమును పొదిగి ఆరణ్యజీ ఆచల్లని కంఠముతోఁ బాదినపుడు మనమేమి భావించేదీయే పులించును. ఆతని చాటువులలో నొక వానిని చూడుఁడు. ఒక గేస్తురారి సాంసారికాను భవము:

"రదనముకులైన్దిత్త్రైమాతోద్దమాన్త్రి యదంశ్చైః
సపది శిశువా మాతా దక్షప్రసి కృతనీక్ష్పృతి,
శిమితి సహసా పృష్టా పత్యా నశించి ది తీక్షణే
నమయతి మహా గోష్టోపాంతస్థలస్యధురస్మితా."

భావమును, భావమును పంచములు చేసికొని నడచిన ట్లుండలేదా? కాలిదాసు పద్యమధ్యములనుండి హాసమృఖుండై తొంగిచూచుచున్నాఁడు. "నశించి ది తీక్షణే నమయతి మహా" అనుచోట చల్లని వ్యూర హారికము గుదిరినది. 'స్థలస్యధురస్మితా' అనుచోట 'స్థలతో' అనుశ్లేషము పరమెదితముగా, స్వనితృప్తముగా నదికినది. ఇంకవఁడైన నైవరో తోరుగా 'ఉచ్చలతో' అని వాడియుండును. చల్లని శృంగారము, పెరిచెరిగాఁజెప్పి కొందరివలె శృంగారమును నిభర్త్యముగా మార్చలేదు. రసమున కనురూపముగా మత్తములవలె

గుత్తముగా నడుమకొన్న వ్యవస్థపదములు "మమ్ము జూడలేదా" యని కమనము చేయుచున్నవి. మధుర మగు భావన, మధురతరమగు రచన. ఇట్టిదే మఱి యొకటి:

"నిష్కర్థాశ్చ వాసా పరిమృళతి వస్తూని నచ త్రై,
అభిన్నై స్సంతుల్య త్యం వాసతి తద్భాసుబహులం,
కథం నిర్వృథవ్యో గృహవిధి రశేనేతి వివశాం.
శిశో పత్నీం పశ్యన్ వికసితముఖో నందతి పతిః"

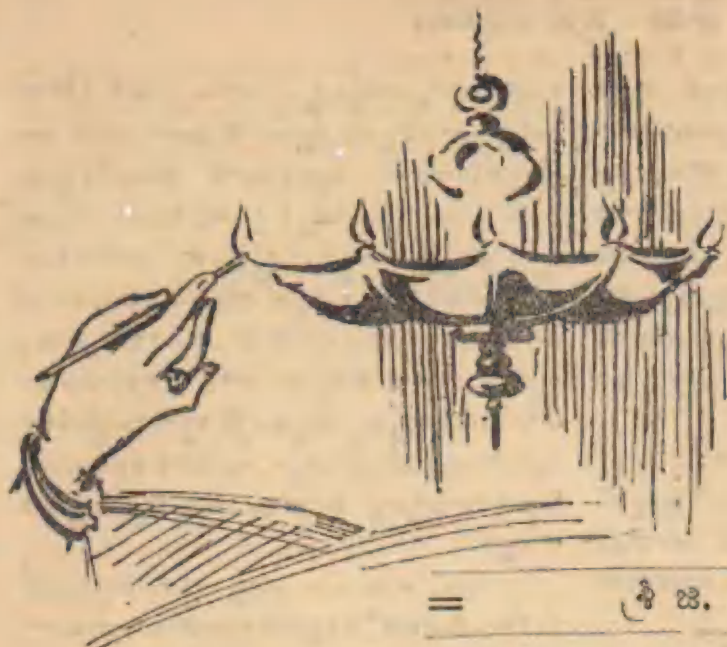
ఈ భావము నచవికసన్నిరేజమధుర నుందరము గాదా? ఇట్టి చాటువు లనేకములున్నవి. వారి ప్రతి ముక్తమును నొక రత్నమే. సాధారణముగా సంస్కృత వాఙ్మయమున చరమకాలమునఁ బుట్టిన వన్నియుఁ బడకవిత్వములే. అందునను 'శ్రీ వైష్ణవకవు లకు' భావము నడపుటలో మరెవ్వరికిని లేనంత చాప ల్యము. సంస్కృతపండితులలో 'శ్రీ వైష్ణవ కవిత్వ' మని యొక వ్యవహారమే పొదుకొనిపోయినది. కాని కృష్ణశర్మగారి కీపరిపాటి యుంటలేదు. తప్పించు కొన్నాడు. భావుకచక్రవర్తి, అదృష్టవంతుడు. తెనుగువను, సంస్కృతమునను నీరీతి సమానమగు శక్తితో కలమునడుపువారు మనలో తక్కువ. అందునను పుల్ల మల్లి మధురమగు నిట్టి సంస్కార ముండుట మిక్కిలి తక్కువ. ఇంకేమి కొడువ యాతిని! ఒకటిమాత్రము కొడువ. అవర్ణములగు నిట్టి చాటువు లన్నియు వారి దిగువాలోఁబడి యూపిరాడక యుత్థ బడుచున్నవి.

వాని వాచికటికొట్టులోనుండి గడ్డకు తెచ్చి చక్కఁగా ముద్రించి యాంధ్రులకుఁ బంచవలసిన బాధ్యత వారి మైన నున్నది. వాని వాదరింపవలసిన బాధ్యత మవది గాదా?

కృష్ణశర్మ మహాభాగ్యకారి. సంగీత సాహిత్యము లాతని వలదినచ్చినవి. శర్మకవిత యొక సంగీతము, సంగీత మొక కవిత. ఈ రెంటి నిత్య స బుధ ముతో వాతని కీవితమే గానముగా, కవితగా మారి పోయినది. ఎన్నో భావలు చదివినాడు. ఎంతయో విజ్ఞానము వార్జించినాడు. చల్లని కవిత లల్లివాడు. గద్యమున నొక శకమే నిలిపివాడు. గద్యపద్యములు రెంటిలోను సంస్కారమును కుప్పకొనినాడు. అన్నిటిని చేయినీ అవకతవకపనులు చేయలేదు. ప్రారంభించినది 'సరస్వముగా' రచింపక మానలేదు. పంకితులకు, పామరులకు కృష్ణశర్మ పేరు మంత్రదండమైనది. ఆ నోటనుండి యే పలుకు జాతీనను అమృతమధురమే. ఆ కలమునుండి యే పదము తొరలినను ముత్యాల జల్లే. శేటికాలమునందలి సాహితీధూమలలో శర్మ జనకుని వంటి 'రాజమోగి.'

ఆ సంగీతనిష్ఠానునకు - సాహితీరసికునకు - రచకవికి - భావుకపండితునకు ఆంధ్రులమగు మన మొసఁగు సత్కార మేమి? మన సత్కార మొక మనఃపూర్వకమగు నమస్కారమే.

కావ్య జగత్తు

శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావు

కింకరే ప్రస్థ కావ్యేన కింకారేన భవన్మతః,
పరస్య హృదయే లగ్నం వ ఘోషయతి యచ్చిరః.

తమూ నన్నాడు. 2 ఎవ్వరేమి చెప్పినా ఆనందం 3 ఏలీ
కంటే ఎవరికీ అభ్యంతర ముండ దనుకుంటాను.

కావ్యజగత్తు నిత్యమాతమం, నిత్యమందరం; ఎప్పటి
కప్పు డిప్రూర్యం. మనీషకు అందిన ట్టుంటుంది
కాని అందను. హృదయానికి తగులుతూ వుంటుంది.
బుద్ధికి చిక్కదు; తిప్పించుకు పోతూనే వుంటుంది.
ఇలాంటి కావ్యజగత్తుకి కొందరు అలంకారము ఏలీక
అన్నాడు; కొందరు రీతి అన్నాడు; కొందరు గుణ
మన్నాడు; కొందరు రసమన్నాడు; కొందరు శబ్దం
అన్నాడు; కొందరు క్రోధి అన్నాడు; కొందరు భక్తి
అన్నాడు; కొందరు 'స్వచ్ఛందభావాలా!' అన్నాడు.

అయితే కావ్యజగత్తులోని ఆనందం సమాజంలో
సర్వసాధారణంగా యథాతథంగా కనిపించకపోవటం
వల్ల విడుదలవటం సంభవిస్తూవుంది. సంస్కృతాన్నుంచి
అపభ్రంశాలు బయలుదేరినట్లుగానే, కావ్యజగత్తునుంచి
అపభ్రంశమాపంగా సామాజికజగత్తు వచ్చిందని
కొంద రభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ మతంప్రకారం
కావ్యజగత్తు సత్యం - సామాజికజగత్తు మిథ్య. 4
కాని యీమతం శేవలం ధ్రువుప్రాయకమైన దనటంలో
సాహసం ఏమాత్రం లేదు. కావ్యజగత్తువల్ల కలుగు
తున్న ఆనందంవల్ల వివశులై జ్ఞానాన్ని విస్మరిస్తున్నా
రు; కాక ఆధునికకాస్త్రాలు పరిశోధించి కనుగొన్న
విషయాలను అవగతం చేసికోవడం లేదు. ఒకచేత
చేసికొంటే, విస్మరిస్తున్నారు. కావ్యజగత్తుకి కాస్త్రాలు
సంప్రద్యవ్యాఖ్యానం వ్రాయలేకపోవచ్చును. అంత
మాత్రంచేతనే యీ కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తు కఠీర
మైనదనికాని, కావ్యజగత్తులోనుంచి సామాజికజగత్తు
వచ్చిందనికాని చెప్పటం శేవలం మూఢత్వమే నని
చెప్పాలి. సామాజికజగత్తునుంచి కావ్యజగత్తు వచ్చింది.
అయితే యీలా వచ్చిన కావ్యజగత్తు సామాజిక
జగత్తును స్వల్పంగా మార్చవచ్చును. 5 ఈవిషయం
ఎలా చేరిందన్న ప్రశ్న వస్తుంది.

1. Free Associations.

2. ఈ మతం ఆధివాస్తవికులది.

3. సంశోషానికి పర్యాయపదం కాదు. నిర్దిష్ట
పాఖ్యం.

4. క్రోచే తన Aesthetics లో అంటాడు.

5. దీనికి Mechanical Materialists

మార్కుసను సరిగ్గాఅర్థం చేసికొని బుఖారీకలాంటివారు
ఒప్పుకోరు. పారస్పర్యంవల్ల మార్కులగదు; ఒక్క
ఉత్పత్తిసాధనాలే అన్నిమార్కులకు కారణమని తన
'Historical Materialism'లో బుఖారీక వ్రాస్తాడు.

కావ్యం శబ్దాలతో నిర్మింపబడుతుంది. పాంశే రికవాడుల్లో⁶ అతివాదులు వాదంతో నిర్మింపబడుతుంది అంటారు. వీరికి శబ్దగత అర్థం ప్రధానం కాదు; శబ్ద గతవాదం ముఖ్యం.⁷ ఈవాదాన్ని అంగీకరించటానికి వీలేదు. ఆదరించేవారులో కవిత్వానికి, సంగీతానికి భేదమే ఉండదు. అందుకల్ల కావ్యజగత్తు శబ్దాలతో నిర్మింపబడుతుంది. అందుకనే జగన్నాశపండితుడు కవిత్వాన్ని 'రమణీయార్థప్రతిపాదకః శబ్దః' అని నిర్వచించాడు.

అయితే యాశబ్దంసంగ లేమిటి? ఈశబ్దం శాకికమా, అశాకికమా? ఈశబ్దం ఎలా వస్తున్నది? శబ్దం ఏమిచేయకలగుతుంది? ఈప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పకుంటే మనకు ప్రస్తుతమైన విషయం కొంతవరకు తెలుస్తుంది.

శబ్దం అర్థవంతం. శబ్దానికి అర్థమంటే ఏమిటి అని ప్రశ్నించి ఇరయలను కలవరపరచటం, తమకుతాము కలవరపడటం జరుగుతున్నది.⁸ మనహృదలో శబ్దంవల్ల ఏది గోచరిస్తుందో, ఈ గోచరించినదానివల్ల ఏచేదనం

6. Symbolists.

7. ఈ వాదాన్నే 'pure poetry వాద' మంటారు. ఈ సిద్ధాంతాన్నే హెన్రీ-బ్రహ్మాండ రెస్ 'Prayer & Poetry' అనే పుస్తకంలో చిత్రించాడు.

8. The Meaning of Meaning by Ogden and Richards.

9. ఆంధ్రశబ్దచింతామణి.

10. ఈ విషయాన్నే కార్ల్ జర్ షూచెప్పాడు:

"The word refers to this shadow world of thought and conjures up portions of it in a man's head. The common perceptual world, with all the condensations, organisations and displacement it has undergone, refers to and symbolises outer reality. It is all the quality mobilised for action. It is the compendium of what happens to percepts when the underlying reality is affected. The word symbolizes this shadow world which it has happened to create, and is therefore the symbol of a symbol." —Illusion and Reality 161—2.

కలుగుతుందో, దాన్ని అర్థ మందాము. అయితే శబ్దానికి ఈశక్తి ఎలా వచ్చింది? శబ్దంలోనే వుందా? ఈవిషయం తెల్పుకోవాలంటే పెద్దరకహానికి దిగవలసివస్తుంది. పదిహేపాయలవోటు దున్న శక్తి ఎక్కడినుంచి వచ్చింది అని ప్రశ్నిస్తే, ఆర్థికకామ్రూపంతా అవలోదించి చెప్పవలసిన స్థితి ఏర్పడుతుంది. తర్కించి రెయవాలి పది యాపాయల వోటువిలువ దాని కాగితంలోకాని, బొమ్మ లోకాని, రంగులోకాని, మైజాలోకాని లేక, సమాజం లోని మారకాన్ని పట్టి ఏర్పడువస్తే శబ్దానికి అర్థం లోక వ్యవహారంవల్ల ఏర్పడుతున్నది. అందుకనే శబ్దాసమయ 'స్థితి'లోకాద్వైత్యా లోకోఽనన్యాయశబ్ద నిర్వృత్తౌ అన్నాడు.

శబ్దం జాతి గుణ ద్రవ్య క్రియాచ్ఛాయలకు సంకేతం. ఇంతటితోనే శబ్దంపని అయిపోదు. సమాజంలో ఈజాతగుణద్రవ్యక్రియలవల్ల మానవుడికి సాధారణంగా పొడమే చేదనలకుపొడ సంకేతం; అంటే యీ మనో వికృతులకు కలిగిస్తుంది. స్నేహితునిలో మాట్లాడుతూ పాము, పాము అంటా మనకొంది. అతడు ఉలిక్కి పడతాడు. ఎందువల్ల? పాము అనే శబ్దం విన్న వాని మనసులో అణివున్న విషజాతిపొడి యావచ్ఛాయవ తప్పి చెట్టింది. అలానేకాక లోకంలో పాము అనేదాన్ని చూస్తే ఏచేదనలు కలుగుతాయో వాటిని కలిగించింది. అందువల్ల శబ్దానికి ప్రత్యక్షం కాలన, చేదనలను కలిగించే శక్తిఉంది. అయితే శబ్దాన్నించి యీ ప్రత్యక్షంకేదనల రెంటిలో ఏ ఒక దానిని విడదీయటానికి వీలేదు. ఈ రెంటికి శబ్దానికి అనినాభావసంబంధ ముంది. అంతేకాని ప్రత్యక్షంకాలన మూదించటానికి ఒకశబ్దం, ఆ ప్రత్యక్షంకేదనల కలిగే చేదనలను కలిగించటానికి వేరొకశబ్దం ఎందుకు సృష్టించుకోగూడదు అనే ప్రశ్న వస్తుంది. జీవితంలో ఒకవస్తువు, ఆ వస్తువువల్ల కలిగే చేదన కలసిఉంటున్నట్లే శబ్దంలో ప్రత్యక్షంకేదనకేతం, దీనివల్ల కలిగే చేదన కలసిఉంటున్నాయి. చేదనలను చెలికే ఖితి, దుఃఖంలాంటి శబ్దం లున్నాయి. అయితే యీ రెండు శబ్దాలూ దృశ్యయులైన అవస్థలను, ఈ అవస్థలను చూచి సత్తు లేకలిగే చేదనలను కలిగిస్తున్నాయకాని, నిజంగా, విశేషాదిలో కాని, చెప్పేవాడిలో కాని, చదివే వాడిలోకాని ఖితిని, దుఃఖాన్ని కలిగించటం లేదు.¹⁰

శబ్దం నాదరూపకం. అందువల్ల అర్థంకంటే భిన్నమైన శబ్దకూడ ఒకటిఉంది. ఈ శబ్ద ఒక్కపద్య కవిత్యంలోనే కనిపిస్తుంది. ఇది "Break, Break" అనే తెన్నుపద్యంలోను, పోప్రెస్ The Bells అనే కీర్తిగల పద్యాల్లోను, రిక్తపద్యాల్లోను, గీత గోవిందంలోను చక్కగా కనిపిస్తుంది. ఇప్పటి సరియ రిద్దాలు, అంటే అరివాస్తవికులు తమవచనంలో కూడ ఈనాదశబ్దాన్ని వాడుతున్నారు. ఈ నాదశబ్దకూడ తాళిక మేవని కాస్త్రాలు పరిశోధించి చెబుతున్నాయి. 11

ఇరికాక మన ఆలంకారికుల-ముఖ్యంగా అభి నవగుప్తారులు-రసచర్చల్లో వివక్షించిన విలక్షణజ్ఞానం, అంటే సమ్యక్ప్రతీతి, మిథ్యాప్రతీతి, సంకల్పప్రతీతి, సాదృశ్యప్రతీతికంటే విలక్షణమైన జ్ఞానంకూడ శబ్దం వల్ల కలిగేదే.

ఇరికూ శబ్దం సమాజసిద్ధమనీ, ప్రత్యక్షంకాలను, వేదవలను తెలుపుతుందనీ, కలిగిస్తుందనీ తేల్చుకున్నాం. అయితే సామాజికజగత్తు అనంతంగా ఉండినదా, శబ్దాలు ఇలాంటి ప్రత్యక్షంకాలన్నీటిని కప్పగలదా అన్న ప్రశ్న రాకల్సింది. సమాజంచే సృష్టింపబడిన శబ్దంకూడ మారుతుంది. కొన్నిశబ్దాలు పోతాయి, కొన్ని కొత్తశబ్దాలు వస్తాయి. కొన్నిశబ్దాల అర్థం మారుతుంది. స్థూలవాదం శబ్దం నశించదని చెబుతూ వుంది. దీన్ని సమర్థించటానికి వీలేదు. తెలుగుభాషలో ఎన్నిశబ్దాలు నశించలేదు? ఒకవేళ నశించకుండా ఏ కాసంలోనో, ఏయాలనో, ఎచ్చటనో నిల్పిఉందని కుందాయు. ఉంటే? ఆంధ్రగాజుల వాణిమలు ఒకటి అరా ఉన్నాయి. మారకంలేనప్పుడు ప్రయోజన మేముంది?

అయితే ప్రపంచంలో ఎన్నిరస్తువులున్నాయో అన్నిశబ్దాలు లేవిమాట వాస్తవం. అంతమాత్రంచేతనే

11. నాదశబ్ద, భారతి 1941 మేపంచిక.

12. సాహిత్యదర్శనం.

13. ఈనాదాన్నే తురస్కరించుకొని భావ కవుల్ని ముద్దుకృష్ణగారు సమర్థింపచేశారు. చూడుడు: చైతానికుల పీఠిక.

14. ఎత్తాప్రెగ్గడ, హరివంశం.

శబ్దవ్యాపారం నియతమని చెప్పటానికి వీలేదు. విశ్వ వాగుడు చెప్పినట్లు శబ్దశక్తి అనంతంగా ఉంది. 12

యూబర్క్రోంబీ అనే ఆంగ్లేయవిమర్శకుడు శబ్దశక్తి నియతమనీ, భావాలు అనంతంగా ఉంటాయనీ, కాబట్టి వీటివన్నిటినీ వ్యక్తంచెయ్యటానికి కదికి సాధ్యంకదనీ, అందువల్ల పాకవుడు సానుభూతి కలిగి వ్రాసించుకోవాలనీ అంటాడు. 13 శబ్దశక్తి నియత మవ్వటంవల్ల కవి చిక్కన పసటంలేదు. ఇతరభాషా శబ్దాల్లోనో, 'రిథిమ్'లోనో భావించటంవల్ల భావప్రకటన సాధ్యం కావటంలేదు. కవియైనవాడు సామాజిక శబ్దాలతో ఆలోచించాలి. అలాకాక రాగాలతోను, తేజులతోను, వర్ణాలతోను భావించే ప్రయోజన మేముంటుంది?

కాబట్టి శబ్దం సమాజసిద్ధమనీ, మారుతూవున్న సామాజికజగత్తులోని ప్రత్యక్షంకాలను, వేదవలను తెలుపుతుందనీ తేల్చుకున్నాం.

ఇలాంటి శబ్దాలతో నిర్మించబడే కావ్యజగత్తు ఆరాళిక మెట్లువుతుంది?

అయితే, పురాణాలు, ఇతిహాసాలు, బ్లాబర్స్, ఏవ్వి యంట్ మారినర్ చిత్రించిన విషయాలు సామాజిక జగత్తునకు సంబంధించినవేనా?

"బ్రాదరు: జడలేటిలేడెరగలు బాలుఁ

డను చందమామ మయ్యల బూఁపఁ

దొడవుల తలలఁ దెప్పడకు మనీకముల

చాయ దిక్కుల వెలసెంజ నలుపఁ

దోరంపు తీరిక తోలియేడైకప్పు

కుత్తుకతోఁ గ్రీతి పొత్తునేయ

దిట్టంపుబూదిపూఁతల బూదెసఁబదిన

పుకలు పేరురంబునఁ దలిగ్గు

మూఁడులోకంబులను గావ మొనసేసెట్లు

చేత ముమ్మొవలైదుపు చెన్నుమీఱ

వేల్పుపదుపు మాడ్కిఁ గడుదంతయొప్పు

నేనె ముక్కంటియన్నె యా చెలువు పేర్కి". 14

అనీ,

"తొలుకాదు మెఱుంగుల తోటలో నాడెడు

రాయంచకొడమతో రాయఁజారి

యరులబండారంపు టింటికిఁ జెట్టిన

బొండుమల్లెలకోటఁ బోర గలివి

బలమందుచుగల బాలబలిరారాజుట్టిన

క్రొత్తమఁజేడి రాసుఁ గొఱతఁజేసి
పాలపెన్నురువు గుబ్బలిమిఁద వెలకొన్న
నిండువెన్నెలముగ్ధ నిగ్ధచెటిలి

జడలగ్రాస్మిల మెడఁ బాఁపరిగఁ దొడలఁ
బొడలతోల్పిన వెలిమిడిపూత మించఁ
బొడమచేతని ముందటఁ బొడవునూపెఁ
పొడుపులందెల్ల బొడువైనబోటివెల్పు. 15

అని మనోహరంగా వర్ణింపబడిన శివుడు శాశిక
సృష్టికి లోనైనవాడేనా? కవిభావన చైత్రపేరగవల్ల
లోకాన్ని అతిక్రమించిపోతుందని చాలామంది అభి
ప్రాయం.

ఇలాంటి అభిప్రాయం, ఆధునికకాస్త్రాలు
కష్టపడి పరిశోధించి కనుగొన్న సత్యాలకు గుర్తించలే
దని తెలుపుతుంది. ముఖ్యంగా మానసిక వైద్యకాస్త్రం
వృద్ధిచెంది ఈ భావనావిషయంలో చాలా సత్యాలను
కనుగొన్నది. ఈ కనుగొన్న సత్యాలను వినియోగించి
మానసిక వైద్యం ఆధులకు నివారిస్తున్నది. ముఖ్యంగా
చాంక్లర్, జానెట్, మోర్గన్ ప్రిన్సు, ఫ్రాయిడ్,
ఇతని శిష్యులైన జంగ్ 16 ఎడ్లర్ 17 సిద్ధాంతాలు
చాలా సమస్యల్ని పరిష్కరిస్తున్నాయి.

15. వాచన, ఉత్తరహరివంశం.

16. ఇతనిది ఎనలిటికల్ నైకాలత.

17. ఇతనిది ఇండివిడ్యుయల్ నైకాలత.

18. మాడుడు : *The Madonna's conception, The Symbolic Significance of Sall* అనే రెండు వ్యాసార్థి, ఎక్వెస్ట్రు జోన్సు వ్రాసిన *Essays in Applied psychoanalysis* అనే పుస్తకంలో.

19. ఫ్రాయిడ్ వ్రాసిన *Interpretation of Dreams*.

20. *Conscious*.

21. *Preconscious*.

22. *Unconscious*.

23. *Instincts* కు వాచనలకు భేదముంది. అయినా గత్యంతరం లేదు.

24. *Unconscious Wishes*.

కవుల వర్ణనప్రకారం శివుడు ఆశాశికమూర్తి
ఇలాంటిమూర్తిని కవులు ఎలా సృష్టించ గలిగారా అనే
సందేహం ఒకప్పుడు నన్ను పీడిస్తూ వుండేది. కాని
వైకోయనలిప్తులు బంచారం బయటపెట్టారు. 18
ప్రస్తుతం శివుడు ఆశాశికుడుకాదనీ, వ్యాసుడు వాచన
లను ప్రకృతిసిద్ధమార్గాలకు పోసిక సంయమించటంవల్ల
ఈసృష్టి బయలుదేరిందనీ, శివుని ఆకృతి ఆశాశికం
కాదనీ, కేవలం పుంస్త్యస్వరూపమేననీ గ్రహిస్తే
చాలు. ఏన్నియంట్ మారివర్ ఎలా సామాజిక జగత్తు
మంచి బాహిరిల్లిందో రీడవత్తరాల విమర్శలకు చది
వితే తెలుస్తుంది.

భావనల తత్వైన్ని సూక్ష్మకూడ కొంత తెలుసు
కొందాము. విజానికి భావాలు బాగ్రదవధ్ధలో కంటే
స్వప్నావధ్ధలో విపరీతంగా పగులగుతుంటాయి.
సామాజికజగత్తుతో ఏసంబంధం లేనట్లు కనిపిస్తాయి.
ఇలా కనిపించటంవల్లనే స్వప్నం చైత్రపేరికనునీ,
కాబోయే ఆధాన్ని నూదిస్తుందనీ, దుస్వప్నాలకు
కాంతిచెయ్యియకోవాలనీ అనేవాళ్లకూడ ఉన్నాయి.

స్వప్నాలు ఎంగుకువస్తాయో, వీటి ప్రయోజన
మేమిటో, నిర్మాణం ఎలా వుంటుందో, వాటికాను
ధూతికీ, స్వప్నానుధూతికీ ఎలాంటి చుట్టరికముందో,
ఈస్వప్నభావాల అర్థమేమిటో, ఫ్రాయిడ్ చాలా
వరకు పరిశోధించి కనుగొన్నాడు. 19 భావాల
తత్వైన్ని కూర్చి తెలిసికోవాలంటే స్వప్నాన్ని సూక్ష్మ
తెలిసికోవాలి.

ఫ్రాయిడ్ మనస్సును మాడుభాగాలుగా విధి
ంచాడు: ౧. బుద్ధి 20, ౨. ఉపబుద్ధి 21, 3.
అవ్యక్తం. 22 మానవుడు నిద్రపోతున్నప్పుడు బుద్ధి పని
చెయ్యదు. అదికూడ నిద్రపోతుందని చెప్పవచ్చును.
అంటే అసంత జ్ఞానేంద్రియాలు పనిచెయ్యకపోవటం
వల్ల అంగిర్దుళ్లు మాతుంది. అందువల్ల దేశకాలాలు
జారిపోతాయి. బాగ్రదవధ్ధలో ఉన్నప్పుడు, బుద్ధి
అవ్యక్తంలో నాగిఉండే వాచనల 23 ఇష్టాలను—లేన
కంగీకరింపరానివాటిని—అణచివేస్తుంది. ఇలా బుద్ధిచేత
అణచివేయబడిన ఇష్టాలు 24, బాగ్రదవధ్ధలో సాధ్య
పడని యిష్టాలు స్వప్నావధ్ధలో విహారానికి బయలు

దేదతాయి. 25 గవదిన రెండు చూడు కోజల్లోని అముఖ్యసంఘటనలనే సుగ్రాలు పీటికి యుగ్యాలు. ఈ సంఘటనల్లో సాధారణంగా అవాంతరాలవల్ల ఆపి వేసిన ఆలోచనలు కాని, ఆలోచించే పీటికేలేక విడిచి పెట్టబడినవికాని, అవలు బుద్ధిలోకి రానీకుండా ఉప బుద్ధి ప్రోత్సహిస్తూ ఆలోచనలుకాని, అముఖ్యంగా కనిపించటంవల్ల బాగ్రదవస్థలో పరిష్కారం పొంద నవికాని ఉంటాయి.

ఇలాంటి స్వప్న భావాలన్నీ ఆలోచిస్తూనే ఉంటాయి. అంటే, కలగనేవాడు కలలో నాయకు డుగా ఉంటాడు. కలలో ఆతడు కనిపించకపోతే, స్వప్న పాశ్చాత్య ఎవరిలోనో దాగిఉంటాడు.

స్వప్నం నిద్రాభంగం కాకుండా చూస్తుంది. అందువల్ల స్వప్న దృశ్యాలు, భావాలు బుద్ధిలోకి ప్రవేశించవు. ప్రవేశిస్తే నిద్ర చెడిపోతుంది. ఆవ్యక్తంలోనుంచి వాసనా సుతుప్తిని పురస్కరించుకొని బతులు దేరిక దృశ్యాలను, భావాలను బుద్ధిలోకి ప్రవేశించకుండాను, తదనుగుణమైన దర్శనము క్షాన్త్రీయాల, శత్రుత్వాదులు తీసుకోకుండా ఉండేట్లు ఉప బుద్ధి చూస్తుంది. అందువల్ల స్వప్న భావాలు, దృశ్యాలు ఈ ఉపబుద్ధి అజ్ఞకు లోబడుతాయి. అందువల్ల, అంటే స్వప్న కరణం, వ్యత్యయికరణం, మితితీరణం, వ్యతిరేక కరణం, సంకీర్తకరణం పొందుతాయి. వికృత భావాన్ని స్వప్నం చిత్రించలేదు. అందువల్ల రెంటినీ ఒకదాని ప్రక్క ఒకదాని చేరుస్తుంది. పోలికల్ని, కడుపుల్ని చెప్పవలసినదే, పోలికలున్నవాటివన్నీటిని ఒకటి గాను, కడుపును ఒకదానిదానాను చూపిస్తుంది. అందు

25. కాళిదాసు స్వప్నంలో ఇష్టావాప్తిచేయరు కుందని గ్రహించినట్లుంది. అందుకనే ఉత్తర మేఘంలో, "తస్మిన్కాలే జలద యది సా బద్ధనిద్రామథా స్యా దవ్యావైవాం ప్రసితవిముఖోయామూత్రంసహస్య, మాధూదస్యాః ప్రణయిని మయి స్వప్న లభే కథం చిత్ సవ్యకర్ణమ్యుత్థుజలత గ్రన్థి గానోపసూధమ్."

26. *The Basic Writings of Sigmund Freud*, p. 485.

27. *Imitation*.

వల్ల స్వప్నంలోని భావాలు, దృశ్యాలు నిద్రలేంగాను, అలాకేకంగాను కనిపిస్తాయి. నిద్రానికి స్వప్నంలో అలాకేకమయం ఉండవు. దేశకాలాలు జారిపోవటం వల్ల బాగ్రదవస్థలో మనస్సువకల్గి దాగియున్న జాతిగుణద్రవ్య క్రియాచ్ఛాయలను అనంతమై అవ్యక్త గతవాసనలు ఉపబుద్ధి అజ్ఞలను కరసావసించి ప్రస్తారం చేస్తాయి. అందువల్ల అలాకేకంగా లోచే దృశ్యాలు, భావాలు ఏర్పడుతాయి.

అలాకేకంగా కనిపించే ఒక స్వప్నాన్ని తీసుకొని వ్యాఖ్యానిస్తే, భావమనేది లోకమే, అలాకేకమే తేలిపోతుంది.

"ఒకామె స్వప్నంలో చూడుసంహారము చూస్తుంది. అందులో ఒకటి సత్యమౌతుంటుంది. ఆమెకు భయంసూత్రం కలుగదు. తరువాత ఎందువల్లనో పరుగెత్తి చెట్టెక్కటానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అంతకు ముందే ఆవిడదానో, లేక జ్ఞానో ఆ చెట్టుకొమ్మల్లో వుంటాడు."

ఈ స్వప్నాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తే చాలా తేలింది. ఆమె ఇంగ్లీషు చదువుకొంటావుంది. ఇంగ్లీషు పాఠం లో శేషరారే మంచానికి ఉత్తమమైన అలంకారమని వచ్చింది. ఆమెతోడికి సింహపుజాలులాంటి గడ్డ ముండేవి. అందువల్ల కలలో రెండ్ర ఒక సింహ మయ్యాడు. ఆమెకు ఇంగ్లీషు చెప్పే పంతులమ్మ పేరు బయస్సు. ఇంగ్లీషులో ఈ పదానికి సింహమని అర్థం. ఈమెకుడ ఒక స్వప్న సింహ మైంది. పంతులమ్మకు పరిచితురాలైన ఒక కవయిత్రి ఆవిడకు Loewe గేయాలు పంపింది. Loewe అంటే సింహం. కవయిత్రి కుడ ఆమె స్వప్నంలో ఒక సింహ మైంది. ఇలాంటి సింహాలను ఎందుకు భయపడాలి? ఈ మానవ సింహాల్లో ఒకటి వనటంలో ఆత్మర్య మే ముంటుంది? 26

కాబట్టి కల్పాన్ని పట్టి చూచినా, భావాన్ని పట్టి చూచినా కావ్యజగత్తు అలాకేకంకాదు. మేగా కావ్య జగత్తులో శేషం లోకాలైన స్వీయచరిత్రలున్నాయి.

అందువల్ల కావ్యజగత్తు సామాజికజగత్తునుంచి వచ్చినదే కాని అలాకేకమైనది కాదు. అందుకనే గ్రీక్ ఆలంకారిక శేఖరుడైన అరిస్టాటల్ కళ అనేది ప్రకృతియొక్క 'అనుకరణ' 27 మే నన్నాడు. అభి

వచనపుడు భరతుని ముత్యాన్ని చూచుకొనినా, “వాట్యు
శ్చమదయయాపాద్రసః, వాట్యు ఏవ రసః, కావ్యేఽసి
వాట్యాయమాన ఏవ రసః కావ్యార్థః”²⁸ అన్నాడు.
అద్యైతిఅయిన విశ్వవాదుడు సహితం విభావాను
భావాలు లోకకాలేనన్నాడు. కావ్యమధూతి, లోక
కానుధూతి ఒకటే; కాకపోతే తరతమభావాలుంటే

28. వాట్యుకావ్యైరిలోని మహాభావమందైన అభి
వచనపుని వ్యాఖ్య.

29. Aesthetics.

ఉండవచ్చును అని వియోహెగెల్స్టు (ఆధ్యాత్మికవాదు
ల్లో ఒక లెగవాడు) అయిన శ్రోతేనహితం ఖంటా
పథంగా చెప్పాడు.²⁹

అరిష్టోటల్ మరొక విశేషాన్ని చెప్పాడు.
సామాన్యమిది కవి విని సుత్తింపలేని విషయాలవల్ల
అనందం కలిగిస్తే, ఆ అనందం కావ్యజగత్తుకు సంబం
ధించింది కాదన్నాడు. అంటే కావ్యమధూతి కేవలం
లోకకానుధూతికి సంబంధించినదిగా ఉండాలి. అను
ధూతి అలోకమైతే కావ్యమధూతి కాదన్నమాటే
గదా!

[న శేషము]

“చర్ఖా సబ్బు”లను గూర్చి

ఒక సినీమా తార ఇట్లు చెప్పుచున్నది.

“నా చర్మ సౌందర్య రహస్యమంతా ‘చర్ఖా
సబ్బు’ల మాహాత్యమే. అని చేహమును
చక్కగా శుభ్రపరచి చర్మమును నునుపుచేసి
తళతళమని కాంతివంతం చేయును. చర్ఖాసబ్బుల
మృదుమధుర సౌరభం అందరిని ముగ్ధులను
చేయును.”

(సం) ఎమ్. వి. రాజమ్మ.

వీటి చర్మ
పోషణ శక్తి
అద్వితీయం.

సౌత్ యిండియన్ సోప్ వర్కుస్, ఇ. టి. మద్రాసు.

|| త్యాగ రాజ మాటలు ||

= శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు =

ఈ మధ్య ఒక చోట ఒక ప్రసిద్ధ గాయకుడు ఉప్పుంగిపోయి నానుచేస్తూ 'శ్రోవసమయ మిదే, రామయ్య' అనే మాటలు గల కీర్తన పెరియ్యడంలో 'త్యాగ రాజ' మాటలకి యథాశాస్త్రీయంగా జాగ్రత్తపడి, మాటలు మాత్రం 'శ్రోవసమయం - దీక్షారామయం' అని పెరియచ్చారని ఆత్మలద్వారా తెలిసింది. అట్లాగా, త్యాగ రాజాని త్యాగయ్య - త్యాగయ్యర్ అని నేను అవాలా అని ప్రశ్నించు నుంటే, ఆతడు చాలాదిగా పొదుకున్న కీర్తనలో త్యాగ రాజ అనే ఉండడంవల్ల అతని పేరు పోనీ అట్లానే ఉంచేద్దాం అని ఉంచేశాడు. త్యాగ రాజ పరం పడింది గాని ఏళ్లు అయినట్టు తెలుస్తుంది. ఆయన తెలుగులో రాసిన కీర్తనలలో ఉండే మాటలమధ్య అపారమైన కర్తాబగానశాస్త్రం వేంచేసిఉన్నట్టు మొదట కనిపెట్టినవారు తెలుగురానివాళ్లే! ఏమైనా, ఆయన్ని ఎక్కువగా స్మరించేది తెలుగురానివాళ్లే. ఆయనమాటలు జాగ్రత్తచేసినవాళ్లుకూడా, పాపం, తెలుగు బాగా ఎరగనివాళ్లే. వాళ్లందరినీ తెలుగువాళ్లు వెత్తివీచ పెట్టుకోవాలి. తెలుగువాళ్లకి పేరూ, కడంవాళ్లకి భవమూ సంపాదించిపెట్టిన మహాభక్తుడు త్యాగ రాజ. ఆర్యతీధిరపరమావధిని నూదించే మాటలు గల ఆయన కీర్తనలన్నీ పోగుచేయించి, భవంసంచేసుకుంటూ సంస్కరించి, ప్రకటించి, ఇంటింటా, అనుక్షణము అతని హృదయదారి అతని నోట శ్రావ్యంగా అనిపించినమాటలు స్థిరపడేలాగ చెయ్యడానికి తెలుగు కృషి, తెలుగుప్రజా, తెలుగుసాహసం, తెలుగుధనం, తెలుగుభక్తి పెన్నేపిరియి మూలపడి పనికిరాక పోయాయి. ఈసందర్భంలో త్యాగ రాజా, అతని కీర్తనలూ, అతని కీర్తనలు వివరణ చేసేటూ, రీతి నురించి కొద్దిగా అంటాను. ఉన్న బాధ చెప్పుకుంటూ సందర్భంలో వారు వీరూ తెగట్టుకోవలసిన అవసరం లేదు. అట్లులేన తెలుగువాళ్లు ఉపేక్షగా పోయిఉండవల్ల నే నీముక్కలు ప్రకటించానుగాని,

గానంమీదగాని, కీర్తనమీదగాని ఇది ఇదీ అది అదీ అని చెప్పడానికి నాకు విచేత చాలదు. ఇటీవల వెలరేగుతూన్న త్యాగ రాజ మాటలనురిందిన వాదప్రతి వాదం పురస్కరించుకుని తెలుగురానివాళ్లని పట్టుకొని తెలుగుభాషలో తిట్టెయ్యాలనిమాడ నాసంకల్పం కాదు. ఎవరేనా దురాసేలు ఈరచన (అస్మదాదుల రచనకి అట్లాంటి అవాంఛరం ఉండదుగాని!) అనువ దించుకున్నా నాకు బాధ లేదు. త్యాగ రాజ మాటల నురించిన తగాదాలకి సమాధానాలు ఏరామకృపవల్ల! త్యాగ రాజ మాటల్లో నే ఉన్నాయి. మనకర్థం ఇట్లా ఉంటూంది అనుకుంటున్నామగాని, ఇంకొక్క ఏమీ అనటంలేదు. అని లాభమేమిటి? 'ప్రారబ్ధ మిట్టుండగ నొరుల నని బలిలేదు రామ' అన్నాడు త్యాగ రాజ.

అఖండమైన మేధాప్రజగాని, అపూర్వమైన సృష్టిప్రజగాని గల మానవుల్ని వర్తమానకాలంలో ఉండే స్వప్రజలు నుర్తించుకోలేకపోవచ్చు, సరిగదా ఒకవేళ జ్యేషఠి, హింసించి, బాధించి, జ్ఞోభమాడ పెట్టచ్చు. చరిత్రనిండా అట్లాంటి ఉదాహరణలు నేటి వరకూ ఉన్నాయి. ప్రజల అసాదుర్థ్యం, ప్రజల అజ్ఞానం, మానవత్వంయందు ప్రజల కుండే భయం అందుకు కారణాలు అయిఉండవచ్చు. కొండవీడ ఉండి కుడి ఎడమ తెలియకుండా కొందూ మీరూ మానుకోకుండా ఉండేవాడికి కొండబొమ్మత్వం గమనింపుకి రాకపోవచ్చు. అటువంటి ప్రజావంతుడి తీవ్రతం వాడిపట్ల సరకప్రాయంగా ఉండవచ్చు. బతికున్నవాళ్లూ వాణ్ణి ప్రజలు కౌల్చునతని, వాడు కాలాతీతమైన తన కృషి సృష్టించడంలో పడే శ్రమకి మరోసమిధి తగిలిస్తూండి, తీరా వాడు బతికేక చచ్చిపోయింతరవాతీ వాడికి తద్దినాలు పెట్టడానికి ఎగడతారు. అంటే, అటువంటి ప్రజా గలవాడు బతికున్న కాలంతా చచ్చినట్టుండి, చావడంతోనే బతికడం మొదలుపెడతాడు. వాడు బతికున్నప్పుడు ఎంతెంత శ్రమపడి, ఎన్నెన్ని గంటలు ఎక్కడెక్కడి సంగతులు

ఎల్లా ఎల్లా నేకరించి శరీరపోషణ ఎల్లా ఎల్లా నిర్లక్ష్యం చేసి, తన మెప్పుగురించి కళ్లెల్లా నిప్పులో మునుపేవాళ్ల నించి అప్పుగుంటూ, తన కృతి పొందించుకునే నిమిత్తమే తన శరవ్యసం ఏ రీతిగా భారపోస్తాడో చూసక, దినక, అర్థంచేసుకోక, నమ్మక, తుడుంచక, తోరుకోక ఉరెట్టుకొని, వాడు గతించగానే వాడికి లేజన్నూ, వర్మన్నూ, మాహాత్మ్యం, దివ్యత్వం ఇరవీ తెచ్చి కట్టెట్టి, వాణ్ణి బహువచనంలో సంబోధించి, చేపకెళ్లా జమకట్టి, శుద్ధ అబద్ధాలతో కూడిన కట్టుకథలు కప్పించి, అవి నమ్ముచున్నాడే కళ్లొరాయని శపించి ఆ ప్రజావంతుడి ప్రజా అంతా సహజప్రజ్ఞ అనీ, అందులో శిశీరప్రజ్ఞ రవంతైనా లేనేలేదనీ, ఒక వాడి పాయింతిం దాకా వాడు ముద్దువాలకంగా శరణండలా ఉంటాంటే, ఆ రాత్రి పరమాత్ముడికి (ఇతరపనిలేక) వాడివిషయకలిగి, వాణ్ణి "నాలిక ఇల్లా పట్టరా, గాత్రం ఎదీ ఇల్లా లే, చెయ్యోమాటియ్యి" అన్నట్టు వ్యవహరించి, వాడికి వీలునుబట్టి అఖండకనిశ్చయ, అపారగానమో, అమోఘచిత్రకో దఖలుపరచి సత్కా పోతాడని జనం కొట్టలేస్తూ కళ్లు తెరిచి చెప్పగుని చప్పరిస్తారు. ఇది లోకంలోమాట. ఇక తెలుగువాళ్లెల్లా ఆ మాత్రంకూడా దొరకడం ఉండదు. అందులో త్యాగరాజు అచ్చతెలుగుసీమచాటిిన తెలుగు వాడు. అది తెలుగువాళ్లకి మరీ మంచిది. ఒకడి కమామోక్షుత్తివా తగ్గటమే. సరి, ఇప్పుడెక్కడికొచ్చాం? మాత్యాగరాజు పోయిన వేదిలగాయకు అతణ్ణి మోరే పెంచి పెద్దవాణ్ణి చేశారుగదా, చివరదాకా మోరే మాట దిక్కించుకోపోలే ఎల్లా ఏడుస్తుంది మరీ - అని ఇతరుల్ని ప్రాగ్భేయపడవలసిన స్థితి తెలుగుచేశానికి వచ్చింది. త్యాగరాజు ఈ మాత్రం గ్రహించుకోలేదా అన్నట్టు, "లోకుల్ని వెరవమృలేదు. కొందరికి అమాయ, కొందరు పిడెంకపోమా అంటారు, వీడు సమఘానికి యోగుడు కాడంటారు. నన్ను రక్షించే వాళ్లు గారు వీళ్లా అని నిన్నేకోరి నీవే గతియని రేయీ పొగలూ చెయ్యివేలమొరలు పెట్టుకున్నా వాడై ఎందుకో నీమనసు కరగదు!" అని శత్రుడితో చెప్పినవాడు.

సర్వకర్మఫలత్యాగి గనక త్యాగరాజు పార్థక

నాముడు. పరమాత్ముణ్ణి ఎదైనా వరం కోరుకుంటాం అంటే ధర్మబంధా తోపాటు అయినదగ్గిరించి పూర్వమే పట్టుకుపోయారు, ఏమీ మిగలలేదన్నాడు. ప్రకృతిపురుషుని పాశ్యవేదిగనక అతడు 'పరశివయ మమ్మ ప్రేమరసము త్యాగరాజుకీయమ్మ' అని అడిగాడు. సీధికి మెచ్చి పరమాత్ముడిచ్చి బేముటో మాకు మా పెట్టవలసిందని ఎవరేనా నిన్నుడుగుతారు గనక వాళ్లకి చూపించేనిమిత్తం ఏమైనా గట్టిది కోరుకో అని పరమాత్ముడు తెల్లించినా, జవాబులేరంతలో భదా పరమాత్ముకటాతంతప్ప అన్యం అవసరం లేదని అతడు ప్రస్తుతుడి ముఖతా అనిపించాడు. 'ధర్మని చారిత్రము' అతడే నిర్వచించాడు. 'మమ్మనా ధర మద్భక్తో మద్యాతే మాం నమస్కరు' అన్న మాటలున్నా, 'తద్భుద్ధయ ప్రదాత్యాన ప్రస్థితా ప్రత్యేరా యణాః' అనేవిన్నీ ఆచరిస్తూ, 'ఏలేన మిత్రస్య సఖేర సఖ్యః ప్రియః ప్రియాయోగ' వంటి భావం పరమాత్ముకి తనయంగు ఉంటుందని నమ్మి, 'శ్రీరాజస్యమత్యమ రేప అన్యమత్యమ రెరుగక', 'అనన్యా స్థితయంతో' అయి, అనునిత్యం కర్మపారించినవాళ్లెల్లా త్యాగరాజు అగ్రగణ్యుడు. అతని వ్యాపారం యావత్తూ పృథయ పూర్వకం. మనస్సు, అంతరంగం, ఆత్మ అనే పదాలు కాక 'పృథయం' అనే మాటతో అతని సత్యాన్ని అతడు పరిపోషించాడు. అజన్మం పరమాత్ముణ్ణి తన పృథయరాజీవంతో పూజించాడు. చెన్నువంటి దనదం చేత అతని పృథయంబుద ప్రతీ బాహ్యసంఘటనా ఒకనొక్క నొక్కింది, ప్రతి నొక్క ఒక కీర్తనగా పొక్కింది. ఒక పృథయకోకం సకలమానవపృథయ కోకంగా చూపెట్టగల మాటలు అతడు అనేగాడు. తన తల్లిదండ్రులుతప్ప ప్రక్కనవారంతా తన్ని హింసించారన్నాడు. తాను తిరగవలసిన తిరుళ్లన్నీ తిరిగి దుడుకుపవలన్నీ చేశా నన్నాడు. తనకి మాత్య ర్యం లేకుండా చెయ్యమని ప్రార్థించాడు. తన్ని చూసి నవ్వి లేలికచేకారనీ, చాకగా చూస్తూంటే ఎన్నాళ్లు వేగననీ, అందరిచేతా తన బ్రతుకు నిందల పాలైందనీ, తమ పారిదాసరహితపురంలో పడిపోయా ననీ, ఎదటిపచ్చ జూదలేక హితవుమాటలాడే జను లున్నారనీ, కరుణలేక తనమీద కేరం లెంచారనీ,

అమాత్యులు పెట్టిన బాధలు తరచుగాక పరమాత్ముడి కరణు జొచ్చావనీ, తను గాన పట్ట పరచేసనీ, ఏదారిపోయినా అడ్డదిడ్డపువాదా లాడతారనీ, ఎంత నేరిస్తేగనక అవృతారే దూరేను కుంటాయనీ అన్నాడు. ఈమాటల్లో ఉండి అర్థం తెలియపరిచేది అతని ఆధ్యాత్మిక బాధమాత్రమే అనుకోదం పృథ్వీయంలేని మాట. అతడు పృథ్వీయం లేనంత పండితుడు కాదే! ఎంత తంచన అయితే, తను అవాధుణ్ణి కా నన్నాడు. ప్రీతిచేత నామం పొందా నన్నాడు. తనువు దేవాలయం అన్నాడు. భక్తిలేని మనిషి భవం అన్నాడు. తను పరమేశ్వరే భావించా నన్నాడు. భక్తి పెంచుకోదానికి సంపారంలో ఉండి వచ్చు, ఫలవాలేదు అన్నాడు. పరమాత్ముడే తన ఆధారం, గమ్యం, శృంగారం, వైరాగ్యం, ఐదోతనం, సమస్తం అన్నాడు. తాను 'వదివినవాడనుగాను' అని చెబుతూనే, కనికరమున - జలకబాహుత - ఈసుజనుల అనే చోట్ల క్షేపిస్తూనే, సకలవిద్యల సారమూ మామూలు తెలుసుమాటల్లో వాటి కర్తృమైన గానగమ సంతో అనేస్తూనే, పృథ్వీసన్నిహితమైన దేవ భావలోకాదా పాడేకాడు. త్రిపురకుందరినూరించిన అతని సార్థకవర్ణన గమనించి పాండర్యాన్ని వర్ణించడం నేర్చుకోవాలి. అతడు ఆగమార్చి నులియించి బహు బాసలేని భావల చాచించానన్నాడు. తోపికవల్ల భేదంగాని వైరస్యం ఒకటే అన్నాడు. అభిమ దేవుణ్ణి పంపించేకా నన్నాడు. భూమిమీద గాను గడ్డుమతంతరాలు ఏర్పడడానికి కారణభూతులైన పురాణదేవుళ్ల మాహాత్మ్యాలన్నీ పోసుచేసి ఒకచోట పేర్చి తన పరమాత్ముణ్ణి తను తయారుచేసుకున్నాడు. దేవుడు తన పృథ్వీయంలో ఉండి త్యాగరాజుచేత నురిం పబడుతున్నా డన్నాడుగాని, అతడికి ఒకే పేరంటూ పెట్టి అతడికి సంబదితత్వం ఆపాదించలేకపోయాడు. త్యాగరాజు ఆత్మవైకాల్యం గుర్తించడానికి. ఈ ఒక్కవిషయం చాలు. తను తరుచు వాడిన 'రాను' శబ్దానికి అద్వితీయమైన వ్యుత్పత్తి ఇచ్చాడు. తన పృథ్వీమనుకు పనులవినుదూరాల్లో నిండి ఉన్న పరమాత్ముడని వర్ణించాడు. త్యాగరాజు విశ్వరూప పృథ్వీయాన్ని ముట్టునుని ఇంద్రియమలన్నింటికొ

అనుభవించాడు. మరేభేదం అనే మంట పెట్టుకోవ దన్నాడు. భవాధికారగారవాలకి ననుష్కరించి దూరంఅయాడు. కలినరులకి మహిమలు తెలిపి లాభం లేదు, ఎద్దుకేం తెలుస్తుంది అటుకులగుంచి, కామకాస్త్ర విదులకి బహుమతు లిస్తాడు, భక్తికాస్త్రవిదుల్ని మానీ వచ్చుతారు, అయినాసరే, రామనామం స్వర్గాది మఖాలకంటే వైఖట అన్నాడు. మెప్పులకై కొప్పులుగల జనం చేసేది భజనకాదన్నాడు. ఎదలో ఎంచేది ఒకటి, పయ్యెదమీద మరోటికనిపించే సంద ర్భం భజన కాదన్నాడు. ప్రణవదాసాలేని కొందరు వరరాగలయజ్ఞాలం తామే అని వదరుకూండే మాటలు కోరలన్నాడు. గానం సామవేదజనకం అన్నాడు. ప్రణవనాదం ఏమి స్వరాలుగా అయిందన్నాడు. సంగీతంలో రాగతాళరస్తురే కాకుండా జ్ఞాప్రేమ భక్తులుకూడా ఉండా లన్నాడు. పరమాత్ముడు ఇంగితమెరిగిన సంగీతలోలు డన్నాడు. నాదసుధా రసం నరాకృతిగా కోదండరాము డయూ డన్నాడు. స్వరాలు మందరు లన్నాడు. రంజింపజేసి అనంత రాగాలు మంజుళంగా అవతరించేటట్టు గానోపాసన చెయ్యమన్నాడు. నాదోపాసనచేత వేదమంత్రయంత్ర తంత్రాక్షులు పుట్ట రన్నాడు. నాదంలోంచి సంగీతమే కాకుండా వేదకాస్త్ర పురాణాదులకూడా ఏర్ప డాయని మరివిహావద్దని ఘోషించాడు. వేదసారమై తనకి తారకంగా ఉండే శరీరాగరత్నమాలిక చేకా నన్నాడు. రామకథతో కూడిన సంగీతవల్ల న్యాయా న్యాయవిషయలేకాదు, జగన్విభావ్యత్వం సంగతే కాదు, నిర్గుణపరమాత్మయందు విశ్వాసమేకాదు, నాత్మస్యం, ప్రేమ, నీమం, నిష్కమ, యశం, ఈశ్వరకటాక్షం కలు గుతా యన్నాడు. పదం పరమాత్ముడివివాదానిది పాడి యేమి, పాపక యేమి అన్నాడు. జ్ఞానసారం, గానమాధుర్యం జోడించి సకలమానవహృదయం యొక్క ఎరుకగలవాడు మహానుభావు డన్నాడు. నాదమధలో నామశర్కర కలుపునని తినడం శివు డెరుగు నన్నాడు. రాగసుధారసం తాగితే యోగ,యోగ, త్యాగ, భోగఫలం ఉండన్నాడు. సంగీతజ్ఞానం ధాత వ్రాయవలె అన్నాడు. కోటి కుర్చీ దర్శించి సాటిలేని తన పట్టుబోటి నిచ్చి

నానిది నేడుకోడం మున్నూటికి చెయ్యవని, సరిగ్గా పోతరాజులాగే అన్నాడు. తెలిసి, తలపు నిలిపి, చింతవతో కీర్తన చెయ్యమన్నాడు. చేసేవాడు తెలుసుకోవలిసింది వాక్కార్థమేకాదు, పదాల అర్థమేకాదు, భావమూడాను అని చెప్పడానికి రామా, అరక్కు, అజితహాలు మాపించాడు. తన సౌఖ్యము తానెదగక ఒరులకు బోధన ముఖమ అన్నాడు. 'రిత్యమసి'కి అర్థం చెయ్యడం తన్నుకున్నా తిరంకాడన్నాడు. కాస్త్రువాడతరక్కుం మాసి భయంచేసి ముక్తిమూసుకున్నా నన్నాడు. పరమాత్ముణ్ణి నానవేదిక మీదికి ఎక్కించి, నామకుసుమాలతో పూజించానన్నాడు. భక్తిరహితకాస్త్రువిదులకి పరమాత్ముడు దూరం అన్నాడు. భక్తిలేని శ్రేష్ఠకవిత్యం జనానికి తెలియదుకనక భుక్తి ముక్తిమాదా ఉంటాయని కీర్తనలు రాకా నన్నాడు. పరమాత్ముడికి సరుణ్యం ఆకోపణ చెయ్యడానికి బోధించే తన మాటలు పరాయిమాటలవడంచేత గ్రహింపబడక ఆమాటలకి జోడింపుగా పరమాత్ముకి విగ్గణ్యం ఆకోపణ చెయ్యడానికి బోధించడం చేసేనిమిత్రం తనను స్వరార్థవంలో మునిగి తెచ్చిన అపారమధురస్వరాలు అనూయాది కారణాలవల్ల మన్నింపబడకఉండే ఆవరణలో ఉభయత్రా తనకి అన్యాయమే జరగడంవల్లమన్ను, సర్వభగ్నాభారమైన తన సృష్టిప్రజ్ఞలో తనకి పూర్ణవిశ్వాసం ఉండడం వల్లమన్ను, 'కాలయబోను మాటనిలుచును' అని అతనికి మంజూపు ఉండడంవల్లమన్ను, అతడు శోకము దక్కి, శాంతము చెచ్చుకొని, జగత్సౌఖ్యతో పెట్టుకున్న మొరలు అతని కీర్తనలు. ప్రహ్లాదభక్తవిజయం అయినది కాదేమో అనుకోడం చాలా ప్రమాదం. అది అమృదివల్ల కానిది. అది అతని 'కరుణ యేలాగనిన' అనే సూత్రానికి దృష్టాంతం. బోధికవల్ల చేరై కనిపించే శీవాత్మ పరిరసించి పరమాత్మతో 'అతదితడని లేక ఆకారయుగము సరిము నొకటిగా' అయిపోడం, 'త్యాగరాజునతి' అంటూ చివర రానిచ్చి ఎవడేవా ఇంకోడు కీర్తనలు రానేకాదేమో అని ముంచే భయపడకూర్చులేదు, ప్రత్యేకవ్యక్తికి నచ్చనిది ఆ రాపతులెంద జనుకట్టిచెయ్యకూడదు. ఎందుచేతంటే, కీర్తన మహాకా కాదుగా! పోయిగోవచ్చుగా!

దానికి ఎన్ని విధింపులుంటాయి? నరువుకి నరువు అప్పువుకి లప్పువు దివి 'బహర్ బహర్ వలె' అంటూ చెల్లిమీద రాస్తే తయారయే కొత్తకీర్తన ఆకాశిదారు తలకాయలాగే ఉంటుందికాని, పృథ్వయం ఎక్కణ్ణుంచి వస్తుందీ!! ఇక అతని నాకాయాత్ర మానవశీవితయాత్ర. బాల్యంయొక్క ఆనందోత్సవాలూ, యవ్వనంలో ఉండే బావణ్యమదగర్వాలూ, సానిపోతుండగా అతాత్తుగా కష్టాలూ ఒడుదుడుకులూ బాధలూ దుఃఖాలూ వచ్చిపడి జీవుణ్ణి నిరాశలో పడేయ్యడం, నిరాశ ఎక్కువవడం, ఇక పుట్టిమనిగి పోతుండేమో అన్నప్పుడు జీవుడు 'మహాప్రభో, పరమాత్మా, మరి దిక్కులేదు' అని స్తబ్ధిడిచి నేడడం, అతడు రక్షించడం. ఈ రచనలకి మారేళ్లు నిండవచ్చినా, వీటిల్లో మాటలన్నీ ఆవరణ సంస్కారాలు లేక చిక్కిన కామధేయవృత్తిగా అల్లాసే ఉన్నాయిగాని, ఈ మాటల్లో తన్నేవిగాని, గుణ్యేవిగాని, వట్టిపోయినవిగాని, మృతించినవిగాని లేవు. ఇక స్వరసముద్రంలోంచి అతడు తెచ్చిన రాగాలు రాధామానుసందలు అందాం. వీటిని ఎన్నుకోడంలో ఉండే విశిష్టత గాయకులు చెబుతారు. అతని భక్తి, అతని బాధా, అతని భావం, అతని భాష, అతని మతం, అతని నిష్కామత్యం, అతని కర్తవ్యం, అతని పృథ్వయం అతని మాటల్లో ఉంది. ఇందుకోసంకాదు త్యాగరాజుని అవతరిసింది వినవలిసిందీమా. అతను చేసిన రాగాల ప్రకారం ఈ మాటల అక్షరాల సందున నక్కి ఉండగా ఈ మాటలతో శోక్యంలేనివాళ్ళ కనిపెట్టగలిగిన అద్వితీయ కర్ణాట గానకాస్త్ర వ్యాయామం కోసమే అని తెలుసుజనం అనుకోడం ధర్మంకాదు. అల్లా అనుకున్నవారికి సాష్టాంగసమస్కారం.

మాట ఒక్కటే మానవున్న ఆకర్షింపగలిగింది లగాయతు కవనం ప్రత్యేకకళ అయింది. యంత్రగానం విడిగా ఒక్కటే మానవున్న చేరదీసిహవోపెట్టగలిగింది లగాయతు గానం (అనగా పదాలతో నిమిత్తం లేని వాదం) ఒక ప్రత్యేకకళగా ఏర్పడింది. కవిత్వ గావాలు చేర్చరు కళలు. ఒకదానిపని ఒకటి చెయ్య లేకపోడంవల్లే రెండు సిద్ధించడం. కవిత్వం పదమైత్రి వల్ల ఉద్భవించే అర్థభావరసాలవల్ల బుద్ధిద్వారా

ఆత్మః ఆనందం ఇవ్యాధి (ఎవరి కవిత్వం అంటే మరి తగాదాలే గనక, ఆదర్శకవిత్వం అన్నమాట). అట్లానే గానం స్వరప్రతిబల్ల గలిగే రసాన్ని పౌద యంద్వారా ఆత్మః చేర్చారీ (అందుకనే గానానందం పొందలేనివాణ్ణి పౌదయకూన్య ఉపదం). వృత్తాంతం ఏమటో తెలిసి కవిత్వం మనస్సుని రంజింపజేస్తే, వృత్తాంతంతో నిమిత్తంలేకుండానే గానం పౌదయాల్ని పొందుతుంది. అయితే, కవిత్వ గానాలు రెండు వాదజనకాలే. స్వరప్రమేయం ముఖ్యంగా పెట్టుకుని నాడు గానం అయి, అర్థ ప్రమేయం ముఖ్యంగా పెట్టుకుని కవిత్వం అవుతుంది. అందువల్లే కొందరు 'గానం అంటే స్వరకవిత్వం, కవిత్వం అంటే పదగానం' అంటారు. అటువంటప్పుడు ప్రతీవాదమూ గానమూ (గార్వరస్వరందగ్గిరించి), ప్రతీపదమూ కవిత్వమూ (త్రిప్టుచేళిటా) అనే సంకేయం రావచ్చు. ఈకళప్రారంభంలో అట్లానే అయి ఉండవచ్చు. కాని కాలక్రమాన్ని మానవుడికి పుట్టుకతోనే పుట్టినవిమర్శకత్తే, పెరగడంలో అవసరమయే ఆవరణప్రభావమూ తోడై ఇది చక్కటివాదం - ఇది కళోరవాదం, ఇది తియ్యని పలుకు - ఇది వెగటు మాటా అంటూ లేదాలు బయల్దేరే ఉంటాయి. పౌదయంగల పథ్యజ్ఞాన్ని ఆకర్షించి బిక్కంచేసినవొడ్డి ఎక్కువకళ. కవిత్వగానాలు రెండు వాదజనకాలే గనక. ఈరెండింటిని కలిపి, రెండింటి మాహాత్యాలూ కూర్చి, రెండు ఏదేవోట్ల తారసిల్లగలవో చూసి (అందులో ఒకటి సాకారం, రెండోది నిరాకారం), ఒకదానివల్ల రెండోది చెడడంగాని, చచ్చిపోడం గాని జరక్కుండా రెండింటి స్వత్వాల గురించి బాగ్రత్తపడి, ఉభయతారకంగా ఉండేలాగ చెయ్యవచ్చును. అప్పుడు బయల్దేరే రచనే కీర్తన. కవిత్వగానాలు అనుకూలవాంఛత్వంతో మేళవించిన రంగమే కీర్తన. కీర్తన అన్నప్పుడు బయల్దేరే ఆనందం అందులో పదాలవల్ల కలిగే ఆర్థభావరసాలమూలాన్ని మాత్రమే అనుకోవూడదు, అవి ఏరాగంలో ఉచ్చారణ అవుతున్నాయో ఆరాగంయొక్క తానమూర్త వాడులమూలాన్ని మాత్రమే అనుకోవూడదు, తాళం కృత్తపరిచే అవస్థమూలాన్ని మాత్రమే కాదు, ఏటి

యోగము కీర్తన. కీర్తనలో పదం, రాగం, తాళం ఉంటాయి. పదాలు (ఏ ఒకభావమానివా)బహుళం, రాగాలు అనంతం, తాళాలు విస్తారం. కీర్తనకారుడు అర్థంగల పదాలూ, శ్రావ్యతగల స్వరాలూ, అవస్థ ప్రతిఫలించే తాళమూ, మాడు చేర్చేరుప్రపంచాల్లోని తన పౌదమామభవంవల్ల గాలించి, కలిపినప్పుడు నీళ్లకి నీళ్లూ ప్రసాదానికి ప్రసాదమూగా ఉండిపోకుండా అకుమ్మని ఒకటైపోయేవి ఎన్నుకుని రచించాలి. అనగా, కీర్తనలో ఆలపిస్తూండే రాగం కీర్తనమాటల్లో ఉండే మహోత్సృప్తమైన అర్థాన్ని పెంపొందించి, వాక్కుకి అసాధ్యమైన పని చేస్తూన్నట్టు స్ఫురించాలి. అంటే, కేవలవాదమైన ఆస్వరాలుకూడా అర్థంఅవుతూన్నట్టు శ్రోతకి అనిపించాలి. జోడించిన రాగంలోని సంగతులు పదాల్లో ఉండే అర్థాన్ని భాయ పరిచి, వచ్చుచెప్పి, పౌదయకుపారాల్లో స్థిరపరచాలి. కీర్తనమాటల్లో ఉండే అర్థాన్ని చెల్లడించకుండాగాని, దోగ్ధికం ఎల్లా అవుతుంటో చూస్తూగా అన్నట్టుగాని, ఎక్కడ తెలిసిపోతుందోకదా భగవంతుడా అన్నట్టుగాని, నిత్యకృత్యంలో ఆ మాటలు వ్యవహరించే జనం ఆర్థదోగ్ధికంనిమిత్తం చేసే ఉచ్చారణకి భిన్నంగా వ్యవహరించిగాని, ఇవన్నీకాక ఆ మాటల అర్థానికి కేవలం చుక్కదురుగా ఉండే అర్థాన్ని స్ఫురింపజేసేటట్టుగాని రాగాలుతీసేవాడు రసజ్ఞుడు అని చెప్పలేం. అటువంటివాడు శుద్ధగానం గాత్రంతో చెయ్యడం మంచిదిగాని మాటల్లో జోకత్వం కలగజేసుకోవూడదు, అసలు వోరు మెదపవలసిన అవసరం తెచ్చుకోవూడదు. మనస్సుయొక్క ఆరథ యావత్తూ నడకనిబట్టి తెలుస్తుంది గనక కీర్తనమాటల అర్థం సార్థకం అయే నిమిత్తమే తాళం గమనించాలి. అర్థం నిలచెట్టే మార్గం చూసుకోవాలిగాని, నన్నెంతెయ్యమన్నావ్ అనవూడదు. కీర్తనమాటల్లో అంకిర్యాహినిగా ఉండే మానసికావస్థగురించి సుప్రతేకుండా, బహుకాయలూ బాంబులూ పేల్చినట్టు తాళంకొట్టినంతకూత్రాన్ని కీర్తన ప్రతిష్ఠ మిమ్మముట్టదు. మల్లిమల్లి అన్నప్పుడు వాటివల్ల జోధపక్షి తీవ్రప్రమేయం మరిమరి పౌదయ గర్భంలో ప్రవేశించి కలవదానికి వీలైన పదాలు కలిపి ఉన్నప్పుడే కీర్తన నిలుస్తుంది. బలిమన్నవాడు బలి

కున్నవాడి నిమిత్తం నేరుగా అనవలసిన మాటల్లా
నూడిఉండవలసింది గనక, కీర్తన అనేది పాండిత్య
ప్రకర్షకోసం ఎంతమాత్రం సృష్టించకూడదు — సరి
గదా దాని భావ సంభాషణభావనల వి ఆటై
మారంగానూ ఉండకూడదు. గానం ఒక అపరిచిత
ప్రపంచం; చీకటికోణం. దానికి కాస్త్రం రచించడం
స్వగ్ధానికి మెట్లుకట్టడం. అందులో ఉండే రాగాల్ని
నియమించి వాటితో పరిచయం కలిగిఉండడం భగ
వంతుడితో తెలియ. అటువంటి రాగాలు అసంఖ్యా
కంగా తెలిసి, వాటిని ప్రత్యేకంగా అవదించి,
వాటితో ప్రత్యేకంగా ఇతరుల్ని అనందపచించి, వాటికి
యథాతథంగా శాస్త్రరహస్యం ఇవ్వడం అసంభవం
గనక, ఆ పాపిరునాదం తమలో పుట్టినప్పటి అవధికి
అనుగుణంగా ఉండే తాళం చెప్పి, వృత్తంతానికి
అనుగుణంగా మాటలు చెప్పి తానవధించిన హృదయా
నందంనంటిది పాటిమానవులకూడా కలిగించాలనే
సదుద్దేశంతో కీర్తనరూపంలో సృష్టిచెయ్యగలడం
మోక్షం సాధిస్తుం దనడంలో అత్యర్థంలేదు. జ్ఞాన
భక్తుల కలయికవల్ల ఏర్పడే కర్మనే కీర్తన అవతమ్యును.
త్యాగరాజుని 'నాదమధారసంయోక్త సరాకృతి'
అనవచ్చును. దరిదాపులేని గానంయొక్క (గాన
కాస్త్రంయొక్కకాదు) జాతిమాసి (జాతి, కవికరము,
అంగలార్చువంటి మాటలు త్యాగరాజు కోకార్థంలో
అంటాడు) భగవంతుడు త్యాగరాజుకి జన్మ ఇచ్చాడు.
సంఘం తమరికి సాయం చెయ్యకపోడం అటించి
హింసించినాసరే హృదయం గల ప్రతిభావంతుడు
లోకహితమైన శాస్త్రరకృతులే చేయిచ్చి ఎల్లప్పుడూ
జీవించే ఉంటాడని ఋణాపుణ్యేమిమిత్రం ప్రకృతి
బయల్దేరి తెలుగువారల్కి ఓ వేమరాజునీ, ఓ పోతరాజునీ
ప్రసాదించినట్టే ఓ త్యాగరాజుని ప్రసాదించింది.

హృదయపూర్వకరచనలో రచయితయొక్క
వ్యక్తిత్వమేకాక రచయితయొక్క జాతికూడా ప్రతి
బింబిస్తుంది. తెలుగుకవిత్వం, తెలుగుకవిత్వం, తెలుగు
చిత్రరచన అంటే బాగానే ఉంది. కాని,
తెలుగుగానం అనేది చిక్కమాట, బట్టా అనకపోడం
మంచిదన్నాడు. అవస్తుచే లేదన్నాడు అమా పెండుకని!
తెలుగుగోగానం చేరు కర్ణాటగానం. త్యాగరాజు

తెలుగుమాటల సందున కర్ణాటగానం కీకంవేసుకుని
మార్చుంది! ఆంగ్రులూ, ఆంగ్రేజీలూమూడా ఒకే
తెలుగుపాట పాడుతూ, ఆపాటలో మాటల్ని కూడ
బలబుక్కున్నట్టు వాటాలప్రకారం యథాతక్తిగా సం
ఘలు విరగ్గట్టి ఏది గానమో తెలుగుగోలేని ఆంధజమం
ఎడట పారేస్తూ, వాట్లకి కొండొకటో జోడింపబడు
తుండే అనర్థపు స్వరపాదుగ్రి ఎరిగిమట్టుకు వారు
తమరిచే అనుకోడం గొప్పమజాగానం! అప్పుడు బయ
ల్దేరే వాడం కర్ణాటగానం అవడం మరీ తమాషాకళాయి!
ప్రతీ ఆంగ్రేజీరుమూ చెయ్యగల కవిత్వాన్ని ఆంధ్ర
కవిత్వం అనం. ఆంధ్రకవిత్వం అంటే ఆంధ్రజాతి
యొక్క ప్రత్యేకజాతిలక్షణాలు నూదించేది. కాని,
ప్రతీ ఆంగ్రేజీరుమూ తెలుగుమాటల తవకగా చెప్పుకుని
చెయ్యగల గానమాత్రం ఆంధ్రగానమే అనుకోవా
లట. కాదుట, ప్రతీ ఆంగ్రేజీరుమూ తెలుగుమాటలు
పుచ్చుకుని చేసిన గానమే అసలైన సీసలు కర్ణాట
గానం అని చెబ్బలాటకొచ్చే ఆంగ్రులున్నాడు. తెలుగు
మాటలు అయినకాడికి దొరకపుచ్చుకుని అందులో
హిందూస్తానీ సంగతులు వేసినా, అవికూడా ఆ తెలుగు
మాటల గర్భంలోంచి పుట్టే ఆంధ్ర (కాదు, కర్ణాట)
గానమేట. తెలుగుమాటలు పుచ్చుకుని వాటిల్లో ఇంగ్లీషు
గానసంగతులు రంగరించి పాడినా అదికూడా
తెలుగుమాటల్లోంచి ఉద్భవించిన కర్ణాటగానం అవు
తుండేమో, కాదో, అన్నాడు కొందరు. తెలుగువారల్
గానం అంటే తెలుగుమాటలకి జోడించిన అడ్డమైన
వాడకోలాపాలవిశేషాలూనా, లేక జాతికిమాత్రమే
చెంది, తెలుగువారల్ ప్రత్యేకసంప్రదాయం (అదట
ఉంటే మాటే!) తెలిపే నాదాలసంపుటియా?
చాలామంది ఉద్దేశప్రకారం, తెలుగువారల్ గానం అంటే
తెలుగుమాటల మధ్య దాగుడుముచ్చిలాడుతూ
ఆమాటల్ని కొత్తవారల్కి బోధపడకుండా, పాతవారల్కి
బాధకలిగించే నేర్పుతో, గాత్రప్రక్షావిశేషాలు గల
భూసరు దెవదైనాసరే చేసేటటువంటి చప్పుడు సరం
జాం అని. పాటకచేరిలనేవాటిల్లో ఇల్లానే తేల్చుంది.
అక్కడ బయల్దేరే సం దేహోయ కొన్ని ఉస్తావ:

పాటకచేరిల్లో కొందరు పాడడానికి వందపుచ్చు
గుంటే, పాడుతూన్న పాట పథివారు నూచెయ్యమన్న

వృథా మనదానికి మరొకరులే పుచ్చునుంటారట! పాటకచేరిల్లో త్యాగరాజుని ముగ్ధులధికి! చోటు లేదుగనక, త్యాగరాజు కీర్తన పాడడం మంచిదా, మహాభోగరాజు జామిలీల పాడడం మంచిదా? పాట కచేరిలు గానకాస్త్రప్రపండితులకా, మమకాలుగా బతు కున్న ఆంధ్రజనులకా? తెనుగుశుభ్రుల్ని, పసుపుల్ని కూడా ఆకర్షించవలసిన కర్ణాటగానం మనుష్యుల్ని ఆకర్షించి తరిమేసేరకంగా ఉంటున్నప్పుడు, నిష్క్రమించేవాళ్లు మనుష్యులూ పసుపులూ అనేకప్రకృతి ఎడంలేదుగనక, అది గానమా, లేకపోలే గోరామా కర్ణపిడిరణగంగోనా? పాటకచేరికి వెళ్లి నాదసౌఖ్యం అనభవించడానికి మనిషి ఒకటి! ఎన్నిచేల రకాల పరి గమలు కంతతా పట్టాలి? బతుకున్నజనంతో కూడిన పథియెడట పాడే గాయకుడు తను చివ్వుపుట్టించి నేర్చుకున్న గానకాస్త్రసంగతులూ, నాటి ప్రస్తారాలతో జనించే పీఠిమంత్రపు పేచీలూ తెచ్చి యథా క్రమంలో సభివైతిమీద వడ్డించి శ్రోతల్లో గానాభిరుచి లేదనుకోడం న్యాయమా? గానం గాత్రానికి సంబంధించిందా, మాట్లాడే దినుసా? మరీకొందరు గాత్రం ఎక్కడో పారేపివచ్చి పెరిమల్లో చాలా గానం మాట్లాడి కోపంగా చిక్క పోతారేం? కీర్తనమాటలకి అర్థం తెలియకపోయినా పాడేవాడు హృదయగానం వినిపిస్తున్నాడు అనుకునే తెలుగువాడికి హృదయం ఉందా? పాటకచేరిల్లో ముద్దలవాడికి పాడేవాడికి దాతలవైరం అవడంచేత ఒకడు గొడ్డెపాట్లైలులూను రెండోవాడికేసి చూస్తూన్నప్పుడు, ఆ రెండోవాడు కోడిపుంజులాగ మొదటివాడి కేసి చూస్తూన్నప్పుడు, జనం వెళ్లి వాళ్లని విడదీయడం న్యాయం అవునా కాదా? లేకపోలే అంతపని చూస్తూ ఊరుకోడం మంచిదా, గానం వివారిగనక కళ్లు మూసు గోడం మంచిదా, అప్పుడు తలకూడా వంచునుంటే తప్పా? ముద్దలపనివాడికి భాన్సు ఇచ్చినప్పుడు ప్రాణం దిగపెట్టుకుని పావుగంట విని వాడు తూర్తిచెయ్య గానీ ఒకప్పుడూ, పారపాట్లు కాస్తయిందే ఒకప్పు డూ చప్పట్లుకట్టడం ఎందుకు అని అడగ్గా 'అయి పోయిందిగనక, అమ్మయ్య' అని ఒక పామరుడు సమాగానం చెప్పినమీదట కర్ణాటగానకాస్త్ర రుణం

చడం అనవరమా? త్యాగరాజు కీర్తన పాడినప్పుడు 'త్యాగరాజు' అనేమాట చివరకి వినిపించగానే చాలా మంది 'హాహా' అంటారు, ఏమని ఒకరిని అడగ్గా! అన్నిమాటలు ఆ పాడేఅప్పి రెట్టించిరెట్టించి నోటితో అనేసినా, మొద్దెట్టినట్టు ఒప్పుముక్కినా తెలియ లేదు, అతని గర్వమా అని ఆ 'త్యాగరాజు' అనే మాట మాత్రం బోధపడింది, ఆపరంగా 'హా' అన్నాను-అన్నా యు. ఇంకోఆయన: నేనూ అప్పుడు 'హా' అన్నాను. త్యాగరాజు తన కర్మంవల్ల పాడుకున్నపాటల్లో ఉండే మాటలు పట్టుకొచ్చి, ఆపాడేఅసామీ బాగా పచ్చడి చేసి చేసి, పోనీ అప్పటితో ఒకపారేనా నాటిని 'వడిలి పెడుకున్నాడు'గదా, త్యాగరాజు అంటే అడేకదా, తద్వారా గాయకుడుకూడా త్యాగరాజేకదాఅన్నాడు. వీరిద్దరికీ గ్రాతలులో బహుమతీ ఇవ్వాలా వద్దా? పను మోము-కీర్తన పాడే అభ్యాయి ఏడుపు మొహం పెట్టి ప్రారంభించగానే కీర్తనసౌఖ్యం కొలవడానికి దారెడి? ఎందుకు వీరలవలె బూడియ్యవు-అంటూ వివరణ కీర్తన యొక్క భావశీలి చూడమందా విని ఎంతమంది తెలుగు వాళ్లు ఏమాత్రం బాగుపడవు? చుక్కలరాయలకి-లేటప్పుడు పాడేవాని మొహంనింది గానరసం ఒలికేటందుకుగాను మొహం కుప్పల్లో పొడుకుకొనలేనా ఉండవలసింది? వైకాభోర్-కడ, దళిదన, కరులంద యి-ప-అనే కీర్తనలో కర్మవశంచేత మాటలు తెలిసినవాడు ఎవరి పదోవాడు ఏవగులు ప్రథతా అంటే ఏమంతనేరం?

వివిధరాగాల పాయంతో వివిధకోగాలు కడర్చడానికి యత్నంచేసే దేశాలున్నాయి. అటు వంటి వైద్యగ్రంథం ఒకటి తయారుచెయ్యడానికి ప్రయోగాలు చేస్తున్నాడు. కొన్నికొన్ని గానకాస్త్ర ప్రయోగాలు చేస్తే కోగాలు పువతయికు దానూ ఒక పెద్దభవనం కట్టడానికి ఉపయోగించిన రాళ్లవల్ల కలిగే బ్రహ్మాండప్రతివాదం ఏశ్రుతిలో ఉండోకని పెట్టి ఆశ్రుతిలోనే ఫిడేలుగాని వీణగాని వాయింది, అభినవాన్ని ఊగిపలాడింది పడగట్టుకలిగినవాళ్లు ఈ కాలంలోనూ ఉన్నాడు. ఒకనగరాన్నికూడా ఊగించి చెయ్యచ్చునని వాళ్ల ఉద్దేశం. ఆరీతిగా, జీవం లేదని మనం ఎందుకొన్నవాటినే రంజింపచేసే

గానం భూమిమీద నీడుకూడా ఉందని మనం తెలుసుకుంటున్నప్పుడు, తెలుసువాళ్ళ పాటక చేర్చిలు - త్యాగరాజుకర్ణాటగానాన్ని తెలుసుమాటల్లో బంధించి యిచ్చిపోయాడుగనక - తెలుగు జనాన్నే నా రంజింపజేయాలా, విశేషాల్లో గానం అంటే తెలియదు అంటూ మాచోవాలా? గానం రక్షణం రంజింపజేస్తుండకాని, ఎవడికి తెలియదుగా? తెలుగువాడి హృదయాన్ని - నాడు మాట్లాడేవాసరే పశువైవాసరే - ఆకర్షించలేని గానం కర్ణాటగానం అయితేకావద్దుగాని, తెలుగుగానం కాదు. గానాభిరుచి మానవుడికి లేదనకూడదు. గానం జీవులకి స్వభావం. వాకు గానం అంటే చాలా అభిరుచి అని చెప్పుకున్నా ఎత్తెట్టుగానే వివరమవుతుంది, ఎవరికి కాదు? తల్లికోలపాటకి నిద్రపోయినవాటినించి మానవవర్గం గానాభిరుచి

ఉంటుంది, అందులో లోటుండదు. శాంతత్యాగరాజు అందరికీ ఉన్నాడు, తెలుగువాళ్ళకి మరీ దగ్గర ఉన్నాడు. ఎవరెవరి గానాప్రాధిక్యత త్యాగరాజు మాటలు సరిపోతాయో తక్కినవాళ్ళ మానుకుంటారు, త్యాగరాజుమాటలకి 'ఇంగ్లీషు మెరిగిన సంగీతం' ఏమిటేమిటో మానుకుని తెలుగుజనాన్ని ఆకర్షించుకోడమే తెలుగువాళ్ళ మానుకోవాలి. సార్థకగానంతో కూడి హృద్యమైన తెలుగుమాటల్ని రక్షించవలసిందండోయ్ అంటూ తెలుగువాళ్ళ ఇతరుల్ని అడగడం వాచ్చురేగానూ, ధర్మంకాదు, న్యాయంకాదు. మరొకరికాదు సరిగదా పరమాత్మగ్లయివాసరే "అడిగి, ముఖం ఎవరవధించారు, పరమాత్ముడికే దయపుట్టాలిగాని!" అన్న మాటలకూడా త్యాగరాజుమాటలే!

భావం

= శ్రీ శ్రీరంగం నారాయణబాబు =

వేడిగగీతం!!!

* * *

నివురుగప్పిన నిప్పు

హృదయం

కుదిపినకుంపటి

జీవితం

హేమంతనిక

మంచుచెట్టు

సహించుకోలేక

పుడమి

అంచులు వెలిసిన

నిశానీల దుప్పటి

కప్పుకొని

మూడంకేసి

నిద్రిస్తే

పుండుమీద చేయిలా

బాధాకరంగా గాలి

* * *

చల్లగాలిలో

నన్ననన్నగా తారి

చుక్కలె భయపడ

నాగోడ గంతి

నారక్తనవంతి నీది

హృదయహజారానికే

ఎగ్రబాక

పట్టుజారి

క్రిందపడి

కబ్బిస్తే

నాయునుపగీతాల

సంతెళ్ల

నిన్నిరికించి

బాధిస్తే

నీవు

పకపక నవ్వా!

దొంగా!!!

— 'ఉధిరజ్యోతి' నుండి.

విజ్ఞాన విశేషాలు

::: ఆధునిక పరిశోధనలు - వ్యవసాయము :::

ప్రపంచపంపద యావత్తూ ఏకావిధంగా భౌతికమౌనం చే ఉద్భవిస్తున్న దనటంచేతను, అందులో మనభారతదేశంలో నూటికి తొంబదిమంది వ్యవసాయము, లేక పశుగణముపై ఆధారపడియున్నందునను ముఖ్యంగా, వ్యవసాయ విషయమున శాస్త్రజ్ఞులు గావించిన, గావించుచున్న పరిశోధనలు చాలా శ్రద్ధతో పరిశీలించబడునటుల నిర్వివాదాంశము.

ఈ పరిశోధనల్లో ముఖ్యవిషయం మనుష్యుని బతులు యంత్రములచే పనిచేయించుట. ఇంచువల్ల అనేక కేలముష్యులకు పనిలేకుండపోవునటుల తీర్ధమే. కాని పని అతిసులభమను, చురుకుగను, కుద్ధముగను ముగిసిపోగలను. ఎక్కువధూభాగాన్ని సాగుచేయుట, కలుపు మున్నగువాటిని తేలికగా నిర్మూలించుట, మురుగునీరు నిల్వవుండకుండా ఎప్పటికప్పుడు ప్రవహించిపోవుట, భూమి తనపక్షువను చాలాకాలము నిలబెట్టుకొనునట్లుచేయుటయున్నగు విషయములలో అనేక పరిశోధనలు జనుప్రదముగా సాగి నేడు అమలులోనికి తీరబడినవి.

పాశ్చాత్య దేశాలలో గతకౌశలమువరకును, మన దేశములో నేటికినిగూడ వాల్చువేలసంవత్సరములకింద వ్యవసాయమునకు వాడబడి ఆ వాగర్లు, ఆ కొడవర్లు మొదలగునవి వాడుకలో నున్నవి. కాని ఇటీవల కొక కొరలుటకు, దున్నుటకు, ప్రత్తివీరుటకు అనేకరకములైన యంత్రాలు ప్రచారములోనికి వచ్చినవి.

ఇవన్నీ ఇలా వుండిగా నేడు కార్లిఫోర్నియాలో జరుగుచున్న ఒకానొక పరిశోధన ప్రపంచ మంతటా వ్యాప్తిచెందినచో మనదేశపు సాంఘికవ్యవస్థ తారుమారు కావచ్చు. మనదేశంలో పెద్దపెద్దజమీందార్లు, ఇవాందార్లు, భూభామందులును తమకుగల భూవసతి కల్ల అర్ధికంగాను, సాంఘికంగాను కూడా ఒకవిధమైన పేర్లతో సాగిస్తున్నారు. 'హైడ్రోపానిక్స్' అనే ఈ పరిశోధన అమల్లోకి వస్తే వారిపెద్దరికం ఏమాతందో చెప్పకం. వారిభువన వారికున్న భూమినిబట్టి, దానిమీద వచ్చే ఆదాయాన్నిబట్టి. ఇకమీద వ్యవసాయానికి భూమి అక్కర్లేదు! నెంటుభూమిలేనివాడు కూడా పెద్దవ్యవసాయదారుడై జమీన్ లేని జమీన్

దారుడు కావచ్చు. ఇదంతా మీకు లోకవిరుద్ధంగా కనపడవచ్చు. అయినా చూడండి:

కార్లిఫోర్నియా విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన డా. విలియం ఫెడెరిక్ గెరిక్ గారు ఈ హైడ్రోపానిక్స్ వ్యవస్థ వ్యాపారసరళిగా మార్చేందుకు అనేక పరిశోధనలను చేస్తున్నారు. లోతులేని చిన్న చిన్న తోటలలో నీళ్లున్నా, ఒకవిధమైన త్రుప్తికరద్రావకమున్నా కలిపి వుంచుతారు. ఆ తోటల్లో చిత్తవాయి చల్లి డా. గెరిక్ గారు టామెటోలు, ఉర్లగడ్డలు, అనేకధాన్యములు, చిక్కుళ్లు మున్నగునవి ఎన్నో పండించారు. ఈపంటలకు కీటకబాధగాని, నీటికరువుగాని, మురుగుధియముగాని, భూమిసారం పోకుండనిగాని, అలాంటి విపత్తులేమీ లేవు. వైగా ఒక ఎకరం మేర తోటల్లో ౨౦౩ టన్నుల టామెటోలు పండినవి, కేలమీద ఎకరానికి ౫ టన్నులు పండిలే గొప్పరిషయం. అదేవిధంగా తోటల్లో ఎకరానికి ౨౪౬౫ పానుల ఉర్లగడ్డలు పండినవి. ఈ తోటల్లో ఒక అరటి చెట్టు ౧౧ నెలల్లో ౧౮ అమెరికన్ ఎక్తున పెరిగింది. అదేవిధంగా పొగాకు మొదలైనవికూడా మంచి వీపుగాను, భూమిమీద పండి పంటకు కొన్ని రెట్లు అననంగాను పండుతున్నవి.

ఇదిగాక డా. గెరిక్ గారు పండ్లకు తాను తలుచుకున్న రంగును ఇవ్వగలుగుతున్నారు. ఆ తోటల్లో ఏ రంగు కలిపితే ఆవర్ణము ఆ పండ్లకలగలగా, అందులోని రసానికి వస్తుంది. ఎట్లనివర్ణంగల డా. గెరిక్ గారి టామెటోలకు పాధారణ టామెటోలకంటె రెట్టింపు విలువ ఉందంటే ఆశ్చర్యం ఏమిన్నీ లేదు. ఇదిన్నీ గాక ఈనీళ్లలోని పక్షువగల పదార్థాలను మిశ్రితంచేసి అందులో పండువాటియందు వైటమిన్ సంపదకూడ కృత్రిచేయగలిగివారు డా. గెరిక్ గారు. ఇదంతా ఇండ్రబాలంగానో, విశ్వామిత్రస్పృష్టిగానో కనపడవచ్చు. కాని కొడికొడికల్లో ఇలా పండిన పండ్లే మన పళ్లాలలోకి రావచ్చు.

పంటపండించుటకంటే ఆ పంటలను నిలబెట్టుకొనుట పెద్ద సమస్యగా పరిగమించింది. ఈ విషయంలో మానవజాతికి పరమశ్రేష్ఠులు శ్రమికిటకాలు. ఇది వావాటికి అనేకబాతులు అసంఖ్యాకములుగా పెరిగి పోవటంవల్ల అంతకంతకూ తీవనంకోసం కీటకనాశ

పుల మధ్య ఒకవిధమైన పోరాటం ప్రారంభమైంది. మానవుడు తన శ్రమ ఫలించి, తనకడుపు నిండాలనుకుంటే ముందు ఈ కీటకవధకు మార్గాలు వెతుక్కువలసివస్తోంది. ఈ కీటకబాధ ప్రపంచమంతటా అమెరికాఖండంలో ఎక్కువ. అక్కడ వీటా రూ. 80 కోట్ల నిలువగల పంటలు కీటకాలవల్ల నాశనమౌతవట. ఈ బాధ మనకు తక్కువగానే వున్నప్పటికీ ఉత్తరహిందూ స్థానము, అందులోనూ ముఖ్యంగా సింధు రాష్ట్రంలో చాలావారణంగానే ఉన్నట్లు తెలుస్తున్నది.

ఈ కీటకసహారానికి పరిశోధనలు మళ్లీ సహాయపడుతున్నవి. ద్రాక్షకాలు, మందుపాత్ర చిమ్మిరి గొట్టాలవ్యాధి చట్టం, బోవలలాంటివి వుంచి వాటిలో ఈ పురుగులను పట్టడం మున్నగువిధాల లెక్క పరిశీలనపడి నిష్ప్రయోజకాలుగా వివర్ణింపబడినాయి.

సింధురాష్ట్ర వ్యవసాయశాఖమంత్రిగారి వార్షిక నివేదికనుబట్టి ధారయదారిలో ఎన్నడూ ఎరగనట్టి మిడతలబాధ యీ దేశం దాపురించినట్లు తెలుస్తున్నది. అనేకవిధాలైన వివారణోపాయాలుపర్చినారు. అందులో ముఖ్యమైంది కందకాలు శ్రవ్యటం, పెద్ద కందకాలు శ్రవ్య ఈ మిడతలకు ఆ రక్షణమైన పదార్థాలందులో వుండితే కోట్లకొలదిగా మిడతలు వచ్చి ఆ కందకాల్లో పడి మరణించినట్లు తెల్పినారు. ఈ ప్రకారం ఇటీవల రోజునకు ౬౦ కోట్ల మిడతలను నాశనం చేసినట్లు ఆ సంవత్సరం తెలుపుతున్నది. ఈ ౬౦ కోట్లు బ్రతికివుంటే రోజుకు ఒక్కొక్క చదరపు మైలు ఆక్రమించే మరి ౨౦ కోట్ల మిడతలను ఉద్ధరింపజేసేవిట. విదేశాల్లో ఇలాంటి ప్రత్యేకవాడు లేని సాధారణ పరిస్థితుల్లో కీటక సహారానికి శాస్త్రజ్ఞులొక విధానం కనిపెట్టారు. అది రంగుకొంతి. ఒక్కొక్కరకమైన కీటకాలు ఒక్కొక్కవర్ణముచే ప్రత్యేకముగా ఆకర్షింపబడతాయని నిర్ధారణ చేసినట్లున్నాయి. ఆయా కీటకాల బాధ వున్నప్పుడు ఆయా రంగు గల దీపాలను వెలిగిస్తారు. ద్రాక్ష మున్నగు పండ్లను నాశనంచేసే కీటకాలకు నీలవర్ణం ఆకర్షణ కలిగిస్తుంది. ఇలాంటి దీపాలను బోవల్లో పెట్టి వాటి కంటకాలకు విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసరింపజేస్తారు. ఆకాంతికి ఆకర్షింపబడిన కీటకాలు ఎగిరివచ్చి విద్యుత్ప్రసారింపైన ఈ కణ్డీలకు తగిలి వెంటనే ధ్వంసమౌతాయి. సాధారణపరిస్థితుల్లో ఒక్కొక్కరాత్రికి అయిదువేల కీటకాలు నాశనమవుతాయి. కీటకాలవలన కలిగే నష్టంతో పోల్చి

యస్తే ఈ ప్రక్రియ అట్టే ఖర్చుతో కూడినది కాదు. వీలవన పాశ్చాత్యదేశాలు ఈ కీటక బాధానివారణకు గాను ఏటా ఆయుధసంపత్తికి చేసినంత ఖర్చు చేస్తున్నారు.

ఇదిగాక కీటకాలనూ, కలుపుడుబ్బులనూ నాశనం చేయడానికి మరికొన్ని మార్గాలను కనిపెట్టుతున్నారు. ప్రకృతిలో ఒక్కొక్క కంటకపదార్థాన్ని నాశనం చేయడానికి మరిఒకపదార్థం భగవంతుడు సృష్టించి వుండజేవున్నాడు. వేటిశాస్త్రజ్ఞులు అట్టిరహస్యాలనే తమ పరిశోధనలవల్ల విపులంగా తెలుసుకోగలిగి ఆయా అవసరాలకు పరిపోవునట్లు వాటిని ప్రయోగించుకొని అపన్నివారణ పొందుతున్నారు. ఇలాగే రక్తిని మొదలైన దుబ్బులనూ, చెదలు మొదలగు కీటకాలనూ నాశనం చేయడానికి వాటిని నిర్మూరించగలక్రిమిలను అందులో ప్రవేశపెట్టి స ఫలమనోరగు లౌతున్నారు.

సాధారణంగా మనం పూర్వంనుంచీ వాడుతున్న ఎరువులుగాక శాస్త్రజ్ఞులు అనేక ఎరువులను కనిపెట్టి భూమి ద్వీగుణీకృతంగానూ, కొండోకతో త్రిగుణీకృతంగానూకూడా ఫలవంతమొనల్లు చేస్తున్నారు. ప్రస్తుతము పానులోవున్న భూభాగమే కాకుండా శతాబ్దముల తరబడిగా బంజరుగీతులై పడివున్న భూభాగాలనుకూడా ఫలవంతం చేయడానికి శాస్త్రజ్ఞులనేకపరిశోధనలు చేశారు, చేస్తున్నారు. ఇందులో ఒకానొకపరిశోధన చాలా అద్భుతంగా పనిచేస్తోంది. మార్మరశ్శి తక్కువగా ఉండే భూభాగంలో పంటలు సరిగా పండవు. అలాంటి ప్రదేశాల్లో భూమిలోనికి విద్యుచ్ఛక్తి ప్రసరింపజేసి అక్కడకుడా విరిగిగా పంటలు పండేట్లు వేటిశాస్త్రజ్ఞులు చేస్తున్నారు. అర్కిటిక్ దేశాల్లో మార్మరశ్శి చాలా కొద్దికాలమే వుంటుంది కనుక అచటి భూభాగం మంచుతో కప్పబడివుండి ఏమాదిరి వైరుపంటలు పెరగడానికి అవకాశంలేకుండా వుంది. ఈ మాలేనపరిశోధనవల్ల; అటు వంటిదేశాల్లోకూడా ఇకమీద పంటలు పండించబోతున్నారు. విజంగా ఈ శాస్త్రజ్ఞుల మహత్కార్యాలకు అంతులేనట్లుంది.

ఈ పరిశోధనలఫలితంగా ఇకమీద మనం గింజ లేని నారింజలు, పువ్వుపండ్లు, ద్రాక్ష మొదలైనవి రుచిమాడగలుగుతాము. అంతేకాదు. వోలలేని అరటి పండ్లుకూడా మనం యిస్తామేమో!

పులిగడ్డ వేంకటసుబ్బారాయుడు.

బాలానందం

నముద్రము, కొండలు

అవగా అవగా ఒక ఊల్లో ఒక రాజుండేవాడు.

ఆరాజు కిద్దరు కొడుకులుండేవారు. పెద్దవాడి పేరు సాగరబాలుడు; చిన్నవాడి పేరు హిమకుమారుడు. వాల్లిద్దరూ చిన్నప్పటినుంచీ ఒకళ్ళకంటే ఒకళ్లు గొప్పవాళ్ళవారిని అనుకుంటూండేవారు. ఒకరోజు వాల్లిద్దరూ వాళ్ళ వాన్నతోటాదా చేరిక చెల్లారు. ఆ చేరికపందడిలో వాల్లిద్దరూ ఒకవైపు, తక్కినవాళ్ళందరూ ఇంకొకవైపు అయిపోయారు. అప్పుడు సాగరబాలుడు తన నుజ్జాన్ని బాగా పరిగెత్తిస్తూ "యాశావా! వాసుజ్జాన్ని ఎంతబాగా పరుగెత్తిస్తున్నావో!" అన్నాడు. "అయితే, వాసుజ్జుండుత్రం పరిగెత్తటం లేదా?" అంటూ తన నుజ్జాన్ని ఇంకా బాగా పరుగెత్తించాడు హిమకుమారుడు. "దీంట్లో ఏముంది, నిజంగా ఎవరు గొప్పవాళ్ళేమో చూసుకోవాలిగాని" అన్నాడు మళ్ళీ సాగరబాలుడు. "అయితే ఇప్పుడు మనిద్దరిలోనూ ఎవరు గొప్పవాళ్ళేమో చూద్దామా?" అన్నాడు హిమకుమారుడు. "అయితే సరే" అని ఇద్దరూ కలిసి ఆ అడివి దాటేసి ఇంకో అడివిలోకి వెళ్లేటప్పటికి అక్కడో చక్కని సరస్సు కనిపించింది వాళ్ళకి. అక్కడే కొన్ని పళ్ళ చెట్లుకూడా ఉన్నాయి. ఆవాళ్ళకి అక్కడే ఉండిపోదామనుకొని వాల్లిద్దరూ స్నానం చేయ్యడానికి సరస్సులో దిగారు. అప్పుడు వాల్లిద్దరికీ సరస్సుమధ్యగా ఒక బంగారుచేప కనిపించింది. "దాన్ని పట్టుకోవా తమ్ముమా?" అని అడిగాడు సాగరబాలుడు. "అక్కడ చాలా లోతుగా ఉంటుంది. దానిదగ్గిరే వెళ్లిద్దు" అన్నాడు హిమకుమారుడు. "అలా కాదు, నేను పట్టుకొంటాను చూడు!" అని ఈడుకువెళ్లి పట్టుకోవోయి అందులో మునిగిపోయాడు పాప మాసాగరబాలుడు. అప్పుడు హిమకుమారుడు "అన్యాయపాపం, అన్నయ్య మునిగిపోయా"దని

నిచారిత్రాంటే "ఎవరు నవ్వు, ఒక్కడెవరూ చూచు ఏం చేస్తున్నావు?" అని ఎవరో అడిగాడు. ఎవరా అని మైకి చూసేటప్పటికి నైవ ఒక తెల్లని మేఘంలో ఏ అందమైన అమ్మాయి కనిపించింది. "నా పేరు హిమకుమారుడు" అని తనకథంతా చెప్పాడు హిమకుమారుడు. "నేను జీవకన్యకను; నా పేరు మేఘబాల. నాకు భూలోకం అంటే చాలా ఇష్టం! అంచేత నేను ఆకాశంమీద నిరుగుతూ చూస్తూంటాను. నువ్వుక్కడికి రాగలవా?" అని అడిగింది మేఘబాల. "నువ్వంత ఎత్తుగా ఉన్నావుకదా! నే నెలా రాగలను?" అన్నాడు హిమకుమారుడు. "నేనూ రాలేను మరి! ఇక్కడ నిరగడమేగాని అక్కడికి రాలేను. మరి నే నో ఉపాయం చెప్తాను చింటావా?" అని అడిగింది మేఘబాల. "ఏమిటి" అన్నాడు హిమకుమారుడు. "మా ఇంట్లో కమండలంలో మంత్రేలు నీళ్లున్నాయి. అవి చల్లుకుంటే ఏది కావాలంటే అది ఆవుతారు. నేను అది తెచ్చి చల్లుతాను, నువ్వొక పెద్దకొండయితే బాసుంటుంది, అప్పుడు నా అంత ఎత్తు అవును" అంటూ రివ్వున పరుగెత్తుకెళ్లి మంత్రేలు తెచ్చి చల్లేసింది మేఘబాల. దాంతోటి హిమకుమారుడు మేఘబాలకంటే ఎత్తుగా అయిపోయాడు. అప్పటినుంచీ మేఘబాల, హిమకుమారుడూ అలా సుఖంగా ఆడుకుంటూ ఉండేవారు.

ఆసాగరబాలుడు అలా మునిగిపోయి ఒక పెద్ద మైదానంలో ఉన్న చక్కటి సరస్సులో తేలాడు. ఆసరస్సులో అన్నీ బంగారు తామరపూలూ, బంగారు చేపలే ఉన్నాయి. దాని ఒడ్డునే చాలామంది పిల్లలు ఆడుకుంటున్నారు. సాగరబాలుణ్ణి చూడగానే వాళ్లంతా వచ్చి "ఎవరబ్బాయి నవ్వు?" అని అడిగాడు. సాగరబాలుడు తన కథంతా

చెప్పి "మీ రవరు?" అని అడిగాడు. "నాపేరు కళా కన్యక. మేమూ చిన్నప్పుడు ధూళికంలోనే ఉండే వాళ్ళం. మారెండ్రీ ఒక రాజు. ఒకమాటు మానాన్న వేటికి వెళ్లివచ్చుడు ఒకరాక్షసుడు మారాజ్యం అంతా పాడుచేసి న న్నిక్కడికి పెంచుకోడానికి ఎత్తుకువచ్చే శాడు. మానాన్న వేటమంచి వచ్చాక నన్ను వెలికడానికి తిరుగుతూ నీలాగే సరస్సులో మునిగి ఇక్కడికి వస్తే అందరిలాగే అతన్నీ మింగేయబోయా దారాక్షుడు. అప్పుడు మానాన్న వాణ్ణి చంపేశాడు. అప్పటి నుంచి మేము ఇక్కడే ఉంటున్నాం. ఆ సరస్సునీ, చేపనీహడా ఆ రాక్షసుడే కల్పించి ఆ చేపకోసం వచ్చినవాళ్ళందరినీ మింగేస్తూండేవాడు. వీళ్ళందరినీ కూడా నాలాగే తీసుకువచ్చాడు." అని చెప్పి వాళ్ళం దరి చూపించింది కళాకన్యక. తరవాత కళాకన్యక వాళ్ళతోటి కలిసి వాళ్ళ నాన్నని చూద్దానికి చెల్లెడు సాగర బాలుడు.

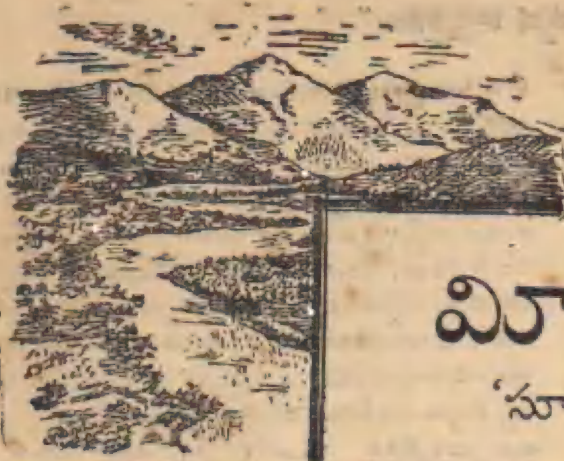
వాళ్ళనాన్న ఆ తోటలోనే ఒక చెట్టుకింద తపస్సు చేసుకుంటున్నాడు. సాగర బాలుడు నమస్కారం చేశితే "నువ్వవరు" అని అడిగాడు వాళ్ళ నాన్న. కళాకన్యక సాగర బాలుడి కథంతా చెప్పి "ఇలా పండించేసి వచ్చాడు" అని చెప్పింది. అప్పుడు వాళ్ళనాన్న "మీ రిద్దరూకూడా సమానమైన గొప్పవాళ్ళే అవుతారు లే" అని చెప్పాడు. తరవాత సాగర బాలుడికి తన పెంపుడులేళ్లనీ, చిలకల్నీ, బొమ్మల్నీ, ఆ రాక్షసుడు సంపాదించిన ముత్యాల రత్నాల రాసుల్నీ అన్నింటినీ చూపించింది కళా కన్యక. అక్కడ రోజూ ఎన్నో ఆట లాడుకుంటూండేవారు వాళ్ళందరూ !

ఒకరోజున వీళ్ళంతా ఆ సరస్సు ఒడ్డుని ఆడుకుంటూంటే "మనం ఇల్లాంటి పెద్దసరస్సు అయిపోతే బాగుండదా?" అని వాళ్ళకి తోచింది. వెంటనే

వాళ్ళందరూ గలగలా వాళ్ళ నాన్న దగ్గరకు వెళ్లి "మా రో పెద్దసముద్రం అయిపోవాలని ఉంది" అన్నారు. అంటే వాళ్ళనాన్న "నే నొక మంత్రం ఉపదేశిస్తాను" అని చెప్పి ఓ మంత్రం ఉపదేశించాడు. వీళ్ళందరూ అది జపిస్తూ ఆ సరస్సులో మునిగేటప్పటికి ఒక పెద్ద సముద్రంగా మారిపోయి ఇది వరకు సాగర బాలుడు మునిగిపోయిన సరస్సులోనే లేలాడు. వాళ్ళ నాన్న వాళ్ళతోటిహడా వచ్చేసి అక్కడే తపస్సుచేసుకుంటూ ఉండిపోయాడు. వాళ్ళ మంత్రం అతివేగంగా అలా ప్రవహిస్తూ ఎంతదూరమో వెళ్లిపోయారు. అక్కడే ఉన్నారకూడా ఈ హిమ కుమారుకూ వాళ్ళనూ. సాగర బాలుడు హిమకుమారుడితో తన కథంతా చెప్పి "నువ్వలా కొండవయ్యావు?" అని అడిగాడు. హిమకుమారుడు తన కథంతా చెప్పాడు. కొన్నా ర్నిలా ఉండేటప్పటికి "నాడికంటే నేను పెద్దవాణ్ణిదా, నా దంత ఎత్తుగా ఉంటే నేనింత కిందగా ఉండడ మేమిటి?" అనుకుని పైకి పొంగి పోవడం మొదలెట్టాడు సాగర బాలుడు. అప్పుడు దేవాలన్నీ మునిగిపోయాయి. పాపం, వాళ్ళందరూ సముద్రాన్ని తిట్టుకుంటూండేవారే. అప్పుడు కళాకన్యక తిండ్రీ వచ్చి "నువ్వీలా పొంగిపోతూంటే నేనాలన్నీ మునిగిపోకున్నాయి చూశావా? మీ రిద్దరూ గొప్పవాళ్ళే" అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు. అప్పటినుంచి సాగర బాలుడు పొంగటం మానేశాడుకొని "నా దంత ఎత్తుగా ఉండడ మేమిటి" అని తన కెరటాలతో పడ గొట్టెయ్యబోయాడు సాగర బాలుడు. అప్పుడు హిమ కుమారుడికి చాలా కోపం వచ్చి దేవానికి ఉత్తరంగా చాలాదూరం వెళ్లి అక్కడే ఉండిపోయాడు.

అయినా సాగర బాలుడు ఆ కోపం మరిచిపోక ఏ చిన్నకొండ ఉన్నా తన కెరటాలతో అలా కొట్టు తూటాడు.

— మంచాళ శంకర్ దేవి.

మీ గదతరకలు

‘మాయాణ’ శబ్దవిచారము

“దండీవియలు సేసె నగరికి మాణిక్య
మకుటయల్పానిన మనుజుపరుల
దగునాజ్ఞ మాయాణముగ నొనరించె మం
చిగ నేలవాలును చెరగులకును
గ్రీతార్థజనల సచేతన త్యాగధ్వ
జములుగా నన్ని దేశయుల బలసే
దిక్కులన్నింటను చెలుపాడుత్రాతగా
వించె నజ్వలయశోవిధ్రుమంబు
... ..

ధర్మ, రాజా ముమ్మనుత్సాహనీరమణయితడు”

ఆంధ్రమహాభారతము విరాటపర్వమునందలి
(౫ ఆ ౩౨౦ ప.) ఈపద్యములోని ‘మాయా
ణ’ శబ్దమునకు మన నిఘంటుకారులును, తవితరపండితు
లునుకూడ “దండీ త్రిపోవు-దండయాత్ర” అనుపద్యము
ను సాధించియున్నారు. ఆంధ్రశబ్దచింతామణిలో కూడ
ఈశబ్దమునకు “శిశుభయంకరమైన దండయాత్ర” అను
పద్యమే ఇవ్వబడియున్నది. ఈ పద్యమునకు ఇతరత్రా వీ
తెలుగుగ్రంథమునందును ప్రయోగము కానరాదు.
కావున ఏకైకమైన ఈ ఒక్కప్రయోగమువల్లనే దీవి
యర్థమును సాధింపవలసియున్నది. అందువల్ల మనఆంధ్ర
పండితులు దీనిని సంస్కృత ‘మాయాన’ శబ్దపు తద్యవ
రూపమని భ్రమించి యీ యర్థమును సాధించివారు.
కాని వారు చెప్పిన అర్థము వైపర్యప్రకరణమునకు
ఎంతమట్టుకు సంకతిమై పరిపోవుచున్నదో పర్యాలో
చింపవలసియున్నది. అజమునకు అక్కడ ‘దండ
యాత్ర’ను సమన్వయపరచుట కొంచెము ప్రయత్న
సాధ్యమే.

ఈ సందర్భములో ఈమగ్యనే ప్రకటితమైన
Annals of Oriental Research పత్రిక సంచికలో

శ్రీ హెచ్. శేషయ్యంగారు వ్రాసి ప్రకటించిన ఒక
విమర్శవాదము గమనింపదగియున్నది. అందులో
వారు కన్నడసాహిత్యమునంతయు ఆమాల్వాగ్రముగా
అవలోదనచేసి ఈపద్యమునకు కొత్త అర్థమును
సాధించి యున్నారు. వారి హేతువాదములు
యొక్కయు క్తములుగానే కనిపించుచున్నవి. వారు
చెప్పిన అర్థముకూడ మన భారతములోని ప్రకరణ
మునకు సమ్మతి పరిపోవుచున్నది. ద్రావిడ ప్రాకా
యానును చేయవలసినంత అవసరము కూడ లేదు. ఆ
యర్థమును ఆంధ్రపండితుల కరుకపరచుటకై ఆవాద
ముయొక్క సారాంశమును ఇక్కడ ఉద్దేశించు
చున్నాను. నులుగ్రహణ పారీణులగు మనపండితులు
ఈయంశమును సమృద్ధయతో పరిశీలించదగును :

“ఈ మాయాణశబ్దమునకు పర్యాయముగా కన్నడ
సాదస్యతములో మాయాణ, సాహియాణ, మయ్యాణ,
మయ్యతాణ అను అనేకరూపములు కనపించుచున్నవి.
ఇది ‘మూచీయాన’ మనకు తద్యవమని త్యుత్పత్తి చెప్ప
వచ్చును. శబ్దమణిదర్పణములోని తద్యవ ప్రకరణ
మందు “మూచీయాన = మాయాణ; సంస్కృత సమాస
పదముల తద్యవ రూపములందు ఒక్కొక్కప్పుడు
పూర్వ పదము లోని అంత్యాక్షరమును, ఒక్కొ
క్కప్పుడు ఉత్తరపదములోని ఆద్యక్షరమును
లోపించు”నని తత్కర్త యీ పదము మదాపారణగా
చెప్పియున్నాడు. ఇదికాక సంస్కృత శబ్దములలోని
నకారము తద్యవములందు నకారముగా మారిపోవునని
౪ గాన = గాణ; ధర్మపానీయ = దమ్మడి” అను మదాపారణ
ములను పఠించియున్నాడు. కావున నీమాయాణ
శబ్దము ‘మూచీయాన’ మనెడి సంస్కృత శబ్దమునకు
తద్యవరూప మనుటయే యుక్తముగా కనపించు
చున్నది. దీనికి పర్యాంశపదములుగా వాడబడుచున్న

ఇతర రూపములుకూడ పరిశీలించగా పరిశీలించగా అపంగతములుగానూ, అసంబద్ధములుగానూ, లేఖకప్రమాదమున అలయై త్రివర్ణవిగానూ దృఢపడుచున్నది. ఆయా ప్రయోగములను సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలించినచారికి 'మాయా' అను రూప మొక్కటే సమంజసమైనదని స్పష్టపడగలదు.

ఇక దీని ఆర్థవిచారము: కన్నడభాషలోని దీని ఖంఠువువలన దీనికి అర్థము వ్రాయబడలేదు. కావున సారస్వతమునం దుపయోక్తమైన ఆయా ప్రయోగములనుబట్టియే ఈ శబ్దార్థవిచారమును చేయవలసి యున్నది. వివిధ కావ్యములందు ఇది ఉపయోక్తమైన ప్రకరణములను పరామర్శించి పరిశీలించి చూడగా ఈ సూచియానశబ్దమునకుగాని, దీని తద్వ్యవహారమైన సూయానశబ్దమునకుగాని రంగురంగుల అల్లిక నుడ్డ యన నర్థము విశ్వయింపదగియున్నది. ఆంధ్రపండితులు నిర్వచించిన 'దండయాత్ర' దీనికి ఎందువను పొసగనే పొసగదు. శబ్దార్థములను విడదీసి చూచినను ఈకాత్త యర్థము సంగతియుగానే కనిపించుచున్నది. సూచియాన మనెడి ఈసంస్కృతశబ్దమునకు వాచు తెలిసినంతవరకు ప్రోద్ధమై సంస్కృతకావ్యములయందు యెక్కడను ప్రయోగము కానివలెను. సంస్కృతవిఖంఠువులలో కూడ దీని ఆర్థవిచారము కానరాదు. కాని 'సీతస్వ గతి శ్చింతనీయా'. కావున వైయర్థము వచ్చునట్లు ఈ శబ్దమునకు మలర్థముగానే అవయవార్థము చెప్పవచ్చును. "మూచ్యా: యానం యస్మిన్ తే" అని వ్యధికరణ బహువ్రీహినైనను చేసికొనవచ్చును. లేదా, "మూచ్యా: యానం" అని వక్షీతర్థమను చేసి

కొని 'అర్పితవ్య' అనుమానముకల్గి 'కల'అని మఱు బర్థకమైన అన్వేషణయమును చెప్పినను చెప్పవచ్చును. ఉభయ సందర్భములందును 'సూచియాన' గమనాగమ నములుగల' అనియర్థము వచ్చును. అవగా వీలైన నొక రంగుల నుడ్డమీద అటువంటి రంగునుడ్డలమైనవే కత్తిరించిన కమలము, చంద్రుడు, సూర్యుడు మొదలైన బొమ్మలను కుట్టిన నుడ్డయని నిర్ణయమగుచున్నది. ఇప్పుడు మన మహిళామణులచేయు ఎంబ్రాయిడరీ (పూలల్లిక)ని ఈసూచియానమునకు పోల్చవచ్చును. పూర్వమునందును ఇట్టి శిల్పము ఉండియుండెను. ఇట్టిశిల్పము చేసిన నుడ్డయను మిప్పటికిని దక్షిణదేశ త్రేత్రములలో ఉర్ప వాదులయందు అలంకారార్థము ఉపయోగింపబడుచుండుట చూచుచునేయున్నాము. కనుక 'సూయాన' శబ్దమునకు ఈ రంగులల్లిక నుడ్డయనెడి అర్థము సమంజసముగా సరిపోవుచున్నది.

కేవలయ్యంగారుగారి వాదము యుక్తియుక్తముగానే యున్నది. వై భారత ప్రయోగమునగూడ ఈ యర్థము నిర్వృధముగా, ప్రకరణానుసారముగా అతికి పోగలదు.

శబ్దస్వరూపము చేరైపోయినను, చతుష్టయికలి లలో ఒకకకగా చేర్చొన్న 'సూచివానము'కనుక, ఈ 'సూచియానము'నకును అంతరము కానరాదు. వస్తుస్వరూపమునందు రెండును సమానములే. ఆ 'సూచివాన' జాతికి చేరినదే ఈ 'సూచియాన' శిల్పముకూడ. కావున సూయానశబ్దమును ఈసూచి మానశబ్ద వికృతిగా భావించుట సర్వథా సంప్రతిపన్నమై యుండగలదు.

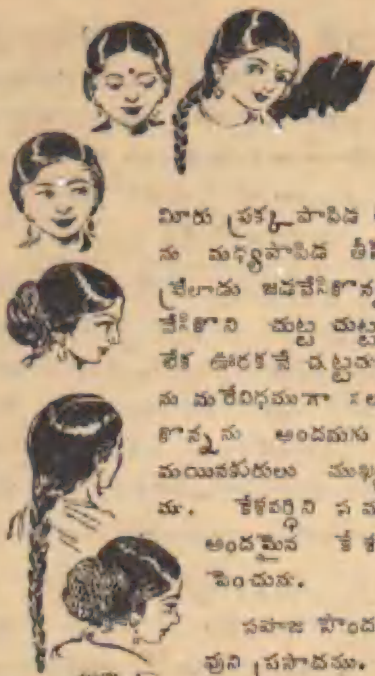
'ఆచార్య'

కీ. శే. నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారు

మహమ్మదీయుల పారిజాతాపహరణమునకు 'పరి మల్లోల్లాస'మను సాంధ్రవ్యాఖ్య వ్రాసి కీర్తిగడించిన నాగపూడికప్పస్వామయ్యగారు అక్టోబరు నెల ౨౭-వ తేదీనాడు దివంగతులైరి. వీరిమృతికి వాపోవుచున్నాము; వీరి యార్జుకు కాంతి నాకంక్షించుచున్నాము.

వీరు జన్మతః ఆరవవారయ్యను ఆంధ్రదేశములో పుట్టి ఆంధ్రులమధ్యనే పెరిగి చిన్ననాటి నుండియు ఆంధ్రభాషనే యభ్యసించుచుండినందువలన వీరు ఆంధ్రులుగనే పరిగణింపబడుచుండిరి. కొంతకాలము వీరు కాకాపాస్తి రాజాగారి సంస్థానములో ట్యూటరుఉద్యోగమునందుండిరి. అటుతరువాత

వైద్యపరీక్షయందు చేరి తిరుపతిలో వ్యామవాదివృత్తి నవలంబించి చిన్న మొన్నటివరకును ఆర్పత్రినే పొగించుచుండిరి. చిన్నప్పటినుండియు వీరికి ఆంధ్రసాహిత్యమునందు అభిమానము మెండు. సంస్కృతభాషలోకూడ కవనములగల శేష్యు వీరిమండ్రిను. వీరు రచించిన సంస్కృతప్రోత్తములు చాల కలవు. వీరు కుద్దగాంధిక వాదులు. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయములో తెలుగు శాఖయందు వీరు అనేకపదవులను నిర్వహించిరి. సంస్కృతాంధ్రములందు చక్కని పండిత్యమును ప్రదర్శించిన యిట్టి సాహిత్యకేత్రము కోల్పోయినందుకు మిక్కిలి విచారించుచున్నాము.

మీరు ప్రక్కపాసిడ తీసికొన్న
ను మధ్యపాసిడ తీసికొన్నను
చేలాడు జడచేసికొన్నను జడ
చేసికొని చుట్టచుట్టుకొన్నను
లేక దూరకనే చుట్టచుట్టుకొన్న
ను మరేవిధముగా కలంకరించు
కొన్నను అందమును విస్తార
మయినవారులు ముఖ్య అవసర
ము. కేశవర్ధిని సమృద్ధిగా
అందమైన కేశములను
పెంచును.

సహజ పొందర్యము చే
వుని ప్రసాదము. అయితే
కురులు అందమును కృషిచేసి మీరు కేశవర్ధిని
వల్ల పొందవచ్చును.

చిన్నతనములోనే కేశముల ఆరోగ్యము
నకు, కురుల అందమునకు కేశవర్ధినితో వునాని
చేయుదు. కేశవర్ధిని కటాక్షములచే పెంపొం
దని కేశములులేవు. ఎట్టి కురుల నయినను
కృషిచేయును.

కేశవర్ధిని

అందమైన కేశములనుపెంచి వాటిని

గట్టిపర్చు కేశవర్ధిని కొనుదు.

కేశవర్ధిని	అడాలు. 12/-
కేశవర్ధిని సాంపూ	.. 12/-
కేశవర్ధిని క్రీం	రు. 1/-

ప్ర్యాకింగు పోస్టేజి అధికము.

వర్తకులందొకదర దొరకును లేక

సౌత్ యండియా కెమికల్సు,
మైలాపూరు, - - మదరాసు.

కథానిక :

వింత వీలునామా

● 'రావుబాబు' ●

నేను చెందట నమ్ములేదు. హాస్య నూడునున్నా
దనుకున్నాను. బా రిద్దరిప్రేమగాధ తెలిసినవా
రివ్వదు నమ్ముతారు? ఇప్పుడు నాగరకకుటుంబాల్లో
కొత్తగా బయలుదేరుతున్న ప్రేమవివాహాలలో యిదో
కటి అని లెక్కవేసుకున్నాను. కాని చివోదరాయి
మొఖమ్మారున్న వివాదచ్ఛాయలు మాసింతర్వాతి
ఏదో విచారితము జరిగేవుంటుందని అనుకున్నాను.

ఉండివుండి ప్రశ్నించాడు రాయి — “రావు
బాబూ, నవ్వు భూతము లన్నా, దెయ్యము లన్నా
నమ్ముతావా” అని.

“నాకిప్పుటిదాకా ఏం నమ్మకము లేదు. ఏం?
ఏం జరిగిం దేమిటి? ప్రతిమను పెల్లాడిలే ఏదన్నా
భూతము మింగుతానంటా ఏమిటి?” అన్నాను కొం
దెయ నవ్వుతూ, జరిగిం దేదో హాస్యభోరణిలో
పెట్టి కమసుందామని.

“రలుచుకుంటే —” అని ఒక్క నిట్టూర్పు విడి
చాడు రాయి. ఆ సైమాట అతని నోటివెంట రానే లేదు.

“చివోడ, జరిగిం దేదో సరిగ్గా చెప్పు. నవ్వు
తెరంపూర్వం నుండి వచ్చిందగ్గర్నుంచీ అదోమాదిరిగా
వుంటున్నావు. నీ మనస్సుకి మరి కష్టంగా లేకపోలే
జరిగిందేదో చెప్తే నాకు తోచిన సలహా —”

నేనాపైమాట అనకుండానే అతను నానంక
చూచి ఒక నిమిషమిరియించిన నవ్వు నవ్వేడు.
“సలహాస్తేజి చాటిపోయింది రావ్ ... అసలు నా
తైర్యమే నన్నుగిల్లిపోయింది, తెనీదాదాకా విన్న

తర్వాత..... చెప్తాను విను అతని 'చింత పిలు' వృత్తాంత మంతాను" అని ప్రారంభించాడు:

"నేను చాదరీగారింట్లో అతని కుమారుడికి ట్యూషనుకి కుదురుకోవడం, చాదరీగారి కుమార్తె ప్రతిమతో నా పరిచయం, అది క్రమంగా ప్రేమగా మారడం నీ కింకరకే చెప్పాను."

"అవును. ప్రతిమకూడా రెప్పొండే చేస్తుందనే కమా చెబుతుండేవాడిని?"

"ఆమెకే కాదు, ఆమెకొండ్రీకూడా అంగీకారమేనన్న మాచవలు నాక్కనిపించాయి. అంతేలే అతని కుమారుడు కుమార్ మెట్టు ప్యాషయి ఇంజనీరింగుకి బెనారెస్సు వెల్లిపోయినా మాయిర్వరి మీటింగులకూక్రం యశ్చగ్గనానే జరుగుతుండేవి. అప్పుడప్పుడు నీనీమాలకనీ, పార్కులకనీ కలసి వెళ్లుతుండేవాళ్లను. నేనోనాడు కలబోలాలోనన్న ఒక మిత్రుడి యింటికి రాత్రి విందుకని వెల్లి ఆ రాత్రి అక్కడే పరుండి మర్నాడు ప్రొద్దుట నా యింటికి బయలుదేరి వస్తూన్నాను. ప్రతిమని చూసి అప్పటికి నుమారు వారమురోజు లవుతుంది తోలీలో ప్రతిమతో సాయంత్రం మెట్రోకి ఆనాడు ప్రోగ్రాం యిక్ చేర్చామని క్యామప్రసాద్ చాదరీగారింటికి వెళ్లాను. ఇంట్లో రెండ్రీకూతురు లిరువురూ కూచ లేరు. నేకకుని వల్ల తెలిసింది ఏదో గ్రామాంతరం వెళ్లేదని. ఎప్పుడు వస్తారోకూడ అతడు చెప్పలేకపోయాడు. నేను పాతాకుడవై యింటికి వచ్చేవాను. ఇంటికివద్ద పేలిలుమీద ఒక తుత్తరం పడివుంది. నేను లేకపోవడం చూసి పోస్టుమేను కిటికీలోనుంచి విసిరివుంటాడనుకున్నాను. తెరంపూరుపోస్టుమార్ద చూసి నిద్రి చదువుకుంటే అది బెనర్జీదాదావద్దనుండి వచ్చిందని తెలిసింది. మర్నాడు విందుకు రమ్మని ఆహ్వానము. రాత్రి అక్కడ వుండి పోయే ఏర్పాటుతో. సతీశ్చంద్ర బెనర్జీ చాలా ఆస్తి పడుడు. నేను ఒకటిరెండుసార్లు మాత్రమే చూచానంటే. అంత స్వర్ణపరిచయంతో అతను నన్ను ఆరీతిగా ఆహ్వానించడం చాలామితగా తోచింది. అతని కుటుంబవిషయంగూడ అంతకు ముందు నాకేమీ తెలియదు.

"మర్నాడు తెరంపూరు ప్రయాణమయ్యాను. అక్కడ బెనర్జీగారింట్లో అనుకోకుండా ప్రతిమనూ, ఆమెకొండ్రీనీ చూసేటప్పటికి నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది. వారుకూడా ఆ విందుకే వచ్చారు. ఎందుకో గాని ప్రతిమముఖమీద ఎప్పటి ప్రసన్నభావం లేదు. ఆతిండ్రీకూతుళ్లతో నేను మాట్లాడానికి అవకాశం యివ్వకుండానే నన్ను మేడమీదికి తీసుకొని పోయాడు బెనర్జీదాదా. వారిద్దరూకూడ మానంటే మేడమీదికి వస్తూ రకమన్నానగాని, విందునేకదాకా వారు రాలేదు. విందుకి ఆహ్వానింపబడింది మేము ముగ్గురమేనని తెలిసింతర్వాత మునింత ఆశ్చర్యం వేసింది—అంత తెంగాలుడేకంటోనూ బెనర్జీగారికి మరీ స్నేహితులుగాని, బంధువులుగాని లేరా అని.

"రాత్రి విందుతర్వాత బెనర్జీదాదా నా ముగ్గుర్ని కరందాలోనికి తీసుకుపోయాడు. వెన్నెల ఎంతో చల్లగా, అందంగా వుంది. నలుసుకీ నాలుగు వాలుడుకుర్చీలు అమర్చబడివున్నాయి. అంతా ఆసీనుల మయింతర్వాత బెనర్జీదాదా కొంచెము గంభీరం వహించి చేతిపెట్టెలోనుంచి ఒక దస్తావేజు తీస్తూ 'మిమ్మల్ని ఒక్క విందుకే గాకుండా ఇంకో పనిమీదకూడా విలిచాను... ఇది నా పిలు... దీనికి మాయిర్వరి సంతకాలూ కావాలి... నా కిప్పుడు బెబ్బయియేట్లు పూర్తికావస్తున్నాయి. నేనింక యెన్నాళ్లో బతికేటట్టు తోచను. అందుచేత నా అవంతరం నా ఈ ఇరవైలక్షల ఆస్తి ఎవరికి చెందవలసి నదీ రావీవుంచే దీనిలో.' అని తన పిలును తీసి చదువ మని నా చేతి కిచ్చాడు. ప్రతిమకొండ్రీ చాదరీ వలెలని నీ వెదుగుదువు. ఆయన చదివికే పరిగ్గా వుండో లేకో చూడగలరని ఆయన కందచేయబోయాను గాని బెనర్జీదాదా నన్నే చదవమని ప్రోత్సహించాడు. అప్పుడు బెనర్జీ, చాదరీ లిరువురూకూడా నావంక ఆకామాదిరిగా చూడసాగారు. దానిలో రావీవున్నది చూసేటప్పటికి నానుండే నీరయిపోయింది. అప్రయత్నంగా ప్రతిమ వంక చూచాను. పూర్తిగా చదవమని బెనర్జీ నాయజము తీశ్రేకు. దానిలో వున్న దేమిటంటే—అరీనికి వేత సంతతిగాని, వారసులుగాని లేకపోవడంచేత అతని యావదాస్తి ప్రతిమకి ఒకే ఒక ముగియమీద రావీ

యిచ్చినట్టా, ఆమరకు, ప్రతిమ అజన్మాంతము అనివాహితగా వుండిపోవాలనీ, ఒక చేళ్ల ప్రతిమ వివాహము చేసుకుందా అంటే, ఆమెకు చిల్లిగవ్వకూడ దక్కకుండా ఆ ఆస్తులతో కేరంపూరు అనాధకరణాలయాలికి చెందవలసిందనీ కాసివుంది.

“ప్రతిమముఖభావాలు నాకు సరిగా కనిపించలేదు. నాకు మాత్రం విడుగుపడ్డట్టే అయింది... . . . నేను సంతకం పెట్టక తప్పిందికాదు. అనంతరం ఎవరి గదుల్లోకి వారు వెళ్లిపోయినారు. నేను పరిపరివిధాల ఆలోచనలతో నిద్రించుటకు దొడ్లుకున్నాను పరువుపొడ. ప్రతిమకూ, వెన్నెత్తి ఏలాటి బంధుత్వము ఉన్నట్టు వాటిదివరకు తెలియదు. ఆమె వివాహం చేసుకుంటే చేస్తూ రేపో చావనున్న ఆతనికి వచ్చిన పుట్టియనక యేమిటో సరిగా అర్థమవలేదు.

“తెలుపు తెరుచుకొని వెన్నెత్తిదాదా గదిలో ప్రవేశించగానే నా ఆలోచనలకి ధింగము కలిగింది. పరువుపొడ ఒక కుర్చీలో కూచున్నాను. ఆతనూ ఆదగ్గరగా వున్న ఇంకో కుర్చీలో ఆసీనుడయి ‘వివోన్’ బాబూ, నీ వివాహకారణము నాకు తెలుసు. నేను చేసిన ఈ పని ప్రతిమశ్రేయస్సుకొరకే అని నీవు నమ్ముతి. దీని యిరవేరి ప్రేమగాథా నేను విన్నాను. ఈ దీని వివాహానికి ఒక పూర్వకాప ముంది. అందుకే నిన్ను కూడా పాక్షిసంతకానికి పిలిచాను. నీ కీరాత్రి వాచిన్నప్పటి విషయము మొకటి చెబుతాను. నే నెప్పిన కథనంతా విన్నకర్తానీ నే చేసినపని నీవు హుళించి తీరుతావని నానమ్మకము’ అని వెన్నెత్తిదాదా తన కథ నిలా చెప్ప మొదలుపెట్టెను :

“నేనూ చిన్నప్పుడు ఒక పిల్లను ప్రాణపదంగా ప్రేమించాను. ఆమె పేరుకూడా ప్రతిమే. ఆమె నామేనల్ల మామరు. నామేనల్ల ఆమెభర్తకి రెండవ భార్య. మొదటిభార్య ముగ్గురు కొడుకులను కని చెచ్చి పోయింది. నామేనల్లకు ప్రతిమ ఒక్కచే సంతానము. నాతెలివండ్రులు నాచిన్నప్పుడే చనిపోవడం చేత నేను నామేనల్ల దగ్గరే పెరుగుతుండేవాణ్ణి. వారి గుటుంబము మూర్ఖదాదాదులలోని గొప్పకుటుంబాల్లో కటిగా నుండెను. కాని చివరకొకాల్లో నామేనల్ల

మొగుడు దుర్వ్యసవాల్లో పడి ఆస్తివంతా పాడుచేసి తను వ్యాధిగ్రస్తుడై మరణించాడు. భర్త పోయిం తర్వాత నామేనల్ల పిల్ల మరీ పీన మయిపోయింది. మొదటిభార్యసంతానము నామెకున్న చాలా నీచం గా చూడ మొదలు పెట్టెరు. నామేనల్ల మరీ పహించలేక మూర్ఖదాదాదు వదలి, తనవంటిమీదనున్న నగలబిడ్డ, ఆ దగ్గరనేవున్న కండ్ల అనే ఒక పల్లెటూరిలో చిన్న భూమి కొని, అక్కడ నేద్యముతో కాల తేషము చేయసాగింది. నేనూ, ప్రతిమకూడ ఆమెకు సహాయం చేస్తూండేవాళ్లము. ఆ పల్లెటూరి ప్రకారం జీవనంలో ప్రతిమతో ఎంతో స్వేచ్ఛగా వుండడానికి నా కవకాక ముండేది. ఆ కోరికలను తలచుకుంటే— ‘వెన్నెత్తిదాదా కొంతనేపు ఆని కళ్లు ముడుచుకొని గొంతు పవరించుకొని మరల ప్రారంభించాడు : ‘అప్పటికి నాకు పందొమ్మిది ఏళ్ల వయసు. ప్రతిమ నాకన్న అయిదేళ్లు చిన్నది. ఒకనాడు నామేనల్ల చింతా క్రాంతిరాలయ నన్ను నిలచి ‘నాయనా, మనకి నానాటికి జీవనం చెయ్యడం చాలా కష్టమయిపోతున్నది. నీవు పెద్దవాడి వయ్యావు. ఎక్కడయినా ఉద్యోగం పంపాడి నేగాని మరి గడవడం కష్టము. కలకత్తాలో నాసింకెల్లి కుమార్తె ఒకతె వుంది. ఆమెభర్త నిరీబా కుంకర్ ఘోషాకి అక్కడ ఏదో పెద్ద ప్రిడవర్తక ముంది, రంగూను కలకత్తాలమగ్గ. నేనొక ఉద్యోగం రాసియిస్తాను. అది చూపితే ఆమె తప్పక అదరించి నీ కుద్యోగం యిప్పిస్తుంది. రెండు మూడు ఏళ్లలో నీవు కొంత ఖబ్బు చెయ్యగచ్చు. అప్పుడు నీవు తిరిగి వచ్చివా నా కూతురు ప్రతిమను నీకిచ్చి వివాహం చెయ్యదానికి నా కేవల ఆభ్యంతరంలేదు’ అంది. నేనూ అంగీదించాను. ప్రతిమను వదలివెళ్లడం కష్ట మనిపించినా అప్పటి కంతకన్నా వేరు కర్తవ్యం కనిపించలేదు నాకు. ఉద్యోగంలేనిదే ప్రతిమను ఎల్లా పోషించగలవనికూడా తోచింది. వెంటనే బయలుదేర నిద్రమయ్యాను, మూటా ముల్లే కట్టి. నా ఉత్సాహానికి నామేనల్ల చాలా సంతోషించి నాకు తోవలెట్టుల కని మూడువందల రూపాయలూ, ఒక బంగారు హారం యిచ్చింది. ఆ హారము నా అమ్మదలి, తనవద్ద దాచుకున్నదనీ, నేను పెద్దయితే నాకిచ్చి చేయమన్నదనీ

చెప్పింది. ప్రతిమ నే వెలిపాడున్నప్పుడు ప్రేమ పురస్కరంగా ఆడిగింది—‘ఫలిక్’, వచ్చినపుడు నాకోసమేదయినా తెస్తావుకదా?’ అని. తప్పకుండా తెస్తానని చెప్పి నేను అప్పటికి మా ఆమెకు బంగారుహారం ఆమెమెడలో వేసి నాజ్ఞాపకంగా వుండుకోమన్నాను. ఆమె ఆ హారాన్ని ప్రాణపదంగా దాచుకుంటానని హామీ యిచ్చింది.

“మామేనత్త ఉత్తరము బాగానే పనిచేసింది. నా ప్రితికి విచారించి ఘోషుబాబు అతనికింద నాకోక చిన్నపని ఇప్పించాడు. మూడువెలుగుగడదిన తర్వాత రంగూరులోని అతని ఏకైక చనిపోయాడని తెలిసింది. నేను నమ్మకంగా పనిచేస్తూండడం చూసి ఘోషుబాబు నన్ను అక్కడ ఏకైకంగా వుండమని నియమించాడు. బర్మాలో ఆనేక పెట్రోలు కంపెనీలలో అతను నాటాదాడు. ఆ కంపెనీల వ్యవహారాలు అతని బదులు నేను చూడవలసినదైంది, అతని దీప్రశం పేటివగా.

“ఒక ఏడాది గడచి తర్వాత ఒకనాడు ప్రతిమ నుండి ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. మామేనత్త చనిపోయినట్లున్నా, నేను గాఢరావడి రావలసిన అవసరం లేదనీ, తనవద్ద ప్రస్తుతం తనతోండి మారపుదుట్టు మెనకో ఒక యువలాదివి వున్నదనీ వుండావుత్తరంలో. నేను చాలా విచారించాను చిన్నతనంలోనే ప్రతిమకు యెటువంటి కష్టములు వచ్చాయా అని.

“‘రెండేళ్లలో బర్మాలో చాలా నుట్టుకు వచ్చు గడించాను. బర్మా దేశంలో ఆ కోణాల్లో హిందువులంటే ద్వేషభావం లేదు. రెండేళ్లు పూర్తికాగానే నాకు స్వదేశం రావాలని కోరిక వుట్టింది. ఘోషుబాబు అనుమతినిొక ఒకనాడు ఓడలో కలకత్తాకు ప్రయాణ మయ్యాను. నేను వెల్లిపోతూన్న కోణాన బర్మాదేశపు వర్తకులంతా నా కేంకో నన్నానంచేసి వారి నేమోచిహ్నంగా కట్టుముఠా, కానుకలతో నన్ను గౌరవించారు. అవన్నీ ప్రతిమ కిచ్చామని నిశ్చయించుకొని, ఆమె అవన్నీ చూసి ఎంత ఆనందిస్తుందో కదా అని గాలిమేడలు నిర్మించుకుంటూ సుఖపడ్డాను. నేను కలకత్తానుండి మూర్తిదాదాడు వచ్చే

పరికి ఆ ప్రాంతాల్లో కలరా కోరుగా వున్నట్లు తెలియవచ్చింది. నానుండే ప్రతిమకై రత్తరపడ సాగింది. నేను అతిస్వగంగా మా గ్రామానికి చేరుకున్నాను. అప్పటికి చాలారాత్రి అయింది. మంచి వెన్నెల కాస్తూంది. ఉద్యోగంలో కొట్టుకుంటూన్న గుండెతో మా యింటిని పరీక్షించాను, మా యింటి ముందున్న మట్టిచెట్టుకింద ఒక నలకమండంపై పడుకొనివున్న ఒక స్త్రీమూర్తి నాకంటే బడింది. ఆమె పొడుగుపొడిజాతు మంచంపొడినుండి కిందకు నేలాడుతూ కొంతభాగం నేలమీదకుదా పడివుంది. నేను దగ్గరికి వెల్లిచూచాను. నా ప్రతిమే, కాని నేనక్కడ చూచిన దృశ్యంతో నానుండే ఆగిపోయినట్లయింది. ఆమెపక్కనే ఒక పసిబాలుడుకుదా పడుకొని వున్నాడు. నా ప్రాణాలు స్తంభించిపోయినాయి. హృదయంలో విషదీపం నాటుకుంది. ఎంత మోసకరై! స్త్రీల నిండుకే నమ్మరాదన్నారా అనుకొని ఆ పసిబాలుణ్ణి దగ్గరనుండి పరీక్షింపవలెనని కొంచెము దగ్గరికి వెల్లి ముందుకుకుగి చూచాను. ఆ బాలుని యాపు సరిగా ప్రతిమనే పోలివుంది. ఇంతలో నాకాలికింద ఆమెజాతు పడి ఆమెకు మెంతుక వచ్చింది. ఆమె కళ్లవళ్లపడుతూ లేచి ‘ఫలిక్ — ఎన్నాళ్లకు —’ అంటూ ముందుకు రాబోయి నా నాలకం చూచికాబోయి, పొపం, జంకి ఆల్లాగే నిలవబడిపోయింది. ‘ప్రతిమా, ఈ బాలుడెవరు?’ అని గంభీరంగా ప్రశ్నించాను. ‘ప్రస్తుతం నాదిడ్లడే అవాలి’ అన్న దామె పసివానివంక చూస్తూ, గుండె వుల్లుమంది. వెంటనే వచ్చిన మార్గం పడదా నునుకున్నాను. కాని రుచిరరకూ ఆమె చేసిన పొపం ఆమె నోటినుంచే వివదలచి ‘రెండే ఎవరు?’ అని తీవ్రంగా ప్రశ్నించాను. ‘రెండేవిషయ మంతగా తెలియదు. అతని నొక్కసారే కలుసుకున్నాను, అదయినా రాత్రి చీకట్లో. అటుపిమ్మట అతని బాడ నాకు తెలియలేదు’ అంటూ ఆమె ఆ పసివానిని ఎంతో ఆప్యాయంగా తీసి ఎత్తుకుంది. నాకు వల్లు ముందుకోపోతుంది. ఎంత నిర్లక్ష్యంగా మాటాడుకున్న దనకున్నాను. చివరకి మరి కోపం పట్టలేక ‘ఎంత నిస్సమాలినదానిచే! కులానికి కళంకం తెచ్చావు. ఇన్నానూ నిన్ను

‘మీంచి మోసపోయాడు. నీకోసం ఎంతో ఆశతో
ఎన్నో వగలా వాడెమలా లేచాను. అతిసంబరపడి
సండుకు పూర్తిగా ఆకాళంగమయింది.’ అని తీవ్రంగా
అన్నాను. ఆమె వామాటలు విని నిర్ధారపోయింది.
‘సతీ! నీమాట లేవో విపరీతంగా వున్నాయి—
అని కొంతనేపు నోట మాట లేక మళ్ళీ యిట్లు చెప్ప
ప్రారంభించింది. ఈలోగా, ఏమిసాకు చెబుదామా
అని ఆలోచించుకుందని వా నమ్మకం.
‘సతీ! ఈశ్వరసాక్షిగా చెబుతున్నాను.
వాణ్ణిబాడు నిన్ననే లభించాడు. ఇక్కడ కలరా
చాలా వుపద్రవంగా వుండి ఇబ్బాన్నా. మా అవ్వకూడా
పదిహేను రోజులక్రితం కలరా తిగిలి చనిపోయింది.
వాకింకో దిక్కులేక, వేరే పనిలేక, నిన్ను రమ్మని
రాద్దా మనుకన్నాను గాని ఈ కలరారోజుల్లో
ఎందుకని మర్లా పూరుకన్నాను. అప్పుడప్పుడు ఈ
చుట్టుపక్కలనన్న గ్రామాలకు వెళ్లి అచ్చటి
కోసులకు చికిత్సచేస్తూ యింకను పొరుగువారు తీసుకో
వలసిన జాగ్రత్త మొదలయినవి బోధిస్తూ కాలం
గడుపుతున్నాను. నిన్న సూర్యగ్రామంనుండి ఒక
కోసిని యాచి వస్తూండగా తోవలో పెద్దనర్తం
పడింది. తలదాచుకుందుకని ఒకయింటి దూరుకింద
దూరాను. ఆ యింటివారు కలరాభయంకొద్దీకాబోలు
ఆ గ్రామం వదిలి పెళ్లడంవల్ల యిల్లంతో నిర్మాణ
వ్యయంగా వుండెను. ఇంతలో ఎదురుగావున్న ఇంకొక
యింటినుండి ఆ వర్షపు హోరుని చీల్చుకుంటూ ఒక
ఏడుపు వివరవచ్చింది. కంఠస్వరం పురుపుని దయ
పుండెడం వాకు కొంత ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఎప్పు
టికీ ఆ ఏడుపు తగ్గకపోగా వెళ్లి అదో కనుక్కుం
దామని ఆ యింట్లో ప్రవేశించాను. లోన నలభైసంవ
త్సరాల పురుషుడు ఒక చుంటిల్లిణ్ణి పట్టుకొని దుఃఖ
స్తూండెడం చూశాను. ఆ గదిలో వున్న గుడ్డిదీపపు
తలుగులో అతనిపక్కనే ఒక స్త్రీకవం పడివుండెడం
చూడా చూశాను. అతడు ఆ మెధిర్ర అయివుంటాడు. ఆ
స్త్రీని తలుచుకుంటూ కాబోలు ‘తైలబాలా, తైల
బాలా, నీయో! నీ చేసిన అత్యాచారానికి తగిన ఫలం
అనుభవిస్తున్నాను ... ఈ విడ్డడుకూడా వాకు దక్క
ని కట్టం కాబోలు ... ఇప్పటికయినా నన్ను

మీంచుకుని తేడుకుంటున్నాను.’ అని విలపిస్తూ
న్నాడు. అతడు నన్ను కొంతనేపు లేదిపారచూచి,
‘వచ్చావా? తైలబాలా, వచ్చావా? ఇంక ...
తీసుకో ... యీ విడ్డణ్ణి ... నావద్దనుంచే—’ అతని
గొంతుక కొంతెం రుద్దమయింది. ‘నావద్దనుంచే
ఇంకో పద్దెనిమిది నెలలేగా!’ అంటూ ఈ విడ్డణ్ణి
వాకు అప్పగించాడు. అతని కవ్వరూ వేరేదిక్కు లేదు
కాబోలమకొని ఆవిల్లిణ్ణి పుచ్చుకుంటూ నేను తన
తైలబాలను కాననీ, వాపేరు ప్రతిమ అనీ
చెప్పేను. కాని అతడు సనీమరా వినలేదు. ‘నవ్వు
నన్ను మీంచువచ్చిన ఆ తైలబాల ఆత్మనియంటావు.
లేకపోలే ఈ నిర్భవ గ్రామంలో నీ కియింటికి రావల
సిన పని దేమి? నవ్వు తైలబాలఆత్మయే. సందేహం
లేదు. నీకు నీ విడ్డడే. ఇప్పటికయినా నన్ను
పూర్తిగా మీదింది, నీవిడ్డణ్ణి తీసుకోపో’ అని కట్టు
మానుకొని దుఃఖిస్తున్న అతన్ని చూస్తే వాకు బారి
వేసింది. ఈలోగా వర్షంకూడా తగ్గడంచేత నే
నీ విడ్డణ్ణి తీసుకొని ఈ గ్రామం వచ్చేశాను. అంతే
గాని వాకు మరేమీ తెలీదు’ అని ప్రతిమ తన కథను
పూర్తి చేసింది. వాకేమీ నమ్మకం తోవలేదు. అంతా
కట్టుకోబోలను కనిపించింది. ఇంతలో వాద్దెట్టి ఆమెమెడి
వైన పడింది. నేనిన్నివహారం కనిపించ లేదు. మెడ కూవ్వం
గా వుంది. ‘ప్రతిమా, నేనిచ్చిన బంగారుతోర మేదీ?’
అన్నాను. ఆమె చకితయై మెడ తడుముకొని ‘అర!
నిన్నటికి వుండేనే, ఎక్కడికి పోయింది చెప్పుమా!’
అని ఐదుక బొచ్చింది. వాకంతా నటనగా తోచింది.
నేను వికటంగా నవ్వి, ‘ప్రతిమా, ఇహ మరీ
లాభం లేదు. అంతా తేల్లమయింది. ఈ బాలుడి
దూపు చూస్తూన్నకొద్దీ అచ్చం నీరూపులాగే కనిపి
స్తున్నది. నన్నింకా లేనిపోనీ కట్టుకోబోలతో ఎందుకు
మోసంచేయజూస్తావు? ఇప్పటికయినా మేలు
కున్నానని సంతోషిస్తున్నాను ... ఇంకా నాచారి
వాది, నీదారి నీదీ’ అని గిరుకున్న తిరిగిపోయాను.
‘అ. అ. సతీ!’ అని ఆమె వెంటబడ్డది
కాని ఆమెను విడిచింతుకొని కిందకు వెట్టివేసి వచ్చిన
మార్గం పట్టేను. కలకత్తా చేరుకున్న తర్వాత ఘోష
బాలు మరల నన్నాదరించి తన భాగస్వామిగా చేర్చు

గున్నాడు. అక్కడ చాలాకాలం పనిచేసి ఈ ఆస్తిని
తాగడించాను. అప్పుడప్పుడు ఈ ఆస్తి అంతా ఎవరి
కోసమా అని వాలో శేషే భేదపడుతుంటాను. ప్రతిమ
చేసిన మాసంవల్ల వాకు స్త్రీజాతి అంతటిమీదా
నిరక్తి పుట్టి మరి వివాహమాడ యిచ్చ లేకపోయింది.

“ఇలా నలభై సంవత్సరాలు వెళ్లిపోయినాయి.
శేష ప్రతిమని పూర్తిగా మరచిపోయినా నశి చెప్ప
వచ్చు. ఒకనాడు వా కొక రహస్యం తెలియక
పోయివుంటే శేషు ఈ కథనంతా నీకు చెప్పవలసిన అవ
సర ముంకపోను” అని చెప్పిదాదా ఒక్క నిమిష
మూరకుండి మళ్లా ప్రారంభించాడు:

“శేషు చేసిన ఆస్తిలో ఎక్కడయినా మంచి
యిల్లు కట్టి పక్కనే కొన్ని భూములు కొని నాడేవిత
శేషం విశ్రాంతి పుచ్చుకోవలసినా, ఈలోగా పూజు
పాలు మరచించాడుమాదాను. అతని శక్తికవరమంతా
అతని నలుపుకుపోతుంటా మామ్రున్నాడు. ఈ కరం
పూరువద్ద ఒక వితంతువు తన భూములను అమ్మకావు
తున్న నని విని ఇక్కడ ఆమెభూములన్నీ కొని ఈ
యిల్లు నిర్మించి, కలకత్తాలో నానాటా అమ్మిచేసి
ఇక్కడకు వచ్చేకాను. ఇక్కడికివచ్చి సుమారు ఆయిదు
సంవత్సరాలు అయివుంటుం దంటే. ఈ పరిపక
ప్రాంతాలు నా కంతో అనందదామకంగా వుండ
డంచేత సుమారు ప్రతికొకా వా నుట్టుబండిమీద
నాభూములన్నీ మారినవస్తాంటాను. ఈ పట్టెటూరి జీవన
మందలి ఆభిలాష మామేనర్తపెట్టిం ఖిత్తే. నాభూము
లను మామ్రున్నప్పుడు నలభైయేడు సంవత్సరాలకిందట
శేషు, ప్రతిమ పాలముగట్టలో ఎంతో అనందంగా
గడిపిన కోలాలు క్షాపకానికి వచ్చి పౌషయం ద్రవం
చుకొనిపోయేది.”

“చెప్పిదాదా కంకము కొంచెము దిట్టత్రిక
వద్దంవల్ల కొంతనే పూరుకొని కంకము సవరించుకొని
మరల ప్రారంభించాడు:

“ఒకనాడు శేషు నా భూములనుండి యింటికి
తిరిగిరావడం చాలా ఆలస్య మయిపోయింది. చీకటి
పడితే ఏదో చెయ్యాలనుట్టవద్ద నుట్టుము మరి నడవడం
మా బండివాడు తొందరగా తోలుకున్నాడు. కాని ఆ

నట్టేదో రాకముందే చీకటిపడిపోయింది. కొంత సేప
టికి మా నుట్టుపువాడు దిగి వాడవ్వు వచ్చాడు చేతులు
నులుపుకుంటూ. ‘ఏదయిం’ దన్నాను. వాడు ఆ
మారంగావున్న ఏదో నుట్టులు కొన్ని చూపుతూ
‘అక్కడినుండి ఏదో శబ్దము వస్తున్నాది. నుట్టుము మరి
నడవడంలేదు ... తమకు దిగిగో ఒక ఫర్లాంగు
మారంవరమా నడించుకొని తీసుకొని చెప్తాను బండి.
ఆ తర్వాత మళ్లా తమకు యొక్కవచ్చు’ నన్నాడు.
వాడు చెయ్యమన్నా భూతమన్నా చిన్నపుటినుండీ
బొత్తిగా నమ్మకం లేకపోవడంచేత వాణ్ణి కోప్పడి
‘నుట్టుము కదలకపోవడే మేమిటి నీ మొహం. కొర
డాలో నాలుగు కొడిలే అదే వదుస్తుంది’ అన్నాను.
కాని కొరడాచెట్టులకూడా నుట్టుం నడవకపోవడం
వల్ల శేషు దిగక నిలయిందికాను. ఒక ఫర్లాంగు
మారం బండి వెనుక శేషు నడచుకొంటూ వెళ్లివాడు.
మా నుట్టుపువాడు చెప్పినట్టు నాకు ఏదో శబ్దం ఆ
నుట్టుచైత్రమంచి వస్తూన్నట్టునిందింది. వెళ్లి అడో
కనుక్కుందా మంటే చేతిలో బూర్చి లేకపోవడంవల్ల
అశ్వము నిలయిందికాను. ఆ నాటినుండి ఎప్పుడు
భూములమీదికి వెళ్లివా శేషు బూర్చికుడి తీసుకో
పోతుండేవాణ్ణి. ఇంకొకనాడుమాదా అలాగే కొంచెము
ఆలస్యమయింది తిరిగిరావడం. వెనుకటిలాగే నుట్టుము
ఆ నుట్టులవద్ద ఆగిపోయింది. బండివాడు నన్ను దిగ
మన్నాడు. శేషు దిగి నలుకొక్కలా చూశాను. వాడటి
సారికన్న యిప్పుడు చాలా గట్టిగా వినవస్తున్న చాకల్ల
ము. ‘లీఫ్, అడో శేషు చూసి వస్తాను. నువ్వు బండి
నడిపించుకొనివెళ్తుండు’ అని బూర్చి పట్టుకున్నాను.
‘బాబూ! అక్కడ చెయ్యమో భూతమో వుండం
టాను. తమకు ఒంటరిగా చెళ్లడం —’ అని వాడు
అంటూన్నా శేషు వాణ్ణి సరకు చెయ్యక బయలు
దేరాను. ఆ వింత ఏదో ఆనాడు కనుగొనితీరింది. ఆ
నుట్టుల సమాహానికి వెళ్తున్న కొద్దీ అందులోనుండి
వస్తున్న శబ్దము మరింత గట్టిగా, స్పష్టముగా విన
వస్తూంది. శేషు బూర్చి సహాయమున ఆ దగ్గరికి వెళ్లి
పరీక్షించగా ఆ నుట్టులో ఒక చిన్న సుహాసాంటి చీకటి
కనిపించింది. దానిలోనుంచే శబ్దము వస్తూన్న ట్టునిం
చింది. బోన మారంగా చిన్న వెలుతురుకూడా కనిపి.

చింతి. నేను దైర్యంచేసి మెల్లగా అడుగులువేసుకుంటూ లోనికి వెళ్లాను. లోనికి వెళ్తున్న కొద్దీ ఆ వెలుగుకునూడా ముందుకే వడుమున్నట్లుండెను. నే నాశ్చర్యంతో ఆ వెలుగుకు ననుసరించి పోయిపోయి ఒక చిన్న గదిరి సమీపించాను. ఆ గదివద్ద ఆ వెలుగుకు ప్రాతిగా మాయ మయిపోయింది. నాకు కొంచెం భయం వేసింది. కాని దైర్యంగా ఆ గదిలోకి ప్రవేశించాను. లోనంత చాలా దుర్గంధంగా వుండెను. నాటార్పితో నలుమూలలూ పరీక్షిస్తే ఒక మూల ముగంజేసుకొని కూచున్న ఒక అస్థిపంజరం తప్ప నాకు మరేమీ కనపడలేదు. ఇంకో చిక్కన మేపుటూలే, నే నా అస్థి పంజరమును చూపింకర్వాక, అంతరహా వినిపిస్తున్న కొద పాతాత్తుగా అనిపించింది. నేను నలుపక్కలా చూశాను. ఎవ్వరూ కనిపించలేదు. అరమైలు దూరం లో వున్న మాన్యువువాడు తప్ప ఆ ప్రాంతాల్లో నేనుగాక మరో రెండో ప్రాణి లేదని యురణకు రాగానే వర్ణం కొంచెం బలమిందింది. కాని అంత దూరంవచ్చితిరికి ఇల్లిపోవడ మెందుకని మెల్లగా ఆ అస్థిపంజర సమీపానికి వెళ్లి పరీక్షించాను — దుర్గంధాన్ని సహిస్తూ. కుడిచేయి తొడిమివడ పెట్టుకొనివుంది; ఎడమచేయిచూత్రం దేనికో పట్టుకొనివున్నట్టుంది. ఆ అస్థిపంజరం ఎవరో ప్రార్థన సమాధిలో వుండిపోయిన మోగి దయవుంటుం దనుకున్నాను. మరీదగ్గరకి ఇల్లి చూడగా ఎడమచేయి ఒక టిమ్మలకవడబ్యావీడ ఆనిందివుంది. ఆవెబ్యాలో ఏదో వుండకపోదని నాకు తోచింది. మెల్లగా కదిల్చుకు వస్తుండో రాదో అని. కాని కిక్కిరింపు వుండవచ్చేక కాబోలు కిందిభాగం గుళువుగా నాచేతిలోకి వచ్చింది. మూతమాత్రం కంకాళపు ఎడమచేతిగుప్పటిలో వుండిపోయింది. ఆ వెబ్యాలో ఒక కాగితాలకట్ట కనిపిందింది. అది మెల్లగా విప్పేను. అందులోంది ఏదో వకటి బాక నాకాల్గవీడ పడ్డది. ద్రుణ్ణిపడి ఒక్కగంతు వేశాను. కింద బార్పితో చూసేసరికి కాగితపుపాట్లు మొకటి కనిపిందింది. అది విప్పిచూసేటప్పటికి నా ఆశ్చర్యానికి అంతు లేదు. అది నేను ప్రతికు నలభైసంవత్సరాల కిందట యిచ్చిన బంగారుహారము. నాచేతిలో వున్న కాగితాలకట్ట విప్పిచూస్తే దానిలో పెద్దగాథ కనిపిం

చింది. అక్కడ మరివుండ బుద్ధిపుట్టక పైకి వచ్చేవాడు, ఆకాగితాలకట్టనూ, బంగారుహారాన్ని తీసుకొని.

“‘పట్టువువాడు నన్ను చూసి ఆశ్చర్యపోయి ‘ఏక్కడున్నా రింతనేపు? మీరెంతసేపటికి రాకపోలే నాకు భయంలేసి ఈవర్గరవూరివారిని పిలుచుకొని వద్దా మనుకుంటున్నాను గాని పాతాత్తుగా ఆశ్చర్యం అనిపించడం చూసి ఏంచెయ్యదాని? రోదక యిలా నిలబడిమాడ్తున్నా’ వన్నాడు. మరి అప్పటికి, అప్పటికి ఆపట్టులవర్గర ఎంతలాత్రయవామాడా ఏరిగమైక కల్లునూ విసవడడంలేదట.

“‘ఇంటికి వెళ్లి, ఆరాల్లే ఆకాగితాలలో వున్న కథంతా చదివాను. దానిలో ఒక ఆశ్చర్యకథ యిలా రాయ బడివుంది: ‘ఈసమాధిలో వున్న వాచేయి కాంతోడ కుమార్ భట్టి. నాతండ్రి వగేంద్రనాథ్ భట్టి. మాకు తెచ్చుగువద్ద యినగా మను చిన్న జమీందారీ వుండేది. నా తండ్రి చేతు చెదిలే మా జమీందారీలోనే గాకుండా చుట్టుపక్కల గ్రామాలవారునూడా చాలా భయ పడుకూ వుండేవారు. నాకు పద్దెనిమిదేళ్లవయసప్పుడు మారండ్రి తన పాపాలఫలితంగా మరణించాడు. నాకు జ్ఞాపక మున్నంతకుటుకు జరిగిన దిది. మాభూముల పక్కనే ఉమాకాంతచటోపాధ్యాయ అనే ఒక వీరబ్రాహ్మణి భూమి వుండెను. అది చాలా పారసంతమయిన దని విని మారండ్రి దానిని తనకు అమ్ముమని కోరేడు గాని ఆబ్రాహ్మణుడు దానిని అమ్ముటకు వచ్చుకొన లేదు. దానితో ఆబ్రాహ్మణ్ణి అనేకనిధుల పీడించడం మొదలుపెట్టాడు మారండ్రి. దానికితోడు చటోపాధ్యాయుగారి భార్య చాలా రూపకలిక. ఆమెకై మారండ్రి చాలా ప్రయత్నించాడట. ఆ మాగ్గంలోనూ మారండ్రికోరిక పెరవేరకపోవడమే గాకుండా ఏదో తీరని అవమానంనూడా చేసిందట అయిల్లాయి. దానితో మారండ్రికి వారి కుటుంబం మీద కక్ష పెరిగి ఒకనాడు రహస్యంగా ఉమాకాంతుని, వానిభార్యనూనూడ చంపించాడు. ఆగ్రామవాసు లెవరూ మారండ్రిపూట కడురాడ పాపానించకపోవడంచేత ఈరెండు పాత్యాకేరాలూ బయటికి రాలేదు. పాపం! ఉమాకాంతుని ముసలికల్లి ఉమాకాంతుని

ఏకైకపుత్రునియైన తన మానవునితో సహా ఎక్కడికి వెళ్లిపోయింది, మరి ఆగ్రామంలో వుండలేక. ఆ తర్వాత ఆరునెలలకే మారేంద్రునివెంటాని పహింస లేకకాబోయి ఆగ్రామస్థులలో కొందరు కుట్రపన్ని మా రేంద్రుని అంతయొందించారు. చిన్నతనంలో జమీందారీ పొందిన మరదలమే గానూడా, చిన్నప్పటినుండి చాలా ముద్దుగా పెరగడంచేత నేను సరిగ్గా మారేంద్రునికి కొడుకు ననిపించుకున్నాను అనే ఆశ్చర్యంలేదు. మారేంద్రుని ఆ సమీపాన చిచ్చరించిగా ఉన్న పెద్దకుండేవాణ్ణి. నేను పెద్దదానినడవడం చూసి మాతల్లి నాకు నేను పాలతే అనే అమ్మాయిని తెచ్చి పెళ్లిచేసింది. అయినా రేంద్రునితల నుండి వస్తూన్న ఆబుద్ధి నేను మానలేకపోయాను. పెళ్లి అయిన ఆరునెలలకే నాకు భార్యమీస విరక్తి జనించి గంగ అనే కాళుచాన్ని తెచ్చి యింట్లో పెట్టుకున్నాను. మాతల్లి యెంతో బోధించింది, రేంద్రుని అందరి నోట్లో పడ్డానికి యోగముందా యేమిటా అని. నా కామాట లేమీ తల కెక్కలే దప్పదు. మాతల్లి మరి నావద్ద వుండడాని కిష్టపడక పారిపురంలో వున్న మా మేనమామదగ్గరకు వెళ్లిపోయింది. ఆ తర్వాత కొన్నాళ్లకే నాభార్యనూడా మరి భరించలేక పుట్టింటికి పారిపోయింది. మరికొన్నాళ్లయితరవాత గంగ వుండివుండి ఓ రాత్రి మా పెద్దకాపుకొడుకుతో లేచి పోయింది. నాకు ఏంకోచక మాతల్లివద్దకు వెళ్లి ఆట వంటి చిలిపిపను లేని మరి చెయ్యనని నావెంట తిరిగి రమ్మన్నాను. కాని మా మేనమామ ఆమెను నావెంట పంపడాని కెంతమాత్రమూ ఇష్టపడలేదు. అక్కడే నన్ను కొన్నాళ్లుండమన్నాడు, నేను బాగుపడతానేమోనని. అంతేత నేను కొన్నాళ్లు పారిపురంలోనే వుండవలసి వచ్చింది. అక్కడ క్రమంగా నాకు కొంతమంది కుట్టాళ్లతో పరిచయం యేర్పడింది. మేమంతా ప్రతీకోనా నదివద్దకి వెళ్లి తిరిగివస్తాండావ్వం. ఒకనాడు తోవలో బ్రహ్మాండమయిన వర్షం కురియమొదలు పెట్టింది. మాకు రేలదారుకుంది కెక్కడా పోటు కనిపించలేదు. అప్పుడు మా మిత్రుడొకడు ఆ దగ్గరనే పువ్వులమ్మకుంటున్న వారి కుటీర మున్నదని అక్కడికి వారికికాదు. అంతా అక్కడికి పరుగెత్తాము. అక్కడ అనేకరకములయిన కూరగాయలపావులు,

పువ్వులపెళ్లు గల ఒక తోట కనిపించింది. ఆ కుటీర ద్వారంవద్ద ఒక పదహారేళ్లయువతి నిలువబడివుంది. మోములో వివర్ణ భావం గోచరిస్తోంది. ఆ యింటికి వారికినైన మిత్రుడు ఆమెను ప్రశ్నించాడు 'ఏమి కైల తాలా! ఆలాగున్నావు?' అని. ఆమె మెల్లగా జబాబు చెప్పింది, తన యువతి నాయనమ్మ! మల్లీ జ్వరము పొచ్చయినదనిన్నీ, తన కేకో కేంగగా వున్నదనీ. అంతా చాలా రిచారింపారు. నాకు మిత్రులవల్ల తెలిసింది—ఆమె, ఆ యువతి నాయనమ్మతప్ప వారికి మరెవ్వరూ లేరనీ, పాపం చివముజరుగక కూరగాయలూ, పువ్వులూ అమ్మకుంటూ కేచిస్తున్నారనీ. నా కేమిటో ఆ పిల్లని చూస్తే ఎంగో బారితేసింది. న నోచింతగా ఆర్జించింది దరినూడా చెప్పాలి. వర్షం తగ్గింతేర్వాత అంతా ఎవరియిళ్లకు వారం వెళ్లిపోయాము. ఆ మర్నాడు పొద్దుట నేను ఒంటరిగా బయటచేరాను ఆ కుటీరానికీ. ఆ పిల్లని మల్లీ మల్లీ చూడాలని వుంది. ఆ కుటీరం సమీపం లోనే నా కోర్కె ఫలించింది. ఆమె అప్పుడే వదిలి వెళ్లి బుజంపొద కుండతో నీరు తెస్తున్నది. నేను కలంకుకొని పయకరించాను, ఆమె నాయనమ్మ కెలా నుందని. కొంతమంది పొడిగావున్నదన్న తర్వాత 'నాకు మంచి పువ్వులు కావాలి' అని కేబులోనుండి రెండు రూపాయి లిచ్చాను. ఆమె ఆశ్చర్యపోయి 'రెండు రూపాయిలవా? అన్ని లేవే. ఇంతనూ పగ లాచ్చే లేమి, సాయింలేరాకుండా' నంది. నాకు జబాబు చెప్పడాని కేమీ తోవలేదు. 'సాయింలేమే వస్తాను. మీ నాయనమ్మ కెలానుందోవని యిప్పుడు వచ్చా నంతే. ఈ రూపాయి బయ' అని ఆమెచేతిలో పెట్టి బోయాను. కాని ఆమె 'ఒకపాదలావికన్నా మెచ్చు రావడం కష్టము. ఎలాగ' అంది. నేను మరేమీ తోచక 'ఎన్నపుడే అన్నీ ఆయెను. మిగతాసాస్తు మీ నాయనమ్మకి కుందునీ మాకుకనీ వుంటుందివుండనీ' అని చెప్పి ఆరూపాయి లామెచేతిలో వదిలి వెళ్లి పోయాను. 'ఆ సాయింలేరం నాకు చెప్పడానికి - మా నేనీ హితులమగలంగా—పిలయిందికాదు. ఆ మర్నాడు మల్లీ వెళ్లాను. ఆమె నన్ను చూచి 'ఏమిందీ చివ, సాయింలేరం రాలేదేమి? మా తోటలోని పువ్వుల'

కాక మిగతావారి కోరికలతోబాటుగా మీ రిచ్చిన ప్రేమతో కొని మీకోసం దండలకట్టి వుంచానే, నిష్కరణంగా అన్నీ వాడిపోయాయి' అని విచారించింది. నాకు పాతాత్తుగా కోటినుండి వచ్చేసింది: 'నువ్వు తల్లి పెట్టేసుకోలేకపోయావా?' అన్నాను. ఆమె తెల్లలోయ నావంక జూసి 'మీనా?' అంది. ఆమె అమాత్యత్వం నన్ను మరింత ముగ్ధుణ్ణి చేసింది. ఆ పిల్ల నామంచిలేనానికీ ఆశ్చర్యపడజోచ్చింది. ఈ విధంగా మా పరివయం క్రమంగా యెక్కువయింది. నే నొకనాడు వైర్యంచేసి నాయిచ్చని ప్రకటించాను. నేను జమిందారుణ్ణి, తన దగ్గర బాధ వదిలిపోతుందనీ నచ్చచెప్పాను. ఆమె కొంత సేపటివరకూ నిర్ధాంతపోయి ఆ తర్వాత తలవంచుకొని మెల్లగా 'మా ముసలివాయివమ్మని వదిలి—' అనజోయింది. చేతు వెంటనే అందుకొని 'మీయిక్కరూ మాదా వాడద్ద వుండవచ్చు' అన్నాను. ఆమె తలయెత్తి ఆశ్చర్యంతో నావంకజూసి లోనికి పరుగెత్తింది. లోనుండి అప్పుడే నామాటలని విని కాబోలు ముసలిది కర్రతెట్టుకొని వంగినదంతూ వస్తూంది. ఆమె నన్ను ఎగాదిగా చూసి 'నాయివా, నా అభ్యంతరం ఏమీ లేదు కాని నీచే లేమిటో, మీ గ్రామ మిక్కడి కంతమారమో ఏమీ చెప్పవుకావు' అంది. నే నామె కోరినట్లుగా నావూరూ, పేరూ, మాతండ్రి పేరూ తెలియజరిపి ఎంతో ఆశతో ఆమెవంక చూస్తున్నాను. ఆమె పాతాత్తుగా 'ఆ!' అని అరచి కొయ్యి అయిపోయింది. ఆ మరుక్షణమే శైలబాలచెయ్యి పట్టుకొని వరదర లోని కీక్కుకొనిపోయి 'మీ తండ్రి చెప్పింది చాలానా నాయివా మావెంటపడ్డావు?' అని సుధాంబ తొలుపు చేసేసింది. శైలబాల 'అజ్ఞుమిటి నాయివమ్మా' అని శ్రమించింది కళనకళపడుతూ. 'నీ తండ్రినీ, తల్లిని చూపులో పెట్టుకున్నవాడి కొడుకునా పెళ్లాడుతావు స్వీకృత' అని గడనూయించింది ముసలిది. అప్పుడు నా కర్ణమయింది నా చెవకో. నేను తలవాయికొని తిరిగిపోతుంటే శైలబాల ముసలినినీగో వాడిస్తుండడం వినిపించింది. 'తండ్రి చేసిన అత్యాచారానికి కొడుకలా బాధ్యుడవు లేడు నాయివమ్మా' అంది శైలబాల. దానికి ముసలామె

ఏమి జవాబు చెప్పిందో నాకు వినిపించలేదు. నేను పాతాత్తుడనై యిల్లు చేరుకున్నాను. మరి ఆగ్రామం లో వుండడాని కిష్టంలేకపోయింది. మామేనమామ వెల్లగో వచ్చింది మాతల్లిని వెంటతీసుకొని మాజమిందారీ చేరుకున్నాను. ఎంత ప్రయత్నించినా శైలబాలబాధాపం మరచిపోలేకపోయాను. ఆమెనుడివలుకులు నాచెవుల్లో గింగురుమంటూనే వున్నాయి కొన్ని రెల లయింకర్వాత మామేనమామ గారింట్లో ఒక గుభకార్యానికి మళ్ళీ హరిపురం వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఆసాయిత్రం నాకాళ్లు అకుటిరం పైపే తీసుకోపోయాయి. ఆకుటిరద్యారంవద్ద విచారంతో నిలబడ్డ శైలబాల కంటబడింది. నన్ను చూసి ధమ్మన లోనికివెళ్లిపోయింది. నాకు దగ్గరకి వెళ్ళడానికి వైర్యంచాలక అలా తిమ్మగా నడచివెళ్లిపోతున్నాను. ఒక వందగజాలదూర మలా వడిచిం తర్వాత వెనక్కు తిరిగిచూడమండా వుండలేకపోయాను. నావంకే దీవంగా చూస్తూన్న శైలబాల కంటబడింది. వెంటనే కాళ్లు వెనక్కితిరిగియాయి. ఆమెను సమీపించి విచార కారణం మెల్లిగా ప్రశ్నించాను. తన నాయివమ్మ వదిలిపోయిందనీ, పక్కనున్న శైలు లెవకో తనకుసంతోషాన్ని తోటనూ అమ్మనుని బలవంతపెట్టేరనీ, తానువచ్చుకోకపోగా అంతాకట్టుకట్టి తనవద్ద ఎవ్వరూ ఏమీ కొనవండా చేస్తున్నారనీ చెప్పి యెఱింగించింది. నాకు చాలా బారీవేసి మల్ల ప్రస్తావించాను, నావెంట వచ్చెయ్యమండదా అని. ఆమె నావంక చూస్తూ 'తమ కింకా పెల్లికాకపోవడం ఆశ్చర్యంగావుంది' అన్నది. అబద్ధ మాటానికి తమసుకోలేదు నేను. నా కింకా పెల్లికాలేదన్నాను. 'మీ జమిందారునికి పిల్లల కేం కొడర? మీరు ఎన్ని పెల్లిగల్గియినా చేసుకోవచ్చు ననుమంటాను' అంది. ఆమె ఏవుద్దేశంతో అంతోకాని నాకుమలుకు మాతండ్రిచుక్కలకు చెప్పకున్నట్టివి పించింది. నేను వెంటనే ఆమెచేతిలో చేయివేసి 'శైలబాలా, నీన్ను తప్ప మరెవ్వరినీ నేను వివాహ మాడవని నీకు మాటయిస్తున్నాను. నన్ను మాతండ్రివంటివానిగా తలుపున్నావో యేమిటో' అన్నాను. ఆమాటలో ఆమె తలవార్చి తన అంగీకారాన్ని నూదించింది. వివాహమయిన తండుపంకవ్యర ములు ఏమి

సంతోషంగా వున్నానో అంతే. ఆ తర్వాత ఒకదాని వెనుక ఒకటి ఉపద్రవాలు వచ్చిపడ్డాయి. మా కొక పుత్రుడు కూడా కలిగాడు. నాబుద్ధి మర్గా యెప్పటిలాగ పెడవారులు పట్టుపొగింది. ఒకనాడు రేణుక అనే పదహారేళ్ల గొల్లపిల్లని చూసి తహతహలాడాను. తైల బాలకన్నా ఎంతో అందుగా వుండెను, అప్పుడు నా కంటికి. వెంటనే దాన్ని యింట్లో తెచ్చి పెట్టాను. వద్దని తైలబాల ఎంతో మెట్టుపెట్టుకుందిగాని నేను వివరేడు. నేను తైలబాలని పెండ్లాడడం మాతల్లికి యిష్టంలేదు. మా గ్రామంలోని వీడబ్రాహ్మణ కుటుంబంలోని పిల్ల అవడంచేత, లేక మాతండ్రి మరడానికి ఒకవిధంగా ఆమెతల్లి కారణం అవడం చేత నాకు తెలియదు. చివరకి రేణుకా, మాతల్లి ఒకపక్ష మయిపోయి తైలబాలని హింసిస్తుండేవారు. ఈవిషయం నాకప్పుడు తెలియదు. మాయెట్లోని ఆకాంక్షికి తైలబాలే కారణమని నాకు తోచి వెంటనే పశుప్రాయస్థై, బాలున్ని నావద్దే వుంచుకొని ఆమెను యింట్లోంచి గెంజేశాను. ఆమె రాష్ట్ర కరిగేటట్టు మాయెంటిమందు ఏక్కి యేక్కి, చివరకి నూలిలో పడి మరణించిందని తెలిసింది. కొన్నాళ్లకి రేణుక అప్పటికి రెండు సంవత్సరాల ప్రాయం గల తైలబాలపుత్రుణ్ణి వివంపెట్టి చంపేసింది. వెంటనే నాకు దానిమీద చునకువిరిగి గెంజేశాను. ఆ తర్వాత కొన్నాళ్లకి మా తల్లి నామొదటి భార్య స్నేహాలతని మరల రప్పించింది. ఆమెకు వరుసగా నలుగురు కొడుకులు పుట్టి సరిగా రెండు సంవత్సరాల వరకూ నుతికి చనిపోతూవచ్చారు. మా తల్లికి, నాకూ కూడ అది తైలబాలకి మేము చేసిన అత్యచార ఫల మనిపించింది. మరికొన్నాళ్లకీ మాతల్లి, నాభార్య స్నేహాలతాకూడ మరణించారు. నేను కొన్నాళ్లు దుఃఖం లో వున్న తర్వాత స్నేహితులంతా ప్రార్థనించి నాకు మరొక పెల్లి చేయించారు. ఆమెకుకూడా వరుసగా ముగ్గురు కొడుకులు పుట్టి రెండేసియేళ్లవరకూ నుతికి చనిపోయారు. అప్పటికి నాకు పూర్తిగా నమ్మక మయింది తైలబాలఉసురు ఊర్తికే పోలేదని. నా భార్య తిరిగి నాగ్లోపారి గర్భం ధరించేటప్పు టికి నాకు భయం వేసింది. మిత్రుల సలహామీద

ఆమెను అనేక పుణ్యక్షేత్రాలు తిప్ప మొదలెట్టెను. ఆదిష్టలయినా బలిించుకుందామని నాప్రయత్నం. ఈలోపున నేను జమిందారీ విడచిపెట్టిన అవకాశం చూసుకొని అక్కడున్న మాప్రతిపక్షులు మా జమిందారీలో జరుగుతున్న అన్యాయా లిన్ని అన్నీ కావని గవర్నమెంటువారికి విన్నపం పెట్టుకొగా వారు మా జమిందారీని స్వాధీనం చేసుకున్నారు. నాకి విషయం మూర్ఖివాబాదు ప్రాంతాల్లో వుండగా తెలిసింది. నేను వెంటనే మా జమిందారీకి వెళ్లదాని నిర్ణయం చేసుకొని మూర్ఖివాబాదు వున్న ఒక గ్రామంలో మారై లొకడు వుంటే వానివద్దగ రొన్నాళ్లలా వ్రాడిపోయాను. అక్కడ నాభార్య ఒక మొగ శిశువుని కన్నది. ఆ తర్వాత నుమారు ఆరునెలలు అక్కడుండిపోయాను. కొన్నాళ్లకు మా దురదృష్టంకొద్దీ ఆ గ్రామంలో వ్రపద్రవమయిన కలరా ప్రారంభించింది. మాయెంటి తైలు పాపం కలరాలోకి చనిపోయినాడు. ఆ గ్రామ స్థులందరూ కలరాభయంచేత మూరగ్రామాలకు పారిపోయారు. ఒకనాటిరాత్రి నాభార్యకు కలరాచిహ్నాలు కనిపించాయి. ఆరాత్రి మారైకుటుంబం మాతో చెప్పకుండానే పారిపోయా రేతోగ్రామానికి. నాకు ఏమీ తోచలేదు. ఆ గ్రామం నిర్జనమండం చేత తగిన మందు యిప్పించడానికి కూడా వీలు లేకపోయింది. నాభార్య ఆ రెండవరోజున చనిపోయింది. నాకన్నీ పక్కలా దావానలము చుట్టుకున్నట్టుయింది. ఆ రాత్రి నేను పడిన దుఃఖముకు మితిలేదు. వ్యయా దిక్కు కనిపించలేదు. ఆగర్భ త్రిమంతుణ్ణి. నాపాపఫలంవల్లనే నాకి గతి పట్టించని పూర్తిగా నిశ్చయమయిపోయింది. మనసారా తైలబాలఅత్తిని వేడుకున్నాను, అప్పటికయినా నామీద కనిపించిన నన్ను తీమింపమని ఇంతలో ఎవరో పదహారేళ్ల ప్రాయముగల యువతి వచ్చి నాచుందు నిలబడింది. వైన చాలా కోరుగా వర్షం పడుతుండగా, ఈ నిగూఢమయ్య మయిన ప్రదేశంగా ఈమె యెటుల రాగలిగిందా అని ఆశ్చర్యపడ్డాను. ఆమెఆకారమూ, అంగపాఢవమూ చూడు మూర్ఖులా తైలబాలకే పోలివున్నాయి. నాప్రార్థనల వాలకిందివచ్చిన తైలబాలఅత్తి అని నేను నిర్ణయించుకున్నాను. ఆమెకు నాదిష్టణ్ణి అప్పగించాను. నా

సంతోషంగా వున్నానో అంతే. ఆ తర్వాత ఒకదాని వెనుక ఒకటి ఉపద్రవాలు వచ్చిపడ్డాయి. మా కొక పుత్రుడు కూడా కలిగాడు. నాలుగి మగ్లా యెప్పటిలాగ పెడదారులు పట్టపాగింది. ఒకనాడు రేణుక అనే పదహారేళ్ల గొల్లపిల్లని చూసి తహతహలాడారు. తైల బాలకన్నా ఎంతో అందంగా వుండెను, అప్పుడు నా కంటికి. వెంటనే దాన్ని యింటిలో తెచ్చిపెట్టాను. వద్దని తైలబాల ఎంతో మెచ్చిపెట్టుకుందిగాని నేను దిన రేడు. నేను తైలబాలని పెండ్లాడడం మాత్రానికి యిష్టంలేదు. మా గ్రామంలోని లీద్రావ్యాస కుటుంబంలోని పిల్ల ఆవడంచేతో, లేక మాతండ్రి మరణానికి ఒకవిధంగా ఆమెతల్లి కారణం అవడం చేతో నాకు తెలియదు. చివరకి రేణుకా, మాతల్లి ఒకపక్ష మయిపోయి తైలబాలని హింసిస్తుండేవారు. ఈవిషయం నా కప్పుకు తెలియదు. మాయంట్లోని అశాంతికి తైలబాలే కారణమని నాకు తోచి వెంటనే పశుప్రాయుడై, బాలున్ని నావద్దే వుంచుకొని ఆమెను యింట్లోంచి గొట్టేశాను. ఆమె రాళ్లు కరిగేటట్లు మాయండియందు ఏర్పి యేడ్చి, చివరకి నూతిలో పడి మరణించిందని తెలిసింది. కొన్నాళ్లకి రేణుక అప్పటికి రెండు సంవత్సరాల ప్రాయం గల తైలబాలపుత్రుణ్ణి వివంశెట్టి చంపేసింది. వెంటనే నాకు దారిమీద మనసువీరిగి గంపేశాను. ఆ తర్వాత కొన్నాళ్లకి మా తల్లి నామొదటి భార్య స్నేహలతని మరల రప్పించింది. ఆమెకు వరుసగా నలుగురు కొడుకులు పుట్టి సరిగా రెండు సంవత్సరాల వరకూ బతికి చనిపోతూవచ్చారు. మా తల్లికి, నాకు కూడా అది తైలబాలకి మేము చేసిన ఆత్యాచార ఫలమనిపించింది. మరికొన్నాళ్లకి మాతల్లి, నాభార్య స్నేహలతా కూడా మరణించారు. నేను కొన్నాళ్లు దుఃఖం లో వున్న తర్వాత స్నేహితులంతా ప్రోత్సహించి నాకు మరొక పెళ్లి చేయించారు. ఆమెకు కూడా వరు సగా ముగ్గురు కొడుకులు పుట్టి రెండేండ్లవరకూ బతికి చనిపోయారు. అప్పటికి నాకు పూర్తిగా నమ్మక మయింది తైలబాలఉసురు ఊర్తికే పోలేదని. నా భార్య రిరిగి నాజ్ఞాపారి గర్భం ధరించేటప్ప టికి నాకు ధయం చేసింది. మిత్రుల సలహామీద

ఆమెను అనేక పుణ్యక్షేత్రాలు తిప్ప మొదలెట్టాను. అవిష్టల్లయినా బతికించుకుందామని వాప్రయత్నం. ఈలోపున నేను జమిందారీ విడచివెళ్లిన అవకాశం చూసుకొని అక్కడున్న మాప్రతిపక్షులు మా జమిందా రీలో జరుగుతున్న అవ్యాయా లిన్నీ అన్నీ కావని గతర్ష మెంటువారికి విన్నపం పెట్టుకోగా వారు మా జమిందారీని స్వాధీనం చేసుకున్నారు. నా కి విష యం చూర్నిచాబాదు ప్రాంతాల్లో వుండగా తెలిసింది. నేను వెంటనే మాజమిందారీకి వెళ్లడాని కిష్టపడక మూర్ఖిదాబాదువద్ద వున్న ఒక గ్రామంలో మరై లొకడు వుంటే వానివద్దర కొన్నాళ్లలా వుండిపో యాను. అక్కడ నాభార్య ఒక మొగ శిశువుని కన్నది. ఆతర్వాత నువూరు అరుసెలలు అక్కడండిపోయాను. కొన్నాళ్లకు మా దురదృష్టంకొద్దీ ఆ గ్రామంలో వున్నద్రవమయిన కలరా ప్రారంభించింది. మామసలి రైతు పాపం కలరాతనిని చనిపోయినాడు. ఆ గ్రామ స్థులందరూ కలరాభయంచేత దూరగ్రామాలకు పారి పోయారు. ఒకనాటిరాత్రి నాభార్యకు కలరాచిప్పాలు కన్పించాయి. ఆరాత్రి మరైతుకుటుంబం మాతో చెప్పకుండానే పారిపోయా రేదో గ్రామానికి. నాకు ఏమీ తోచలేదు. ఆ గ్రామం నిర్జనమవడం చేత తగిన మందు యిప్పించడానికి కూడా పీలు లేకపోయింది. నాభార్య ఆ రెండవకోజిన చనిపోయింది. నా కన్నీ పక్కలా దానావలము మట్టుకున్నట్టయింది. ఆ రాత్రి నేను పడిన దుఃఖమునకు మిలిలేదు. వ్యయా దిక్కు కనిపించలేదు, అగర్భ శ్రీమంతుణ్ణి. నాపాపఫలంవల్లనే నా కి గతి పట్టించని పూర్తిగా నిశ్చయమయిపోయింది. మనసారా తైలబాలఅర్పించి వేడుకున్నాను, అప్ప టికియినా నామీద కసివాని నన్ను క్షమింపమని. ఇంతలో ఎవరో పదహారేళ్ల ప్రాయముగల యవతి వచ్చి నామందు నిలబడింది. ప్రేమ చాలా తోరుగా వర్షం పడుతుండగా, ఈ నిర్మామవ్య మయిన ప్రదేశంలో ఈమె యెటుల రాగలిగిందో అని ఆశ్చ ర్యపడ్డాను. ఆమెఆకారమా, అంగసౌందర్యమా చూడు మాద్రులా తైలబాలనే పోలివున్నాను. నాప్రార్థ నల నాలకించినవచ్చిన తైలబాలఅత్త అని నేను నిస్వ యించుకున్నాను. ఆమెకు నావిష్టల్లి అప్పగించాను. నా

దగ్గరుంటే వానికి రెండేళ్లు పూర్తి అవుతాయో లేదో అనేభయమే కాకుండా నేనొంటరిగాణ్ణి, ఆపనిబద్ధుణ్ణి పెంచడం కష్టమని తోచింది. ఆమె మాత్రం బిడ్డణ్ణి పుచ్చుకుంటూ తాను తైలబాలను కావనీ, తన పేరు ప్రతిమ అనీ చెప్పినట్టు జ్ఞాపకం. ఆమె పల్లిపోయిన మరువాడు ప్రాతఃకాలమందు తగ్గతగ్గలాడుతూ ఒక బంగారువారం కనిపించింది. సరిగా ఆమె నిలువబడిన స్థలమందే ఆ హారం పడివుండటచేత అది ఆమెదే అనీ నిశ్చయించాను. పనిబిడ్డణ్ణి అందుకుందికని వంగి నవ్వును ఆ హారం పెట్టబోతుంది పడిపోయి వుంటుందని నా ఊహ. ఆమెహార మామె కప్పుగించాలని ఆచుట్టుపక్కలా ఆమెకై ఎంతో ప్రయత్నించాను కాని ఆమెవాడే దోమి తిరిగింది. క్రమంగా బిగ్గికవిషయాల మీద వాంఛ తగ్గి నవ్యావృత్తి ఊహారా తిరుగ మొదలు పెట్టేను. ఆ బంగారు హారాన్ని ఆమెకిద్దామని ఎంత ప్రయత్నించినా ఆమె నివాస మెవ్వరూ చెప్ప లేక పోయారు. ఒకనాడు నేనొక మట్టిచెట్టుకింద కూచోని వుండగా ఈ హారపు హుక్కుదారులు నీకై వెళు కొ్కిరివస్తారనీ, నువ్వు ఫలూని గట్టులవద్ద సమాధి ఏర్పరచుకొనమనీ నా చెవలో చెప్పినట్టుయింది. నే నామాటల ననుసరించి ఈగుట్టులవద్దకు వచ్చి సమాధి ఏర్పరచుకొని చేసినపాపాలకి పరిహారార్థం పాలివామన్నిరణ చేస్తూ కూచున్నాను. ఇప్పటివరకు ఎవరూ ఈ హారంకోసం రాలేదు. నేను ఇలా కృశించి కృశించి మరణించింతర్వాత వస్తారేమో తెలీదు. అందుచేత నాకథనంతా ఇలా రాసిపెట్టి, ఈహారాన్ని అందులో చుట్టి యిక్కడ వుంచేలాను, ఒకవేళ నేను మరణించినా నాఆత్మ నావలెనే వారికై నిరీక్షిస్తుంటుంది. ఈహారం దాని హుక్కుదారులకి చేరేవరకు నాఆత్మకీ కాంతి వుండదు.

“ఇలా రాసివున్న ఆకథనంతా చదివేసరికి నా మనస్సు సచ్చాత్మపంతో దహించుకొనిపోయింది. నే నవ్యాయంగా ప్రతిమని అనుమానించాను. ఆమె ఏమయివుంటుందో అని దిగులుపుట్టింది. ఆమెర్నాడే మూర్తి దాబాబు చేరి అక్కడనుండి పూర్వం మే మున్న కండ్లగ్రామం చేరుకున్నాను. నాపూదయం ఉద్యోగంలో కొట్టుకోపోతోంది. నా కప్పటికి

ప్రతిమకీ అరవై సంవత్సరాలపాదం వుంటుందన్న ఆలోచన చేతను. నాపదిహేనేళ్ల ప్రతిమకోసమే కళ్లు వెరుగుతున్నాయి.

“ఈ నలభైయైదుసంవత్సరాల్లో మా గ్రామం పూర్తిగా మారిపోయింది. మట్టిచెట్టును గుర్తుపెట్టుకొని మాయిల్లు కనుక్కొగలిగాను. అచ్చట ఎవరో మాల వారు కాపురమువ్వారు. అక్కడ నాకు ప్రతిమవిషయ మెవ్వరూ చెప్పలేకపోయారు. ఒకరైతు మాత్రం తన ముసలితల్లి ఎప్పుడో ఆపేరు పుచ్చురిందినట్టు జ్ఞాపకమున్నదని చెప్పి, నన్ను ఆముసలవిడదగ్గరకి తీసుకోవల్లాడు. ఆమె నావంకజూసి ‘అవును; ప్రతిమ ఆమెచెట్టుకెదురుగా వున్నయింట్లోనే వుండేది. ఆమె చాలనాళ్లకిందటే కొడుకుతోకూడ కలకత్తా వెళ్లి పోయిన’దని చెప్పి తన కొమారునివంక చూస్తూ ‘మన గోషిగాడు పనిచేస్తున్న భూములు వారిచే. ఆరాలు అప్పుడప్పుడు భూములు చూసుకుండి! వస్తుంటాడు కాడట్రా’ అన్నది. నేను వెంటనే ఆగోషిదగ్గరకి పరుగెత్తిలే వాని యజమానిపేరు క్యామప్రసాద్ చౌదరి అనీ, అతను కలకత్తాలో వకిలనీ తెలిసింది.

“నేను కలకత్తా పరుగెత్తి ఆతిష్టమిచ్చిన ఈ చౌదరిరాయని కలుసుకోగలిగాను. నలభైయైదుసంవత్సరాల పయస్సుగల చౌదరిని చూసి నేను కొంత ఆశ్చర్య పడ్డాను, ఆనాడు ప్రతిమదగ్గర చూచిన ఆరునెలల పనివా డింతవా డేమాడా అని. ప్రతిమవిషయ మాయ న్నుడిగాను. మొదట ఆయన ‘లోపలనున్న’దని చెప్పి ఏదో జ్ఞాపకం తెచ్చుకొని ‘మీ కేవలమని కానా’ లన్నాడు. మీకల్లి ప్రతిమకై వచ్చావని చెప్పాను. ‘మీ చెవి’ రన్నాడు చౌదరి, నావంక వింతగా చూస్తూ. నే నామెతల్లికి దగ్గరబంధువు నని చెప్పేను. తన తల్లి మూడు పదిహేనుసంవత్సరాలకిందటే చని పోయిందన్నాడు. నేను దుఃఖ మాపుకోలేక అక్కడే కూలబడ్డాను. ఎన్ని కష్టాలు పెట్టేనా కీలవతి నని నన్ను నేనే కపించుకున్నాను. ఈలోగా లోనుండి ఒక పదిహేనుసంవత్సరాలయవతివచ్చి నన్ను వింతగా చూడపొగింది. నే నామెను చూచి నిర్ఘాంతపోయాను. నాకు నుమారు అరవైయైదుసంవత్సరాలని నేను మరచి

పోగలుగులే ఆమె నా ప్రతిమే అనుకుందును. అదే రూపు, అదేవిక్తు. చాదరీ నారుఖకారణ మదుగుతూ నన్ను కుర్చీలో కూర్చుండజెట్టి ఆనన్ను యవతిచేత వివసక్రతో విసిరింపించాడు. ఆమె తన కుమార్తె అనీ, తనతల్లిజ్ఞాపకార్థం ఆమెకూ ప్రతిమ అనే పేరుపెట్టెనునీ చెప్పేను చాదరీ. నేను వారింట్లో నాలుగురోజులు అతిథిగా వుండిపోయాను. ఈలోపున ప్రతిమకు వావద్ద చాలా చినువయ్యింది. ఆమె నా ప్రతిమ నే పోలివుండడాన్ని నేను వాబంగారుచోరాన్ని ఆమె మెడ నలంకరించాను. పాపం ప్రతిమకెల్లి ఒక ఏడాది కిందటే చనిపోయిందిట. ఆమెకెల్లి చనిపోయిందని వివగానే వాకు ప్రతిమ, శైలబాలల జీవితాలు జ్ఞాపకానికి వచ్చి కొంత ధీతి కలిగింది. శైలబాలకు ఆ వయస్సునే కెల్లిపోయింది; నా ప్రతిమకూ ఆవయస్సునే కెల్లి పోయింది. మర్రి ఈమెకు ఆవయస్సునే—! నా కాలా చివున్న కొద్దీ ఒకటిహా కలిసింది. అదే నాకువంతివిల్లకి కాలము.

“అని చెప్పి దాదా ఒక్కనిమమము విశ్రాంతి తీసుకొని మరల ప్రారంభించాడు:

“నేను ఒకనాడు ఆ అమ్మాయి పెల్లివిషయం ప్రస్తావించాను. చాదరీవల్ల మీ యిరువ్వురీతేమగాక తెలిసింది. వెంటనే నా కదోమాదిరి ధయింపేసింది. శైలబాలకి వివాహసంతకరము అంత ఆనందం కలగలేదు. నా ప్రతిమకు కూడా వివాహప్రస్తావన వచ్చే వయసుదగ్గి ర్నుంచే కష్టాలు ప్రారంభమైనాయి. నేను పూర్తిఅయిన దృఢవిశ్వాసంతో చెబుతున్నాను. ఈ ప్రతిమే మొదటి జన్మలో శైలబాల అయి, తర్వాత నా ప్రతిమ అయి, ఈ జన్మలో ఈ ప్రతిమగా జన్మించింది. శైలబాలని వివాహానికి పూర్వ మొప్పిన నాద్దాన ముల్లం ఘించినందుకు ఆమెకాపం తెగిలి పాపం ఆగర్భ క్రిమంకుడయిన జమిందారు ఆ తర్వాత ఎన్ని పెల్లిల్లు చేసుకున్నా ఆనందమున్నది లేక పుట్టిన పిల్లలంతా మరణించడమేగాకుండా జమిందారినిమాదా గోల్పోయాడు. అతని ఆఖరిపిల్లడు—మన చాదరీ—ప్రతిమ కప్పగించకుండా వుంటే రెండేళ్లు పూర్తికాగానే చని పోయివుండు నవదాని కేమీ సందేహం లేదు. పురుషు

డొసర్చిన అన్యాయానికి అరిగి ఆ యిల్లాలు—శైలబాల—తన వివాహానికిచ్చిన ఈ కాపం తప్పకుండా మూడుజన్మలవరకయినా వుండితీరుతుంది. ఈ ప్రతిమకి శైలబాలకి ఒకవిధమయిన బంధుత్వ ముండడం కూడా వాకు మరింత ధయకారణ మయింది.

“నా ప్రతిమకీ కూడా వివాహసౌఖ్యము లభించలేదు. అంతవరకూ ఆనందంగా గడచిపోయిన ఆమె జీవితం వివాహప్రస్తావన రాగానే ఒక కుపానులో పడి కొట్టుకోపోయింది. శైలబాలలాగే ఆమెకూడ తన ప్రియునికన్నా ముందే చనిపోయింది. ఇప్పుడు ఈ ప్రతిమ వివాహప్రస్తావన రాగానే తన కెల్లిని గోల్పోయింది. ఆమె వివాహంచేసుకున్నదా అంటే మిగతా జీవితమంతా దుఃఖమయ మయిపోవడమే గాకుండా తన భర్తకంటే ముందు తానే ఆకాలమరణానికి పాలవకలేవ్వురు. అందుచేత ఈ జన్మలో నయనా శైలబాలకావమునకు ఆమె, ఆమెభర్తా ఆహుతిగాకుండా రక్షించడం నావిధిగా యెంచుకున్నాను. ఛట్టి రెయ్యమై వాకోసం నిరీక్షించి వా కీకథనంతా అందచేయడం ఈ వుద్దేశంతోనే అని నానమ్మకం.

“ఛట్టి తాను శైలబాలయెడల గావించిన ఆత్మహారానికి పశ్చాత్తప్తడై, ఆ పాపములనుండి విముక్తిచెందగోరి తన ఏకైకపుత్రుణ్ణి నా ప్రతిమ కందజేశాడు. నేనుగూడ ప్రతిమకు గావించిన అన్యాయముల నుండి విముక్తికావడానికి నా ఆస్తివంతా ఈ ప్రతిమకి సమర్పించ నిద్దపడ్డాను. ఆమెకు నీ కిప్పుడు చెప్పిన కథనంతా నిన్నునే చెప్పి, ఆమెపెల్లికున్న ఈ పూర్వకాపం తెలియపరచి, ఆమె ఈ జన్మలో అవివాహితగా వుండిపోలేనేగాని కావమిముక్తి కాదని నచ్చు చెప్పేను. ఆమె నా కథనంతా విని పాపం గడగడచుకొంది. శైలబాలాప్రతిమలకు జరిగిన అన్యాయాలకు పరిహారార్థం తాను ఆ జన్మాంతరమా అవివాహితగా వుండిపోతానని మనఃస్ఫూర్తిగా నాద్దానం చేసింది. అయినా ఆమెతండ్రి ఎప్పుడయినా ఆమెమనస్సు తిప్పిచేయరయ్యనని ఈ విధంగా నా పిలువనూ రాని నిన్నుకూడ సాక్షిసంతకానికి రప్పించాను. ఆమెకాప

ముక్తికి నీవు తోడ్పడాలి. ఇప్పుడు నీవు ప్రతిమను వివాహం చేసుకొంటేనా అంటే మీరిద్దరూ సరక కూపంలో పడుట తగ్గదు.

“వివోదబాలూ, ఇదీ నా కథ. ఈ కథంతా విన్నతర్వాత ప్రతిమశ్రేయస్సు కోర నేనిలా ప్రవర్తించానని నీకు సమ్యక్ం కలిగివుంటుం దనకుంటాను. ఇక ఆమెమీది వ్యామోహం తీవ్రమంటావని నా సమ్యక్ం. ఆమెకు వ్రతభంగం కావివ్వవని నా విశ్వాసం. ఏమంటావు?”

“అని దెసగ్గి నా బుజంమీద చేయివేసి నా కళ్లల్లోకి చూస్తూ ప్రశ్నించాడు. నువ్వప్పగించి ఆయన

కథంతా వివరీతమయిన భయంతోనూ, ఆశ్చర్యంతోనూ వింటున్నా సంతసేపూ నాకు పూర్తిగా మరిపోయినట్లే అయిపోయింది. ఇక ప్రతిమప్రసంగం తలపెట్టవని అతని చేతిలో చేయివేసి తిరిగివచ్చేకాను కలకత్తా.”

అని కళ్లనీళ్లతో తన వృత్తాంతమంతా చెప్పి ఈజిప్తైర్లో వెనక్కు చేరబడ్డాడు రాయి. అలా నిర్భారిపోయి వింటున్నా సతని వివాదవృత్తాంత మంతా.

“అలా విన్నాంటే-మరి పెళ్లీ చేసుకోబుద్ధిపుట్టడం లేదు!” అనిమాత్ర మన్నట్లు జ్ఞాపకము.

పోతన!

శ్రీ మోచర్ల రామకృష్ణయ్య

పసిడిపల్లెరములకా మెనపుకోరిక లేక, రత్నాంబరములపై రక్తిలేక,
భద్రకుంజరపు టంబారిపై నూరేగి బిరుదు టందెల నందు వేడ్కలేక,
కస్తూరికై తేండ్లఁ బ్రస్తుతించుటలేక, అగ్రహారములపై నాసలేక,
ఉయ్యెలల్ దూతికల్ తోయ్యలుల్ కప్రంపువిడియముల్ లేవన్న యడలు లేక,

వినురకవి తాకుమారిని విక్రయింప
లేక, తీర్తికిఁ బరుగెత్తలేక, మాకు
భక్తిపీయూషపరిపూర భాగవతము
నిచ్చితివి, తీర్పుఁబట్టు నీఋణము నుకవి!

లేపాక్షిలోని చిత్రకళావైభవము

శ్రీ
గాదిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు

శ్రీకృష్ణదేవరాయల పేరు తెలుగు దేశమునకు వివేచనా దండరు. అన్ని వైపులనుండియు ఆంధ్రదేశమును గుఱించుటకు సిద్ధమైన శత్రువుల నందరను జయించి తెలుగువాటిని ఏకచ్ఛత్రాధిపతిగ నేలిన వీరు డరిడు. అష్టదిగ్గజము లను అల్లసానిపెద్దన మొదలగు కవు లలెని గాగఘావము నలంకరించిరి. స్వయముగ ఆయుక్తమాల్బుడ యను ఆదికవీయ గ్రంథ మును అతడు వ్రాసెను కవిసోమని కావ్యనిర్మాణము మాత్రముతో ఆతని ప్రతిభ నిలువలేదు. అతడు సంగీతప్రియు డమటకు అనేక నిదర్శనము లున్నది. ఇక ఆతడు కట్టించిన నుట్టు, గోపురములు, వేయించిన తటాకములు వేసలే లున్నవి. హంపి, తాడిపత్రి మొదలైన స్థలములలోని శిల్పములను చూచి ముక్కున ప్రేలిడుకొని ఇట్టి నిర్మాణమునకు కారణభూతులైన కృష్ణదేవరాయలాదిగాగల విజయనగర సామ్రాట్టుల యుగము దక్షిణదేశచరిత్రమున స్వర్ణయుగ మని తిట్టలు వేసోళ్ల ప్రకటించినారు; ఆంధ్రశిల్పమునకు అంజలి యొనర్చి తోచారులు పాడినారు.

ఇటీవలి చారిత్రక పరిశోధనలనుబట్టి విజయనగర సామ్రాజ్యమున కవిత్వము, సంగీతము, శిల్పముల వలె చిత్రలేఖనమునకును నొక కొంగొత్త శేషము ఏర్పడినదని నిశ్చయించినారు.

ఈ నిశ్చయమునకు కారణభూతమయిన విషయము లలో లేపాక్షి దేవాలయములోని చిత్రరవుల విమర్శ చాల ముఖ్యమైనది. నేడు లేపాక్షి కుగ్రామము. ఇది

ఆనంతపురము జిల్లాలో నున్నది; హిందూపురమునకు చేరువన గలదు. జనసంఖ్య ౧౦౦౦ లకు తక్కువయే యుండు నేమో. ఈ యూరు కృష్ణదేవరాయలకాల మున మిక్కిలి ప్రశస్తిగన్నది. విరుపక్షనాయక, వీరబ్బ నాయకు లను ఇరువురు గొప్ప న్యక్తులు ఆ రాయల ప్రతినిధులుగ నీయూరిలో నుండి ఈవైపుప్రాంతము నేలిరి. ఈ యూరిప్రక్కన నొక చిన్న నుట్ట కలదు. దీని పేరు భూర్మతైలము. ఇక్కడ పాపనాశేఖరు డను శివుడు ప్రతిష్ఠితుడయియున్నాడు. ఆగర్భ్యు డితనిని ప్రతిష్ఠించెనందురు. మొదట నిది గర్భగుడి మాత్ర ముండియుండును. మన ఋషులు అరణ్య లలో తపనవక్త వచ్చి ఇట్టి పట్టుల ప్రశాంతముగ దేవుని గొప్పిరి. దండకారణ్యమును తాపసోత్తము కేరణ్యమని కృష్ణరాయల కాలమునకు ముందువాడను పోలివామాత్యుడు వర్ణించియున్నాడు. లేపాక్షి దండకారణ్యములోనిది. ఇచ్చట జటాయువు పడియుం నననీ, శ్రీరామునివారు ఆతనిని 'లే పక్షి' యని సంఖో ణించిననీ, అందుచేత దీనికి లేపాక్షియని పేరు కలిగ ననీ కొంద రందురు. ఇది నమ్మదగినది కాదు. శ్రీరాముడు కిష్కింధకు రాకముందు జటాయువునకు సంస్కారము జరిగినది. శ్రీరాముడు ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు వచ్చినవాడు. "లే + పక్షి = లేపాక్షి" యని దీర్ఘమగుటయు అంత మసంభవముగాదు. లేపాక్షి అను పేరే గ్రామమున కొకవేళ ఇచ్చట పూసిన చిత్ర లేఖనపుష్టిలో కంటితీర్చునకు పేరకైన స్థానము.

కావున దీనిని లేపాక్షియని యందురు. “లేప + అక్షి” అని యష్టమను మలభద్రున పదనిర్భాగము చేయవచ్చు. ఈ పేరుమాట యెట్లున్నను ఇచటి భార్యకైలయమిది దేవాలయము దినక్రమమున ఆభివృద్ధి, కైలియములు పొందగా విరుపల్ల వీరల్ల పోదరులు, కృష్ణ దేవరాయలు ఆరని తీర్వాతివాడైన అయ్యత కేవలాయల కాలమున దీని నుద్ధరించిరి. వీరి విగ్రహము లిచ్చట దివ్యమైవని కలవు. వీరి తలగుడ్డలు, దుస్తులు వాటి రాయల సామంతుల తలగుడ్డలు దుస్తులతోటివి.

వీరి పేర్లను బట్టియే వీరు వీరభద్రుని భక్తులగుట యూహింపవచ్చును. ఇచ్చటి ఆదిమశివాలయమునకు వీరభద్రాలయమునా, తరువాత విష్ణ్వాలయమును ముఖమంటపును కానుకొని యేర్పడినవి.

ఆనాడు సినిమాయి, సినిమాహాలు లేకపోవచ్చును గాని దేవాలయపు ప్రైకప్పులు గోడలమిది రంగులు, రంగులతో రామాయణ, భారత కథలను తరువాతి మరి కథలను చిత్రించి కాశ్యపసినిమా బంతు వారు. హరికథలు భజనలు పంగీతయతోగూడ వినిపించి వారి రీతిని వారు విజ్ఞానమును చెదజల్లుదుండేరి.

లేపాక్షి దేవాలయమున చక్కని పేరువు, నీలిమ, పసుపుపచ్చ, ఆకుపచ్చ, నలుపు, తెలుపు లుపయోగించి అద్భుతచిత్రములను కంటికి కట్టిపట్లు వాటి చిత్రలేఖనలచేత విరుపల్లవీరల్లలును, వారి తీర్వాతివారును వ్రాయించిరి. చిత్రకారుడు తన కుంచె దీసికొని ఒక పల్లరేఖ దీర్చి కనుబొమను, మరియొక్క గీతగీచి వాసి కను, ఇంకొక గీత గీచి రెప్పలను స్పృటముగా దీర్చినాడంటే కంటికళ యట్టే యుట్టిపడినట్లును. పరిస్పృటరేఖల తీర్పునకు భారతదేశము పేరైనది. లేపాక్షి చిత్రము లా ప్రతిమను నిర్మిసవి; పెంచిన వన్నును అననగును.

కృష్ణ దేవరాయలకాలపు చిత్రలేఖనముయొక్క గొప్పదనము— అంటే లేపాక్షి చిత్రలేఖనపు గొప్పదనముగూడ వనవచ్చును— సమకాలికుడయిన పింగళి నూరవారుగూడ ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమున కొంత నొందించినాడు. అందులో కంటి ప్రభావమునే వర్ణించినాడు:

“కన్నులఁ గట్టినట్లు తెలికన్నుల నిక్కను జూచి నట్లు, తోఁబలుకఁ గడంగినట్లు, కడు భావ గభీరత బుట్టిపడెకొ శివ వ్రాసినట్టి యా చిత్రమువు”

అని కుచిముఖచేత వర్ణించిచినాడు.

శివ, వీరభద్ర, విష్ణ్వాలయములు మాటికి పమానమైన ముఖమండపము ప్రైకప్పు లోభాగమున మహాభారత రామాయణాది పౌరాణికగాథల నెక్కుడుగా వ్రాసినను, వీరభద్రదేవాలయపు గోడలమిదను, శివాలయపు బద్ధమంటపమునను శివకథలు ఆచ్ఛాదువు గొల్పునట్లు అలంకరించినారు. ఒక్కొక్క చిత్రము ప్రతి వర్ణింప వ్యవధి చాలదు. పార్వతీపరిణయము పార్వతీ పరమేశ్వరుల పరస్పరానురాగ శ్రీదేవి త్రిపురసంహారము, శివతాండవములొని ఆశ్వాయి కలు గాథావిషయములుగ శేర్పడినవి. గార్గీప్రసాద శివుడను చిత్రరత్నమైన పద్మములు మోసములతో జటా జాటమునండి ప్రవహించు గంగను ముగిసవరకు జాయుచు శివుడు పార్వతిచిరుకములపై చేయిచి బుజ్జగించుట, ఖండితానన పార్వతి ప్రణయకోపమున మోముద్రిప్పట, ఈ దంపతుల కండ్లతీరు, ముఖముల పారు మామవారలను ముగ్ధులగావించును. పరిణయము వకు ముందు పార్వతియలంతారము, పార్వతీపరమేశ్వరులు చదరంగమాడుట స్వభావ ప్రతిబింబములు. శివుడు అంధకాసురసంహార మొనర్చుట ముఖమున శాంతి, కరమున కూలము పెట్టి దుద్రుని నిర్మిప్రధర్మ పరక చాటించినాడు. కృష్ణుని చేలు గానము గోపికల సమ్మోహిత కిషిన్లు శివుని ఛేదనము బుద్ధిపన్నులను సమ్మోహితలను గావించుట కనుపరచినారు. వృషభాధాధశివుడు, నటేసుని అనందతాండవము, శివానుగ్రహము, దక్షిణామూర్తి మున్నగు నితర చిత్రము లెన్నియో యున్నవి.

విష్ణ్వాలయమున మధ్య విష్ణువును, చుట్టును దశావతారములను చిత్రించినారు.

లేపాక్షిశిల్పములను అనల్పములు. ఒక కార్త ముఖమంటపములోని స్తంభములమీద పూర్ణాకృతులగు సంగీతకారులయ, నటలయ నూర్చులను విజయనగర ఫణితిని తీర్చినారు. బ్రహ్మ మద్దలను, కుంబురుడు వీణను, నందికేశ్వరుడు హుడుక్కను, మరియొక

వాట్యుచాన్యకు తాళములను వాయింప రంభ వాట్యు మాడుట ఒకచోట కావననును. శివుని ఆనందతాండవము సోకచోట చెక్కిరి. లింగమునుండి ఆ పరమేశ్వరు డావిర్చునించి భక్తుల వాహర్యునించుట మరి యొకచోట కావననును.

సాధారణమాత్రపు లీడేవాలయపు చిత్తరువులను, ఇందలి శిల్పములను వివరముగా చూడగర్హించు చూడలేకున్నను, దారిలో నున్న బసవేశ్వరుని మాత్రము చూడవలెను.

(ఆలిండియా రేడియో-మద్రాసు కేంద్రమువారి అనుమతితో)

మరవలేదు. నుట్టకంటే దారి నిచ్చుట బసవేశ్వరుడుగా దీర్చి నిలిపినారు. ఇంత పెద్ద బసవడు మన కన్ని చోట్లకో దొరకడు.

లేహాక్షినుండి తెలపు పుచ్చుకొనుటకు ముందు ఈ ప్రాంతములలో పేరైన హరికథ లేహాక్షిరామా యగు మనునది కలదనీ, అది తరతరములుగ ఈ ప్రాంతప్రజల కావంద మిచ్చినదనీ పురిందికొనుట చూడవలెను.

గ నో రి యా కు ఆ ధు ని క చి కి త్తు

KILL GONORRHOEA
WITHOUT INJECTION
WITH
DR. JASANI'S
GONOKILLER REGISTERED

నేటి సుప్రసిద్ధ దివ్యావధము

ఇంగ్లీషు మరియు యితర వాటపైద్యములకు మీ వర్మవ్యాధి నివారణ కౌక పుచ్చుకొన్న యింతెక్స్ కొలు నిమ్మియోజనమై యుండినందుల మేము తగురుచేసిన నేటి "గోనో కిల్లర్"ను వాడిచూచుడు. ఈ సుప్రసిద్ధమందు అన్ని విధముల వర్మబాధలను శీఘ్రకాలములో తొలగించి మీకు సౌఖ్యమునిచ్చును. యిది, స్త్రీ పురుషులయొక్క, మాత్రజాద్యములకును చియతోగూడిన వివిధ రకముల గనేరియా-మేహరోగము, తెలుపుపోవుట, చాపు, వీర్యముపోవుట, పొక్కులు యీ మొదలయినవి దీనివలన నివారణయగును. వేలకొలది జనులు మా మందును వాడి సౌఖ్యము పొందినారు. దీర్ఘ వ్యాధి గ్రస్తులు యానందించిన్నారు. కాలము పోగొట్టక మీరు యామందును చకసారి పుషయోగిని యానందము పొందండి. 50 మాత్రల బుడ్డి డ్రాకటికి రూ. 3/-మాత్రమే. వి. పి. పి. ప్రత్యేకము అణాలు 8.

Sole manufacturer:—Dr. D. N. JASANI,
(Dpt. B. H. M) Vithalbhai Patel Road Bombay No. 4.

Madras Agent
APPAR & CO.,
China Bazaar,

చిలువోలి తామ్రశాసనము

= శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య =

గుంటూరుజిల్లా పత్రైవల్లితాలూకా రావల పోస్టుఆఫీసుకు చేరిన సెమలికంట్ల గ్రామమునఁ దగ్గఱనువాస్తవ్యులగు సెమలికంటి కుత్బారావుగారి యింటియొద్ద ౨-౫-౧౮౭౧వఁడు పాటిమట్టికొత్తకు నేలను త్రెవ్వుమండఁగా నేలమట్టుయొక్కంద ౩౪౫జముల లోతున ఏనుఁగుముద్రతోఁ గూడిన వలయుమును, ఐదు రాగిరేకులును దొరకినవి. ఈరేకులతోఁగూడ చిక్కిన వలయు ముగ్గును నాకు చేరలేదు. కావున దానినిగూర్చి యిచ్చట నేమియుఁ జెప్పట కవకాశములేదు; కాని దొరకిన ఐదురేకులలో వలయుమును దూర్పుట కనుచైన బెజ్జము నాగ్నింటికిమాత్ర ముండుటచేతను, పైదవదానియందు బెజ్జముండవలసినతావున వస్తులశేఖ యొకటి గావించు చుండుటచేతను వలయుమునఁ గ్రుద్పియుండినవి బెజ్జము గల నాల్గరేకులే యనియు, బెజ్జములేని యైదురేకుల విడిగానేలభించియుండవలయుననియుఁజూచుచున్నది. మరియు నీ యైదురేకులను పరిమాణమున సమానములు గావు. ఇందు బెజ్జములేని రేకును, బెజ్జముగలరేకులలో రెండును సమపరిమాణములుగలవి. ఒక్కొక్కటియు ౧౦౪౩అం. నిడువును, ౬అం. వెడల్పును గలిగియున్నవి; మండము ౧౧౨౭అం. ఈ మాఁటియందును రెంటికి కుడి యంచు మధ్యభాగమున ౩౩అం. మధ్యపరిమాణముగల రంధ్ర మొకటి కలదు. ఈరంధ్రముగూడనే వలయుమును దూర్చి, దాని రెండుకొనల నతికించి యతుకుమీఁద రాజమండ్రున దావటమునీయుట యాచారము. రేకుల నాలుగుకడలను ఆంచులు మాక్కుముగ జవత్తిర్పబడి యున్నవి. మొత్తముమీఁద వీనియొక్క ౧౨౦కులములు.

ఇంక మిగిలిన రెండు రేకులును సింఛిత్రపరి మాఁగ్యత్యాసము గలిగి విజ్ఞోదుపడియున్నవి. వీనియం

దొకదాని నిడివి ౧౩౩ అం., వెడల్పు ౫౩౩ అం. మరియు యొకదాని నిడివి ౬ అం., వెడల్పు ౪ అం. రెంటికిని దావలింఁచుమధ్యమున వలయుమును దూర్పుటకుఁ దగు రంధ్రము గలదు. ఈ రెండు రేకులయొక్క బరువు ౫౫కులములు.*

పైఁజెప్పిన పరిమాణాదిభేదములనుబట్టి యాదఁగా నీరేకులన్నియు నొక శాసనమునకుఁ జెందినవి కావని తోచుచున్నది. మొదటి మాఁడురేకులును పరిమాణ ముందు సమానములైనను అనియు నొక్కశాసనమునకు సంబంధించినవి కావేమో యను సంశయము గలుగు చున్నది. ఈసందేహము గలుగుటకు ముఖ్యకారణములు రెండు: ౧. వీనియందు రెండురేకులలో వలయుమును దూర్పుటచే చేయఁబడిన రంధ్రము గావించుచున్నది. మాఁడవదానియందు దట్టి రంధ్రము లేదు. రంధ్రముండ వలసినచోట రేకున నొకప్రక్క కుండలాకృతిగల రేకు యొకటి తెక్కఁబడియున్నది. ౨. ఇదిగాక మొదటి రేకునతోటి వీనియందు శాసనోక్తదానకాలము చెల్పఁ బడియున్నది. కావున నీమాఁడవరేకుపైని శాసనము మొదటి రెండురేకులలోని శాసనముకంటె భిన్నమైన దను తలంపు కలుగుచున్నది. కాని రెండుశాసనము లందును తెప్పఁబడిన దాత యొక్కఁడే; కాల మొక్కఁడే; దానోద్దిష్టగ్రామముగూడ నొక్కటియే. కావున పైఁజెప్పిన కారణములవల్ల నీరేకులు భిన్న దానశాసనములకుఁ జెందినట్లు తోచినను వీని నొక్క శాసనముయొక్కందనే పరిగణించుట యుక్తము. కడపటి రెండురేకులు విజ్ఞోదుపడియుండుటచే నవి రెండును రెండు ప్రత్యేకశాసనములకు సంబంధించినవని చెప్ప వలసియున్నది. ఈయైదురేకులయందుఁగానన చెప్పి డివియు, భావయు, ఇతివృత్తమును ప్రసిద్ధాంతమునే స్థిరపఱచుచున్నది.

ఇందు రెండువిధముల లిప్తులును, మాఁడు భావ లును వాడఁబడియున్నవి. మొదటి మాఁడురేకుల

* గవరస్థంబు శాసనశాఖాధ్యక్షులగు రా. బి. పి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులవారు దియాపూర్వకముగ నీ పరిమాణములను చెప్పిరి. వారియొద్ద కృతజ్ఞుడను.

యందలి లిపి క్రీ. శ. ౧౫-వ శతాబ్దోత్తరార్థమున ఆంధ్రదేశమునఁ బ్రచారముం దుండిన తెనుఁగులిపి; భాషలు రెండు: సంస్కృతము, తెలుఁగు. అక్షరముల పోలికను జూడ రెండును నొక్కలిపిచే జెక్కఁబడిన ట్లున్నవి. కావున నీయూఁడురేఖలపై జెక్కఁబడిన యంశమంతయు నొక్కభాషమనకే సంబంధించినది కావచ్చును. కడపటి రెండురేఖలయందును నొక్క దానిమీఁదనే వాలుగుపంక్తుల యొడ్డెయిక్షరములును, గజపతివారి పొత్తాక్షరచిహ్నమును గానవచ్చుచున్నవి; రెండవదానిపై వ్రాఁతలేదు. పరిమాణ భేదముచే నీ రెండురేఖలును రెండు ప్రత్యేకభాషమయలకుఁ జెందిన వని చెప్పవలసినచ్యును. ఈ యొడ్డెయిక్షరముల భాష నయు గూర్చి కొంత విచారణ యావశ్యక మగుటచేతఁ దదవ్యయపై ఇప్పు డేమియుఁ జెప్పటను వీలులేదు. కావున నీవ్యాసమున మొదటి మూఁడు రేఖలలోని భాషనవిషయము మాత్రమే వివరింపఁబడును.

చిరకాలము భూస్థాపితమై దట్టముగఁ జిత్తము గట్టిన చిలుముచే నాచ్యారికములై యుండినను ఇందలి యక్షరములు మాత్రం నొప్పయగఁ జెలియవచ్చుచున్నవి.* వ్రాఁత పొంకమైనది కాదు; భాషనగ్రంథ కర్తయొక్క పై దువ్యయనూడ నామాన్యమైనదే. తిప్ప లనేకములు గానవచ్చుచున్నవి. వీరిని భాషనగ్రంథమునఁ జూడవచ్చును. సాధ్యమైనంతవఱకు తిప్పలను పరిచించి దిద్దుఁబాట్ల నధోష్టాపికలయందు నూచించియున్నాన.

భాషనలిపి

ఇందలి లిపి క్రీ. శ. ౧౫-వ శతాబ్దోత్తరార్థమున నాంధ్రదేశమున వాడుకలోనుండిన తెనుఁగులిపి యని మై వ్రాసియున్నాను. అక్షరస్వరూపముగూర్చి విశేషించి చర్చింపవలసిన యవసరము లేదు. అప్పటికే తెనుఁగుఅక్షరములు వాని ప్రస్తుతరూపమును బొందినవి, కాని యందుఁగానవచ్చెడి రెండుమూఁడుముఖ్య భేదముల

* తమ లేఖలేటరీలో నీరేఖలపైఁ జిలుముగు వదల్చి భాషనగ్రంథమును జనువుల కనుమోలపఱచియిచ్చి వంతువ మద్రాసుగవర్ పెంటు పత్తుపదర్పనశాలా ధ్యక్షులగు డాక్టర్ ఎ. అయ్యప్పకొగారికిఁ గృతజ్ఞతా నూటకవందనములను సమర్పించుచున్నాను.

నివటఁ జేర్చొనవలసియున్నది. మొదట నెన్నఁదగినది 'త'కారము. ఈభాషనమునఁ గానవచ్చెడి 'త'కారము నందు ఇప్పటి 'త'కారమునందువలె వుడిభుజమున నుడి మొదలు తలకట్టురజును గల భాగము గానరాదు. దీనికి చూడు ఎడమభుజమును బొడుగుపఱచి వుడిభుజము నందలి నుడి మీఁదికి వచ్చునట్లు వంచి, వంపునకు వైభాగమున వక్షరమునకుఁ దగులనీతుక తలకట్టు వ్రాయఁబడియున్నది. చూడుటకు అది యాకాలపు చేతివ్రాఁతలలోఁ గానవచ్చు 'త'ను బోలియున్నది. ఇట్లే భాషనమునందలి 'త'కారము ఇప్పటి 'త'కారమువలె నుండక అచ్చుఅక్షరములలోని 'త'వలె వ్రాయఁబడి యున్నది. మఱియు శకటరేఖమున నొక విశేషము గాన వచ్చుచున్నది. అక్షరముతలపై రెండుభుజములకు మధ్య పెక్కుతావులయం వొక నిలువుగీటు కలదు (మా: రేఖ ౧-ప్రక్క ౨, పంక్తి ౨ 'మేల్లమిటు'; రే, ౨-ప్ర ౧ పం ౧ చిటువ్రోలి, పం ౩ యటగుంటల, పం ౬ చటకూడు; రే ౩ ప్ర ౨ పం ౩ యాట్పూరి, పం ౧౫ యటజంటల ఇత్తాడి). ఈగీటు పర్వత నిలువుగా నుండక కొన్నితావుల (మా: రే ౨ ప్ర ౧, పం ౧ చిటువ్రోలు) వైభాగమున స్వల్పముగ వుడివైపునకు వంగియున్నది. ఈగీటుకల్ల అక్షరముయొక్క ఉచ్చారణయం దేభేదమేని యేర్పడునో నిశ్చయించి చెప్పటకు వీలుకాదు. కాని, ఇది యొకవేళ 'రొ'కొప్పట్లు అనునీహె యను సంశయము గలుగుచున్నది. యట గుంటల, యటుభట్ట, ఎటగుంటల (మా: రే ౨ ప్ర ౧ పం ౨, ౯, ౧౦, ౧౩; ప్ర ౨ పం ౩) అను మాటలు ఇప్పటి వాడుకప్రకారము 'య(ఎ)ట్టుగుంటల, య(ఎ)ట్టుభట్ట' అని యుచ్చరింపఁబడుదుండుటచేతను, ఈ భాషనముననే స్థలాంతరమున 'యట్టుభట్ట, యట్టుపోమ యాటి' (మా: రే ౩ ప్ర ౨ పం ౧, ౨) అను మాటలలో శకటరేఖము గానవచ్చుచుండుటచేతను, మైనఁ జెప్పవతావులఁగూడ శకటరేఖమును నొప్పులొకవలయు నేహె యను మాహ పొడవుచున్నది. ఈ యూహయే సరియగునని ప్రస్తుతము పరామర్శయం దుండు నీ

నిలువుగీటు ద్విత్వవిష్ణుము కాఁజాలదు. శకటరేఫ ద్విత్వము ఇప్పటికిని కొన్ని స్థలములయందు దీశాసనమున వ్రాయఁబడియున్నది (చూ: రే 3 ప్ర 2 పం 1, 2). కావున నీనిలువుగీటు 'ర' కాల్పొల్లువిష్ణుముగా నుండ వచ్చును. అయినను ఈ సిద్ధాంతము నిర్బంధకమని చెప్పటకు నీలులేదు. రే 2 ప్ర 1 పం 1 యందలి 'వియవ్రోలు'లోని 'యి' మైది గీటు లేఖకప్రమాద జనితమని వ్రోసివుచ్చినను, ఈ ప్రక్కనే 2-వ పంక్తి యందు, రెండవ ప్రక్క 3-వ పంక్తి యందును గన్నట్లు 'వెలహారు' 'వెలహారి' అను మాటలలో నీ గీటును ద్విత్వలేక 'ర' కాల్పొల్లు విష్ణుమని తలచిన నీమాటలకు 'వెట్టి లేక వెలహారు' అని యుచ్చ రించవలసివచ్చును. ప్రాచీనకాలమునుండియు 'వెల హారు' అనియే ఈ గ్రామనామ మైనట్లు శాసనములు గుఱువునీయుచున్నవి. ఈ సందర్భమునఁ జేర్కొనఁ దగిన సందర్భ మింకొక్కటి కలదు. రే 2 ప్ర 2 పం 3 లో 'ఏవమంబ్రాగం గాధరభట్ట' అనుచోట శకట రేఫమువూడ నిలువుగీటులు, క్రింద క్రొరయుఁ గాన వచ్చుచున్నది. ఈ యక్షరము నెట్లుచ్చరించవలయునో తెలియదు. 'ఏవమండ్ర'మను నింటి పేరు గల బ్రాహ్మణు లాంధ్ర దేశమునఁ జెక్కు స్థలములయందు నేడును నివసించుచున్నారు. ఈ శాసనములోని 'ంబ్ర' నేటి 'ండ్ర'గా మారినదా? ఇచ్చటను 'ంబ్ర'ను 'ండ్ర'యనియే యుచ్చరించవలయునా? అట్లుచ్చరించుటకు నీలు లేదని నాయభిప్రాయము. నీలన, ఇందు పెక్కు స్థలములయందు 'య'కారము చేయింపఁగల వ్రాయఁబడియున్నది (చూ: రే 1 ప్ర 1 పం 2. 'ధూమండళాఖండల', రే 2 ప్ర 1 పం 2. 'అండు నిశయజ్య' 'కాండివ్య', రే 3 ప్ర 1 పం 3 'కాండివ్య'). కావున 'ంబ్ర' 'ండ్ర' కాఁజాలదు. దీని యుచ్చారణ యెట్టిదో తెలియదు.

వర్ణాక్షరములలోని యొత్తక్షరముల యొత్తు రెండుపుటకు ప్రత్యేకవిష్ణు మొకటి వాడుకయం దుండెను. ఇప్పటివలెనే యొత్తులేని యక్షరము పొక్కిలి క్రింద చేరినట్లు నిలువుగీటుగీదిన యొత్తక్షర మగు

యండెను. కాని ఈ శాసనలేఖకుఁ దచటనచట యొత్తు విష్ణుమును వ్రానియున్నను సర్వసామాన్యముగ దాని నుచేక్షించియుండుటచేత నీపద్ధతి యప్పుడప్పుడే యాచారములోనికి వచ్చుచుండెనేమో యను సంశ యము కలగుచున్నది. మఱియు నీ శాసనమున ఒ రెన్ని యెడలను నిలువుగీటువల్ల నూచింపఁబడక కొన్నిచోట్ల అలుగుదూపుఁ గల 1 రేఖచేఁ బెల్లబడియున్నది (చూ: రే 1 ప్ర 2 పం 3 'ఫలతరు'). ఇట్టి రేఖనే 'ర' క్రింద వ్రాసిన నది 'ఈ' కార మగును (చూ: రే 1 ప్ర 2 పం 2, 3 'ఈశాస్య').

లేఖనవిశేషములనుగూర్చి కొంత చెప్పువలసి యున్నది. పదాదియందు వచ్చు అచ్చువకు మారు పొల్లు పెక్కు తావులఁ గావవచ్చుచున్నది. 'ఏ' కారమునకు మారు 'య' కారమును, 'ఉ' కార 'ఓ' కారములకు మారు 'వ' కారమును వ్రాయవకాఁడు వాడియున్నాఁడు. ఉ: ఎఱుంబుల - యఱుంబుల (చూ: రే 2 ప్ర 1 పం 3, 4, 5, 6, 7); ఉత్తరం - పుత్తరం, ఉత్తరావకు - పుత్త రావకు (రే 1 ప్ర 2 పం 3); ఒడ్డె-వొడ్డె (రే 2 ప్ర. 1 పం 4). ఇది కేవలప్రమాదజనితము గాదనియు, వ్రాయు ప కాఁడు కష్టాచారుల యుచ్చారణ ననుసరించి ఇట్లు వ్రాసెననియు తోచుచున్నది. కృష్ణ - క్రీష్ణ, (రే 1 ప్ర 2 పం 1) నరసింహ-నరసింహ్య (రే 2 ప్ర 2 పం 2) లను నీతరగతికేఁ జెందినవే; కాని, 'న'కు బదులు 'శ' (రే 2 ప్ర 2 పం 2 సింగ-కింగ), 'అ'కు బదులు 'ర' (రే 1 ప్ర 2 పం 2, 3 మొకవపల్లి - మెరకవపల్లి) లను వ్రాయుట వ్రాయవకాఁడు వాని యుచ్చారణ భేదమును జక్కగ గుర్తించలేకపోవుటవల్లనని చెప్పువలయును.

గుణింత విశేషములును లేర్కొనఁదగినవి కొన్ని కలవు. ఇచ్చట మొదట చెప్పఁదగినవి రేఫ సంయుక్తాక్షరము. రేఫముతో సంయోగమై వచ్చు నక్షరమును ముందు వ్రాసి తదనంతరము రేఫమును, అనఁగా తత్సూచకమైన గిలకను వ్రాయుట ప్రాచీన పద్ధతి. ఈపద్ధతి నేటికిని కన్నడమున వాడుకయం దున్నది. తెనుఁగున నీగిలకకు వలపలిగిలక యని పేరు. అర్యాచీనపద్ధతి దీనికి విరుద్ధమైనది. రేఫమును మొదట వ్రాసి తత్సంయోగమై వచ్చు నక్షరమును దానిక్రింద

వత్తుగా వ్రాయుట సమీపాచారము. ఈశాసనమున నీ రెండుపద్ధతులును గవ్వబడుచున్నవి. ఆంగీరపరాపా పృథ్వీ (రే. ప్ర. పం. ౩) మేడలమితిఁ (రే. ప్ర. పం. ౧౨) ధర్మశాసనం, సర్వేపాం (రే. ప్ర. పం. ౧౩). రేఖసంయుక్తాక్షరములు ప్రాచీనపద్ధతి ననువరించి ఎల పలిగిలకతోఁ గూడ వ్రాయఁబడిన కొన్ని తావులయందు గిలకకుముం చుండఁ జూరఁచు ద్విత్యము గావించబడి యున్నది (ప్రస్థాబ్జా రే. ప్ర. పం. ౬, తూర్వో, రే. ప్ర. పం. ౬). ఒక్కొక్కచోట ఆమస్యారాసంతరము వచ్చు నక్షరముగూడ ద్విత్యము నేయఁబడియున్నది (రే. ప్ర. పం. ౨ 'స్వాక్రొంతి').

భాష

ప్రస్తుతము పరిష్కృతముననున్న ఈమాఁడు రేకులయందును రెండుభాషలు గానవచ్చుచున్నవి. దానోద్దిష్టగ్రామసీమావస్తులను వర్ణించు భాగమువచ్చు తక్కిన చోట్ల గద్యపద్యాత్మకమైన సంస్కృతభాష వాడఁబడియున్నది. మొదటిరేకు ఆరంభమున ప్రథమ పంచ్చైయందలి 'సంధుమస్తు' కడపటిపంచ్చై యుదయందలి 'మంగళమహాశ్రీ' అనుమాటలను, రెండవరేకు మొదటి ప్రక్క రెండవగీటు మొదలు రెండవప్రక్క కడపటి పంచ్చై వలకును, మూడవరేకు మొదటిప్రక్క వరువారవ పంచ్చైయు త్తిరార్ధము మొదలు రెండవప్రక్క కొనవలకు ను గల శాసనభాగము గద్యమున నున్నది. మిగతభాగము పద్యరూపము. ఈశాసనగ్రంథమున నిరుచిది రెండు స్లోకములు గలవు : ఆమప్తవృత్తము, ఆర్యావృత్తియులు ౨, ప్రగర్థులు ౨, శార్దూల విక్రేడితములు ౬, వసంతిలిక ౧, ఉపలాది ౨. సీమావస్తులను తెల్పు భాగము దినుఁగువచనమున వ్రాసియున్నది.

ప్రస్తుతము పరిష్కృతమును మాఁడురేకుల మీఁదను రెండుశాసనములు గల వను శ్లోక రెడి మున్న దనియు, వవి యొక్కదానమువశే సంబంధించినట్లు శాసనాంతర్గత సాక్ష్యమువల్లఁ దెలియవచ్చుచున్నందున వాని నన్నిటిని ఒక్కశాసనముగనే ఈవ్యాసమున పరిగణించు చున్నావనియుఁ దైన వ్రాసియున్నాను. ఈమాఁడు రేకులలోను మొదటిదానిమీఁద రెండుప్రక్కలయం దును హంబీర దేవుడు రాహ్మణుల కొసగిన భూదా

నము వర్ణింపఁబడినది. రెండవ రేకున కిరుప్రక్కలను బ్రతిగ్రహీతల పేర్లుతప్ప మఱిమియుఁ గావరాదు. మూడవరేకుపైఁ బ్రతిగ్రహీతలలో నొక్కఁడైన వైమధీయ యాధికనారియొక్క వంశాతిశయాది వర్ణనయుఁ, బ్రతిగ్రహీతల పట్టికయుఁ గలను. ఈరేకుల పార్యవర్గమును గనఁగొనుటకు వానియందే కొంత యాధారము గలదు: ౧. ఈమాఁడు రేకులును నొక్కగ్రామమునకు సంబంధించినవే. దాత యొక్కఁడే, దానోద్దిష్టగ్రామ మొక్కఁడే; దానముగూడ నేకకాలమున నిచ్చినదే. ౨. మఱియు వైమధీయ యాధికనారిని బ్రతిగ్రహీతగఁ జేర్కొనియున్న రేకునందే "లక్ష్మణభట్టపుత్రో గంగాధరభట్టో భారవ్యాజః పున రేకభాగీ" అని యున్నది. ఇందువల్ల నీ గంగాధరభట్టున కేదానము నేయఁబడిన గ్రామమునవే ఇంతకుపూర్వ మొకభాగ మొసఁగఁబడినది తెల్లచునున్నది. కేవలము ప్రతి గ్రహీతలచేర్ల కౌవనచ్చెడు రేకునుపరికిరించినచోఁగా నందు (రే. ప్ర. పం. ౫, ౬) "భారవ్యాజః లక్ష్మణభట్ట పుత్రః గంగాధరభట్టు ఏకభాగీ" అని యున్నది. ౩. ఇంతే కాదు, ఈరేకుఆరంభమున ప్రథమపంచ్చైయందు "విజువావోలిమూర శ్రీహంబీరపురభాగినః లిఖ్యం శేఽద్య పద్ధమౌ హమ్యౌ పంచానివాదలా" అను స్లోక మొకటి కావచ్చుచున్నది. కావున వైమధిమూరి వంశమును వర్ణించు రేకువశంబుఁ గెవల ప్రతిగ్రహీతల పట్టిక గల రేకు ముందలి దశలు నిశ్చయము. ఇందువల్ల నీమాఁడు రేకుల క్రమ మిట్టిదై యుండవలయును : మొదటిది హంబీర దేవుని శాసనము గల రేకు; పిమ్మట ది ప్రతిగ్రహీతలను చేర్కొను రేకు; కడపటిది వైమధియ యాధికనారివంశమును వర్ణించు రేకు.

శాసనగ్రంథము

పారిపారుల పుత్రయులతో శాసన మారంభమున యున్నది (రే. ౧ ప్ర. ౧ పం. ౩); తరువాత నూర్జుడు (పం. ౪); అతని వంశమునఁ గనిలేశ్వరుని జననము; అతని కీర్తిప్రశాసములు; అతని భేరిధ్వనిచే హంప కంపమందను; ధార భీతిజెందెను; కర్పేరగ విముక్తతురగయాయెను; ఢిల్లీ భిల్లీవృత యాయెను (పం. ౫-౮). ఇతని కుమారుడు కుమారహంబీరుఁడు

అరివి కీర్తిప్రకాశములు (పం ౧-౧౪). శకాబ్దము ౧౩౮౩-వ సంవత్సరమునకు సరియైన వృషభాను సంవత్సర భాద్రపద బ ౧౫ అమావాస్య శుక్రవారము నాడు బ్రాహ్మణులకు పాంపీరదేవుడు కృష్ణాతీరము నందలి విజయోలితామయమును మేల్మొట్టుతోగూడ సర్వమాన్యముగ దానముచేసెను (రే ౧ ప్ర ౨ పం ౧-౪); గ్రామసీమవిష్ణుములు (రే ౧ ప్ర ౨ పం ౫-౧౪); భావిభూపతుల ప్రార్థన (రే ౧ ప్ర ౨ పం ౧౪-౧౫); కాననగ్రంథకర్త (పం ౧౬); విప్ర దత్తమైన భూమి రాజులకు నభ్యుజ్జ్వలకరగ్రాహ్యుని విజ్ఞప్తి (పం ౧౭-౧౮); కాననము కడపట గజపతుల చేవ్రాలు. ఇట్టివ్రాతే ప్రచురమైన వీరి కాననముల యందు కొన్నిటియందు: కాననచ్యుచున్నది (మా: వెల్లూరు కాననములు, పం. ౧ రాగి కాననములు ౨౦, ౨౧); కాని ఇందు కొంతభేదము గాన్పించుచున్నది. ఇందలి వ్రాలును రెండు భాగములుగ విభజింపవచ్చును: (౧) దాపలిప్రక్క మార్గ్యముఖమై నిలిచియుండు త్రికూలరేఖ; (౨) వెలుపలిప్రక్క దీని నానుకొని యడ్డముగ పరుమారమున గీచియుండు మూడు అడ్డగీట్లు. ఈ మూడు గీట్లును సమదీర్ఘములు గావు. నడిమి గీటు ఎడమ కొనయందు: దక్కిన రెండుగీట్లకంటె మిగిలి కొంచె మెక్కువ నడిచి గలిగి యెడమవైపున నుండు త్రికూల రేఖయొక్క కామమ మధ్యభాగమున: దాగుచున్నది. మఱియు నీ యడ్డగీట్లలో మూడవ, క్రిందను నుండు గీట్ల యెడమకొనలను దాగుచు నడిమిగీటు ముక్కున కడ్డముగ నొక నిలువుగీటును, నీ నిలువుగీటునకు: గుడి రేట్లు పై మూడు అడ్డగీట్లకు మధ్యమున మఱియొక నిలువుగీటును గలవు. ఈ రెండు నిలువుగీట్లవల్ల పై మూడు అడ్డగీట్లును నాలుగు గడ్డుగ విభజింపబడియున్నవి. ఇందు ఎడమవైపున నుండు రెండుగడ్డ కడ్డముగ తెరుచు అచ్చు ౭-వ సంఖ్యను బోలిన చిహ్నములు మూడును, నుడిచైపున నుండు రెండుగడ్డలో గ్రింది దానియందు పై చిహ్నమే యొకటి యొలికిలివట్టును వ్రాయబడియున్నది. పైగడియందు మూడి యడ్డగీటును దాగుచు నల్లరేఖ యొకటి యగపడుచున్నది. మఱి యొక వైవర్ణ్యంపబడిన మూడు అడ్డగీట్లు యుపరితలమున గలనుకంటె రేఖ యొకటి కాననచ్యుచున్నది. ఇది గొలుసువ్రాతే కాననచ్యు.

ఇక మిగిలియుండు రెండు రేకులయందును ప్రతి గ్రహీతలు పేర్కొనబడియున్నారు. మొదట నీ దాన కాననకాలమును, దానివల్ల వ్యక్తముగు పరితాంశములను వివరించి పేర్కొంటు వీరిని గూర్చిన విశేషములను చెల్పెదను.

కాననకాలము

ఇందు పాంపీరదేవునిచే దానముచేయబడిన కాలము రెండు స్థలములయందు: చెల్వబడినది. ఒక చోట (రే ౧ ప్ర ౨ పం ౧, ౨) పాంపీరదేవుడు శకాబ్దము రామ (౩) ఇథ (౮) లోక (౩) ద్విజపతి (౧) గణితము, అవ:గా శ ౧౩౮౩-వ వర్షమునకు సరియైన వృషభానుసంవత్సర భాద్రపద బ ౧౫ శుక్రవారమునాడు చిత్రోలును మేల్మొట్టుతోపాటే బ్రాహ్మణులకు దానముచేసెనని యున్నది. ఇందుకు క్రైస్తవ శకము ౧౪౬౧-వ సం. పెట్టెంబరునెల ౪ నేది శుక్రవారము సరిపోవుచున్నది. మఱియొకతావున (రే ౩. ప్ర ౧. పం ౧౦, ౧౧) మాస పక్ష దిన వారములను విడిచి శకాబ్దము చంద్ర (౧) అశ్వి (౩) వాగ (౮) అర్దవ (౪) అవ:గా ౧౩౮౪-వ సంవత్సరమునకు సరియైన వృషభానువర్షమున పైపక్షియ యాభిశేషుని విలుస సంరక్షణార్థము చిత్రోలియగ్రహారమును గజపతిపుత్రుడును, మహావీరుడును వైవ పాంపీరుని కడనుండి ప్రతిగ్రహించెనని యున్నది. * రెండు స్థలములయందును వృషభానుసంవత్సరము సామాన్య మగుటచేత శకాబ్దమును ౧౩౮౩ అనుచో శకాబ్దముగను, ౧౩౮౪ అనుచో వర్షమావాస్యమును గ్రహించవలయును. ఇందువల్ల రెండెవల: జెప్పిన దానకాలమును నొక్కటియే యని తెల్లమగుచున్నది.

* ఇచట “అంకావాం నామతో గతి” అను న్యాయమునకు విరుద్ధముగ అంకములన్నియు సక్రమముగనే కాననచ్యుచున్నవి. కాననములయందు సర్వ సామాన్యముగ కాలమును యెంపు పద్ధతి ఇది కాదు. కుడిమండి యెడమవైపునకు వానిని చదివినగాని సరిపోదు. కడపటిసంఖ్య మొదటను, దాని ముందటి సంఖ్య రెరువాతను ఇట్లు మొదటి సంఖ్యరహితము వ్రాయబడి యుండును. అట్లుకొక సక్రమముగ వ్రాయు పద్ధతియే లేకపోలేదు. అచటనడట కదానియుగ

చరిత్రాంశములు

ఈశాసనమువల్లఁ దెలియవచ్చు చరిత్రాంశములు రెండు: I కపిలేశ్వరుని పరాక్రమాధిశయము : కపిలేశ్వరుఁడు పరాక్రమశాలి; పెక్కుదేశములను జయించెను. ఇందు ముఖ్యమైనవి:

“హంపాకంఠముగాత్రవాధికదరాచారాచ భారాతుర | ద్వారాకల్పేరగావిముక్తరురగాధిల్లచల్లిల్లవృతా” ||

అను శ్లోకమునఁ బేర్కొనఁబడినవి. ఇవి వాలుగు: ౧. హంప, ౨. ధార, ౩. కల్పేరగ, ౪. ధిల్ల. ఈ విజయములన్నియు శ్రీ. శ. ౧౪౫౨-వ సం. వాటి. కపిలేశ్వరుని వరిగలనితామ్రశాసనమునఁ బడియున్నవి.* కావున కపిలేశ్వరుఁ డీపట్టణప్రభువులను దక్కువర్సమే జయించియుండె ననుట నిశ్చయము.

(౧) కపిలేశ్వరుని హంపావిజయమునుగూర్చి గంగాధరవిరచిత గంగాదాప్రతాపవిలాస మను గ్రంథమునఁ గొంత చెప్పియున్నది. విద్యానగర చక్రవర్తియగు రెండవ ప్రాథేంద్రరాయల మరణానంతరము అతని కుమారుఁడు మల్లికార్జునరాయలు సామ్రాజ్యస్థికము నధిష్ఠించెను. అతఁడు పసివాఁడనుటచే నది యదనని తలఁచి కలకము రాజధానిగ యొడ్డచేతము నేలుచుండిన గజపతియొఁ గలుగరిగ నేలుచుండిన బహమనీసుల్తానును

నిట్లు కాలము వెల్పుఁబడిన శాసనములును గలవు. ఇంకొకయంశము: ‘అఱీ’ అను సంకేతమునకు ౨ (రెండు) అని లెక్కపెట్టుట యాచారము. ఆయాచారము ననుసరించిన శకాబ్దము ౧౨౮౪ వృషభామ సంవత్సరమున యాభిశేకమారి హంపీరజేత్రునియొద్ద దానము గొన్నట్లు చెప్పవలసినవచ్చును. హంపీరుఁ డెప్పుడు పుట్టిననఁ బుట్టకపోవుటచే నట్లు గుణించుటకు నీలుకాదు. అతఁడు శా. శ. ౧౩౮౩-వ సంవత్సరమున నధిల్లియుండుటచేత నిచట ‘పుర’ అన్న త్రిపురములను గుణించి నట్లు‘అఱీ’ యన‘త్ర్యక్ష’ ములను లెక్కజేయవలసినవచ్చినది. ఇట్లు గుణించువాచారముగూడ కలదేమో తెలియదు.

* MER 1924-35 Part ii Para 67. † Sources of Vijayanagara History P. 65.

‡ ఆంధ్రపత్రిక, విభవ ఉగాదిసంచిక, పుట 175.

గలసి యెత్తినచ్చి విద్యానగరమును ముట్టడించిరి. కాని మల్లికార్జునరాయలు వారి నోడించి పాఠుడోలెను.† చాప్రవముగ మల్లికార్జునరాయలు వీరల నోడించెనో లేదో గుఱువునీయుటకుఁ దగిన పాధనము లేనియుఁ గానరావు. కపిలేశ్వరుఁడు దండెత్తినచ్చి విద్యానగరమును ముట్టడించె ననియు, రాయల నోడించి యతనికడఁ గప్పముగొనననియు గజపతుల శాసనములు దెల్పుచున్నవి. శ్రీ. శ. ౧౫౦౦ వాటి యనంతరతామ్రశాసనమున

“ప్రసవ్యా కర్ణాటమహీపతేః పురీం నిరుభ్య విద్యానగరీం నిజై ర్భుజైః, సమున్నతం మాన విబోధ్యయం కరం సమాదిదే కర్కశచక్రవిక్రమః.” ‡

ఈ ముట్టడియందు నిజము మెన్వరిదో నిర్ణయించుటకు పాధ్యము కాకపోయినను ముట్టడి జరిగిననుట నిస్సంశయము. ఎప్పుడు జరిగెనో తెలియదు. మల్లికార్జునరాయలు సింహాసనము వెక్కిరిప వెంటనే ముట్టడి ప్రారంభమైనట్లు గంగాధరుఁడు చెప్పియున్నాఁడు. కాని దీని సంగీకరించుటకు నీలుపడదు. శాసనములందు దీని పిరపూయటకుఁ దగిన యాధార మేమియు లేదు. లభ్యమైన గజపతిశాసనముల మూలమున ముట్టడి నడిచిన కాలమును స్థూలముగఁ గనుగొనవచ్చును. శ్రీ. శ. ౧౪౫౦-వ సం. నకు పూర్వము గజపతికపిలేశ్వరుని యధికారము ఆంధ్రదేశమునఁ జెల్లలేదు. తెనుగుదేశమునఁ గానవచ్చు నతని శాసనములలో మొదటిది పైసంవత్సరమువాటిది సింహాచలమునఁ గానవచ్చుచున్నది (840 of 1899); శ్రీ. శ. ౧౪౫౨-వ సంవత్సరమువాటి మటియొక శాసనము శ్రీహర్మమునందున్నది (817 of 1896); శ్రీ. శ. ౧౪౫౪-వ సం. వాటి శాసనమొకటి నంటూరుతాలూకా చింతలపల్లిపాడు గ్రామమున నున్నది. ఇందువల్ల అద్దంకి, కొంఁడవీడు, వినికొండ పట్టణములం కపిలేశ్వరుని స్వాధీనమునందుండినట్లు తెలియుచున్నది (70 of 1917); శ్రీ. శ. ౧౪౫౫-వ సంవత్సరమువాటి యొక తామ్రశాసనమున గాణదేవుఁ డనువాతఁడు కొంఁడవీడు నిజరాజధానిగాఁ దక్కిరిసర దేశమును గపిలేశ్వరుని పక్షమునఁ

బాలించుచుండినట్లు చెప్పియున్నది.* ఈ కాసనము లనుబట్టి చూడగాఁ దెనుగుదేశమునఁ గపిలేశ్వరుని యధికారము క్రీ. శ. ౧౪౫౧-వ సం.న వారంభమై క్రమక్రమముగ వర్ధిల్లి క్రీ. శ. ౧౪౫౫-వ సం. వాటికి దక్షిణమున పెల్లుగునుండలమునఁజుకును వ్యాపించినది తెల్లమగుచున్నది. క్రీ. శ. ౧౪౭౮-వ సంవత్సరము వఱకును కృష్ణగు దక్షిణమున నుండు తెనుగుదేశముంతయు రాయరాజ్యమున నిమిడియుండెను. క్రీ. శ. ౧౪౮౪-వ సంవత్సరమున నీ దేశముంతయుఁ గపిలేశ్వరుని యధికారమున నుండెనని పై కాసనములవల్ల స్పష్టపడుచుండుట చేత క్రీ. శ. ౧౪౮౪-౧౪౮౪ సంవత్సరముల మధ్య కాలమునఁ గపిలేశ్వరుఁడు రాయల నోడించి దానిని స్వాధీనపఱచుకొనె ననుట నిశ్చయము. ఇట్లు రాయరాజ్యమునకుఁ జెందిన తూర్పుసముద్రతీర తెనుగుదేశము వాక్రమించుకొనినదిమొట్టమొదటే కపిలేశ్వరుఁడు విజయనగరముపై దండెత్తిపోయియుండవలయును. ఇంకొక విధముగఁ జెందించినాచినను నీ సిద్ధాంతమే సరియైనదని తోచుచున్నది. కపిలేశ్వరునికి పెక్కు దిరుదములు గలవు. ఇంకొక్కొక్కటియు నొక్కొక్క దేశముపై విజయమును సూచించును. వీనియందెచ్చట గమనించఁ దగినది 'నవకోటి కర్ణాట కలుబిగేశ్వర' అనునది ఇది ప్రప్రథమమున క్రీ. శ. ౧౪౫౮-వ సం. వాటి చెలిగలని తామ్రకాసనమునఁ గన్పించుచున్నది. "హంపాకంఠముగాత్" అను శ్లోకముగూడ నిండె యుండుటచేత, గపిలేశ్వరుఁడు విజయనగరముఁ దక్పూర్వము నుట్టడించె నని తెలియుచున్నది.

(౨) ధార : ఇది మాళవదేశమునకు రాజధాని. కపిలేశ్వరునికాలమున రెండవ మహమ్మదు ఖల్జీ యను జొక తురుష్కపాదుశాహ యచట రాజ్యమునీయుండునఁ; కపిలేశ్వరునికి మహమ్మదునుహతో నే సందర్శమున నెచ్చట ఘర్షణ కలిగెనో చెప్పటకు వీలుకాదు; కపిలేశ్వరుఁడు మాళవముపై నెత్తిపోయినట్లుగాని, మహమ్మదు కటకరాజ్యముపై నెత్తివచ్చినట్లుగాని తెల్పు నివర్తనము లేవియుఁ గానరావు. కాని యీంద్రవర్మమునఁ జెందించఁదగిన విషయ మొకటి కలదు. ఒండొరులపై వారికి ద్వేషములేకున్నను

ఆశ్రమలకొఱకు అన్యరాష్ట్రములయందుఁ బోరియుండవచ్చును. ఇట్టి పోరాటమున కేమేనియు ననకాశము గలిగియుండనో విచారించవలయును. ఫెరిష్టా మొదలగు మహమ్మదీయచరిత్రకారులు బహమనీసుల్తాను రెండవ అలొఉద్దీనుచరిత్రను వర్ణించుచు మాళవసుల్తానును మహమ్మదుతో నతఁ డొనర్చిన యుద్ధమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నాడు: బహమనీసుల్తానుక్రింది యుద్ధములు జలూఖాకబుఖారియు, నతని పుత్రుఁడగు సికందరుఖానుఁడను ను దమ ప్రభువుపైఁ గలుపించి యతని యధికారమును గూలద్రోయఁబెంచి ధారాసుల్తానును మహమ్మదునుహతో బహమనీరాజ్యంతర్గతములైన నీరాగుతెలింగాణాదేశములపై నెత్తివచ్చుని ప్రేరేపించిరి. రాజ్యకాంక్షచే మహమ్మదు నైవ్యసమేతుఁడై వచ్చి మాహారముపై దిగి ముట్టడిచేసెను. అంతట బహమనీసుల్తాను భీకరనైవ్యముతో మాహారికి రాగా మహమ్మదు భయచేతస్కండ్రి పారిపోయెను. మహమ్మదీయచరిత్రకారు లివిజయముగొనిన కీర్తియంతయు నల్లాఉద్దీనుకే అంటగట్టినను నతఁ డన్యసహాయ ముచేపించక మాళవసుల్తాను నెదుర్కొనఁ దలపెట్టలేదు. లేవగల్గింగమనాయుఁడు సికందరుఖానుని జయించి యల్లాఉద్దీనుసుల్తానుని యధికారమును తెలింగాణమున నిల్పినట్లు చెలుగోటివారి వంశావళియందు వదింపఁబడి యున్నది. అట్లే కపిలేశ్వరుఁడును నల్లాఉద్దీనువకు రాసలయై మాళవసుల్తానుని మాహారినుండి రక్షింపజేయుటకుఁ దొడ్చిడియుండవచ్చును. ఈయూహ రెండు విషయములపై సాధారపడియున్నది: ౧. కపిలేశ్వరునికిని బహమనీసుల్తానుతో సఖ్యము గలదని గంగాదానప్రతాపమువలనఁ తెలియుచున్నది. ౨. కపిలేశ్వరుఁడు జయించిన పట్టణములలో మాహార మొకటి యైనట్లొక చాటువువందుఁ చెప్పియున్నది :

సీ. "కటకంబులోపలి గజవాడ తెజవాడ
యొద్ది బండారిల్లు యెరుగగ్లు
తోటమారంగగల్గి తొండమారయగుల్లు
పెరటిబచ్చలితోట పెడదకోట
వీరపుంగవులకు చేటలు మాడెలు
మణికి ఎహారంబు మాహారంబు
గజయూధముల గట్టు కంబాలు కంబాలు
పట్టణంబు గురాలపల్లె ధిల్లి

గీ. ఇట్టి గజరాజు కౌర్యంబు లెన్ని చూడ
కొలఁదిమీరిన దేవరకొండ కొండ
నీదుకొర్రంటి సింహంబు నిఖలవిరుగు
దిశలములుజూపు దామెరతిమ్మధూప!"¹

(3) కల్పరగ: - కపిలేశ్వరుఁడు కలుబరిగను
అశ్వవైస్యరహితముగ పోవచ్చెనని ఈ కావనమునం
దున్నది. ఎప్పుడో చెప్పటకు వీలుపడదు. మల్లికార్జున
రాజుల కాలమున, అనగా శ్రీ. శ. గర్గి-వ సంవత్సర
ప్రాంతమున కపిలేశ్వరుఁడు బహమనీసుల్తానుని యొడ
మైతిగల్గియుండునని గంగాదాసప్రతాపలిపాసముదలనఁ
చెలియుచున్నది. పై తెప్పినట్లు ఆల్లాఉద్దీన్ సురత్రా
ణునకు బాపటయై భారాసుల్తానఁబాటఁదొలిచాహార
మును శత్రువిముక్తను సేయుట నిజమగునని కపిలేశ్వ
రునికి బహమనీసుల్తానుతోడి న్నీహము శ్రీ. శ. గర్గి-వ
సంవత్సర ప్రాంతముననుండియుఁ గలదని చెప్పవచ్చును.
ఇతనికి బహమనీసుల్తానుతో వైర మెప్పుడు
పోసఁగకో యితని విరుదులను బరిశీలించిన స్థల
ముగఁ దెలియఁగలదు. శ్రీ. శ. గర్గి-వ సం
వత్సరమునకు పూర్వము వ్రాయించిన కావనములలో
విరుదు లేనియుఁ గానరావు. శ్రీ. శ. గర్గి-వ సం.
వాటి సింహాచల కావనమున గజపతి, గాడేశ్వర అను
విరుదులుమాత్రము గానవచ్చుచున్నవి.² ఈ సం
వత్సరముననే వేయించిన జగన్నాథాలయములోని
కావనమునపైత మీ రెండువిరుదులే యున్నవి.³ శ్రీ. శ.
గర్గి-వ సం. వాటి శ్రీహర్య కావనమున వీరశ్రీ
గజపతి గవుడేశ్వర యనియే యున్నది.⁴ శ్రీ. శ.
గర్గి-వ సంవత్సరమువాటి చెరిగలని తామ్రకావన
మున గజపతి గవుడేశ్వర నవకోటి కల్లాటకలుబరిగేశ్వర
యని యున్నది.⁵ ఈ విరుదులన్నియు శ్రీ. శ. గర్గి-
వ సం. వాటి పూరి జగన్నాథాలయ జయవిజయ

వ్యవ కావనమునని గానవచ్చుచున్నవి.⁶ ఇట్లుటి
లభ్యమైన కావనములనుబట్టి చూడఁగా 'నవకోటి కల్లాట
కలుబరిగేశ్వర' అను విరుదు శ్రీ. శ. గర్గి-వ సం
వత్సరమునకుఁ బూర్వము గపిలేశ్వరునకు లేనట్లు లోచ
యన్నది. ఇది ఆయాదేశములపై గపిలేశ్వరుని విజయ
ములను సూచించును గావున శ్రీ. శ. గర్గి-వ సం
వత్సరముల మధ్యకాలమున వలెఁడు కల్లాటకలుబరగ
ప్రభువుల నోడించినట్లు లెలియుచున్నది.

శ్రీ. శ. గర్గి-వ సంవత్సరము ఏప్రిలు మాసమున
సుల్తాన్ ఆల్లాఉద్దీన్ మృతిపంచమ. బహమనీసుల్తా
నాశ్రమలైన వర్ధాను లనేవలకు సుల్తాను ఆల్లాఉద్దీన్
యొక్క పెద్దకుమారుఁడు హుమాయూన్ ఖానుఁడు
సుల్తానగుట ఇవ్వును దేశపోవుటచేత ముట్టల పన్ని
యతని లేర్చుకొని దను హుసన్ ఖానుని సింహాసనము
వెక్కించెను. కొంత యలబడి పుట్టెను.⁷ కాని
శుద్దకు హుమాయూన్ ఖానుఁడు సింహాసనము నధి
ష్ఠించెను. ముట్టకారులలోఁ గొందఱు మడిసిరి.
అనేకు లన్యరాజ్యములకుఁ బాటిపోయిరి. పెంట్నే
సికందరుఖానుబుఖారీ తెలింగణమున నల్లరి లేపి
గోలకొండపై నడిచెను. హుమాయూన్ మహా
ఖాన్జహానమునాతనిఁ గొంతైనన్యముతో వారని పెరు
ర్కొనవంపెను. కాని యుద్ధమున ఖాన్జహానఁడు
మడిచెను. తరువాత మఱికొంత నైనన్యముతో హుమా
యూన్ బయలుపెడలి సికందరుఖానుని మార్కొని
యతనిఁ జంపి, యతనికి చేదోడువాదోడుగ నుండిన
దేవరకొండ బెలమరాజును శిక్షించుటకై యొక
గొప్ప నైనన్యము నంపెను. బహమనీనైనన్యము దేవర
కొండను ముట్టడించెను. ఆ దుర్గాధిపతికి తురకదండును
దఱిమిచేయ శక్తిలేకపోయెను. అతఁడు కపిలేశ్వరుని
సాయ మడిగెను. కపిలేశ్వరుఁ డొక గొప్ప నైనన్యము
నంపెను. వీరు తురకదళమును దేవరకొండకడ
మార్కొని పరిమార్చిరి. ఈ విజయ మెప్పుడు సమ
కాదనో దృఢముగఁ జెప్పటకు వీలుకాదు. కాని
హుమాయూన్ మహా రాజ్యాధిపేక్షమునకు చెనుకను,
శ్రీ. శ. గర్గి-వ సంవత్సరమున అంబడవుఁడు
ఓరుగంటి కోటను స్వాధీనముచేసుకొనిన కాలమునకు
మధ్యమపై యుండవలయును. శ్రీ. శ. గర్గి-వ వాటి

1. Mac. Mas. 15-4-8. 2. S. I. I. vi.
1089. 3. J. A. S. B. LXII Part i No. 2 p
99. 4. 818 of 1896. 5. A 17 of 1934-35 MER
1934-35 Part ii para 37. 6. J. A. S. B.
LXII Part i pp 99-100. 7. Burhan-i-Ma'
asir. Ind. Ant. xxviii pp 242.

చెలిగలిగితామనాసనమునఁ గలుచెరగావిముక్తురగా¹
అని యుండుటచేతను, అప్పటినుండియే కపిలేశ్వరుని
కాసనములందు 'కలంబరగేశ్వర' యను బిరుదు కాస
నమృచుండుటచేతను, శ్రీ. శ. ౧౮౫౭-౧౮౬౦ సం.ల
మధ్య కురకదశము చేవరకొండదగ్గర గజపతిపైన్యముచే
నోడిపోయి యుండుటచేతను నీ విజయము శ్రీ. శ.
౧౮౫౮-వ సం.ననే సమకూడినట్లు తోచుచున్నది.

(౪) ధీర్ఘి: కపిలేశ్వరుని కాలమున ధీర్ఘిలో
బోడి వంశజుడగు బహ్లోలో బోడి రాజ్యము నీయుచుం
డెను. ఇతనితో కపిలేశ్వరుని కెచట యుద్ధము పాసఁ
గనో కనుగొనుటకు సాధనము లేవియు లేవు.

II. కాసనోక్తదాసము నొసర్చిన కుమార
హంపీర దేవుని వంశక్రమము: ఇతనికి హంపీరకపిలేశ్వరుఁ
డను పేరును గలదు (చూ: శే ౧ ప్ర ౧ పం ౧౨).
ఇతఁడు మార్యవంశజుడైన కపిలేశ్వర దేవుని కుమా
రుఁడు (చూ: 'అష్టి లేజాకాసంజ్ఞాకం' 'తద్వంశే
కపిలేశ్వర' శే ౧. ప్ర ౧ పం 3, ౪). ఇతఁడు కాస
నోక్తకాలమునఁ దండ్రులును కపిలేశ్వరుని పతనమునఁ
గృహ్లాటల దేశమును బాలించుచుండెను. ఈ ప్రాంతమున
నితని కాసనములు పెక్కు కాసనమృచున్నవి.¹ ఈ
కాసనములన్ని నితనికి 'అంబిదేవగాజు', 'హంపీర'
లేక హంపీర దేవమహాపాత్రుఁడు అను నామాంతరము
లండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ సాదర్భమమునఁ
జెప్పవలసిన యంక మొకటి కలదు. భావసం. పూర్వ
భారతిలో అంబీర దేవుని యొరుగంటికిలా కాసనమును
బ్రకటించుచు నీ అంబీర, లేక హంపీర దేవుఁడు గజపతి
కపిలేశ్వరుని కుమారుడని వ్రాసియుంటిని.² ఈయధి
క్రమము సరియైనది కాదని ఖండించుచు యావ సం.
తొమ్మిది భారతీయుండు శ్రీ గొడవర్తి రామదాసుగారు
ఒక విమర్శనాగ్రంథమును బ్రకటించిరి.³ సంగ్రహముగ
నీరి వాద మిది: ఓరుగంటికాసనమునను, ఇతరకాసనము
లందును తేర్కొనఁబడిన అంబీర, లేక హంపీర, లేక
హంపీర దేవుఁడు కపిలేశ్వరుని పుత్రుఁడు గాఁడు. పై

కాసనములలో నీతని పేరుతో జోడింపఁబడిన 'కుమార'
శబ్దమునకు 'స్కందుఁ'డని యర్థము. అంబీర దేవునకు
ఓరుగంటికాసనమున మహాపాత్రుఁ డను బిరుదుండి
నట్లు తెప్పియున్నది. రాజపుత్రులకు 'మహాపాత్ర'
బిరుదుండుట యసంభవము. 'మహాపాత్రుఁ' డనఁ
బెద్ద వేనాధిపతి. కావున అంబీర దేవకుమారమహా
పాత్రుఁడు కపిలేశ్వరుని నీహంపీరయందు దొక్కడగును
గాని కుమారుఁడు కాఁజాలడు. మఱియు నితఁడు రాజ
కుమారుఁడు గాఁడనియు, వేనాపతి యనియు నిశ్చయం
చుట కొక ప్రబలప్రమాదమును జూపిరి. శ్రీ. శ.
౧౮౫౮-వ సం. వాటి సింహాచలకాసనమున మార్య
వంశజుఁడు, మండుదేవ మహాపాత్రుని కుమారుఁడు
అంబీర దేవకుమార మహాపాత్రుఁడొకఁడు తేర్కొనఁ
బడియున్నాఁడు.⁴ ఓరుగంటి కాసనమునఁ తేర్కొనిన
అంబీర దేవ కుమారపాత్రుఁడే యీతఁ డని గుర్తించిరి.

శ్రీ గొడవర్తి రామదాసుగారి వాదము అంగీకరింపఁ
దగినది కాదు. మండుని కుమారుడగు అంబీర దేవుఁడు
ఓరుగంటి కాసనమునందుఁ తేర్కొనఁబడిన అంబీర
దేవుఁడు గాఁడు. వారు భిన్నవ్యక్తులు. 'మహాపాత్ర'
బిరుదు రాజపుత్రులకు ఉండుట యసంభవమని తెప్పిరి.
ఏల? ఏయాధారము ననుసరించి చేయఁబడినది యీ
సిద్ధాంతము? ఊహలతో పనిలేదు. గ్రంథస్థ, లేక కాసన
స్థమైన యాధారము చూపువలెను నీవిషయము సంగీక
రించుటకు నీలుకాదు. పై జెప్పఁబడిన యొరుగంటి
కాసనముననే అంబీర దేవుఁడు కపిలేశ్వరుని పుత్రుఁడని
విస్పష్టముగ జెప్పియున్నది: "గజపతికపిలేంద్ర మహా
రాయల కుమారుడ అంబీర దేవకుమార మహాపా
త్రుండు" అను కాసనవాక్య మిచట పరిశీలించఁదగినది,
ఇందు అంబీర దేవ కుమారమహాపాత్రుఁడు గజపతికపి
లేంద్రమహారాయల కుమారుడేకాని యన్యుఁడు
గాఁడని తెప్పియున్నది. 'కపిలేంద్ర మహారాయల
కుమారుండు' అని యుండక 'కపిలేంద్ర మహారాయల
కుమారుడ' అనియే యున్నది. అనగా ఓరు
గంటికోటను గొన్న అంబీర కుమారమహాపా
త్రుఁడు కపిలేంద్రమహారాయల కుమారుఁడే.
అన్యుఁడు, అనగా మండుని కుమారుఁడు గాఁడు.
సమకాలికులు అంబీర దేవకుమారమహాపాత్రు లిరువు

1. చూ. భారతి సం. ౧౨. పం. 3 పుటలు
౪౩౦-౪౩౧. 2. చూ. భారతి సం. ౧౨. పం. 3 పు.
౪౩౨. 3. పైదే. సం. ౧౨. పం. ౬. పుటలు ౮౫౧-
౮౪. 4. S. I. I. V. No. 1089.

గుండినందుకల్లనే వారియం చెవ్వరు కోటను గొనిపోయి విషయమును సుప్రభు నేయుటకే 'కపిలేంద్ర మహారాయల కుమారుడ' అని యాశాసనగ్రంథకర్త వ్రాసెను. కావున శ్రీరామదాసుగారు తలచునట్లు అందీర దేవుడు కపిలేంద్రునికి చరిత్రకు తెలియని కొమారుడుగాఁడు. సమకాలీను బాలివి చక్కగ నెఱుంగుదురు. మహమ్మదీయ చరిత్రకారులు ఘెరిస్తాయను, దిహ్నాద్వయను వలెని చరిత్ర నెఱుంగుదురు. ప్రస్తుత శాసనగ్రంథకర్త యెఱుంగును. పొంపీరుడు (అంబీరుడు) కపిలేశ్వరుని కుమారుడని మహమ్మద వచించి శ్రీరామదాసుగారి సిద్ధాంతమును ధ్వంసము చేసి వాడు శాసనగ్రంథకర్త.

స్థలనిర్ధారణ

ఈ శాసనమున దానోద్దిష్ట గ్రామముయొక్క పొలిపేరలు నిర్ణయించు సందర్భమున పెక్కు గ్రామములు పేర్కొనబడియున్నవి. దానోద్దిష్ట గ్రామము కృష్ణాతీరమందలి చిటువ్రోలు. చివోలనియు, చిటువ్రోలనియుఁగూడ నిది పేర్కొనబడియున్నది. దీనితోఁజేరిన పల్లె మేళ్లమిట్టు; మేడలమిట్టునికూడ ఒక చోటఁ గలదు. ఇవిగాక వీని సరిపాద్ధనం దుండిన గ్రామముల పేర్లు మఱికొన్ని యిందు చెప్పబడియున్నవి. ఈ గ్రామము లెవ్వ యనఁగా (౧) ఆలంక, (౨) ఎడ్లలంక, (౩) మొకనపల్లి, (౪) తెల్లలంక, (౫) మోందమాండి, (౬) తైతరాజుపాలెం,

(౭) మామిడికుంట, (౮) వాంగళికోడు. ఇందు చిటువ్రోలు కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకాయం దున్నది. దీని యిప్పటిపేరు చిరువూలు; దీనికిఁజేరిన పల్లెయగు మేళ్ల, లేక మేడలమిట్టు ప్రస్తుతము మేళ్లనుల్లవఁబడుచున్నది. ఎడ్లలంక, మొకనపల్లియు నేఁటికిని ఆ నామములనే శ్లోకపాఠంపఁబడుచున్నవి. మోందమాండికి ఇప్పటిపేరు మోదుమాడి. ఇవన్నియు దివితాలూకాయందుఁ గలవు. ఆలంక, తెల్లలంక, తైతరాజుపాలెం, మామిడికుంట, వాంగళికోడు మున్నగువది దొరతనమువారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన 'గ్రామపట్టిక' యను గ్రంథమునఁ గానరావు. అవియు దివితాలూకాలోనే చిరువోలుసమీపమున నుండవలయును.

ప్రతిగ్రహీతలు

ప్రతిగ్రహీతల పట్టిక రెండవశతకుసంజే యారంభ మగుచున్నదని వైసఁ తెప్పియున్నాను. మూడవశతకుడ పట శేఖనదేవుడును, సగశేఖరదేవుడును భాగ్యులై పట్టు చెప్పఁబడియుండుటచేఁ బ్రతిగ్రహీతల పట్టిక యంతటితో సమాప్తమొందినట్లు తోచుచున్నది. ప్రతిగ్రహీతల కాఖ్యానుశ్రాదులను జెప్పనప్పు డీశాసన రచయిత యొక పద్ధతి వనలంఘించక యిచ్చవచ్చినట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. కొందఱిని పేర్కొనువపుడు వారి కాఖ్యానుశ్రయాలను చెల్లకపోయినను ప్రవరను సంపూర్ణముగఁ జెప్పియున్నాఁడు. అదేమిట గోత్రము వైసను జెలుపలేదు.

ప్రతిగ్రహీతల పట్టిక

	పేరు	తండ్రిపేరు	వేదము	మూత్రము	గోత్రము	భాగము
1	అందువిశ్వయల్వ	...	యజుర్వేది		కాశ్యప	౨
2	యజుఁగుంటల భాస్కరభట్ట	...	కేళవభట్ట	యజుర్వేది	కొండెన్య	౫
3	నల్లభట్ట	...			"	౧
4	గణపతిభట్ట	...	గంగాధరభట్ట		"	౬
5	గుడిమెట్ట యశ్వేశ్వరభట్ట	...			హరీత	౧
6	ఒలేటి సింగాభట్ట	...			శేషమర్దన	౨
7	గంగాధరభట్ట	...	లక్ష్మణభట్ట		భారద్వాజ	౧
8	చఱవూరి తిరుమలభట్ట	...			కాశ్యప	౨
9	పాములపాటి కౌభరభట్ట	...			క్రివర్య	౧
10	వొడ్డ పోమాభట్ట	...	అగ్రవేది లక్ష్మణభట్ట		అంగీరసబాహు- పుత్యభారద్వాజ	౧

11	యజ్ఞగుంటల కృష్ణధట్ట	...	కేశవధట్ట	...
12	యజ్ఞగుంటల కేశవధట్ట	...	అల్లడధట్ట	యజ్ఞవేది
13	యజ్ఞగుంటల కేశవధట్ట	...	వరసింహధట్ట	...
14	జమ్మ వర్షుల ఔధవధట్ట
15	కాటనిగడ్డ లక్ష్మణధట్ట
16	ముట్టూరి దుర్గాధట్ట
17	సోమయాజుల వల్లధట్ట
18	అజ్ఞంపూడి పెద్ది
19	చిట్టూరి వల్లధట్ట
20	కట్రవడియం దేవరధట్ట
21	కృష్ణధట్ట యజ్ఞధట్ట
22	పెనపంచిపూ యజ్ఞధట్ట
23	ఏట్టూరి పెద్దిధట్ట
24	ఏట్టూరి గంగాధరధట్ట
25	కట్రవడియం ప్రోలుధట్ట	...	సర్వాధట్ట	...
26	కాశీధట్ట కపవాధట్ట
27	దొడ్డిసోమయాజుల వరసింహధట్ట
28	మండ సింధాధట్ట
29	మండ అనంతధట్ట
30	ఎనమంట్ల గంగాధరధట్ట
31	రామకృష్ణధట్టవారి సింధాధట్ట
32	చెలమూరి పోతుధట్ట
33	వినికొండ రామాధట్ట
34	ఎల్లమంచి కాశీధట్ట
35	కాటనిగడ్డ చిట్టిధట్ట
36	దోవావర్షుల వల్లధట్ట
37	ధట్టూరి అనంతధట్ట
38	పెద్ద దేవరధట్ట
39	పజ్జూరం మాధవధట్ట
40	ఎల్లగుంటల తెలుంగరిధట్ట
41	చలమూరి గంగాధరధట్ట	...	వరసింహధట్ట	...
42	పజ్జూరం సింధాధట్ట
43	వారాయణద్వివేదుల వల్లధట్ట
44	ఎంటూరి ప్రోలుధట్ట
45	దొడ్డిసోమయాజులవారి ఎల్లుధట్ట
46	పజ్జూరం రామాధట్ట
47	పజ్జూరం అప్పలెధట్ట
48	పజ్జూరం గోపాధట్ట
49	శృంగారం గంగాధరధట్ట
50	ఉప్పల దేవర ఓర్పు
51	త్రోయూరి రామా ఓర్పు
52	చల్ల అన్న మోర్పు

53	పెనుమఠి లింగాధట్ట
54	గొడవఠి వారాయణధట్ట
55	చిట్టి పోచవధట్ట
56	తొండపి వాగాఢ్యు
57	జంపని సోమాధట్ట	...	యజ్ఞావేది

ఇక మూడవశతాబ్దమున వైష్ణవమతానికి సంబంధించినవి వర్ణించబడియున్నది. వైష్ణవమత సంభూతుడు గంగాధరుడు, అతని భార్య యాభళ (శ్లో ౧). వీరికి కాండిన్యగోత్రము. వీరి కుమారుడు జౌభళమారి (శ్లో ౨). అతని కీర్తి విద్యుత్తు (శ్లో ౩, ౪). ఇతడు శకా

* 'అగ్రేఽగ్రాత్' అని కాసనములము. 'అగ్రాత్' అను క్రియకు 'పోయెను' అని యర్థము. సందర్భము ననుసరించి యిచ్చట 'పోయెను' 'పడెను' అను వర్ణము కావలసియున్నది. † ఈ శ్లోకమునందును అన్వయము చక్కగ కనబడలేదు.

బ్రహ్మ ౧౩౮౪వ సం. వకు సరియైన వ్యవహారము వర్ణమున గణపతిపుత్రుడగు హంపిరునివల్ల సకలమును లభింపజేయుటకొరకు చివ్రోలిగ్రామము నగ్రహారముగాఁ బడెను (శ్లో ౫). వైష్ణవభక్తమారి తమ్ముడు గణపతి; ఈయన్నదమ్ము లిరువురును హంపిరమహారాజునుండి పొందిన చివ్రోలి పార్వతి స్థలమున నుండిరి † (శ్లో ౬). గణపతియొక్క విద్యాతిశయ నుదాతిశయప్రకంప (శ్లో ౭, ౮). వైష్ణవగంగాధరపుత్రుడును, కాండిన్యగోత్రజుడునునగు యాభళ శేష్యునికి పది భాగములు. ఇతర భాగస్వాములు:

58	పెనుమఠి గణపతి
59	వామధీయ జౌభళ	...	గంగాధర	కాండిన్య
60	అందువిళ సోమాధట్ట	కాశ్యప
61	ఘడియారం గంగాధరధట్ట
62	వారాయణ యజ్ఞ
63	అద్యుపతి తిప్పారట్ట
64	మారళ వారాయణధట్ట
65	భాగవత రామాధట్ట
66	,, యజ్ఞధట్ట
67	గడియారం సవాధట్ట
68	సిద్ధి యజ్ఞసోమయాతీ
69	రాజాకొండ యజ్ఞధట్ట
70	అరాడ రామాధట్ట
71	పెద్దిధట్ట	...	కోటమామిడిధట్ట	...
72	రామధట్ట	...	పావమానధట్ట	భారద్వాజ
73	పామవారాయణ ద్వివేది	కాండిన్య
74	గంగాధరధట్ట	...	లక్ష్మణధట్ట	భారద్వాజ ౧ (పునః కథాగ)
75	కామధట్ట	...	}	...
76	తిరుమలధట్ట
77	కొండిపిటి యజ్ఞధట్ట
78	ఇంద్రుని జౌభళధట్ట
79	వెలంకి అనంధట్ట
80	కటంగూరి తిమ్మధట్ట
81	యాజ్ఞూరి వారాయణధట్ట

82	యల్లభట్ట
83	కంభంపాటి కామభట్ట
84	పెనుమత్తి గంగాధరభట్ట	...	కొండిన	...
85	ముకుందుని సింగయ	...	}	...
86	గుడిమెట్ట మారుభట్ట
87	చెలంగూరి వరసింహభట్ట
88	మైరవభట్ట
89	మాది మల్లవధారి
90	చల్ల వరహరిభట్ట	...	కొండిన	...
91	వేమూరు గంగాధరభట్ట	...	ప్రవర్త	...
92	మారె ఎల్లభట్ట
93	పులె భీమేశ్వరభట్ట
94	తిరుమల భాగవతి	...	నిలిగిపోయి	...
95	కాంతభట్ట
96	లొల్ల వల్లభట్ట
97	భాస్కరభట్ట
98	పహిండి కృష్ణభట్ట
99	పుట్టభట్ట
100	యల్లభట్ట
101	ఒడ్డ సింగభట్ట
102	శ్రీకొండ వారాయణభట్ట
103	మందిభట్ట
104	యజ్ఞజంబల చిటికేశ్వరభట్ట
105	కేశవయ్యల వల్లభట్ట
106	జన్నసాని అన్నయ్యభట్ట
107	ముప్పి అప్పలెయ్య
108	కేశవదేవ
109	సగరేశ్వర దేవ

ఇందు ప్రతిగ్రహీతలయందు దశకులు ఇంటి పేర్లతోగూడ పేర్కొనబడియున్నారు. వీరియందు దశకములు పేరికెని ప్రచారమున నున్నవి. ఎల్లగుంటల, గుడిమెట్ట, ఓలేటి, చలహరి, పాముపాటి, వో (ఒ) డ్డ, జన్నావరయ్యల, కాటనిగడ్డ, ముట్నూరి, సోమయ్యల, అజ్ఞంపూడి, చిట్టాల, వట్ల (ఉట్ల) వడియం, పెరుగునిద్రోలు, ఏట్లూరి, కాశిభట్ట, దొడ్డి సోమయ్యల, మండ, ఎవమంట్ల, రామకృష్ణభట్టవారి, వినికొండ, ఎల్లమంచి, కోవావయ్యల, భట్లూరి, పడ్యారం, వారాయణప్పవయ్యల, ఎంటూరి, పడ్యారం, కృంగారం, ఉప్పల, తోయూరి, చల్ల, పెనుమత్తి, గొడవత్తి, కొండపి, జంపని, వైమధియ,

అందువరక, ఘ (గ) డియారం, అద్వపలి, మారె, భాగవత, సిద్ధి, రాజకొండ, అదాన, కోట, పావమాన, పాము, కొండపిటి, ఇందకొరి, చెలంకి, కటంగూరి, యజ్ఞూరి, కంభంపాటి, ముకుందుని, చెలంగూరి, మాది, వేమూరు, పులె, లొల్ల, పహిండి, శ్రీకొండ, యజ్ఞజంబల, కేశవయ్యల, జన్నసాని, ముప్పి. — ఈ యింటిపేర్లను నాలుగుతరగతులుగా విభజించవచ్చును: (1) పెక్కు నివాసగ్రామమువల్ల గలిగినవి. (2) మూలపురుషునివల్ల గలిగినవి కొన్ని. (3) అవ్యవేశికగురులనుబట్టవలన గలిగినవి మఱికొన్ని. (4) వైదుష్యమువల్ల గలిగినవి యొకకొన్ని. పై పేర్కొనబడిన యింటిపేర్లనుగూర్చి విశేషించి చెప్పవలసిన

దేదియై లేదు; కాని యం దొక్కటియగు 'పర్యాయం' నుగురించి కొంత చర్చ యవసరము. మిత్రులు దావ్యరు చిలువారు వారాయణరావుగారు పండితారాధ్య చరిత్రకుఁ దాము విరచించిన బృహత్పీఠికాయందు 'పర్యాయం' శబ్దార్థము నిట్లు నిర్వచించియున్నాడు:

"ఇది 'ప్రతిహారము' నుండి త్రుట్టినదని వాకలంఘ్ర. 'ప్రతిహారుడు' అంటే 'నేనకుడు'. ప్రతిహారముంటే నేన. ప్రతిహారము, పడిహారము, పణిహారము, పణియారము, పర్యాయము అనే నీతిగా మార్పు కలిగినది. 'పణిహారమువారు' అని చెప్పవలయునుగా రుంటున్నార. 'అలయములో' కైంకర్యము చేసేవారు' గనుక ఆయింటివారి కాపేరు వచ్చినది. ఇప్పుడు 'ప్రతిహారమువారు'రని చెప్పుకొంటారు. వైష్ణవులయింకండి వారట్లు శివపరమైన పేరి నేర్పరచుకొనడము తగదు. *"

ప్రతిహారము, పడిహారము, పణిహారము, పణియారము, పర్యాయము అను నీ యైదుమాటలకు కొందొంటితో లంకానేపి యని యన్నియు 'ప్రతిహారము' నకు పరిణామము లని వారాయణరావుగారు సిద్ధాంతీకరించి యున్నారు కదా. కాని ఇవి యన్నియు 'ప్రతిహారము'నకు పరిణామమువల్ల నేర్పడిన రూపాంతరములని యొప్పుకొనుటకు వీలుపడదు. ప్రతిహారమునకు పడియార, లేక పడిహారశబ్దము తద్భవరూపమని కన్నడ వైఖంటుకుల యభిప్రాయము. అది సరియైనచో 'పణిహారము' 'పడిహారము'నకు రూపాంతరమగును; కాని పణియార, పర్యాయ శబ్దములకు వీనితో సంబంధమును గలుపుటకు వీలులేదు. ఇవి వాస్తవ్యులపదములు, వాస్తవ్యుల ధాతువులనుండి యుత్పత్తినివి. అర్థమునందుఁ గూడ లేదనియచున్నది. వారాయణరావుగారి పదముల పూర్వోత్తరమును నింపాదిగ పరిశీలించియుండిన నీ విషయము వారికి స్పష్టమైయుండెడిది. 'ప్రతిహారము' అంటే 'నేన', 'ప్రతిహారుడు' అంటే 'నేనకుడు' అని వారాయణరావుగారి రెండుమాటలకు అర్థము చెప్పియున్నాడు. ఇది తప్పు. 'ప్రతిహారము' అను మాటకు

'ద్యాయము' అని యర్థము. ప్రతిహారమును పాలించువాడు ప్రతిహారుడు. కావున 'ప్రతిహారు' దేవంగా 'ద్యాయపాలు' దేని యర్థము. 'ప్రతిహారి' వృత్తి నేనకా వృత్తులలోఁ జేరినదే; కాని దానికి 'నేనకుడు' అను సామాన్యార్థము చెల్లదు. ఇక పడిహార, పణిహార శబ్దములు ప్రతిహార శబ్దభవము లగుటచే వీనిగూర్చి ప్రత్యేక చర్చ యవసరశ్యము.

వారాయణరావుగారు పేర్కొన్న విరుపదములలో నిక 'పణియారము', 'పర్యాయము' అనునవి రెండు మిగిలియున్నవి. ఇందు 'పణియారము' 'పర్యాయము'నకుఁ బ్రాచీనరూపము. ఇది యరవము నుండి యెరవుచెచ్చుకొనినమాట యని ప్రామాణిక యభిప్రాయము. అరవమున 'పణియార' శబ్దము గలదు. ఇది సంస్కృత 'పణ్య' శబ్దభవ మని తమిళులు (ప) రెక్కైకొకర్తలు గ్రహించియున్నారు. కాని 'పణ్య' శబ్దము నుండి 'పర్యాయ' మెట్లుపుట్టిలెనో వారు చెప్పలేదు. ఈవిషయమిప్పుడు పరిష్కృతమగుచుండు నీకాశనము వల్ల విచిత్రమగుచున్నది. ఇందు 'పర్యాయ' హారనియో, 'పర్యాయ' హారనియో గృహసామముగల రెండు బ్రాహ్మణకుటుంబములు పేర్కొనఁబడి యున్నవి. 'పర్యాయ' 'పర్యాయ' శబ్దము లొక్కటియే యనియు, రెండవది మొదటిదాని రూపాంతరమనియు స్వయంవ్యక్తముగఁ దెలియుచున్నది. 'పణ్య + అహార' అను రెండు పదముల కలయికచే 'పర్యాయ' శబ్ద ముత్పత్తియగుచున్నది. 'పణ్య' శబ్దమునకు 'అమృతదగినది' లేక 'కొనఁదగినది' అని యర్థము. 'అహార' మనఁగా తినఁదగిన పదార్థము, భక్ష్యము. 'పర్యాయ' హారమును విక్రయాధ్యము నేయఁబడిన భక్ష్యమని తేలుచున్నది. ఇది దీని మొదటి యర్థము. ఈ యర్థము నుండి మఱికొన్ని విశేషార్థములు బయలుదేరినవి. వాని నిచ్చటఁ దడవఁబనిలేదు.

ఈకాశనపరిష్కార సందర్భమున రా. బ. శ్రీ సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులుగారును, డాక్టరు వి. రాఘవకృష్ణగారును, శ్రీ హెచ్. శేషయ్యగారును వాకు అనూల్యమైన సహాయ మొనర్చిరి. వారికి వందములు సమర్పించుచున్నాను.

౧౦ పవారణసుటాపంచాననస్సంచితా [*] నేకోద్యత్సకృతః కృతాఖలమహేబ్రహ్మ
ప్రతిష్ఠాపనః ।

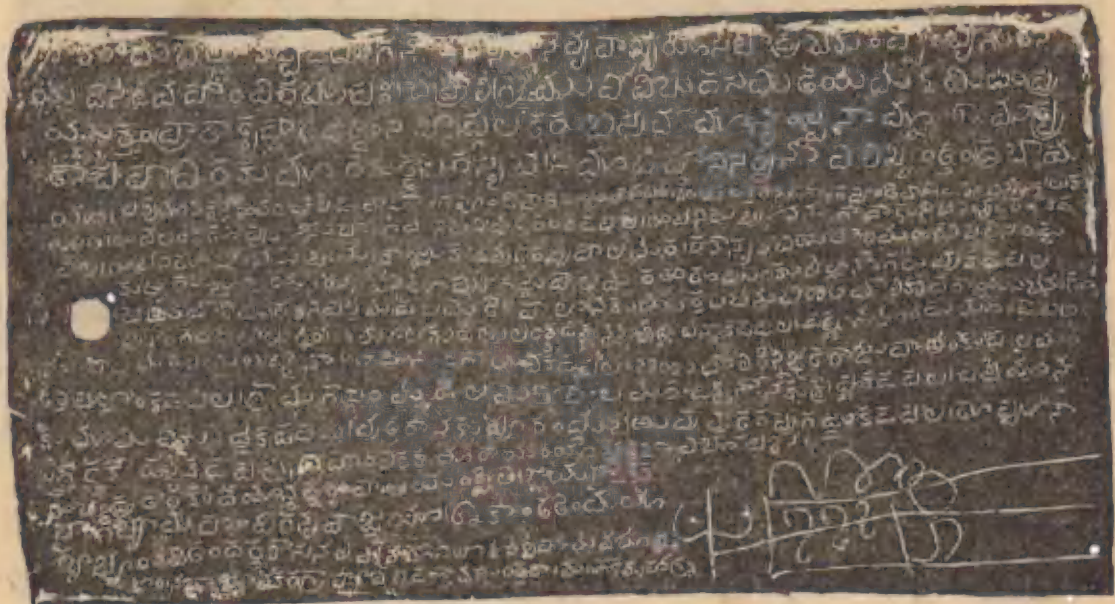
౧౧ అథివ్రాతసురద్రుమస్సురసభానివాసి¹నారీమణి [*] గీతస్సీతగుణాకరచ్చి² రమహం
వీరఃకుమారో

౧౨ విభుః[*]వీరశ్రీకపిలేశ్వరస్య తనయేహంవీరవీరేశ్వరే[*]నన్నద్ధోద్ధరసింధురంధ్రనిత

౧౩ దిగ్భాగంనమారోహతి| ఆరోహంత్యరయః శిరాంస్యత ముహుగ్రాణ్ణాంకు

౧౪ చాగ్రణివా[*] స్వస్త్రిణామథవా తదీయచరణద్వంద్వం భజంతే నదా| [*]మంగళ
మహా శ్రీశ్రీశ్రీ

మొదటి రేకు : రెండవప్రక్క

౧ శాకేరామేథలోకద్విజపతిగణితే వత్సరేస్మిన్ పృథాభ్యే [*] యానే భాద్రచకుం
హ్యం^౩ భృగుతన

౨ యదినే దేవహంవీరభూపః|చిత్రోలిగ్రామ మువీ విబుధసమితయే మేల్లమిలుప్ర

౩ యుక్తం[*] ప్రాదాతక్కుష్టాతటస్థం నహాఫలతరుభిస్సవమాస్యం స్వనామ్నా|[*]
శ్రీమత్ప్ర

౪ తావహంవీరకుమారనత్పురస్యచ|నీమాచిహ్నాని నర్వణి^౪విలిఖ్యంతే [౭*]ంధ్ర భాష

౫ యా| [*] పశ్యమానకు ఆవలంక పడుమట గొంగపూండివారి గుట్టలు కడపల । ఈ
లంకకే ఉత్తరానకు గొంగపూండివారు వేయించిన గుట్టలు క

1. 'సంవాసి' అని. 2. 'సుణాకరచ్చిర' అని. 3. 'మానే భాద్రచ కుహ్యం' అని చదువవలయును. 4. 'భూరస్య పురస్య' అని. 5. 'సర్వాణి' అని.

- ౬ డపల | ఆవలంకతూపునను బోలావానిచేని ప్రత్యరం కడపల | ఆచేనికుప్పక నను¹
గోపాభుని చేని ఉత్తరం కడ
- ౭ పల | ఆచేనితూపునను బయ్యరాజు కోడె ప్రత్యరపు పాలమేర | ఈకాన్యం చిటువోలి
మెఱకనపల్లి నండ్లు
- ౮ కు అరుజాబయ్యరినేని తూపుగట్టు పాలమేర [*] ఆతూపుకు వెల్లాణిగరుపు
కడపల[*]
- ౯ చిటువోలి మెరకనపల్లి మేడలమితికపాలానకు ముత్తలచేను చిటువోలి కేశవరాయని
చేను తూ
- ౧౦ పుంకంగడపల | ఆగ్నేయంమూలకు తెల్లులంకదట్టనను క్రిష్ణవెల్లా² కడపల | దట్టాన^{2a}
మోందుమూండి చిటు
- ౧౧ వోలి పాలమేర ఎడ్లలంక దక్షిణం అడుసుగాలువ కడపల | చిటువోలికిన్ని కైతరాజు
పాలెంకు పాలమేర
- ౧౨ తెల్లిపల్లాం కడపల | గ్రామగ్రానం మేడలమితికపాలమేర-దక్షిణానకు క్రిష్ణ³ కడపల
పశ్చిమాన
- ౧౩ కు మామిడికుంట్ట కడపల | ప్రత్యరానకు పూరంమ్మచెలుపు ప్రత్యరపుగట్టు కడపల |
తూపునా
- ౧౪ంగళకోడు కడపల | [*] శ్రీహంపీరకుమారో[౭*] యం యాచతే భావిభూపతికా |
- ౧౫ ఆచంద్రతారకం ధీమాన్యధ్యర్మం పాలయం త్వితి [*] త్రయాదేకైక
- ౧౬ భాగిభ్యా మహంపీరన్యపాజ్ఞయా | శ్రీ కాంతలింగమయా
- ౧౭ ర్యాభ్యాం కథితం ధర్మశాసనం [*] ఏకైవ భగిని లోకే సర్వేపామేవ భూభు
- ౧౮ జాం | నభోజ్య నకరగ్రాహ్య వి [ప్ర] దత్తా వసుంధరా[*] మంగళమహాశ్రీ.

రెండవరేటు: మొదటిప్రక్క

- ౧ చిటువోలికుమార శ్రీహంపీరపురభాగినః || లిఖ్యంతే [౭*] ద్యసద్ధమకహమ్యో
స్తంభానివాచలా⁴[1]యజ
- ౨ వేదీకాశ్యపః | ఆండువిల్లియజ్ఞాద్విభాగీ | కాండిన్యః కేశవభట్టపుత్రః | యజువేదీ
- ౩ యజుగంటుల భాస్కరభట్టః పంచభాగీ | కాండిన్యః (1) వల్లభభట్టః ఏకభాగీ |
- ౪ కాండిన్యః గంగాధరభట్టపుత్రః | గణపతిభట్టః మద్యాగీ | హరితః గుడిమెట్టయజ్ఞేశ్వర
- ౫ భట్ట ఏకభాగీ | శటమచణః ^{4a} ఒలేటిశింగో భట్టః ద్విభాగీ | భారద్వాజః లక్ష్మణభట్ట
- ౬ పుత్రః గంగాధరభట్ట ఏకభాగీ | కాశ్యపః చణకూరితిరుమలభట్టః ద్విభాగీ | శ్రీవ

1. 'యాయనను' అని. 2. 'దక్షిణానను కృష్ణవెల్లా' అని. 2a 'దక్షిణాన' అని. 3. 'కృష్ణ' అని.

4. ఈ శ్లోకములో ప్రథమ తృతీయపాదములయం దొక్కొక్కమాత్ర తన్యయన్నది. 4a. 'కళమచణం.'

5. సింగం.

[illegible]

- ౩ భట్టాచారి అనంతభట్ట ఏకభాగీ. ఒడ్డెదేవరెభట్ట ద్విభాగీ. పణ్యారం మాధవభట్ట
 ౪ ఏకభాగీ. ఎఱుగు [౦*] ట్టల తెలుంగరిభట్ట ఏకభాగీ. చఱుకూరి నరసింహ్యభట్ట
 ౫ పుత్రగంగాధరభట్ట ఏకభాగీ. పణ్యారం శింగభట్ట ఏకభాగీ. నారాయణద్వివేదు
 ౬ ల వల్లభభట్ట ఎంటూరిప్రోలుభట్ట దొడ్డిసోమయాజులవారి ఎల్లుభట్ట ఇతి
 ౭ త్రయాణా మప్పకోభాగి. పణ్యారం రామాభట్ట ఏకభాగీ. పణ్యారం
 ౮ అప్పలెభట్ట ఏకభాగీ. పణ్యారం గోపాలభట్ట ఏకభాగీ. శృంగారం గంగా
 ౯ ధరభట్ట ఏకభాగీ. ఉప్పలదేవరబిఝు: ద్విభాగీ. తోయూరిరామాబిఝు ఏకభా
 ౧౦ గీ. చల్ల అన్న మార్పు ఏకభాగీ. పెనుమఠిలింగాభట్ట: ద్విభాగీ. గొడవఠిలి నారాయణభ
 ౧౧ ట్ట: ద్విభాగీ. చిట్టిపోచనభట్ట: ఏకభాగీ. తొండ్లపి నాగాబిఝు: ఏకభాగీ. [౧*] యజువేది
 ౧౨ జంపనిసో మాభట్ట ఏకభాగీ.

మూడవ శేకు : మొదటి ప్రక్క

- ౧ ప్రఖ్యాత నైషధకులే సమభూష్యధేంద్రో గంగాధర స్కలవేదవిహం పశేణ్యః । గారీ
వ సర్వజ
౨ స మంగళ సుందరాంగీ శ్రీ యాభళా గుణవతి భువి తన్వభార్యా [1*] శ్రీయాభళాయా
౩ ముదగాత్కుమారో గంగాధరా చాభళనామసూరిః । మణిః పయోదాదివ శుక్తి
౪ కాయాం కాంఠిన్యగోత్రాంబుధిశీతరశ్మిః । [1*] హారంత్యాశు సరోరుహం తిభువ । [నే]

1. 'ఏక' మొదలు వ్రాసి, 'ఏ'ను 'ద్వి'గా ద్వి 'క' విడదరుదువు తెట్టబడియున్నది. 2. 'పరస్మిన్'.
3. 'క'గా, 4. మొదలు 'క' వ్రాసి తరువాత నది 'ప'గ ద్విట్టబడియున్నది.

౧. లక్ష్మణభట్టపుత్రో గంగాధరభట్టో భారద్వాజఃపునరేకభాగీ [1*] కామాభట్ట
తిరుమలభ
౨. ట్టయోరేకభాగః[1*]కాండపీటియల్లుభట్టో ద్విభాగీ[1*]ఇందవారిబో[భగ*]భట్టో
ద్విభాగీ[1*]వెలంకి అనం
౩. భట్టో ఏకభాగీ[1*]కటంగూరితిమ్మాభట్టో ఏకభాగీ [1*] యాల్పూరినారాయణభట్టో
ఏకభాగీ[1*]
౪. యల్లుభట్టో ఏకభాగీ[1*] కంభంపాటికామాభట్టో ఏకభాగీ[1*] పెనుమత్తగంగాధరభ
౫. ట్టోకాండీన్యగోత్ర[1*] చతుర్భాగీ[1*]ముకుందునిసింగయ² గుడిమెట్టసూరు భట్టయో
రేకభా
౬. గీ³ [1*] వెలంగూరి నరసింహ్య⁴భట్టో ఏకభాగీ[1*] ధైరవభట్టో ఏకభాగీ[1*] కూచిమల్లా
వధాని ఏకభాగీ[1*]
౭. చల్లనరపారిభట్టో [1*]కాండీన్య ఏకభాగీ[1*] నేమూరిగంగాధరభట్టో⁵ శ్రీవత్స ఏకభాగీ[1*]
౮. మారెళ్ల ఎల్లుభట్టో ఏకభాగీ[1*] పులెభిమేశ్వరభట్టో ఏకభాగీ[1*] శిరిగిరి⁶ వాజ్ఞపుత్రతిరుమ
౯. లభాగవతి ఏకభాగీ[1*]కాంతభట్టో (:) ఏకభాగీ[1*] లొల్లవల్లవభట్టో భాగీ⁶ [1*] భాస్కర
భట్టో⁷ ద్వి [భా]
౧౦. గీ[1*] పహిండిత్రిష్ట⁷భట్టో ఏకభాగీ [1*] పుట్టా భట్టో ఏకభాగీ [1*] యల్లాభట్టో ఏకభాగీ
౧౧. భట్టో ద్విభాగీ శ్రీకాండనారాయణభట్టో ఏకభాగీ మంచిభట్టో ఏకభాగీ ఒడ్డెవిశింగా⁸ [1*]
యఃజంటల
౧౨. చిటికేవభట్టో⁸ త్రిభాగీ కేకబర్లులవల్లంభట్టో ఏకభాగీ జన్న సానిఅన్న మభట్టో ఏకభాగీ
౧౩. ముష్టిఅప్పలెబర్లు ఏకభాగీ[1*] కేకవ దేవ ఏకభాగీ నగరేశ్వర దేవ ఏకభాగీ

1. తుకుపురెట్టి మరల దానిమీద 'భా' చెక్కబడియున్నది. 2. 'సింగయ' అని. 3. 'గీ' అని.
4. 'నరసింహ' అని. 5. 'పిరిగిరి' అని. 6. భాగయలను చెంపుసంఖ్యను కానవచ్చుచున్నచో నవవచ్చునది వదలి
కేకను. 7. 'కృష్ణ' అని. 8. 'సింగా' అని.

ప్రకటన

ఈక్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈనెల భారతి (1941 సం. నవంబరు నెల) తో ఇది
వరకు చెల్లించిన పండా వూర్తి యగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమున కగు పండా
మాకు చేరునట్లు ఈనెలాధికారిగా మనియార్డరు వేసినచో తెంపులేకుండ వ్రతకను
పంపుచుందుము. అట్లు తమ యొద్దనుండి 30-వ రేది లోపుగ సొమ్మురానిచో సహజ
భాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమువరకు భారతి పండాదారులుగ
నుండురను నమ్మకముతో 1941 సం. డిసెంబరు 10-వ రేదిని ద్వి 4-0 లకు
వి. పి. పంపుచున్నాము. కావున తామెచ్చటవలెనే వ్రతకయం దభిమాన ముంచి సొమ్ము
చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన బ్రార్థింతులు. ఒకవేళ తమకి వ్రతక ప్రస్తుత మధవనరముగ
దోచినచో మాకావిషయము వెంటనే తెలియజేసిన యెదల వి. పి. పంపుట నాప్రదుము

H 17, 21, 44, 48, 52, 53, 54, 55, 56, K 8, L 3, N 7, P 21,

22, R 5, S 20, 33, 66, 68, 69, 70, 71, Y 3.

కలగూరగంప

= త్యాగరాజు - అతని దివ్య సంగీతము =

అట్టోబరునెల మొదటివారమున త్యాగ రాజవర్ధంత్యుత్సవములు దేశమంతటను అఖండవైభవముతో జరుపబడినవి. మద్రాసు లోను అట్టి యుత్సవ మొకటి జరిగినది. ఆ సభలో శ్రీ శౌంతి రామమూర్తిగారు త్యాగరాజునుగూర్చియు, అతని సంగీతకళను గూర్చియు నొక గంభీరోపన్యాసము నిచ్చిరి. సంగీతసాహిత్యములలో సాహిత్యమప్రధాన మనియు, సంగీతమే ప్రధానమైనదనియు, సంగీతమును శాసించి తన యిచ్చవచ్చిన రీతిని సాధించుట సాధ్యముకానివని యనియు రామమూర్తిగారు చక్కగా వ్యక్తీకరించిరి. తమిళకీర్తనోద్యమవాదులకు చక్కని సమాధానము అందులో గలదు. దాని నీదిగువ ఉద్ధరించుచున్నాము :

“త్యాగరాజవర్ధంత్యుత్సవములలో ఇది ఒకటి. పండిత పాచు రులందరి దృష్టిలోకూడ త్యాగరాజు దక్షిణదేశగాయకులలో కల్ల అగ్ర గణ్యుడను ఖ్యాతి నాస్థించుకొన్నాడు. అట్టి మహనీయుడు నిన్ను మొన్నటివాడనియు, ఎంతో కాదు-ఇంచుమించు నూరేండ్లక్రితమువాడేయనియు, ఈతరమువారికిని అతనికిని ఇంత సన్నిహితసంబంధమున్నదనియు తెలుసుకొన్నప్పుడు నిజముగా ఎట్టి వారీకైనను ఆశ్చర్యము కలిగితీయదు. హిందూ దేశమునందు వర్తమానకాలములో మనము తలచుకొని తలచుకొని ఉద్బిరబ్బిల్చు లభుచున్నట్టివియు, భవిష్యత్కాలములో మనకు ధైర్యము నిచ్చునట్టివియు నగు అనేక విషయములు - మన కాయలో నున్నంతవరకు - ఎన్నోకతాత్పరములక్రింద జరిగినవేకాని ఇంత అర్వాచినములుమాత్రము కావు. మహాన్నతశిఖరముల నందు కొన్న మన దామరశిల్ప ప్రతిమాశిల్పములు చోళరాజుల వాటివి. కళాకవితయులైన మనచిత్రములు ఆంధ్రరాజుల వాడే నెరిగినవి. మన వేదాంతదర్శనము విశ్వస్సవిని

పొంది ఏండ్లుపొండ్లు గడచినవి. భూమాగ్ధమునను, జల మాగ్ధమునను మన ములవాడుగావించిన సాహసయాత్రాచర్యలు ప్రాచ్య ఆసియాఖండములో విస్మృతిమాగ్ధమున ఒడి నీటికి మునకనునకగా మాత్రము పోచుచున్నవి. మన సాంఘికవ్యవస్థ ముదిమిసోన్నతలోకప్రేతారిచోయినది. బహుపురాతనమైన ఈభారతదేశము ఇంకను పూత ఉడుగలేను, పూచుచునే యున్నది. కాని ఆపూలు కొంతకాలముపాటు విరళవిరళముగానే యుండి పరిమితములుగానుండెను. అట్టివాటిలో సంగీత మొకటి. ఈసంగీతములో మన మానసిక రసన్నిధానము చున్నట్లే పోచుచుండును. ఇది నిజముగా గర్వింపదగిన యంశము.

త్యాగరాజును ప్రశంసించుచున్నప్పుడు దక్షిణ దేశీయులెవరుగాని అతడొక వైయక్తికమైన అభిరుచిని పెంపొందించినవాడని తెలపనూడదు. దక్షిణదేశీయ విజ్ఞానమంతయు అతని సంగీతములో సంగ్లిష్టమైయున్నది. భారతీయ విజ్ఞానముయొక్క వివిధరూపములూ ఇదికూడ ఒక మహనీయరూపమై వెలుగొందినది. ఆసంగీతములో అతడు వాదిన ఆలెనునభావ. ఇంచుమించు సాయంత్రపు చేళలందు గడ్డిమోపులను వెనుకొని ఆడుచుపాడుచు ఇండ్లకేగు పల్లవమచుల తెలుగు విలె లేటయై, నిరాడంబరమై, సులభమైయుండును. కాని, అంతటి చిన్న ఆధారముతోనే త్యాగయ్యసంగీతము విశ్వమంతటి విశ్వరూపముతో ఆకాశమున కందుకొన్నది. దాని సంప్రదాయము ఆశ్వాసులును, వాయు నాయకులును అనుసరించిన తమిళసంప్రదాయము. దానిది కర్ణాటకవ్యాకరణము. దానిసాహిత్యము దాక్షిణాత్యము. దాని విజ్ఞానము భారతీయము. దాని ఆత్మ మానసియము. దక్షిణదేశములో ప్రతివాడును దాని నరము చేసుకొన గలడు; దాని లయను గ్రహింపగలడు; దాని భావము నవగతము చేసుకొనగలడు; రసానుభూతి పొందగలడు. సతీతమైన ఇట్టి ఉత్తమకళను ఇతరగాయకు లందరి కంటెను గాఢముగా త్యాగరాజు మనకు పదిలపరచి పోయినాడు.

త్యాగరాజుసంగీతము భారతీయ తీవ్రసంగీతముతో సమ మేళముగా ప్రుతిచేయబడినది గావున అతడు మన పృథ్వీయములలో సంపాదించుకొన్న స్థానము

సురభిక్షిత మైపోయినది. అతని రచనాశిల్ప మంతయు అతని సంగీతములో కనిపించుచున్నది. అదియే దానికి సాంపు పెంపులను సమకూర్చుచున్నది. ప్రాచీన రాగముల వైభవముగించుటలోను, మారిన రాగములను సృష్టించుటలోను అతనిది అందవేసినచేయి. అతని సంగీత మది ప్రయత్న పూర్వకముగానే దొడ్లుచుండెనో, లేక అప్రయత్నముగా అవాలోచితముగానే దొడ్లు చుండెనో ఎట్లయిన కేమికాని అది సంగీతకాస్త్రమూత్ర ములకు సర్వతా సరిపోవుచుండెను. ఆకాస్త్ర నియమము లన్నియు అందులో కూడా తప్పక ప్రతి ఫలించుచుండెను. అంత కాస్త్రశుద్ధముగా, అంత అప్రయత్న శిద్ధముగా నాటిలోగ జేకట్టపతి యెవడుగాని అప్పర్, నాటిక్యవాచకర్ మొదలైన మహనీయుల ప్రతిమలను మలచి యెరుగడు. త్యాగరాజుసంగీత మంత కాస్త్రశుద్ధమైనది. త్యాగరాజు తన కర్మయోగ మును తన రచనాశిల్పముతోను, తన భక్తియోగమును క్రిరాయనియందు తనకుగల భక్తితోను సాధించెను. ఆ క్రిరాయజే అతని సంగీతమునకు జీవగట్టి, జీవము పై యుండెను. త్యాగరాజు జీవాత్మ పరమాత్మల స్వస్వ రూపముల తెలిసిన యోగికుడ అయ్యుండెను. అదియే అతని జ్ఞానయోగము. ఈ యోగమార్గములు మూడును అతని సంగీతరచనలందు తారస్థియైయుండును.

ఇదియే భారత జీవిత లక్ష్మము. జీవాత్మ, పర మాత్మ అను దృశ్యాదృశ్యములు రెండును యథార్థ ములే యనియు, కాని అందులోను దృశ్యమైన జీవాత్మ కంటె అదృశ్యమైన పరమాత్మయే పరమ యథార్థ మనియు భారతీయుల పరమ విశ్వాసము. ఇదియే భారతీయుల మనోభావము. భారతవాది నైతవ్యయన తిదియే ఆధారము. భారతీయ జీవితమునకు త్యాగరాజు సంగీతము అచ్చపువిద్ధ. ఎవరైనను ఇల్లి త్యాగరాజు వాక సంజేత మిమ్ముని కోరియుండుచో “నేను సంగీతము వల్లనే భగవంతుని పొందగలిగితిని. నాలోపాసనవల్లనే ముక్తిని పొందితిని. భగవంతుడు సర్వారత్యమి; విశ్వవ్యాపి. అతనిని పొందుటకు అనేక మార్గము లున్నవి. కాని ఆ అన్నిటిలోను మధురతరమైనది, సులభతరమైనది ఒక్క సంగీతమే” యని సంజేత మిచ్చి యుండునని నాతలంపు. అతని సంగీతములోని రచనా కాలమును, అందరి భక్తిని, దానిలోని తత్వవివేచనను చేరువేరుగా విడదీయుటకు నీలులేదు. వివాత్మమండి పర మాత్మకు చెల్లుట యన అది ఒక మహోన్నతభిరము నెక్కుట వంటిది. ఆ భిరము నెక్కుటకు దృఢ

మైన కఠిర ముండవలెను; నిర్మలమైన హృగయ ముండవలెను; దుక్కుటమైన మేధాసంపద యుండ వలెను. ఈ మూడు సగుణములు త్యాగరాజున కమరి యుండెను. అందుచేతనే అతడు అనితర సాధారణ ముగా ముక్తిని సాధింపగలిగెను.

భారతదేశమునం దెడలో యోగు లుండిరి. ఆ మహానుభావు లందరును పూజలు గొనినవారే. కాని వారందరును ప్రజలహృదయములందు శాశ్వతముగా నాటుకొనిపోయిరి కాదు. భగవంతునిపై తమకుగల గాఢమైన ప్రేమను వ్యక్తపరచినవారే ప్రజల హృద యములందు నాటుకొనిపోగలరు. త్యాగరాజు వట్టి సంగీతకాస్త్రజ్ఞుడే అయి యోగిపుంగవుడు కాకపోయి యుండినచో అతనిని మన మిప్పుడంత ఆరాధించి యుండము. అట్లే అతడు కట్టియోగిమాత్ర మైయుండి సంగీతకాస్త్రవేత్త కాకపోయియుండినచో కూడ మన మతనిని ఇప్పుడంత ఆరాధించియుండము. భగవంతుని యందు తమకుగల ప్రేమ నతడు అంత దృఢముగాను, అంత హృదయస్పందిగాను వెల్లడించెను గనుకనే ఆ మహానుభావుడు ప్రజలహృదయములలో శాశ్వతముగా నాటుకొనిపోయినాడు. ఇట్టి మహానుభావులు ఎందరో యుండిరి. సాధారణగాయకులు కాస్త్రసిద్ధమైన సంగీతముతో తమ పాండిత్యమును ఇల్లబడిన చెల్ల డింపవచ్చునేకాని త్యాగరాజునంత ప్రతిభనుమాత్రము వెల్లడింపలేరని విమర్శన గా చెప్పవచ్చును. జీవితము ఆధ్యాత్మిక సూత్రములకు కట్టుబడవలెను. అట్లని శౌతిక సూత్రములకు మారము కాలాదు; నాటి కనుగుణము గానే యుండవలెను. విహికసంపదకంటె ఆముష్మిక సంపద గొప్పదేకాని విహికసంపదలో యథార్థత అను నది విశిష్టముగా నున్నది. కావున దానినికూడ నీమర రాదు. ఈసంస్కృత్యక్తియే త్యాగరాజును త్యాగ బ్రహ్మనుగా చేసెను. భరతవర్ష మనాదిగా పరమ ప్రాప్యమని యెంచుకొనినట్టియు ఘోలము, మాత్తయ, పృష్టికారకము వైన మతసంప్రదాయమునే త్యాగ రాజు ప్రతిష్ఠించి లభ్యప్రతిష్ఠపడాయెను. భార తీయుల కారాధ్యులైన దేవతలలో శాంతినిలయ మైన భూదేవియు, పృష్టికర్తయైన బ్రహ్మయు కూడ స్థానము సంపాదించుకొన్నవారే. కాని ఈ యిద్దరిని మన మిప్పుడు మన దేవాలయములలో కాని, మనహృదయములందుగాని పూజింపమామనోటిమి. ఇది మన బాహ్యజీవితములో బాగుగా ప్రతిఫలించుచునే యున్నది. ఈ ఊపేత్స నిజముగా కోరింపదగినది. భగవం

కునితెలిపికొని, అతనిని నిర్మలహృదయముతో ప్రేమించినంతమాత్రముచేత చరితార్థులైజ్ఞు భావించుకొనుట తప్పని త్యాగరాజాభిప్రాయము. అంతమాత్రమే చాలదని అతని ఉద్దేశ్యము. సృష్టిస్థితిలయములనెదుతన నిత్యమై యుత్తర కర్మలను భగవంతు డెట్లు, ఎంత శ్రద్ధాసక్తులతో నెరవేర్చుచుండునో అట్లే అతనిసృష్టియైన మానవుడుగూడ తన విధ్యుక్తసర్వములను, నిత్య నైమిత్తికకర్మలను ఆంతకంటె ఎక్కువ శ్రద్ధాసక్తులతో నెరవేర్చుచుండవలెను. అప్పుడే మానవుడు భగవదైక్యమును పొందగలడు. అట్లు చేసినే త్యాగరాజ భగవంతునితో తాదాత్మ్యమును పొందగలిగెను. ఈ నవయుగములోనూడ ఆ భారతదీపిలక్ష్యము సంపూర్ణవికాసముతో పునశ్చయైతనయును పొంది వెలయుగలదని ఆశించుచున్నాను.

భారతీయుల భావములలోను, భావనలలోను రెండు విశిష్టగుణము లున్నవి: పరిపూర్ణత, నిర్దిష్టజ్ఞానము. పాశ్చాత్యవ్యాపాసాయులో పడిపోయి మన మీకెందు గుణములను విస్మరించుచున్నాము. ఆధిదైవికముకన్నను ఆధిభౌతికమునే మనము గొప్పగా ఎంచుచున్నాము; ఆయుష్మికముకంటెను విహికమునే ఆరాధ్యముగా అభ్యసించుచున్నాము; పౌరభౌతికముకంటెను భౌతికమునే లోకోన్నతముగా భావించుచున్నాము. దీనితో మనము మన వస్తుమూల్య జ్ఞానమునే కోలుపోవుచున్నాము. ఆధిభౌతికముకన్నను ఆధిదైవికమే గొప్పదనుట మనము మరవరాదు. విహికముకన్నను ఆయుష్మికమే అమితమైనదనుటను విస్మరింపరాదు. మనుష్యునికి ఒక నిర్దిష్టపూర్ణము కలదు. మనపాదములు క్రిందనున్నవి; తల పైన ఉన్నది. మనుష్యునికి పాదములు ముఖ్యమైనవే. కాని మనము వాటిపరిమాణముతోనే మానవుడు గౌరవించుటలేదు. గాయకుడు తన చాతురిని, తన భావవాహినిని, తన దర్శనపరిజ్ఞానమును దేనియాలమున పెల్లడించుకొనునో అది-ఆ భావ-సంగీతములో ఒకలంకమేకాని అదియే ఉత్తమార్థమైనది-ముఖ్యమైనది కాకాలదు. ఇటువంటి సాధననిర్ణయము కళావేత్త తనకుతానే చేసికొనవలెను. ఇంకొకడు చేసి పెట్టరాదు. తన సాధననిర్ణయమును తాను చేసికొన్నప్పుడే కళావేత్త తనశిల్పమును చక్కగా పెల్లడించగలడు. చక్కని సంగీతమును వివదలచినచో గాయకుని కాసింపరాదు. అట్టి సంగీతమును నడకు

కొనవలసినదే కాని కాసింది సాధించుటకు సాధ్యముకాదు. అయిత్యజన్యమైన సంగీతమే మన పిపాసను తీర్చగలదుగాని యిత్యజన్యమైన సంగీతము తీర్చలేదు. చక్కని సంగీతమును వివదలచినవాడు యాత్రికుడుగా మెలగవలెను; యాత్రికుని భావన నలవరచుకొనవలెను. దిర్యజ్ఞేత్రములకు యాత్రవల్లినయాత్రికుడు ఆత్మేత్రములందలి నేవతలను “రాతిలో చెక్కబడినారే, కొయ్యతో ఏల చెక్కబడలేదు? నాపరాతిలో చెక్కబడితిరే, చలవరాతితో ఏల చెక్కబడలేదు? కృష్ణా నదీతీరములో వెలసితిరే, కావేరీతీరములో ఏల వెలయలేదు?” ఇత్యాది కొంటెప్రశ్నలుచేయుట ఎందెవను కంటిరా? నీకు వీలైన విషయన, నీకు వీలైన వస్తువు, నీకు నచ్చినట్టి రూపముతో భగవంతుని నారాధింపుము; పొందుము. అంతే నీపని. సంగీతమువిషయమునూడ అంతే. అదికూడ ఆధ్యాత్మికమైనదే. ఎవరికి లభించిన రీతిని వారు దాని నాస్వాదించవలసినదేకాని దానిని తన ఇచ్చుచొప్పున కాసింది సాధించు మనుకొనుట వట్టి మాట.

జీవితప్రపంతిలో త్యాగరాజోక తెప్పమైన సాగిపోవుచుండెను. అతని శిల్పమే ఆతెప్ప. ఒక్కొక్కప్పుడది బ్రహ్మానందములో ఉరకలేత్తుచుండెను; మరొకొక్కప్పుడు శాంతిలో తేలియాడుచుండెను; ఇంకొన్ని వేళలందు ఆకానిరాళులలోను, సంశయ విప్రతిపక్షులలోను దుగిసలాడుచుండెను. కాని అతని నడక మాత్రము అగిపోలేదు; దారితప్పలేదు. నిరంతరాయముగా అది సాగిపోవుచునేయుండెను. భారతీయమునివర్ణులు చిరకాలముక్రిందటనే ఆధిదైవికమైన భూగోళపరిజ్ఞానమును కనుగొని, భగవత్సన్నిధానమును నూచించగల దిహ్నుచిని కనిపెట్టివారు. అట్టి దిహ్నుచి యొక్కటి త్యాగరాజవద్ద ఉండియుండెను. దాని నతడు తన హృదయములో దాచుకొని, దాని సాయముతో తన తెప్పను నడిపించుచుండెను. మనభావములు, మనభావనలుగూడ అతని తెప్ప సాగిపోయిన తెన్నుననే అనుసరించినయెడల మనముగూడ అతడు పొందిన ఫలితములను పొందగలుగుదుము.

అట్టిమహాత్ముని అనునిత్యమును సృష్టించి, సన్మానించి మన జీవితసంపదను సాధకముచేసికొందము గాక.”

భీమా చేసికొని దేశసంపదను
వెంపొందించుకొనుడు

ప్రతి వ్యక్తి యొక్క ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యమే,
జాతి ఆర్థిక బలప్రమాణము.

ప్రస్తుత ప్రపంచసంక్షోభములో ఇన్నూరెన్ను
పాలసీహాల్డర్లందరూ వారివారి ఇన్నూరెన్ను
రక్షణలను సరియాయొని, అనూహ్యమైన
భవిష్యత్తునకు అని ఎంత రక్షణీయముగా నున్న
వియో తెలుసుకొనవలెను.

తమ రక్షణకై ఇంకను ముందుగా జాగ్రత్త
పడని వ్యక్తులు, ఆలశ్యము లేకుండ తగిన కట్టు
దిట్టము చేసికొని దేశసౌభాగ్యమునకు తోడ్పడుదు.

సలహా తీసికొని నేడే వ్రాయుడు :

నేషనల్ ఇన్నూరెన్ను
కంపెనీ, లిమిటెడ్.

ప్రధాన కార్యాలయం: కలకత్తా. స్థాపితము: 1906

బ్రాంచి ఆఫీసు:

“నేషనల్ ఇన్నూరెన్ను భవనములు”

382, చైవాబజారు రోడ్డు, ఎస్.ఎస్.సేడ్, మద్రాసు.

సబ్ ఆఫీసులు: 171, న్యూస్ట్రీట్, మధుర,

5, కంపెనాడ రోడ్డు, బెంగళూరు.

బలవృద్ధికి

ఆనంద :

: సుధ

నమస్త వ్యాధులకు

8 ట 2-8-0

4 ట 1-6-0

డాక్టర్

శ్రీవాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి,

బెజవాడ (లేక) రాజమండ్రి.

గర్భనిరోధము

“ర హ త్” మూడు దినములు
వాడిన తీవ్రత మున్నంతకాలము గర్భో
త్పత్తిభాధనుండి విముక్తులను చేయును.
గ్యారంటీ పత్రముతో సహా ఖరీదు.
రు. 5-8-0. 10 పిల్లింగులు.

బ హి ష్టు

“త్రినాట్” మూడు దినములు
నేవించిన బహిష్టు నిలిచిపోయిన వారికి
సక్రమముగా బహిష్టు యగును. ఋతు
దోషముల నన్నిటిని నివారణచేయును.
ప్రతి ఆర్డరుతోపాటు గ్యారంటీ పత్రము
పంపబడును. ఖరీదు రు 5-8-0.

10 పిల్లింగులు.

Dr. S. H. KHAN.,

42, B. M. Churchgate Street, Fort, BOMBAY.
Phone No. 21343.

ముదతవడు బాక్సు కెమిరా

జర్మనీ లెన్స్. శ్రోత్రవారుగూడ నే
కండులో దిక్కుమైన ఫోటోలనుతీయ
వచ్చును. నిరుద్యోగులూ దివమునకు
రు 5 కు పైగా సంపాదించవచ్చును
సులభమైనవిధానము, పరికరములు, ఫిల్మ్ కార్డు, కెమికల్స్
ఉచితము. బాక్సు కెమిరా నం. 2 ఖరీదు రు 2-12-0,
నం. 1 రు 3-12-0, ముదత కెమిరా రు 4. పోస్టేజీ
అటాలు 10 మాత్రమే.

పా కె ట్

వెన్

కార్డులు, బా
బులకు విస

యోగవడు కరపత్రములు అచ్చువేసుకొనుటకు ఇది అత్య
వసరము. సీసాలపై అంటించుచుట్టిలు, కరపత్రములు, చిత
టెంగుకార్డులు మున్నగునవి తయారుచేసుకొనవచ్చును.
ప్రతి పెట్రెలోను అచ్చుపరికరము లన్నీ ఉండును.
ఖరీదు నెం. 1 రు 1-4-0, నెం. 2 రు 1-8-0
పోస్టేజీ 11 అటాలు.

CALCUTTA CLOCK Co. (369-B),
P. O. Box No. 12203, CALCUTTA.

విమర్శనము

తూటిరం

కవి : వైదిపాటి సుబ్బరామకావ్యునిగారు. ఖరీదు: పేసే. కావలి పై - కృష్ణానది, ఉయ్యూరుపాడు, కాయ పురంలోని కవికి రాయారి.

తెలుగు కవిలలోకంలో ఇది ఒక కొత్తగ్రంథం. రెండుమాటలు ముందు అనుకుందాము దీన్ని గూర్చి అనుకునేయందు. తెలుగు సాహిత్యంలో కూడా రక రకాల మార్పులు వస్తున్నై. అనేక సంఘర్షణలు జరుగుతున్నై. ఒకటి ముందాగా నిండుగా ఉదాత్తంగా ఉండాలనీ. వీరు కావ్యానికి ఆనందమే ప్రయోజనమనీ అంటున్నారు. రెండోవారు కళను ప్రబోధంగా తీసుకుంటారు. ఆనందం వీరికి ఉంది. దాన్ని మించి ప్రబోధాన్ని చూస్తారు అసలు నోరెత్తి లేనే ప్రబోధం, ప్రచారం తప్పవనేదాకా వీరి వాదం. ఇతర భాషల ప్రాధ్వలాల ఇద్దరూ గుర్తిస్తారు. ఇక్కడ మాత్రం తేడా వస్తుంది. ఈ లోగా, ఇంకోటి కూడా మనం విచారించాలి. పాతకొత్తల సంగ్రామం. పాతది చాలా మేలనీ, కొత్తది చాలాచాలా మేలనీ ఆమ కోదం ఏ వాదూ నిలవదు అనేది తేలిపోయింది. కావ్యానికి ఆనందం ప్రయోజనం అని ఈ కావ్యపీఠిక అంటుంది. యింకా చాలా చాలా అంటుందిగాని, అది ఆవకాశంలో పొండిత్యాన్ని వినయోగం చెయ్యి డమా ఇది అనే ప్రశ్న సమాత్రం కదిలించకుండా వుండవు. ఈ కావ్యంలో ఒక తీవ్రత ఉంది నిజమే. ఒక మనోభేదం వుంది నిజమే. కాని, దాన్ని రమణీయంగా చెప్పడ మనేది మాత్రం కనపడదు చాలాచోట్ల. కళకు ప్రయోజనమును అర్థించినవారునూడా రమణీయార్థ ప్రతిపాదికలను విడవలేదు. విడవరు. విడవలేరున్ను.

'తూటిరం' లో అనేకలోట్లు కనిపిస్తై. శ్రీ. శ్రీ. గారి పద్ధతిని సరిగా ఆకళింపుకోకపోతే - కృష్ణ కావ్యునిగారి విధానం ఆకళింపుకోకుండా కొందరు

తెచ్చిన ముప్పులాంటిదే ఇక్కడా వస్తుంది. వచ్చింది గూడా. శ్రీ. శ్రీ. గారి 'నవకవిత' కు అనేక అసహ్యభాషలు ఇటీవల చాకచానపత్రికల్లో దృష్టపూర్వాయి. ఈ తూటిరంకూడా ఆ పద్ధతినే వరించినదా అనేది కొంతవరకూ మనస్సులో ఆడుతుంది. కాని, కవికి ఉన్న ఉత్సాహ ప్రేమల ఆయనలోని కవినీ గంటుమంటే, ఆయనలోని కవి పడే సుంజాటన గూడా ఇక్కడ కనపడుతుంది.

శాస్త్రీ.

కాశీయాత్ర చరిత్ర

రచయిత: ఏనుగుల వీరాస్వామయ్యగారు. సంపాదకుడు: డిగవల్లి వేంకటేశరావుగారు, రవీలు, బెజవాడ. వెల రు. ౨-౦-౦.

సుమారు ఒక శతాబ్దముక, అనగా శ్రీ. శ. ౧౮౩౦ ప్రాంతమున భారతవర్షమునందలి కొంత భాగములోనూ, ముఖ్యముగా చెన్నరాజధానియందలి కొన్ని ఆంధ్రపీఠములలోనూ రాజకీయముగగాని, సామాజికముగగాని, నైతికముగగాని, భౌగోళికముగగాని ట్టిపరీక్షలు, ఎ ట్టివిభాగములు, ఎ ట్టి మానవీయాభిప్రాయములు వర్తిల్లుచుండెడివో తెలిసికొనవలెనంటే ఈ కాశీయాత్రచరిత్రము కాలసంబంధమైన దూరదర్శినిగా ఉపయోగపడుతుంది. అంతేకాదు, అప్పటి మన భామరచన ఎట్లా వుండేదో, ఆంధ్రయులయెడల దేశీయులకూ, దేశీయులయెడల ఆంధ్రయులకూ ఎటువంటి భావము లుండేవో గుర్తెరుగవలెనంటే ఈ గ్రంథాన్ని చదువడానికన్న మంచిపుటాయం చేకొకటి లేదు. హిందూ, మహమ్మదీయ, క్రైస్తవమతాల తారతమ్య వివేచనకా? ఇందులో కొద్దువలేదు. ఆకాలమునందలి సంస్కారప్రియుల ఉన్న తోడ్పాటల పరిమాణానికా? ఇందులో తక్కువలేదు. ఇవాళ గ్రాండ్ ట్రంక్ ఎక్స్ ప్రెస్సులో కూడోని మూడోవాడు కాశీచేరి అక్కడ రెండురోజు లుండి మరల మూడువార్ల కిల్లు

నేరీ చారంకోజల్లో యాత్ర పూర్తిచేసుకొనే ఈనాటి వారికి కాశీయందలి విశేషములే తెలియరావు. ఇక సుమారు రెండు నెలలకాలములో కాలినడకను గావించిన బాటయందలి విశేషాలన్నీ ఎట్లా తెలుస్తాయి? ఇన్నీ బింతవిశేషాలు, ఇంత పరమార్థముతో తెలియ చేయు నీగ్రంథమును ముద్రించి మరల తెలుగువారి కందచేసినందులకు శివరావుగారు ప్రవసియులు. జటిలములై సామాన్యజనులకు అర్థముకాని మతసిద్ధాంత విషయములుకూడ సరళరీతి అర్థమగులాగు వ్రాయబడుట ఇందలి విశేషమని చదువరులు తెలిసికొనగలరు.

సు శీ ల

రచయిత: తిరుపతి చెంకపేళ్ళుర కవులు, వెల రూ. ౧-౦-౦.

ఇది ఆరాధ్యాసముల సద్వ్యవహారం. పుష్కలముగా ధనము వార్జించి, లోభియై జీవితమును గడపిన వైష్ణవ డోకడు వృద్ధాప్యంలో తన కుమారు లొనరింపగడగిన ఉదారకార్యముల శేవసించుకొని కుటుంబాన్ని వదలిపెట్టి నవమునకు చోయి ఒకచోట సంపదగా శ్రమితులచే రాజ్యమును గోలుపోయిన రాజౌకడు అక్కడికే వస్తాడు. ఆ ఇద్దరూ ముచ్చటించుకొనుచుండిన సమయమున కులవృత్తిపై రోసి ధవాధ్యయు, పాదశయియైన సుశీలయును పేరుగల గణికాకుమారియొకతె అక్కడికే వస్తుంది. పిదప ధూతభవిన్యత్కాలవేదియగు సాధు వొకడవటికి జేరి వారి వారి పూర్వజన్మ వృత్తాంతములను తెలియబరుస్తాడు. అనంతరము పేరు నలుపురూ యాత్రావశ్యమున శ్రీగిరి పర్యతమునజేరి అందే సద్వర్తనులై తమ జీవితశేషమును గడుపుతారు. ఇది ఇందలి ఇతివృత్తం. కాని సందర్భం కల్పించి తదనుసారంగా అనేక సూతన సమన్వయము ప్రవేశపెట్టి వాటిని పరిష్కరించేటందులకు ప్రయత్నించారు కావు)లుగారు. వేద్యావృత్తి, ధనసంపాదనమూ తద్వితరణము, రాజుల పారితోత్రిక పుష్కతి, వైవచైతన్యపు విశ్వాసాలు, ద్వైతాద్వైతవాదాలు, ముక్తుల కర్తవ్యాలు, నిమ్మకులజాలనువారి దేవాలయ ప్రవేశము, బాలబాలికల, యువతీ యువకుల సహ విద్యాభ్యాసము, వర్తమాన వికోపాసంగామక్రీడ, పశ్యతోపారవృత్తాంతం, ఆధునికవిద్యాపద్ధతి, వేద్యా

సంస్కరణం మొదలగు విషయములను గైకొని వానిని తమ ఇచ్ఛానుసారంగా పరిష్కరించి వదలివారు.

మధుకణములు

గ్రంథకర్త: పిల్లలమర్రి వేంకటసామమంకరావు గారు. సాధనసమితికార్యాలయం, ౬౮-బి, బప్పీలూలు పేట, సికింద్రాబాదు. వెల రూ. ౦-౬-౦.

ఉపాసన, వాడుమహతి, ప్రభాతం, అశ్రుచయము మొదలగు కవితలు గల పుస్తకం. ఇవన్నీ ఇదివరలో భారతి, గృహపక్షి, కృష్ణాపత్రిక, విసోదిని, చిత్రగుప్త, వాణి ఇత్యాదిపత్రికలలో ప్రకటికమైనవే. అన్నిటిని ఒకగ్రంథముగా ప్రకటించారు.

౧. పత్రివ్రత, ౨. పల్లీయులు

రచయిత: శరత్ చంద్ర చటర్జీ. అనువాదకుడు: చక్రపాణిగారు శరచ్చంద్రుని నవలారచనా కాళలయూ, చక్రపాణిగారి అనువాదకరణసామర్థ్యము ఆంధ్రజనులకందరకూ అనగతమయ్యేవుంది. 'పత్రివ్రత'తోబాటు 'శృంగధంగ'మును వేరొక కథయు కలను. పల్లీయులు అనునది చిన్ననవల. వెల క్రమముగా రూ. ౦-౬-౦, ౦-౮-౦.

భిక్షుతిక్కన

గ్రంథకర్త: శిరోమణి పన్నిధానము మూర్యవా రాయణశాస్త్రిగారు, రక, జీరా, సికింద్రాబాదు (దక్కను). ఆంధ్రకావ్యమాలయందలి ఆరవపుష్పము.

ఈ తిక్కనకథ చాలకాలమునుండి మన దేశములో ప్రచారములో వున్నదే. యుద్ధమును విడనాడివచ్చిన తిక్కనను భార్య, తలిదండ్రులు లోనిన స్వకీయులు సిగ్గుపడునట్లుచేయుగా వతడు మరల రణరంగమున కేసి స్వంతప్రాణముల నర్పించి శ్రమితుల భారదోలిన వీరకథ ఇందు మధుకణముగా వర్ణితమైనది. పద్యకావ్యము. వెల రూ. ౦-౮-౦.

నాటి తుపాను

గ్రంథకర్త: ఫిల్లిప్ బాట్లీం; అనువాదకుడు: యర్రమిల్లి నరసింహారావుగారు, రణుకు. జర్మనీలో వాటిలు గావించు చర్యలను వెలిపరచే దిక్కునవల. వెల ౦-౬-౦.